Traducere de Tudor George şi Marilena Munteanu
Prefaţă de Nina Façon
EDITURA PENTRU LITERATURA UNIVERSALĂ – 1969

Aldo Palazzeschi – SORELLE MATERASSI
©Arnaldo Mondadori Editoare – 19EO (Toate drepturile rezervate)

Aido Palazzeschi Un profil al omului şi o schiţă a operei

La o lectură neprevenită, *Surorile Materassi* ni se înfăţişează ca un roman tradiţional, pe linia realismului propriu secolului trecut. Viaţa cenuşie şi curajoasă a celor două fete bătrâne, artiste în meseria lor modestă, aminteşte teme des întâlnite în nuvelele unor predecesori apropiaţi, de la Maupassant la Pirandello. Dar în 1934, când îşi publică opera, Palazzeschi avea în urma lui o experienţă literară pe care» ceilalţi nu o cunoscuseră, şi care nu-i îngăduia să fie doar un povestitor. Scriitorul renunţase la extravaganţele unei poetici de avangardă pentru a-l regăsi pe omul apropiat lui, şi nu putea să-l privească pe acesta cu ochiul naiv al observatorului detaşat. În povestea banală a unor vieţi de sacrificiu, autorul este patetic şi ironic, duios şi glumeţ; îl regăsise pe om, dar păstrase gustul fanteziei de odinioară; romanul său nu oglindeşte fidel şi impersonal realitatea, ci o comentează cu vervă, păstrând până la sfârşit încrederea în viaţă, fără sarcasm sau amărăciune.

Născut în 1885, Aldo Palazzeschi (pseudonim al lui Aldo Giurlani) aparţine generaţiei care a început să scrie în primul deceniu al secolului nostru. Giovanni Papini şi

Ardengo Soffici, cu care a împărţit primele experienţe literare, au murit, primul în 1955, celălalt recent; iar Giuseppe Prezzolini, unul dintre animatorii principali ai revistelor florentine în ajunul primului război mondial, a publicat în aceşti ani amintiri şi scrisori destinate a reconstitui, pentru noi, efervescenţa de idei a unei epoci, cu entuziasmele şi cu erorile ei. Aldo Palazzeschi s-a aflat în mijlocul acestui grup al intelectualilor florentini care, între 1908 şi 1915, au creat, prin revistele lor, *Leonardo*, *Lacerba* şi *La Voce*, un climat de cultură, o atitudine, aproape un program; războiul a desluşit apoi sensul exact al acestor poziţii, i-a despărţit şi i-a risipit. În 1919, gene. raţia lui Papini şi a lui Palazzeschi nu mai constituie o unitate şi, în Florenţa neliniştită de primele acţiuni fasciste, amintirea tinereţii lor naive devine treptat imaginea unei vârste pierdute, a unei adolescenţe generoase, deşi nu fără vină pentru cele ce au urmat.

Palazzeschi este, la prima sa afirmare, un liric nostalgic; primele sale versuri se alătură poeziei de amurg al unei epoci şi al unei culturi, poezia „crepuscularilor”, pe care o ilustrează Guido Gozzano. În 1909, el aderă la primul manifest al futurismului, atras, ca şi Papini, de programul acestei rebeliuni poetice promiţătoare care corespundea propriilor lor revolte şi antipatii. Dar, ca şi pentru Papini, futurismul este pentru Palazzeschi doar o experienţă pe care o depăşeşte. Marinetti considera revista lui Papini, Lacerba, drept o revistă a discipolilor săi, pentru că aici au apărut, din 1909 şi până în 1914, unele din textele-program ale poeticei futuriste; tot în Lacerba, Papini, Soffici şi Palazzeschi semnează, însă, împreună, în 1915, articolul lor, *Fluturi sm şi marinettism*, în care se declară adepţi ai primului, nu ai celuilalt; în numele adevăratei poetici a viitorului, ei resping autoritatea şefului de şcoală şi-şi declară propria lor independenţă; ei vor o „eliberare totală şi definitivă a omului”, în timp ce „marinettismul” le oferă realizări doar „în aparenţă originale şi actuale”; lipsit de orice legătură cu tradiţia literară, el li se arată superficial şi gol de

conţinut, „aparenta (lui) noutate externă” este lipsită de fundament, şi, prin „conceptele şi prejudecăţile” ascunse în el, poate duce la consecinţe care să „anuleze şi să distrugă sensul însuşi al mişcării”. Fără a-şi da seama de implicaţiile ideologic-politice ale manifestelor lui Marinetti, Palazzeschi surprindea în zgomotoasa lor polemică atitudinea celor care urau cultura pentru că o ignorau. Câteva din articolele. lui Palazzeschi, apărute în aceiaşi ani în *Lacerba* şi în *La Voce*, definesc atitudini şi opţiuni; colaborator al lui Papini şi Soffici, el se desprinde, odată cu ei, de sub autoritatea lui Marinetti şi, în numele unui anticonformism încă nedefinit în esenţa lui, se declară, în articole de teorie şi în proza literară, adversar ironic al bunului-simţ comun şi promotorul unei înţelegeri amuzate şi glumeţe a existenţei noastre. „Contradurerea”, articolul apărut în *Lacerba* la începutul lui 1914, era o pledoarie pentru râs şi veselie, un manifest al opoziţiei antiburgheze a unor intelectuali ai aceleiaşi burghezii: declarând că lumea nu este creată pentru „un scop tragic sau – melancolic sau nostalgic”, că Dumnezeu a făcut-o pentru a se distra, şi proclamând astfel prioritatea râsului faţă de ceea ce Unamuno numise recent „sentimentul tragic al vieţii” (1913), Palazzeschi respingea nu conştiinţa gravă a existenţei, ci consecinţele ce se puteau deduce din afirmarea ei: căci în această apologie a râsului, el le spune oamenilor că nu au fost creaţi pentru a suferi ci pentru „bucuria eternă”, iar marile motive tragice ale literaturii universale, „solilocviul lui Hamlet... nebunia lui Lear, furiile lui Oreste” trebuie să trezească în viitor „râsul zgomotos al unui public inteligent”. împotriva unei filosofii a durerii universale şi a morţii, în care răsăreau spaimele omului primitiv, acest „manifest futurist”, cum se intitula articolul lui Palazzeschi, proclama o înţelegere a lumii fundată pe raţiune şi capabilă prin aceasta de a înfrânge miturile născute din frică; propunând omenirii să combată „durerea fizică şi morală” cu propria lor „parodie”, să distrugă „fantoma romantică” a lucrurilor „zise grave”, scriitorul încerca o apărare a omului faţă de resemnarea la

suferinţă care i se pregătea. Căci tot în *hacerba* şi apoi în La Voce apar, în acelaşi timp, articolele prin care Palazzeschi refuză să se alăture primei campanii în favoarea războiului, declarându-se adversarul celor care-l preamăreau. Franţa fusese invadată şi mulţi cereau intrarea Italiei în război; Palazzeschi se declara pacifist şi susţinea neutralitatea ţării lui; dar nu era nici sceptic şi nici laş, cum îl socoteau ceilalţi, ci dimpotrivă, într-o luptă continuă contra lor, „singur împotriva tuturor, în război cu toţi şi cu mine însumi", cum spunea. Când totuşi, nu mult după aceea, alături de majoritatea intelectualilor, Palazzeschi salută intrarea în războia Italiei, el explică această adeziune ca o alăturare de „popoarele civilizate apărătoare ale păcii", împotriva agresorului care voia să impună Europei o „tablă de valori... inferioare şi barbare". Aceeaşi era în acest moment atitudinea lui Soffici, care îşi proclama fidelitatea faţă de valorile culturii spunând că renunţă momentan la iubirea senină a artei dar continuă să-i afirme superioritatea în absolut; ca şi Soffici, Palazzeschi putea declara că „sensibilitatea, arta şi plăcerea" sunt pentru el deasupra spiritului fanatic, că aşadar iubeşte „boala celui inteligent" mai mult decât „sănătatea brutei eroice".

Opera literară a lui Palazzeschi publicată până la această dată concordă cu atitudinea arătată. Ciclurile de poezii, *I cavalli bianchi* („Caii albi", 1905) şi *l'incendiario* („Incendiatorul", 1910), dar mai ales II *Codice di Perelă* (1911) ni-l arată adept al unei arte care se naşte din privirea gravă asupra vieţii, dar se exprimă în fantezie şi râs al inteligenţei. *Codul lui Perelă* este fabula „omului de fum" şi autobiografie ideală a scriitorului; căci în ascensiunea rapidă a personajului, autorul presimte mitul dictaturilor care aveau să se instituie în curând în Europa, după cum în căderea lui tot atât de neaşteptată, este presimţită cu amară ironie farsa proceselor spectaculoase de mai târziu. Dar „omul de fum" se salvează după ce a cunoscut în scurta lui înălţare adulaţia şi trădarea; folosind mijlocul figurat al fabulei, *Codul lui Perelă* era o satiră

veselă dar nu mai puţin lucidă; înăuntrul durerii, „omul de fum” descoperea râsul proclamând victoria finală a inteligenţei împotriva prostiei, a imposturii şi a răului.

Experienţa războiului a maturizat privirea scriitorului. În pamfletul politic publicat în 1920, *Duc impieri mâncati* („Două imperii ratate”) râsul era mai grav, şi asupra lui domina compasiunea faţă de suferinţa impusă omului. Regimul politic care se instaurează în 1922 îl determină pe scriitor să se retragă în trecutul miraculos al copilăriei, şi *Stampe din secolul trecut* (*Stampe dell’Ottocento*, 1932) este cartea „frumoasei epoci” a Florenţei la începutul secolului, în care copilul Aldo, care se joacă în grădinile pline de vrajă ale oraşului, ni-l aminteşte pe Pierre Noziere, în timp ce în saloanele crepusculare ale unei burghezii idilice şi nostalgice găsim ceva din parfumul evocărilor lui Proust. Apărute într-un moment de calm aparent şi înşelător al Italiei şi al Europei, *Stampele* lui Palazzeschi reluau în proză tonul minor al poeziei lui Guido Gozzano, şi împotriva unor idealuri oficiale de viaţă activă şi agresivă, ele proclamau farmecul peisajelor blânde ale colinelor florentine în locuri în care „nu se întâmpla nimic”.

Cu *Surorile Materassi*, apărut doi ani mai târziu (în 1934) Palazzeschi nu se mai refugiază în copilărie; nu abordează direct realitatea acelor ani, dar ne lasă să o ghicim; şi în povestea simplă a Carolinei şi Terezei, apare acea admiraţie a virtuţilor modeste care trădează umanitatea îndelung ascunsă a scriitorului. Romanul nu dispreţuieşte procedeele realismului de tradiţie franceză, şi în descrierea casei celor două surori, a încăperii în care, aplecate asupra gherghefurilor, îşi consumau zilele una după alta, regăsim uşor modelul lui Balzac, precizia amănuntului semnificativ în atmosfera impregnată de prezenţa personajelor. Acestea la rândul lor aparţin categoriei preferate de scriitorii aceluiaşi curent. Existenţa modestă a femeii, în condiţiile particulare ale provinciei italiene, apăruse în romanele unei scriitoare, Neera (1846 – 1918) şi în epica lui Pirandello. Dar dacă la cea dintâi ea

apare într-o tratare de realism plat, iar la celălalt oferă doar materia unor schiţe, şi în ambele cazuri soluţia este tragică, termenul de comparaţie mai semnificativ ni se pare a fi, pentru semnalarea diferenţelor faţă de opera lui Palazzeschi, nuvela lungă a lui D'Annunzio, *Le vergini* din ciclul II *libro delle vergini* apărut în 1894. Într-o tratare naturalistă, scriitorul povesteşte dezvoltarea până la paroxism a unei aventuri erotice, în lumea închisă prin educaţie şi prejudecăţi a celor două femei singure, „fecioarele"; scriitorul se complace în sublinierea situaţiilor penibile şi a sentimentelor morbide, dezvăluind fără milă ascunzişurile bolnave ale feminităţii reprimate. Romanul lui Palazzeschi nu este lipsit de câteva momente asemănătoare; dar ele se pierd în privirea mai largă asupra umanităţii personajelor care ne apare puternic îmbogăţite prin dragoste, deschizându-se cu naivă spontaneitate prilejului de generozitate care li se oferă. Căci luându-l alături de ele pe nepot, pe adolescentul Remo, cele două „fete bătrâne" dau vieţii lor un sens; tentaţia altor plăceri este fugară şi nu apare în cumpăna faptelor lor; ea apare pentru o clipă, şi autorul o indică, dar nu reduce la aceasta bucuria celor două personaje. Le învăluie aşadar într-o privire făcută din bunătate şi admiraţie, din care nu lipsesc compasiunea şi afecţiunea, într-o cuprindere calmă a existenţei. Autorul se oprea asupra unor vieţi anonime şi în acelaşi timp demne de atenţia lui. Alegea din peisajul uman al Florenţei personajele cele mai florentine, nu pe linia tradiţiilor de cultură ci pe aceea a faptului de civilizaţie italiană: căci Florenţa înseamnă aici oraşul de provincie cu tradiţiile rafinate ale artizanilor ei, ea înseamnă modestie şi hărnicie, muncă şi parcimonie, umilinţă şi bunătate; în opoziţie cu viziunea turistică a Florenţei, în care femei singure şi reduse la extravaganţele născute din condiţia lor, îşi petrec existenţa în vile aristocratice pe colinele din jur; în contrast cu eroinele cosmopolite care se întrevăd în *Crinul roşu* al lui Anatole France, Palazzeschi vorbea despre lumea lui, a existenţei italiene, cenuşii şi monotone,

în apropierea unor locuri de artă strălucitoare. Iar atunci când în mijlocul acestei lumi izbucneşte viaţa adevărată, care le loveşte pe cele două femei prin brutalitatea ei firească, şi tânărul izbuteşte să-şi satisfacă întreaga sete de fericire, cu preţul liniştii lor de bătrâneţe, figura lui îşi pierde ea însăşi cinismul, învăluită cum este în aura de tinereţe nevinovată pe care i-o conferă privirea iertătoare a celor două mătuşi. La un sfert de veac după *Codul lui Perelă*, Palazzeschi aborda romanul în registrul realist şi păstra, din vâna grotescă şi fantastică a scrisului său anterior, viziunea însăşi a acelor bătrâne vrăjite de tinereţea care le deschidea sufletul atât spre generozitate cât şi spre capriciu şi gratuitate, atunci când alături de Remo coborau spre Florenţa şi intrau pentru prima oară în locurile ei de firească şi zilnică petrecere.

După al doiléa război, în 1948, Palazzeschi se oprea asupra unei existenţe asemănătoare: căci Celestino Cuccoli care îi creşte pe cei patru copii orfani pentru a fi apoi părăsit de ei, şi redus la mizerie, este o replică masculină a celor două *Surori*; zăbovind uneori prea mult asupra unor aspecte morbide, şarjând situaţiile, romanul *I fratelli Cuccoli* („Fraţii Cuccoli”) nu egalează opera anterioară: îi lipseşte viziunea finală a împăcării, iar răul săvârşit împotriva bătrânului binefăcător apare a fi pe măsura timpurilor noi; între Florenţa idilică a *Surorilor Materassi* şi Roma lui Celestino Cuccoli au trecut nu cei patrusprezece ani ai unui calendar obiectiv, ci anii grei ai unui război distrugător. În povestea vieţii celor două *Surori*, aşezată în anii fascismului, doar o scurtă menţionare a unei organizaţii de tineret aminteşte regimul; în *Fraţii Cuccoli*, scriitorul nu se mai poate sustrage prezentului şi acesta intervine în soarta personajelor lui; iar romanul următor al scriitorului, intitulat *Roma* (1953), este legat direct de condiţii şi întâmplări contemporane. Căci eroul lui, prinţul de Santo Stefano, din ierarhia administrativă a Statului Papal, este, în umanitatea lui rigidă, făcută din caritate şi iubire, din intoleranţă şi prejudecăţi de clasă şi rasă, simbolul unui trecut pe care

scriitorul îl condamnă în numele progresului deşi îl admiră în spirit aproape manzonian, din dragoste faţă de semenul sărac, dar fără conştiinţa egalităţii profunde a oamenilor, fără conştiinţa egalităţii lor cu el.

În ultimele două opere, Palazzeschi reia ambele sale modalităţi narative: *ÎI doge* („Dogele", 1967) aminteşte *Codul lui Perela*, iar *II buffo integrale* („Caraghiosul", 1966) prezintă într-o serie de nuvele lumea descrisă în *Surorile Materassi*. Palazzeschi şi-a regăsit întreagă plăcerea glumei, a bizarului şi a grotescului; iar interesul pentru oameni şi întâmplări mărunte aminteşte de Alfredo Panzini, scriitor din generaţia anterioară, însă el adaugă, în evocarea acestei lumimodeste a provinciei italiene, aplecarea spre analiză proprie moralistului de tip francez, îşi cuprinde ficţiunea în registrul comic dilatat până la parodie; dar niciodată arta n-a fost pentru el un joc. Prezzolini l-a admirat ca „un miracol... de poezie, de improvizaţie, de nobleţe sufletească, de ironie şi uneori de puţină răutate (artistică)", dar tot el i-a publicat în *La Voce* manifestul de despărţire de futurismul marinettian prin care scriitorul îşi declara fidelitatea faţă de propria sa artă şi dorinţa de a-şi trăi în singurătate viaţa sa „cea mai sinceră"; aceeaşi angajare faţă de libertatea sa interioară îi dictează rezerva din anii fascismului, când, departe de cercurile literare oficiale, cunoaşte tot adevărul şi se refugiază în lumea non-retorică a existenţelor modeste şi tăcut eroice. Regimul, care cerea o literatură inspirată din viaţa tineretului pe care încerca să-l formeze, nu găsea în *Surorile Materassi* decât prilej de dezamăgire: căci Remo şi prietenii lui sunt departe de a răspunde în vreun fel eforturilor depuse de educatorii lor, şi ritmul sportiv al existenţei acestora răspunde dorinţei de plăcere, este semnul unui elementar şi cinic egoism.

La sfârşitul războiului, Palazzeschi publica într-o nouă şi îmbogăţită ediţie, amintitul său pamflet din 1920; sub titlul *Trei imperii... ratate*, aceste *Cronici din 1922 – 1945* condamnă trecutul apropiat şi explică retrospectiv indulgenţa binevoitoare mărturisită faţă de personajul

romanului, de tânărul Remo; căci risipa lui de petreceri trebuie judecată cu mai multă îngăduinţă decât existenţa fără abateri a celorlalţi, aflaţi în slujba regimului, şi scriitorul preferă plecarea lui în America oricărei fapte săvârşite în folosul acestuia: tinerii fascişti plecaţi voluntari în Spania „din spirit de aventură" i se par mai vinovaţi decât Remo care alegea, inconştient şi primitiv, un drum al libertăţii.

Din generaţia sa, Palazzeschi este unul dintre foarte puţinii căiţe se mai află printre noi. Unii, ca Renato Serra, au murit tineri, în primele luni ale războiului; alţii, „copii teribili" ca Papini, au acceptat la un moment dat onorurileoferite de regimul dintre cele două războaie, şi din curiozitatea lor intelectuală mereu nouă nu a rămas decât o operă lipsită de adâncime; Palazzeschi reprezintă, între aceste extreme, o linie a libertăţii şi seninătăţii interioare păstrate cu zgârcenie, iar evoluţia de la registrul fantastic şi glumeţ al *Codicelui lui Perelă* până la registrul grav al judecăţilor de ordin social din *Roma* reflectă, şi în greşelile ei, adaptarea la necesităţile propriei epoci. Între extravaganţele de fantezie ale „omului de fum" şi admiraţia nemăr turisită pentru lumea severă a prinţului „camerier secret al papei", *Surorile Materassi* rămâne opera sa cea mai bună, unul din puţinele romane realiste ale generaţiei de poeţi şi eseişti din jurul lui Papini. Florentin prin locurile în care se desfăşoară, el ne dă imaginea umilă şi nobilă a acelei Italii non-dannunziene care păstrează bunul-simţ al burghezului Boccaccio, dar iubeşte şi fantezia lui glumeaţă; pe aceleaşi locuri unde cei zece tineri ai *Decameronului* şi-au povestit cele o sută de nuvele, se desfăşoară viaţa cenuşie şi eroică a celor două *Surori*; anti-retoric, ferindu-se de orice amintire erudită sau aulică, Palazzeschi ne-a dat totuşi imaginea unei Florenţe nobile – „*gentile*" – în frumuseţea ei discretă, în modestia personajelor şi în coloritul lipsit de stridenţă al peisajului toscan.

Nina Fccon

SANTA MARIA A COVERCIANO

Pentru cei ce nu cunosc Florenţa, sau o cunosc prea puţin, în treacăt şi din fugă, voi spune ce minunat oraş este, frumos şi strâns îmbrăţişat de coline foarte armonioase. Spunând „strâns îmbrăţişat”, să nu ne închipuim că bietul orăşean trebuie să-şi salte nasul pentru a vedea cerul, ca din fundul unei fântâni, ci dimpotrivă, cred că este potrivit să spunem despre coline că îmbrăţişează cetatea cu gingăşie, deoarece ele coboară în trepte line, de la cele mai înalte, care se numesc cu drept cuvânt munţi, apropiindu-se de înălţimea de o mie de metri, până înspre cele pirpirii şi fărâmicioase, de o sută de metri, ori abia de cincizeci. Voi spune chiar că, pe o singură latură şi numai pe o scurtă distanţă, colina cea mai apropiată de oraş, pe care îl domină cu un vârf abrupt, formează o terasă de pe care ni se deschide o privelişte nespus de plăcută. Se ajunge până sus pe nişte trepte:

pe *scări ce făurite-s* într-*o vreme cină certe-au fost ocaua şi răbojul*.

Dacă este cineva nedumerit, se cuvine să-l dumirim că acest original fel de a trata drept înşelători şi tâlhari pe propriii noştri contemporani este un obicei florentin, iar noi, care niciodată nu ne vom îngădui îndrăzneala de a-l contrazice pe divinul maestru, vom admite că aşa o fi, şi ne vom căta de drum. Aşadar, trepte sau străzi atât de abrupte, al căror nume e de ajuns pentru a ne dezvălui caracterul lor: Costa Scarpuccia 1, Erta Canina[1], Rampe di San Niocolo[23]... Colina dominantă o constituie acea parte ce se cheamă Viale dei Colii*, şi se întinde până în Piaţa Michelangelo, şi de care mulţi chiar de n-o vor fi văzut, vor fi auzit sau şi-or fi închipuit-o, cu ajutorul fotografiilor şi al, ilustratelor.

De aceea, între oraş şi colinele sale, se desfăşoară zone de şes mai mult sau mai puţin vaste, care îl despart de ele prin doi, trei kilometri, uneori mai puţin, alteori mai mult.

---

1 Rîpa cîinelui.

2 Urcuşul Sfintul Nicolae.

3 Calea Colinelor.

Am spus foarte armonioase, deoarece lucrul care sare în ochii spectatorului, fie el distrat, mediocru sau indiferent, este linia acestora, care o dată văzută, nu se va şterge uşor din amintire; iscându-se această armonie din neregularităţile cele mai neprevăzute ale terenului, aşa cum numai întâmplarea le poate făuri; intenţionând să inculc acea semnificaţie înaltă, unparfum aproape de miracol şi mister, cu care am rostit noi acest cuvânt, şi voind să spun, pentru o mai mare claritate, că atunci când întâmplarea face pe arhitectul, amuţesc toţi arhitecţii pământului. Neregularităţi neprevăzute, cărora nimeni n-ar fi în stare să le aducă vreo corectare, să le adauge sau să le înlăture ceva; care nu alunecă niciodată în sumbru, în oribil, în romantic, în senzual sau nostalgic, păstrând un ton luminos şi limpede de aristocraţie şi eleganţă, de rafinată frumuseţe.

Dacă la început arhitecţii pământului au rămas în admiraţie în faţa a ce ştiuse să făurească întâmplarea, mă voi grăbi să adaug că, după ce au cercetat cu atenţie, n-au stat cu mâinile în sân, ci s-au ales din asta, pe lângă entuziasm, cu atâta forţă şi ştiinţă, încât trebuie să afirmăm că acolo unde întâmplarea a făurit frumuseţe, oamenii au dublat-o prin opera lor, dleoarece valoarea neasemuită a acestor coline stă în faptul că sunt presărate cu vile şi castele construite în punctele cele mai sugestive, privind în toate direcţiile, aparţinând tuturor epocilor şi tuturor stilurilor, şi care niciodată nu le tulbură armonia; înconjurate de parcuri şi grădini care, în loc să producă o atmosferă de irealitate, de vis sau de basm, în virtutea unei anumite severităţi rafinate reuşesc să ne dea iluzia realităţii celei mai simple, de intimitate uomestică, de nobleţe sigură, de sobrietate şi înţelepciune, de modestie – chiar când proporţiile fac dificilă intenţia de a li se ascunde grandoarea. Pe lângă vile şi castele se adaugă şi clădirile mai mici, vilişoarele, casele, căsuţele simple, satele şi târgurile pe care varietatea solului le face să apară într-un complex ce, prin descoperirea lor treptată, nu satură niciodată ochiul observatorului, ducându-l în

mod firesc la concluzia că cel de al doilea artist, care l-a înţeles şi l-a îndrăgit pe cel dintâi, a pus stăpânire pe secretul său într-o asemenea măsură, încât acum totul pare înfăptuit de el, da, de om, care mereu şi pretutindeni ne apare, când ne rotim privirea, în exteriorizarea lui cea mai înaltă şi cea mai demnă.

Străinii sau italienii din alt ţinut pe care am avut ocazia să-i însoţesc pe culmile acestea, n-au reuşit niciodată să găsească, pentru a exprima varietatea atât de bogată a priveliştilor, a senzaţiilor şi a aprecierilor, decât un singur cuvânt: „frumos! frumos! frumos!” repetat de atâtea ori şi pe atâtea tonuri, uneori cu dinţii puţintel strânşi, dar se înţelege că cel care zicea „frumos 4 purta în inimă altă frumuseţe şi, ca toţi îndrăgostiţii, neputând admite o frumuseţe care să o depăşească pe a dragostei sale, era tulburat pentru moment de o mică îndoială; cuvânt ce iscă în amintire şi în orgoliul justificat, un cor foarte plăcut, sau mai degrabă o simfonie discordantă şi totodată infinit armonioasă, ca şi colinele florentine.

Există astfel, cum spuneam mai înainte, fâşii de câmpii care însoţesc aceste coline şi pe care parcurgându-le pe jos, în tramvai sau cu maşina, pentru o plimbare sau o vizită, le neglijaţi sau le străbateţi privind înainte, către culme, departe, spre ţinta propusă, spre înălţimile către care tindeţi, displăcându-vă întrucâtva faptul că fâşia de câmpie este prea lungă şi că, fie şi pentru scurt timp, vă desparte de ele. Fireşte această zonă este o parte secundară şi neglijată, dacă nu neglijabilă, fără nicio importanţă în hotarul frumosului: modestă, resemnată să fie doar loc de trecere. Nimeni n-o ia drept ţintă, decât din necesitate, fiind şi ea bogată în vile şi case, în sate şi târguşoare cu aer blajin, nepretenţios; care a renunţat să-şi impună farmecul propriu şi stă să privească trecătorii cu o îngăduinţă plină de politeţe, cu resemnare şi cu un pic de plictiseală, recurgând rar – când îşi pierde răbdarea – la un gest de dispreţ sau de revoltă, învingându-şi plictiseala prin muncă şi căpătând, tot prin muncă, puterea de a o suporta.

Voi spune, de asemeni, nu pentru mai multă claritate, ci pentru a întipări mai bine priveliştea printr-o imagine, că dacă în acest ţinut colina joacă rolul stăpânei, şi aproape totdeauna al doamnei adevărate, al principesei, câmpia îl deţine pe al servantei, al cameristei sau al slujnicei; şi că cel mai binevoitor sau mai curtenitor dintre trecători îi concede acea cordialitate de complezenţă, uzitată faţă de femeia ce deschide uşa când cineva vine să o viziteze pe stăpâna sa; sau, în cel mai fericit caz, joacă rolul doamnei de companie, ce-şi menţine propriul rang cu demnitate şi modestie, fără a-şi îngădui să judece, lăsând să se vadă numai o admiraţie naivă, închizând ochii pe jumătate sau făcând o grimasă uşoară din pricina prafului pe care, din vina celeilalte, trebuie să-l înghită de dimineaţă până seara, sau a mocirlei care uneori se produce în faţa casei, murdărind uşa de sus până jos; jucând uneori, în sfârşit, rolul cerşetoarei umile de la picioarele celeilalte.

Aceste lucruri se vădesc şi mai bine din unele nume ale acestor coline, care sunt mai sugestive decât orice altă explicaţie: Bellosquardo*, şi încă se poate remarca existenţa altor privelişti chiar şi mai frumoase, II Gelsomino[45], Giramonte[6], II Poggio imperiale[7], Torre del

4 Priveliştе frumoasă.
5 Iasomie.
6 Inconjoară-muntele.
7 Colina imperială.

Gallo[89], San Gersole2, Settignano, Fiesole, Vincigliata3 şi Castel di Poggio4, Montebeni, II Poggio delle Tortore5, Montiloro, L'Apparita6 şi L'Incotro7, Monte Asinarios, II Giogo9, Monte Morello 10. Ascultaţi în schimb numele de la şes: Rifredin, Le Caldine12, Le Panche13.

Peretole14, Leginaia15, Soffiano16, Petriolo, Brozzi17, Campi18, Quarto 19, Quinto20, Sesto 21, chiar şi fantezia mediocră se stinge, par creaţii ale unei imaginaţii estropiate.

Doamna se bucură de toate onorurile şi recompensele, de libertăţi şi multe îngăduinţe; ei i se permit capriciile şi elanurile, pompoanele, un belşug de

8 Turnul galului.

Sfîntul Gersole.

De la Vinciglio, care înseamnă mănunchi de nuiele, prevăzută cu nuiele.

Castelul de pe Colină.

Colina călăului.

Apariţia.

Intîmpinare.

Muntele măgarilor.

Jugul.
Muntele întunecat.
9 Răcoreni.

Călduţele.

Băncile.

Livada perilor.

Lemnăria.

Şterpelită.

Bubureni.

Plaurii.

Al patrulea.

Al cincilea.
Al şaselea.

podoabe; drept care orice utilitate materială este sacrificată pentru plăcerea ochiului, din cauza semeţiei şi a naturii caracterului ei, şi în van i s-ar cere să aducă alte foloase decât simpla şi pura desfătare vizuală – nu neînsemnată, de altfel – şi de care este mândră în cel mai înalt grad.

Plante răsucite şi poate torturate de un chin lăuntric, nervoase, isterice, uscăţive, ascetice, care privesc cerul cu un ochi profund, lânceziu, sau dezvăluie o goliciune de Cristos răstignit. Niciodată o îngroşare nepăsătoare sau bonomă, o fericită bunăstare musculară sau epidermică.

Dominând astfel, preocupată, insolentă şi arogantă, nici nu-i dă prin cap să caute la cea de sub ea, ori îi aruncă de sus şi chiorâş o privire condescendentă, doar ca s-o necăjească, şi din care reiese numai necontestata, intangibila ei superioritate.

Sărmana slugă, în schimb, o priveşte de jos, închizând puţin ochii, prefăcându-se că nici nu bagă de seamă modul lipsit de respect în care este tratată, şi rămâne cu capul plecat pentru a nu-şi face inimă rea văzând cum cealaltă îşi dă aere de stăpână, şi cât este de inutilă şi vanitoasă, capricioasă şi cochetă; se mulţumeşte cu propriile-i virtuţi, arătându-se răbdătoare, muncitoare, supusă. Treaba ei este să pregătească lungile şiruri de verze şi anghinare, salate şi napi, castraveţii, vinetele şi dovleceii, mazărea fragedă, gustosul sparanghel, tot ce devorează cealaltă în vilele sale locuite de oameni bogaţi, în restaurantele ei aglomerate şi renumite; treaba ei este să trudească de dimineaţa până seara, ca să crească frumoase şi gustoase toate aceste bunătăţi; şi cum pământului nu-i ajunge numai apa cu care este mereu stropit din belşug, cealaltă îi trimite ceva care nu e prea parfumat şi de care se lipseşte bucuroasă, deoarece pentru ea nu reprezintă decât murdărie, ceva pe care cu un semn de dezgust îl respinge: „zvârliţi!”, în timp ce sărmana îl aşteaptă ca pe un dar providenţial pentru folosul ce i-l aduce. Astfel că oropsita, pe lângă că închide resemnată ochii şi gura, prudentă, trebuie să-şi astupe şi nasul,

pentru a nu simţi duhoarea, ca să facă plăcere preaparfumatei doamne. Şi nu mă pot opri să vă vorbesc despre ce se întâmplă pe vreme de furtună. Una se zvârcoleşte, strâmbă din nas, pufneşte, se revoltă, ameninţă, blestemă, ţipă, face o mie de maimuţăreli; dar pe dată ce furtuna a trecut, se reface, se îndreaptă, este iarăşi proaspătă şi limpede, veselă, iar după o jumătate de oră e mai înfloritoare ca înainte. Cealaltă, în schimb, se destinde, se îmbibă cu apă, se lărgeşte pentru a o primi, îşi dilată propriul sân spre a sorbi toate zoaiele ce se scurg şi pe care nu răzbeşte niciodată să le usuce, rămânând murdară câte o săptămână întreagă.

Tocmai unul dintre aceste mici târguri de mâna a doua mă apuc să vi-l descriu, deoarece acolo se petrec faptele povestirii ce urmează.

Santa Maria a Coverciano nu este nici măcar un târguşor, ci o parohie, iar prin parohie se înţelege acel nucleu neconstituit de la sine într-o grupare civilă, ci numai ţinut într-o uniune – spirituală sub egida bisericii.

La rigoare s-ar putea recunoaşte acolo o larvă de sat; un fel de piaţă piezişă se formează la o încrucişare de drumuri unde se află o mănăstire de franciscani, înconjurată de ziduri foarte înalte iar la colţ, sub o streaşină rustică, se vede efigia sfântului Francisc sculptată în marmură şi o inscripţie ce aminteşte că în această mănăstire a fost păstrat timp de mai multe secole veşmântul sfântului. E apoi o vilă, totdeauna închisă, împrejmuită de un zid rotund, foarte retrasă şi înconjurată de plante mari, semănând cu o cucoană bătrână pe un jilţ, cu o fustă extrem de largă şi cu bonetă. În faţă, aproape în stradă, o vilişoară modernă, cochetă, îndrăzneaţă, care priveşte ca nora arogantă şi lipsită de respect la soacra austeră şi ursuză, vârându-i în ochi trandafirii de pe un gărduleţ alb, pus acolo mai mult pentru a o scoate în evidenţă decât pentru a o ascunde. Pitită alături de vilă, o bisericuţă, cu un portic dintr-o singură arcadă, te invită din colţişorul ei, cu rezervă şi blândeţe, la idila credinţei.

Puţin mai sus de vilişoara aceasta, şi tot în faţa vilei

celei mari, se află un grup de case, alcătuind un pătrat care evocă pe acela al mănăstirilor; este de fapt o mănăstire laică, închisă cu un zid de-a lungul drumului, zid întrerupt doar de o poartă mare de lemn, sortită să rămână însă pururi închisă, întrucât locatarii se servesc de o portiţă de alături, sortită să rămână mereu deschisă, ca o uşă a cărei cheie s-a rătăcit. Latura din fund a construcţiei se compune dintr-o casă cu trei etaje, semănând întrucâtva cu un stup, ca orice casă de oameni săraci, iar aripile care ajung până la zidul din stradă, lungi şi înguste, au numai două etaje. Îţi sare imediat în ochi faptul că această construcţie a fost făcută în reprize succesive şi că aripa sudică este cu mult mai veche şi de un stil diferit, cu o arhitectură mai nobilă şi cu unele rămăşiţe de demnitate ornamentală, precum şi că ferestrele sale, în loc să privească spre curte, ca celelalte, privesc toate spre câmpie, la miazăzi, către Florenţa; şi că întoarce cu dispreţ spatele către curte, lăsând într-acolo o singură fereastră pe un coridor dosnic, ce pare făcută anume pentru a se putea privi de acolo oricât. Această parte privilegiată, adică prima ce-ţi iese în cale, are intrarea ei specială, la stradă, o poartă albă, zăbrelită, totdeauna întredeschisă şi destul de mâncată de rugină.

Şoseaua principală care trece printre aceste construcţii, formând piaţa descrisă, duce de la Florenţa la Ponte a Mensola şi la Settignano, şi poartă numele de via Settignanese; iar cealaltă, mai mică, ce coboară între vilă şi mănăstirea franciscanilor, duce în schimb ia Maiano, la grotele şi la vilele sale magnifice, şi este dominată de un castel autentic numit Poggio Gherardo.

Locuitorii din partea locului şi cei ce îi sunt apropiaţi îi zic, simplu, Santa Maria; orăşenii, în schimb, mai evoluaţi şi mai puţini intimi, îi spun Coverdiano – atât. Acest lucru să nu ne ducă la presupunerea unei disensiuni între masoni şi clericali, ferească sfântul; diversitatea marchează doar indiferenţa unora, apropierea şi afecţiunea celorlalţi.

După ce am descris cât mai bine poziţia acestei

aşezări, mă grăbesc să adaug că se află între două râuri, Africo şi Mensola, coborând, primul, din Fiesole, iar al doilea din Vincigliata. Sunt nişte râuleţe în care luna şi soarele abia iscă licărirea unui firişor de argint sau de aur ascuns printre ierburi, dar care, pe timp de furtună, devin gălăgioase, ameninţătoare, neastâmpărate, se înfurie, se revarsă cu avântul tinereţii şi după o oră parcă nu s-ar fi întâmplat nimic: sunt ca nişte copii care, după ce se agită şi fac tărăboi, se duc la culcare şi adorm de îndată.

N-am pomenit la întâmplare de cele două râuleţe şi acum vă spun motivul. Renumele acestor coline stă în faptul că amintesc de personaje istorice ilustre, principi şi regi, poeţi, oameni de ştiinţă, artişti de-ai noştri sau străini, care au locuit aici, elaborându-şi operele, venind să caute odihnă sau inspiraţie, uitare, forţă creatoare, seninătate sau evadare, refugiu în trecut sau vigoare pentru viitor, adăpost pentru bucurie cât şi pentru durere… dar acest domeniu este atât de vast, încât spaţiul nu ne îngăduie să-l abordăm aici; voi spune doar că între cele două râuleţe se pare că s-ar fi aflat casa în care Giovanni Roocaceio şi-a trăit *Decameronul*, ori l-a visat, şi poate l-a şi scris, nu se ştie bine; nimeni nu este în măsură să precizeze locul exact, motiv pentru care pe tărâmul acesta sunt mai multe case ale lui Boccaccio, care ţin morţiş că e aşa, fără să dea semne că vreuna ar vrea să cedeze în faţa alteia şi în faţa celor mai sigure dezminţiri sau a incertitudinii atribuirii. Fac bine că nu cedează, le iertăm tuturor seculara tenacitate, ba chiar şi reaua-credinţă; au dreptate să-şi încununeze casele sau vilele cu un asemenea nume, aşa cum vreau eu acum să încununez cu el această povestire care se desfăşoară la picioarele lor, dimpreună cu un salut reverenţios al umilului şi îndepărtatului descendent.

„Toate stelele şi dispăruseră din părţile răsăritului, afară de cea pe care o numim Lucifer, care mai strălucea încă în zorile ce înălbeau totul, când majordomul, sculându-se, plecă în valea femeilor, cu un car plin, pentru a orândui totul după ordine şi porunca stăpânului său.

Îndată după aceea, nici regele nu mai întârzie mult până să se scoale, trezit de tropăitul animalelor şi al celor care le încărcau, şi sculându-se, făcu pe doamne şi pe tineri să se scoale şi ei. Încă nu răsăriseră bine razele soarelui, când se şi aşternură cu toţii la drum; şi niciodată nu le păruse mai voios cântul privighetorilor şi al altor păsărele ca în dimineaţa aceea; şi însoţiţi de cântecele lor, se duseră până la valea femeilor unde, primiţi fiind deşi mai multe păsări cântătoare, li se păru că se bucurau şi ele de sosirea lor. Acolo, dând ocol văii şi cercetând-o încă o dată, li se păru mai frumoasă decât în ajun, întrucât ceasul acela din zi era potrivit cu frumuseţea locurilor. Şi de cum îşi potoliră foamea cu lucruri bune şi dulciuri, pentru a nu lăsa păsărelele să-i întreacă încântări, începură să cânte, şi valea repeta împreună cu ei aceleaşi cântece; la care toate păsărelele, ca şi cum n-ar fi vrut să se dea bătute, adăugau note dulci şi noi. Dar când veni ora prânzului, mesele fură aşezate sub copăceii stufoşi şi sub alţi arbori minunaţi – în preajma unui iaz frumos, după placul regelui; aşa că se duseră să se aşeze şi pe când mâncau, vedeau peştii înotând prin lac, în şiruri dese, care lucru privindu-l, dădea uneori prilej de vorbă. Dar când prânzul se sfârşi, iar bucatele şi mesele fură strânse, începură să cânte şi mai voios decât înainte. Apoi, aşezându-se paturi în mai multe locuri din văiuga aceea, înconjurate toate şi închise, de discretul majordom, cu pături franţuzeşti şi cu baldachine, prin îngăduinţa regelui, cine voi să doarmă, n-avu decât; iar cine nu voi să doarmă, se putu desfăta după pofta inimii cu alte plăceri de-ale lor. Dar sosind ora la care toţi erau sculaţi, şi timpul să se pornească pe povestit, după voia regelui, nu departe de locul unde prânziseră, după ce se aşternură covoare pe iarbă şi se aşezară lângă lac, regele porunci Emiliei să înceapă. Iar aceasta cu voie bună, începu astfel, zâmbind”.

Învârtindu-mă prin aceste locuri şi surâzând cu o umbră de scepticism în privinţa autenticităţii casei disputate, acordând legitimitate tuturor, pentru nobila lor aspiraţie şi pentru dragostea lor, citind pe o plăcuţă de

marmură la Ponte a Mensola inscripţia „Societatea recreativă Giovanni Boccaccio”, îmi veni poftă să intru: ca să văd ce? Cum printre chiparoşi şi măslini privirea mea sfredelitoare caută ceva ce nu se vede: ce? Printre tufe de iarbă neagră, de grozamă şi de mirt, ca unul care caută ierburi miraculoase, toate simţurile mele caută cu aviditate locul unde s-o fi ascunzând, dacă nu i s-o.fi pierdut sămânţa, *messer* Giovanni, atât de senina ta voioşie.

„SURORILE MATERASSI”.

Şi acum că v-am descris cât mai bine cu putinţă peisajul înconjurător, voi începe să notez cu dumneavoastră lucrurile care ne trezesc la prima vedere curiozitatea, observând împreună acea înmănunchere de case denumită Santa Maria a Coverciano.

Trecând peste prea multe lucruri ce o privesc în treacăt sau mai bine-zis n-o privesc de loc şi care, în spiritul celor discutate mai înainte, pe noi nu ne privesc în niciun fel, ceea ce ne atrage atenţia şi o priveşte într-adevăr îndeaproape, ba chiar în miezul ei, este staţionarea frecventă a unor automobile elegante la portiţa veşnic întredeschisă a casei pomenite mai sus, sortită să absoarbă toată atenţia noastră; staţionări ce durează cât o vizită de etichetă şi nu rareori cât o vizită de confidenţe, cum îşi fac una alteia doamnele din aşa-zisa lume bună. Încă de pe timpul echipajelor cu cai se putea admira la poarta aceea o pereche de telegari murgi sau roibi, tropăind de nerăbdare şi plini de foc, lucioşi şi sclipitori, mândri de preţiosul lor harnaşament, muşcând frâul şi arătând o gură proaspătă ca o floare; după cum în prezent se poate admira o maşină superbă, cu caroserie luxoasă. Şi încă o observaţie nu va scăpa ochiului expert, anume, cele trei foarte distincte genuri de persoane, coborând la poarta aceea, fie, odinioară, din vechile echipaje, fie, în prezent, din automobilele ultramoderne.

Doamne în plină maturitate, însoţite de câte o copilă, ambele de o eleganţă ireproşabilă, adecvată vârstei şi siluetei fiecăruia, şi pentru a căror poetică descriere eşti ispitit să recurgi de obicei doar la o imagine florală: roza

cu bobocul ei. Dar aşa cum uneori mama afişează condiţia ei de roză bine împlinită, pentru a rămâne în cadrul unui limbaj cavaleresc şi curtenitor, fiica o afişează pe aceea de crin conştient, a cărui candoare, tot ca să rămânem în limitele unui limbaj cast şi suav, a luat sfârşit.

Cea de a doua categorie este a doamnelor vârstnice, ba chiar bătrâne de-a binelea; bătrâne nu numai prin vârstă, ci prin vocaţie, urâte şi zbârcite cumplit, care nu fac nimic pentru a atenua sau ascunde cruda ispravă a naturii şi pe aceea, inexorabilă, a timpului, vădită pe faţa şi făptura lor, ci care dimpotrivă şi-au anticipat bătrâneţea, grăbind cu bucurie toate consecinţele ei catastrofale şi îmbrăcându-se atât de modest şi întunecat, împingând atât de departe indiferenţa faţă de moda zilei, încât ajung la agresivitate. Mai mult încă decât o renunţare ostentativă, anumite femei sfârşesc prin a reprezenta un protest hotărât, o insultă la adresa celorlalte, la adresa vremii, a farmecului frumuseţii şi a graţiei feminine, astfel încât trezesc cea mai instinctivă uimire când le vezi coborând sau urcând în atât de strălucitoare şi de frumoase trăsuri, uimire care ar fi cu mult mai mică dacă le-ai vedea strecurându-se dis-de-dimineaţă, cu coşul sau panerul, de la măcelar la zarzavagiu, de la băcănie la brutărie, ori rătăcind fără rost şi scoţând la un moment dat batista dintr-o geantă uzată şi soioasă, pentru a jeli o mizerie umilitoare şi decentă.

Când şi când, mai rar, vezi intrând pe poarta aceea vreun prelat important, care a coborât din tramvai: importanţa i se vădeşte din demnitatea mersului plin de rezervă şi încetineală, şi totodată dintr-o sclipire de mătase violetă între haină şi guler. Sau mai vezi răsărind în grabă, nu se ştie de unde, un preot tânăr, care în afară de roşeaţa din obraji, este încă negru tot, ca un bondar.

Dacă în momentul acesta veţi fi simţit cumva împunsătura ghimpelui curiozităţii, vă întrebaţi probabil cine ar putea trăi într-o casă veche din câmpia Florenţei, cu aspect provincial şi modest, în stare să atragă persoane atât de diferite şi alese. Se întâmplă ca gândul să se

îndrepte poate spre arta suprarafinată cu care stăpâna acelei case ştie să adune laolaltă oameni atât de îndepărtaţi prin vârstă şi obiceiuri, şi să stârnească curiozitatea şi admiraţia noastră.

Şi se întâmplă de asemeni ca, oprindu-se brusc în apropierea casei câte o maşină de acestea, doamna sau şoferul să ceară de la vreo femeie sau de la vreun copil ce se nimereşte în mijlocul drumului, o informaţie, totdeauna aceeaşi: „Surorile Materassi? Ştiţi cumva? Unde sunt? Unde stau?” Şi n-au rostit bine numele, că toate mâinile se întind, fără ezitare, pentru a arăta hotărât poarta albă mâncată de rugină, veşnic întredeschisă, pe ai cărei pilaştri şed doi lei de teracotă, mai domestici decât toate animalele de curte, semănând mai curând cu două bătrâne la taifas în amurgul unei zile de vară, cu gurile fără dinţi deschise din pricina zădufului şi a respiraţiei scurte. Şi la cine s-ar putea duce, în acele locuri, toată acea nobilime, dacă nu la ele?

O dată intraţi pe poartă, ne găsim într-o mică alee spre care se deschid ferestrele casei joase şi lunguleţe, având la primul etaj cinci ferestre egale, cu obloane verzi, trei adunate la mijloc, iar la o distanţă mai mare, lateral, celelalte două; patru la parter, exact sub celelalte, cu zăbrelele subţiri şi albe în locul obloanelor mâncate de rugină, ca şi cele de la poartă. La mijloc, după cele trei trepte de piatră ştirbite se află uşa cu geamuri, prevăzută cu un oblon mare verde, care alunecă pe două şine.

În faţa casei, pe un ziduleţ scund, sunt risipite, fără simetrie, câteva ghivece nu prea arătoase, şi înţelegi că fac parte întâmplător din ansamblu, că nu dovedesc acea afecţiune a femeilor gospodine, atât de cunoscută, care le dă înfăţişare şi grai ca unor fiinţe vii, ci mai degrabă o uitare pricinuită nu de sărăcie, ci de griji mai importante şi mai copleşitoare. Pe o porţiune de opt sau zece metri dincolo de ziduleţ, e un petic de pământ, nici ogradă, nici grădină, neîngrijit, cu nişte tei bătrâni care nu răpesc cu frunzişul lor sărăcăcios nici aerul, nici lumina casei expuse direct spre miazăzi.

În fund, fără nimic altceva la mijloc, se vede grădina cu şirurile ei de plopi despuiaţi peste care, cu mişcări molatice sau viclenii feminine, par a se răzvrăti sau a se abandona, ca pe nişte braţe bărbăteşti şi aspre, tulpinile viţelor, ce se încolăcesc cu tenacitate sau se leagănă, ca leşinate; astfel încât unul din aceste câmpuri de luptă ne reaminteşte de faimoasa răpire a sabinelor, care nu vor fi fost toate de aceeaşi părere simţindu-se înşfăcate.

Nu numai poarta căreia probabil i s-a rătăcit cheia din timpuri străvechi rămâne pururea pe jumătate deschisă, chiar şi noaptea, dar şi uşa cu geamuri şi oblon verde rămâne în mare parte din timpul anului deschisă din zori şi până la căderea nopţii, lăsând să se vadă o cameră spaţioasă care, pe lângă uşă, mai are şi două ferestre laterale.

Trebuie să studiem bine camera aceasta care constituie, am putea zice, scena principală, baza preamodestei noastre întâmplări.

Un dulap mare din nuc de calitate, situat pe peretele din stânga intrării, înalt şi lung, dar fără ornamente, ne-ar face să ne gândim, desigur, la o debara destinată păstrării hainelor; în timp ce pe prima porţiune a peretelui din faţă, lângă fereastră, o consolă tot de nuc şi cu rama oglinzii încastrată, ne duce cu gândul la un salon de primire; iar alături, pe acelaşi perete, un scrin cu marmura albă sugerează imaginea unei camere de dormit; în vreme ce pe peretele din fund, o sofa joasă şi foarte încăpătoare, ca o cadă, nu ne face să ne imaginăm o sală de baie, ci iarăşi un salon de primire cu o atmosferă de intimitate şi bonomie; până ce, în mijloc, o masă pătrată, din lemn obişnuit, foarte mare şi cu picioarele răsucite, deasupra căreia coboară din tavan o lampă veche cu petrol înconjurată de luminări şi căreia i-au fost aplicate dedesubt trei becuri electrice, ne face să visăm la o familie patriarhală de douăsprezece persoane, aşezată în faţa castroanelor fumegânde. Deasupra sofalei se află o a doua oglindă cu ramă aurită, iar deasupra scrinului o cromolitografié înfăţişând un popas al lui Iisus, strălucitor de alb pe

fundalul de un verde întunecat, care te înfioară, fixând din înălţime, gânditor şi blajin, priveliştea Ierusalimului. Sub cele două ferestre, două mescioare, una rotundă şi alta ovală, câte una de fiecare parte.

În faţa bizarului aspect al acestei camere enciclopedice, nu s-ar putea formula uşor presupuneri şi conjuncturi, dacă un anumit lucru evident nu ne-ar dezvălui deodată adevărata ei menire. Pe sofa ca şi pe mese, pe consolă şi pe scrin, pe fotoliile şi scaunele care întregesc mobilierul, pe cutii, cutiuţe şi cutii mari, oriunde se poate pune ceva, se vede pretutindeni acelaşi lucru: în cantităţi, mici, în bucăţi întregi, în pătrate, în fâşii, întinse sau îngrămădite, pânzeturi, museline, voaluri, crep, tul, cordoane, panglici, mătăsuri, în mare parte albe sau în culori deschise, mai puţine în culori vii. Şi oricât de numeroase ar fi mobilele şi de proporţii alarmante, în spaţiul rămas în jurul mesei, sau sprijinite de peretele liber, gherghefuri supărate stau cu faţa la perete, sau expunându-se cu îndrăzneală, în toate sensurile şi de toate dimensiunile, iar pe câte unul din ele este întinsă cu deosebită atenţie o pânză albă, făcând camera să semene cu scena unui teatru înainte sau după spectacol, pe când ne dezvăluie, fără niciun dubiu, prezenţa unor sârguincioase şi active brodeze. Dar, pentru a preciza mai bine calificarea acestora şi în ce măsură broderia este adevărata lor specialitate, pentru care se bucură de o faimă foarte răspândită şi de o solidă reputaţie, voi spune că surorile Materassi sunt recunoscute oficial ca brodeze de lenjerie, după cum se citeşte pe facturile lor:

SURORILE MATERASSI

Lenjerie – Trusouri de mirese

Lângă acea uşă cu geamuri, veşnic deschisă pe vreme bună, sau îndărătul ferestrelor închise în timpul sezonului rece, doar cu o căldăruşă cu jeratic sub picioare, stau faţă în faţă, aplecate peste gherghefuri, ridicând capul şi apropiindu-se doar pentru a primi un sfat sau o aprobare, din primele ceasuri ale zilei până în amurg, când asupra gherghefului coboară, de îndată ce slăbeşte lumina

soarelui, două becuri puternice, care în timpul zilei atârnă sus, ca nişte fructe deasupra capetelor lor; în picioare, lângă masa cea mare, încruntând fruntea când urmăresc drumul sigur al foarfecelor, concentrându-şi atenţia la croit, sau încovoiate la cele două mese de sub ferestre pentru a desena.

În vremea în care începe această povestire, Tereza şi Carolina, cele două surori Materassi, ajunseseră la cincizeci de ani, cu un an diferenţă între ele, ba chiar, mai exact, erau călare pe muchia acestei vârste, deoarece cei cincizeci de ani erau între una şi cealaltă

Corpolentă şi destul de înaltă, Tereza era o femeie puternică, voluntară; şi cu toate că expresia şi ţinuta ei vădeau adesea truda, ascundeau totdeauna oboseala. Părul ei, încă de un negru lucios şi pieptănat simplu, aproape întins pe curbura capului, scotea în evidenţă puţinele fire albe ivite, ici, colo şi mai dese la tâmple. Ochii negri, mari, foarte adânciţi în orbite, erau înconjuraţi de umbre viorii care se estompau pe pielea feţei nu atât ofilită, cât uscată, iar din măslinie ajunsă cenuşie, colbuită. Totul la ea dovedea efortul unei existenţe dificile şi curajoase, precum şi o feminitate înmormântată ca o bucurie efemeră, sau ca un lux pe care nu şi-l putea îngădui. Feminitate ce reapărea doar în rare şi scurte clipe de odihnă, şi pe care acum nu i le mai interzicea nevoia, ci o aspră obişnuinţă de gândire şi de muncă, devenită regulă. Mai mult decât forţa fizică, te izbea la această femeie forţa morală care o susţinea.

Contrar surorii sale, Carolina îşi păstrase intactă feminitatea exterioară care, odată cu ofilirea fizică şi din cauza vieţii izolate, se accentuase puţin câte puţin, se destrămase, până ce devenise lâncezeală sau afectare. Deşi nu era prea mică, părea mult mai scundă decât sora ei, mai subţire, mai ales mlădioasă; şi chiar sub povara unei munci atât de asidue îşi păstra o elasticitate unduioasă, cedând adesea dorinţei de a se strânge de mijloc, de a se pipăi, de a se simţi, de a se întinde cumva, a se moleşi apoi şi mai mult, recăpătându-şi prospeţimea

iluzorie şi precară; astfel încât fiecare acţiune sau expresie a ei părea prinsă în ace. Şi mai cu seamă se îndrepta şi se contorsiona la apariţia vreunei persoane, cu atât mai mult cu cât aceasta era mai importantă şi mai de vază; sora ei, în schimb, li se uita drept în ochi, fără aroganţă, dar cu siguranţa celui care e obişnuit să trateze şi să asculte cu atenţie, să înţeleagă repede şi să se facă înţeles. Carolina se comporta ca florile pe tulpină când îşi recapătă formele după furtună. Această elasticitate a corpului, artificioasă, făcea să fie considerată delicată, deşi era foarte puternică, asemeni acelor arbuşti care, având putinţa de a se pleca oricât, nu pot fi rupţi de vânturi. Avea părul castaniu cu reflexe aurii, bogat şi cu firul subţire, abundent, şi îl aduna într-o coafură instabilă şi capricioasă care o silea să facă gesturi de o graţie afectată şi languroasă. Cu toate că firele argintii din părul ei erau mai numeroase decât la soră-sa, nu se remarcau decât foarte de aproape, argintul recent confundându-se încă destul de bine cu auriul mai vechi. Ochii foarte limpezi, care nu mai aveau culoarea cerului, ci a levănţicii, erau două discuri spălăcite, lipsite de putere de atracţie, nu exprimau câtuşi de puţin o voinţă; şi cum te priveau, fără profunzime, însoţindu-şi privirea cu un surâs al buzelor umflate şi groase, îţi dădea impresia că se studia într-o oglindă, stăpânindu-şi satisfacţia pentru propria-i frumuseţe şi superioritate, nu din modestie, ci pentru a şi-o savura din plin. Faţa îi era palidă şi moale, paloare şi moliciune cauzate de oboseală. Pe lângă că se deosebea de sora ei prin această feminitate exterioară, alături de ea părea mai tânără cu câţiva ani, deşi nu avea decât unul mai puţin.

Întâmplarea, dar mai mult decât întâmplarea, vicisitudinile vieţii, mai precis ale familiei, le siliseră să fie indisolubil unite şi celibatare; alcătuiseră împotriva ruinării mai întâi o stavilă, apoi un sprijin, apoi întreprinseseră o reconstruire demnă de toate elogiile.

Partea locuită de ele era un vechi conac de ţară; nu i se putea spune nici vilă, nici casă de oameni săraci, atât prin mărimea, cât şi prin dispunerea camerelor; iar în

continuarea acesteia, dar cu intrarea pe o altă poartă specială, dintr-un drum lăturalnic, îşi avea casa, acareturile şi grajdurile îngrijitorul pământurilor destul de întinse şi rodnice, care le aparţineau. Către strada principală, în incinta zidului ca de mănăstire, cele două corpuri de casă descrise mai înainte îngrădeau împreună cu spatele casei lor vasta curte, cu un puţ la mijloc; erau umile dar curate, şi adăposteau în total patrusprezece familii de oameni modeşti, respectabili şi cumsecade; mici prăvăliaşi, meseriaşi înstăriţi, la care nu puteai observa nici sărăcie, nici dezordine.

Nu strică să spunem câteva cuvinte pentru a descrie această proprietate şi construcţie chibzuită, operă a bunicului din partea surorilor despre care vorbim, fost la vremea lui vechilul bunurilor de la ţară ale unei familii nobile de pe meleagurile acelea, şi care, cu economiile unei existenţe sobre şi laborioase, achiziţionase mai întâi casa cu moşioara, stabilindu-şi acolo domiciliul, apoi, din venituri, construise pe flancuri, în trei reprize, corpul cel mare de case de închiriat, făcând din tot ansamblul o proprietate plăcută şi considerabilă.

Din păcate însă, unicul fiu al acestui ţăran integru şi harnic – tatăl brodezelor noastre – n-a călcat pe urmele înţelepciunii şi ale spiritului constructiv patern, ci i-a plăcut să apuce pe căi foarte diferite; şi aceasta, luaţi seama, nu numai cu buna ştiinţă şi îngăduinţă a părintelui, dar chiar cu intima şi nemărturisita sa complezenţă. Crescut în condiţii de largheţe şi bunăstare, sporite progresiv în epoca cea mai frumoasă a tinereţii, şi reprezentând toată bucuria şi tot orgoliul bătrânului vechil, care n-avusese parte de acel unic fiu decât la o vârstă matură, şi care pentru sine însuşi fusese avar până la tiranie cu orice plăcere lumească, avusese ambiţia şi slăbiciunea de a-şi vedea băiatul crescând într-un mod cu totul diferit, mai bine-zis, cu totul contrar; ca şi cum virtutea n-ar fi fost un principiu în acela care o practicase mereu: frivol, necugetat, capricios, cheltuitor, fără dorinţa de a munci; şi cu timpul, devenind bărbat, din ce în ce mai

avid de – toate plăcerile de care se putea bucura la vremea lui. Parcă, s-ar fi stabilit o întrecere între fiu şi tată, primul în a cheltui, iar al doilea în a plăti. Şi cu cât purtarea unuia era mai reprobabilă, cu atât părea că celui de al doilea îi făcea o plăcere mai mare, secretă şi de nemărturisit. Astfel că după moartea tatălui, care în ultima perioadă a vieţii ştiuse să măsoare imensitatea propriei erori faţă de fiul său, fără a putea să-i pună o stavilă – slăbit până la nimicire, muri şi el, nu tocmai bătrân, după cinci ani de boală progresivă, datorită tot acelor excese, lăsând o soţie care nu-i supravieţui decât foarte puţin şi patru fiice, iar proprietatea atât de grevată de datorii şi ipoteci, încât de-abia mai permitea familiei să locuiască acolo.

Atâta slăbiciune din partea tatălui, durerea ascunsă a mamei, fiinţă blajină şi supusă, care dusese o viaţă de suferinţă, de renunţări şi de umiliri, până la o ofilire inexorabilă, le-a făcut pe fete să crească cuminţi şi liniştite, obişnuite cu asprimea vieţii, cu luptele ei, îndurerate, muncitoare, văduvite de orice aspiraţie către bucurie; ca şi când n-ar fi ascultat de altă poruncă decât de aceea de a repara materialmente şi moralmente răul făcut de tatăl lor.

În ultimele sale clipe, omul înrăit din cauza ruinii complete, negăsind niciun cuvânt bun de resemnare în taina sufletului, strigă soţiei sale, alungându-şi-o de la căpătâi când luminile ochilor începură să i se întunece de umbra morţii: „Scroafă, tu îmi întuneci lumina”. Acesta a fost ultimul salut al soţului şi al părintelui.

Tereza şi Carolina urmaseră împreună la Florenţa, încă de copile, şcoala unei faimoase maestre de lenjerie fină, dovedind de la primii paşi aptitudini cu totul speciale, prima pentru croială, a doua pentru desen şi broderie; astfel încât, puţin după ce împliniseră douăzeci de ani, stabilite în casa lor, îşi făuriseră o viaţă nouă, îngrijind de părintele lor sărac şi infirm, şi oprind pe marginea prăpastiei soarta familiei. Nu aveau încă treizeci de ani când le muri tatăl, şi erau în ascensiune sigură către acel stadiu la care aveau să devină exemplu şi miracol pentru

ceilalţi, şi satisfacţie intimă şi legitimă pentru ele însele.

Rămase singure, în câţiva ani de muncă fără răgaz, ajutate de sfaturile vreunei persoane cumsecade şi dezinteresate, mai întâi, după un prim efort, cel mai dificil, izbutiră să înceapă eliberarea proprietăţilor, a caselor şi a moşioarei din lanţurile ipotecilor, eliberare devenită, după perioada aceea, din ce în ce mai rapidă şi mai uşoară, până la reintrarea automată în deplina lor posesie.

Adevărata lenjereasă era Tereza şi trecea încă de atunci drept cea mai bună, cea mai vestită din oraş; astfel că deşi le era peste mână, toţi veneau la ea şi trebuia într-una să refuze comenzi. Nu exista nicio domnişoară de familie nobilă sau bogată, fiică de industriaş sau negustor, care să nu fi vrut să aibă în trusoul ei, dacă nu totul, măcai unele lucruri ieşite din mâinile acelea devenite celebre; iar trusourile erau comandate cu un an sau doi înainte, şi nu acceptau nicio comandă pentru un termen mai mic de şase luni. Lucrul cel mai surprinzător era să vezi cum într-un colţ modest şi îndepărtat de la ţară modelele ajungeau fără întârziere, şi cum în oficina ciudatei lor camere, femeile acelea ale căror trupuri nu vădeau nici cea mai vagă urmă de modă şi eleganţă, primeau noutăţile, le criticau, le studiau, le dezvoltau, le corectau cu o foarte fină intuiţie a oportunităţii şi a bunului-gust.

Carolina broda, ajutându-şi sora la lucruri de mai mari proporţii şi cu profit mai rapid, specializându-se în execuţii de o graţie, de o fineţe şi de o asemenea virtuozitate, încât uimea pe criticul cel mai pretenţios. Nu exista punct pe lume pe care să nu-l fi cunoscut şi să nu fi ştiut să-l execute, sau pe care, văzându-l o dată, să nu fie în stare să-l reproducă, astfel încât era capabilă să aprecieze şi să repare dantele şi văluri vechi, broderii din toate epocile. În vreme ce sora ei întruchipa voinţa, mintea orânduitoare, Carolina era artista. Aşa cum încă din primii ani ai copilăriei sora ei vădise aptitudini pentru croiala şi cusutul lenjeriei, ea vădise pentru ornamente, inspiraţie pentru desen şi sensibilitate pentru culoare. Specialitatea ei cea mai de seamă era broderia în mătase şi fir: odăjdii,

prapuri, stindarde, drapele. Iată explicată apariţia la poarta aceea a sacerdoţilor şi a bigotelor de neam, care descindeau din automobil, când trebuia să facă un dar bisericii, vreunui episcop sau cardinal, Carolina realizând în acest gen minuni comparabile cu cele mai frumoase exemplare ce pot fi admirate în vitrinele muzeelor şi ale galeriilor de artă, şi pe care încă din adolescenţă le învăţase cu un talent excepţional. Când Carolina trebuia să termine şi să predea la timp câte ceva, un patrafir, un steag sau un drapel patriotic, Tereza lăsa deoparte cămăşile şi pantalonaşii, lua şi ea mătase, fir de aur şi de argint, şi-şi ajuta sora cu o supunere de elevă, de executantă; şi la fel Carolina îşi ajuta sora la vreun trusou important, când era vorba de modele şi cusături cu care trebuia să se armonizeze garnitura.

Aşa cum v-am spus mai înainte, refuzau zilnic comenzi, sau le acceptau pentru termene neprecizate, căci nu vruseseră niciodată să formeze o şcoală, sau mai mult, ceva dorit de toată lumea, să se mute la Florenţa şi să deschidă un atelier în stil mare. Cu excepţia câte unei fetişcane din vecinătate, admisă cu mare hatâr – în general, vreo chiriaşă de a lor şi pe care o învăţaseră cusutul ca pe o persoană din familie – şi a unei bătrâne lucrătoare de încredere pe care o chemau în cazuri de mare urgenţă, nu căutaseră alt ajutor, iar cât despre mutarea la Florenţa, nici nu se gândeau, de vreme ce toată lumea venea la ele acolo unde se născuseră, unde trăiseră totdeauna. Aceasta constituia secretul principal al succesului; lucrul era în întregime executat de mâinile lor experte, în toate privinţele ireproşabil, egal, ceea ce însemna pentru ele o trudă nesfârşită.

În trecut, când exista încă acest gen de relaţii, se mai ivea în clientela lor câte o curtezană faimoasă, foarte luxoasă, specie omisă de mine adineauri, socotind-o eterogenă şi neobişnuită, în schimb foarte avantajoasă pentru cele două surori, dat fiind că sus-zisele femei făceau mare risipă de lenjerie superfină, fără a se uita la preţ, câştigurile lor fiind lesnicioase şi foarte abundente.

Mai există şi azi curtezane? Cocote? Ne vine să ne întrebăm, pentru că nu le mai vedem. Poate, cine ştie... Dar ajunse la condiţii raţionale, doar utilitare, nu se pun în evidenţă ca atunci: s-au schimbat timpurile, s-au schimbat obiceiurile; sau cei ce le întreţin, cheltuind puţin, nu mai ţin cu atâta ardoare să le arate; etalarea luxului în acele proporţii e de domeniul trecutului. Şi se întâmplase ca în salonul-atelier să se întâlnească cu vreuna din ele o doamnă sau o drept-credincioasă, chiar şi câte un preot; aceştia veniţi pentru podoabele spiritului, cealaltă, pentru cele ale trupului delicat şi care, pentru a face să iasă mai bine în evidenţă acea infinită delicateţe, le pretindea foarte delicate, de-a dreptul transparente. În asemenea împrejurări, Tereza rămăsese impasibilă, stăpână, nepierzând niciodată un lucru din vedere: cel mai mare avantaj pentru întreprinderea ei. Carolina, în acele cazuri extraordinare, se fandosea fără încetare, de parcă ceilalţi s-ar fi aflat acolo numai ca s-o admire. Doamna, la acel contact, devenise evazivă, trufaşă, distrată şi, mai cu seamă, mioapă, de o miopie atât de acută, încât nu mai putea distinge măruntul lucru care era cealaltă clientă de-acolo, de lângă ea. În schimb, bigota se închisese brusc în ea, ca ariciul la cel mai mic zgomot, făcându-se un ghem de ţepi, şi dispăruse. Iar preotul, gândind poate că Domnul avea să pătrundă într-o zi în inima ei, o examina, în vederea acelei transformări, cu bunăvoinţă.

Anumite întâlniri alcătuiau un capitol special în istoria surorilor noastre.

Dar capitolul principal era reprezentat de o călătorie la Roma, care a fost, la timpul său, un eveniment atât de mare, încât a revoluţionat tot târgul: întreaga populaţie din Santa Maria n-a încetat să vorbească luni întregi despre acest lucru. Lucraseră un patrafir pentru un cardinal din Roma, şi fiind extrem de admirat până în anticamerele Sanctităţii-sale, cele două surori au fost informate, prin intermediul cardinalului arhiepiscop al Florenţei, că Sfântul Părinte avea să le primească în audienţă particulară, cu un grup de alte câteva persoane

O asemenea veste făcuse vâlvă prin împrejurimi. De la paroh până la ultimul enoriaş alergaseră cu toţii la uşa cu geamuri, unde femeile continuau să lucreze cu gândul numai la călătoria lor. „Surorile Materassi la Roma! Primite de Papa!” Toţi voiau să ştie dacă era adevărat, dacă aveau să se ducă şi când, dar mai ales, cum aveau să se îmbrace, ştiind fiecare că pentru a fi admis în prezenţa Pontifului este nevoie de o îmbrăcăminte specială.

Chiar şi Tereza cea tare de înger îşi pierduse, în zilele acelea, calmul dobândit şi menţinut cu atâta greutate. Carolina avea crize de plâns şi aproape de frică. Simţea că în ultimul moment n-au s-o mai ţină picioarele şi avea să ajungă la Roma numai pentru a cădea leşinată. Suferea de închipuiri ciudate, îşi pierduse somnul, pofta de mâncare, până şi cheful de a lucra. Pentru a-şi potoli o asemenea frenezie, hotărâră să ducă un dar Papei, o etolă magnifică la care lucrară împreună, fără a o lăsa din mină o clipă, zi şi noapte, cu o emoţie nimicitoare, în tot timpul rămas până la plecare.

Carolina făcu desenul de o frumuseţe austeră, clasică, ce culmina în partea dreaptă cu Cristos pe cruce, iar în cea stângă cu un Sfântul Petru în momentul sfinţirii azimei.

Timp de o lună, femeile şi fetele din vecini nu vorbiră decât de etolă şi de vizită, întrebându-se dacă vor reuşi s-o termine, lucrând toată ziua şi o bună parte din noapte. Oare cum avea să iasă Cristos? Dar sângele rănilor? Şi lucrul cel mai greu: chipul Sfântului Petru şi mâinile care ţineau azima la înălţimea pieptului, în clipa sfântă? Ca şi cum toate ar fi trebuit să lucreze la ea.

Etola aceea s-a putut numi, pe bună dreptate, capodopera celor două surori.

Din pricina tensiunii extreme, Carolina slăbi trei kilograme într-o lună – iar când Cristos, ca şi Sfântul Petru de partea cealaltă, cu ochii mari şi limpezi, aţintiţi la cer, fură terminaţi, execută cu mâinile sale azima care fiind un disc cu totul alb, putea să întunece chipul dinapoia ei, hotărât şi dur – aşa încât, în timp ce broda, deveni ea

însăşi uşoară şi inconsistentă şi azima se formă cu suavitatea unui abur ce urcă în slăvi.

Însoţite de un prelat din Florenţa, cu încă alte zece sau douăsprezece credincioase într-o dimineaţă de iunie cu soarele scânteind pe cerul de un azur dens şi egal, tremurând ca nişte porumbiţe înspăimântate, şi hurducându-se într-o trăsurică ce sălta pe pietrele pieţei ca pe prundişul unui râu, îmbrăcate în negru cu vălul până pe frunte, se apropiau, pierite, de palatul apostolic şi cu cât se apropiau, cu atât se simţeau înghiţite de craterul maiestuos al acelui monument.

Au fost introduse cu un alt grup, însoţit de asemeni de un prelat, şi împreună cu un grup de preoţi fără însoţitor. Nu mai mult de cincizeci în total. Au fost introduse în sala Binecuvântărilor, aşteptând să se deschidă uşa pe care avea să apară Pontiful, şi pe care fiecare o fixa, ţinându-şi respiraţia.

Deodată uşa se deschise cu atâta uşurinţă, de parcă ar fi fost de carton, iar un fascicul de lumină veni din sala cealaltă, inundată de soare. În acea lumină, cu suavitatea pe care Carolina ştiuse s-o dea azimei între degetele Sfântului Petru, apăru Sanctitatea-sa. Era Pius al X-lea, şi era luna iunie dinaintea conflagraţiei europene; după câteva zile, acea inimă pioasă înceta de a mai bate. Sfântul şi venerabilul bătrân, cu smocul de păr argintiu care-i ieşea de sub calotă, cu faţa roză şi surâzătoare iluminată de dragoste părintească, în veşmântul său alb, se opri, rând pe rând în faţa fiecăruia dintre vizitatorii săi îngenuncheaţi în semicerc, spunând câte un cuvânt tuturor şi împărţind suprema binecuvântare terestră. Când prelatul îi spuse că acelea erau cele două brodeze de la Florenţa şi autoarele etolei aduse în dar Sanctităţii-sale, le luă cu duioşie mâinile în ale sale, pentru a le vedea, spunându-le amândurora: „harnice, harnice, bravo”.

Bietele femei, îngenuncheate, nu se pricepură decât să plângă, dar găsindu-şi puterea de a articula câteva cuvinte, în timp ce Sfântul Părinte, după ce le mângâiase frunţile, le dădea apostolica binecuvântare, Tereza, printre

hohote de plâns, avu un elan: „Pentru sufletul tatălui nostru! Pentru sufletul mamei noastre!” Iar Pontiful, continuând să surâdă, încuviinţa din cap, deoarece ea, o dată ruptă gheaţa, înşira mai departe: „Pentru sora noastră de la Ancona! Pentru aceea din Florenţa! Pentru toţi locuitorii din orăşelul nostru”. Iar Pontiful încuviinţa din cap, pentru a da de înţeles că binecuvântarea se răsfrânge şi asupra lor. Oarolina, oare nu izbutise să deschidă gura, dar ascultase, minunându-se foarte de tot ce fusese sora ei în stare să ceară, explodă deodată, la rândul ei: „Niobe!” la care Pontiful, surâzând mai larg, până ce-şi arătă gura roşie cu câţiva dinţi lipsă, prinse în mâini faţa Carolinei ca pe a unui copil, zicându-i, mai înainte de a trece mai departe: „Pentru toţi, pentru toţi!”

Aveau cincizeci de ani la vremea când începe această povestire, mai precis, era în anul o mie nouă sute optsprezece. Ajunse pe culmea cea mai înaltă a meşteşugului şi a aspiraţiilor lor secrete sau mărturisite, reintrate de câţiva ani în posesia completă a proprietăţii lor, ale cărei venituri ar fi ajuns pentru a le asigura un trai îmbelşugat, continuau să lucreze cu înfrigurarea din vremurile triste, şi nici măcar nu se gândeau vreodată la o viaţă diferită; se părea că nici nu băgaseră de seamă miracolul realizat de degetele lor, şi nici că scopul le fusese dobândirea liniştii şi a unei poziţii legitime. Ajunseseră la situaţia de a acumula bani fără să-şi dea seama, fără să le înţeleagă valoarea şi fără patimă, atât de pe urma lucrului, cât şi din venituri, din care nu cheltuiau un sfanţ. Ai fi zis că, o dată înhămate la carul muncii, acesta era cel ce le trăgea, fără a se mai putea desprinde de el; lucru la care nu se gândiseră niciodată, cum nu se gândiseră niciodată să se despartă de felul acela de viaţă, să-i încetinească ritmul pentru a se bucura de o clipă tihnită, de bunăstare şi de bucurie, să-şi îngăduie o plimbare, o distracţie, să facă o scurtă călătorie, să continue munca cu mai puţină intensitate şi grabă: intransigenţa dură era însăşi esenţa acesteia, mijlocul devenit scop. Dacă gândul acesta le-ar fi trecut prin minte,

ar fi simţit un gol înainte-le, s-ar fi simţit pentru prima oară nefericite şi, ca şi cum totul s-ar fi sfârşit odată cu scopul atins, ar fi fost descumpănite.

Toată viaţa lor era acolo, în camera aceea pe care am descris-o, în haosul de petice, de mătăsuri, de văluri, panglici, ţesături şi gherghefuri, de cutii, foarfeci şi ace; în maşinile elegante care se opreau la uşă, în acele vizite ale unor oameni bogaţi şi de vază, în insistenţele şi rugăminţile lor de a fi serviţi. Urmau calea aceea cu perseverenţă şi s-ar putea spune zorindu-se, în loc să se domolească. Acela le era scopul, în urmărirea căruia uitaseră de lume şi uitaseră să mai fie femei. Erau două copile pietrificate, cu o feminitate căreia numai un observator expert ar fi putut să-i descopere urmele, scânteieri rare şi vagi, izbucnind ca jarul de sub spuză şi dispărând de îndată ce şi-au făcut palida şi înşelătoarea apariţie.

Cu ele locuia şi o soră mai mică: Giselda, cu patrusprezece şi cincisprezece ani mai tânără decât ele, şi care trăise drama în sens invers. Dintre cele patru surori, fusese cea mai graţioasă, aproape frumoasă; nu cunoscuse perioada întunecată a tulburărilor din familie, fiind pe atunci prea mică pentru a lua parte la suferinţă, şi intrând în viaţă când surorile, rămase singure, începuseră refacerea, încununată de victorie, a existenţei de familie. Nu învăţase în mod practic nimic, deoarece surorile, decât să se sustragă de la lucrul lor, preferaseră să nu se ocupe de ea; nu-i cereau ajutor nici când se simţeau epuizate, fie pentru că nu erau mulţumite de ceea ce putea ea să facă, fie pentru a rămâne ele atotputernice. Surâdeau cu bonomie de neîndemânarea ei, cerându-i numai servicii uşoare, în afara casei; să meargă la Florenţa pentru a face comisioane, pe la furnizori şi clienţi, să ducă materialul şi câte un mesaj, să predea lucrurile terminate, chestiuni pe care Giselda le îndeplinea perfect, fiind îndrăzneaţă, inteligentă, vioaie. Nu se arătaseră geloase pe tinereţea şi drăgălăşenia ei, de toţi recunoscute, considerând-o totdeauna mai mult ca pe-o fiică decât pe-o soră, mândre

de acest sentiment şi de propria lor generozitate faţă de ea. Până ce un fapt, neprevăzut de fiinţele acelea rupte de viaţă şi totuşi atât de firesc, schimbă pe loc sentimentele afectuoase în gelozie şi neîncredere. Giselda avea douăzeci de ani şi era în plină vigoare a tinereţii sale, când într-o zi îşi anunţă surorile că s-a logodit şi că vrea să se mărite. Ridicând capul de pe gherghef, mai înainte de a se uita la ea, se priviră una pe alta, uluite şi perplexe, dezorientate ca de vestirea lucrului celui mai neverosimil şi, în fond, celui mai puţin plăcut. Se logodise cu un tânăr din înalta societate, zicea ea, bogat, frumos şi elegant, şi care avea să vină acasă la ele ca s-o ceară oficial familiei. Fu de ajuns această veste, anunţată cu un anumit ton de triumf şi de sfidare, pentru ca între cele trei femei să se ridice o barieră de gheaţă; fusese aruncată sământa unei rivalităţi menite să izbucnească pentru a dăinui apoi veşnic. Iar Giselda, descoperind cu instinctul ei de femeie ranchiuna prost ascunsă din sufletul surorilor, în loc să se arate docilă pentru a le îmblânzi, să bagatelizeze evenimentul în ochii lor, prezentându-l învăluit în temeri şi incertitudini, arătându-se slabă şi cerându-le sfat şi ocrotire, luă acel ton plin de siguranţă şi superioritate pe care i le dădeau succesul. Astfel încât sentimentele uneia ajungând să înverşuneze pe ale celorlalte, şi ale acestora pe ale ei, neînţelegerea şi discordia sfârşiră prin a exploda când se află că tânărul cu pricina, bogat, frumos, elegant şi din cea mai bună societate, era individul cel mai puţin indicat pentru reuşita unei căsătorii şi pentru a pune bazele unei viitoare familii. Ba chiar era vorba de un derbedeu care dovedise cele mai urâte apucături, desfrânat, despotic, incapabil de a munci cu seriozitate, care dusese întotdeauna o existenţă libertină şi fără scrupule, şi pentru care căsătoria nu putea însemna decât o nouă aventură. Informaţiile veneau de pretutindeni, negative. Dar, cum spuneam mai înainte, întrucât relaţiile dintre aceste femei luaseră o întorsătură nefericită, când surorile, lepădând nemărturisitul antagonism dintre femei, o sfătuiră din inimă, în propriul ei interes, să nu facă pasul acela,

invocând, ca s-o convingă, suferinţele cărora le fuseseră martore şi victime încă din copilărie, fiindcă soarta le dăduse şi lor un părinte rău, Giselda luă sfaturile lor binevoitoare drept pură gelozie, gelozie care încerca să se ascundă, ca să triumfe, sub vălul prevederii şi al înţelepciunii, din pricina urii nutrite în taină de fetele bătrâne împotriva tinerei fericite. Pe deasupra, acest logodnic nu se găsea în condiţiile răposatului lor tată, care avusese atât timp un părinte hotărât să-i încurajeze corupţia, ca pe un punct de onoare, şi lăsându-i apoi un patrimoniu de lichidat; în cazul său familia, după nesfârşite lupte şi suferinţe, îl lăsase în voia sorţii.

Giselda se măritase, iar la cinci ani de la căsătoria care-i adusese o fericire de câteva luni, foarte curând dovedindu-se că toate prezicerile fuseseră adevărate, după ce suportase, înainte de a se da bătută, toate umilirile, privaţiunile şi amărăciunile, chiar şi foamea, cu mândria înfrântă, cu glasul sugrumat de durere, îşi deschise inima în faţa surorilor, care, pe măsură ce ascultau mărturisirile, simţeau că li se topeşte ranchiuna. Cât fusese fericită şi puternică, i se împotriviseră, acum, când era nefericită şi învinsă, îi dăruiau din nou afecţiunea şi generozitatea lor, se arătau bune.

După cinci ani de pătimire şi frământări, Giselda cerea din nou adăpost surorilor ei, întorcându-se pentru totdeauna sub acoperişul lor, în timp ce soţul dispăruse şi din oraş, fără nicio urmă. Femeia care vreme de douăzeci de ani reprezentase în casa aceea chinuită şi tristă lipsa de griji şi fericirea, acum întruchipa durerea. Devenise întunecată şi tăcută, slabă la trup, cu chipul ofilit, veştejit, pierzându-şi culorile şi farmecul, ca şi cum înfăţişarea ei de acum ascundea, mai degrabă decât decepţia adâncă şi înfrângerea, dragostea transformată în ură faţă de omul care o umilise şi o părăsise. Devenise dură, buzele ei nu mai cunoşteau decât un surâs amar sau ironic; nu reuşea să-şi ascundă veninul faţă de surorile care avuseseră dreptate şi lângă care se întorsese de zece ani. Acum trăia alături de ele, nu ca stăpână, căci totul era al lor, nici cu

degajarea pe care i-o dăduse câtăva vreme lipsa de griji şi veselia, nici ca o slugă, pe de altă parte, întrucât ele începuseră iar s-o trateze bine, cu atenţie, iar ceea ce-i cereau să facă era exprimat într-o formă foarte civilizată şi amabilă, ceea ce, pentru orgoliul ei rănit, însemna cea mai mare umilire. Poziţia ei era falsă, fals şi felul în oare îşi ducea viaţa, se mişca şi vorbea: o fiinţă ciudată, care nu-şi găsea locul, incapabilă să-şi refacă viaţa prin sine însăşi şi să-şi câştige o pâine.

În schimb, Tereza şi Carolina, uitaseră că sora lor, săracă şi înfrântă acum, fusese dorită cândva de un tânăr frumos şi aventuros, din aceia pe care toate fetele, de toate vârstele, îl văd, cu ochii închişi sau deschişi, apărând noaptea în visuri fanteziste, (veste care nu le făcuse atunci nicio plăcere) şi pe care ea, greşind socoteala, crezuse că-l va face să fie al ei şi să fie a lui pentru totdeauna, dorindu-l în pofida tuturor rudelor şi a tuturor şuşotelilor şi pronosticurilor. Dezastrul întâmplat izbutise să atenueze scrâşnetul acelei mari ranchiune, şi încă mai mult, pe acela pe care nefericita trebuise să-l îndure mai înainte de a se da bătută, până când găsise puterea de a-şi deschide inima, fiindcă nu mai avea puterea de a suferi. Ajunsese la renunţarea şi la ura pe care le vădeau buzele strânse şi palide.

Făcea pe administratoarea caselor: neajunsurile personale şi asprimea ei erau foarte potrivite pentru a administra fără slăbiciune cedând dt mai puţin posibil în privinţa amânării chiriilor datorate de către chiriaşi mai puţin avuţi, sau chinuiţi adesea de nenorociri şi boli, sau pentru a refuza să execute lucrări de întreţinere pe care aceştia le cereau cu prea mare uşurinţă; făcea pe administratoarea şi pe lângă clientela ilustră, care nu se arăta totdeauna ilustră când trebuia să plătească. Administra moşioara: ţăranii vor, precum se ştie, o conducere bună şi pricepută, cu avantaje reciproce; ţinea socoteala laptelui şi a verdeţurilor care erau duse la piaţă în Florenţa, în fiecare dimineaţă, deoarece la moşioara aceea asemenea câştiguri contau infinit mai mult decât

recolta, care se reducea la ceva grâu şi la vin, un vinaţ de câmpie prea puţin tare, pentru a nu zice o poşircă. Mânia pe care o clocea împotriva surorilor ei, Giselda şi-o vărsa pe toţi oamenii aceştia reprezentând puterea binefăcătoarelor şi a stăpânelor, căci nu putea să le-o arate surorilor în faţă, deoarece ele, în deplină linişte şi siguranţă, ar fi râs cu poftă, umilind-o şi mai mult; şi fără să-şi poată da măcar seama că în fond râdeau de ea inconştient, deoarece mânia aceea se dovedea a fi toată spre propriul lor interes material. Se ducea la Florenţa pentru cumpărăturile şi comisioanele necesare, îngăduindu-le astfel să nu se mişte niciun moment pentru niciun motiv, aşa cum făcuse totdeauna, încă de când era fetişcană. Dar cât de schimbat îi era sufletul acum când străbătea, sărmana, străzile oraşului. Nu putea nici măcar să-şi amintească de copilăria nu de mult trecută – şi care acum, ca şi când ar fi fost bătrână de tot, i se părea foarte îndepărtată – fără să nu se simtă copleşită de amărăciune. În casă făcea treburile mai uşoare, curăţenia în camerele surorilor şi în a ei, la etaj, ţinând în ordine toată această parte a casei şi la parter, în salonul de primire, unde erau introduse doamnele pentru probe; dar nu zăbovea niciodată în camera de la intrare, să lucreze şi nici nu le ajuta să calce lucrul o dată terminat; surorile ei erau în stare să se scoale cu o oră înainte de ivirea zorilor şi să se culce după miezul nopţii pentru a face numai cu mâna lor acea treabă delicată pe care o socoteau extrem de importantă, ca şi cum ei i-ar fi fost interzis, printr-un decret superior, orice amestec în lucrul lor. Ele o dispreţuiau ca lucrătoare, iar ea, în ceea ce-o privea, dar fără a voi s-o arate, dispreţuia munca ce le abrutiza şi din care, în lipsa unei cauze mai bune, îşi făcuseră o religie.

Pentru treburile mai grele, o aveau pe Niobe, bătrâna slujnică pe care erau s-o uite, din zăpăceală, la Vatican, şi pentru care Papa avusese un surâs şi o binecuvântare specială. Bătrână, vorba vine, deoarece era de aceeaşi vârstă cu stăpânele, în serviciul cărora trăia de douăzeci de ani, dar renunţând acum la orice veleitate personală,

cei cincizeci de ani ai săi puteau fi luaţi cu uşurinţă drept şaizeci.

Niobe era bună şi jovială, iar gura, deşi văduvită de mulţi dinţi, îi surâdea întruna. Avea păr puţin şi cărunt, strâns peste cap, şi de la tâmple, în cocul pe care, neputându-şi imagina ceva mai simplu, şi-l fac unele femei de serviciu. Mică şi bondoacă, îngrăşându-se cu anii şi devenind aproape diformă, rotunjimile ei se bălăbăneau greoi dar fără suferinţă şi fără lene. Nu exista vorbă, faptă sau îmbufnare care s-o fi putut jigni şi, ca un măgăruş de treabă, îşi pleca spinarea ştiind că era făcută să care, şi căra fără a se tângui sau a da vreun semn de revoltă sau de extenuare. Iar surorile, tratând-o cu bunăvoinţă din cauza mizeriei fizice şi a bunătăţii ei pasive, îi purtau în inimă o afecţiune reală.

Avea şi Niobe o poveste ieşită din comun şi din care lumea cunoştea numai o parte; şi aceasta nu pentru că ar fi fost cine ştie ce – o dramă atât de firească! – ci pentru că aşa voiau stăpânele, iar femeia, ca să le fie pe plac, se arătase, despre partea ei, recunoscătoare de o asemenea iertare de care se slujeau apoi ca de un şantaj afectuos şi familiar, fie printr-un surâs uşor, fie printr-o tuse discretă, sau vreo interjecţie pe care doar ea, dintre cei de faţă, putea să le înţeleagă în cursul vreunei discuţii. Iar ea, în fond, oricât era de umilă, surâdea mai mult de candoarea lor, decât de propriile-i isprăvi, nedisplăcându-i de loc să fie şantajată, şi foarte dispusă, dacă ar fi dorit-o ele, să dezvăluie şi restul.

În satul ei din Valdarno, sărmana Niobe, fiică a unor oameni foarte săraci şi nevoită să se angajeze muncitoare pe la ţărani ori slujnică pentru a-şi câştiga pâinea, dăduse la vârsta de cincisprezece ani de bucluc, adică fusese lăsată grea de un vechil însurat şi nu tocmai tânăr. După care, faptul fiind trecut sub tăcere, fu trimisă în serviciu la Florenţa. A-l trece sub tăcere înseamnă, în acest caz, a vorbi despre el pe ascuns, până la exasperare, până la stingerea curiozităţii care în anumite locuri nu se stinge curând pentru că nu se iveşte ceva care să-i ia locul, şi cu

o plăcere de o mie de ori mai mare decât când se spun cu voce tare lucruri de prea puţin interes, sau plicticoase. Aceasta era partea cunoscută de toţi şi pentru care toţi o absolviseră cu desăvârşire, adăugând ocări şi insulte la adresa satirului, a brutei, a omului dezgustător care abuzase de o fiinţă neştiutoare şi naivă. În schimb, cealaltă parte, ştiută în sat numai de surorile Materassi, necunoscută nici de Giselda care, în ceea ce-o privea, într-o măsură pe care cele două fete bătrâne nu şi-o puteau închipui, se sinchisea prea puţin de treburile Niobei, era că o dată, la Florenţa, trecând din casă în casă, în odiseea ei de slujnică, pe la douăzeci şi trei de ani, pântecele Niobei, ca şi cu opt ani în urmă, la ţară, din motive rustice, începuse din nou să-şi modifice dimensiunile, dar de data asta din motive urbane, sau inurbane dacă vreţi; toate acestea însă au rămas într-o umbră discretă în care ne place să le lăsăm şi noi. Pentru prestigiul familiei sale, această a doua greşeală trebuia să rămână un secret, deoarece consătenii, care acordaseră milă şi o largă îngăduinţă fetei de cincisprezece ani, puşi în faţa celei de a doua căderi s-ar fi comportat în mod diferit, nimeni neputând face concesia unui *bis* Niobei, acum expertă în misterele vieţii şi la o vârstă când era perfect conştientă. Nu numai atâta, dar ar fi descărcat, e uşor de înţeles, o mare parte din răspunderea pusă în spinarea primului dintre seducători, împotriva căruia, deşi nu ştia nimeni ce fel de om era, trebuia să dăinuiască ostracismul şi ocările.

Adevărul adevărat este următorul: această fiinţă simplă, greoaie, necăjită, era hărăzită de la natură cu o senzualitate puternică, trezită de timpuriu şi rămasă vie sub cenuşă. Veştejită înainte de vreme în zdrenţele şi muncile ei de slujnică, pradă uşoară a bărbatului, cu o privire în care încă mai strălucea zadarnic dorinţa, dezvăluia unui observator priceput că veştejirea ei fizică, bunătatea ei şi un fond de înţelepciune înnăscută o duseseră la renunţare, dar nu până la a închide ochii, iar un surâs extatic pe care nu reuşea să-l stăpânească şi pe care numai un uşor oftat putea să-l întrerupă, sau o

exclamaţie nereţinută şi mereu aceeaşi, „f moş brunet, Doamne!” – când zărea un bărbat brun, tânăr şi puternic sau îi auzea numele – erau şi singura şi cea mai mare izbucnire a păcătoasei: se înţelege că tăria, dar şi slăbiciunea ei fuseseră bruneţii.

La o asemenea exclamaţie, asupra căreia veghea cu veselie indulgenţa stăpânelor, Giselda, după ce arunca slujnicei o privire de mânie şi dezgust, îşi încreţea botul, făcându-l ca pe o lamă de pumnal. Un „f moş” o costase şi pe ea atâtea lacrimi şi atâta umilinţă, încât acum nu putea auzi vorbindu-se cu simpatie şi admiraţie despre un asemenea subiect. Pe de altă parte, bruneţii nu se purtaseră bine nici cu sărmana Niobe, totuşi ea era incapabilă să le poarte ranchiună, şi ochii ei vii, ca trandafirii ce răsar din ruine, deveneau, la vederea lor sau numai auzind de ei, arzători.

Tereza surâdea din vârful buzelor, pudic şi şăgalnic laolaltă, iar Carolina simţea în faţa acelei bucurii, cum i se scurge în toată fiinţa o stranie langoare, pe care fata bătrână încerca s-o ascundă neştiind ce era, şi care din gâtlej îi cobora în jos, făcând-o să se înfioare toată. Reuşind să-şi ascundă langoarea, sărăcuţa nu reuşea să-i ascundă şi efectul.

Cele două brodeze nu se urneau niciodată din atelierul lor, în jurul căruia, la o distanţă respectuoasă, se mişca tot restul muritorilor, ca stelele în jurul soarelui: slujnica şi sora, consătenii care veneau să le salute şi pe care ştiau să-i ţină la o distanţă considerabilă, răspunzând fără să ridice capul de pe gherghef, ceremonioase şi distante ca două regine pe tronul lor. Iar cine avea un copil în braţe nu îndrăznea să treacă de cea de a doua treaptă de la uşă, sau se aşeza acolo ca la picioarele unui altar; iar copilului i se îngăduia numai să facă semn cu mânuţele, pentru că mamele impuneau, ca în biserică, tăcere şi ascultare. Surorilor nu le displăcea de loc faptul că vecinii dădeau câte o fugă până la uşa lor, stând acolo cu respect şi informându-le asupra multor lucruri mărunte care le înveseleau fără să le distragă; ştiri savuroase, noutăţi,

iubiri probabile sau în plină desfăşurare, legături care se strângeau sau care se desfăceau de la sine, logodne care anticipau concluzia finală prin avansul însemnat luat asupra capitalului şi care după câteva luni nu mai putea fi ascuns; flecăreli pe care se prefăceau a le tăia scurt, cu demnitate, după ce fuseseră minuţios informate. Nurorile izbucneau împotriva soacrelor, iar acestea nu-şi economiseau săgeţile veninoase împotriva celor dintâi. Între părţile în litigiu, surorile luau imediat poziţia împăciuitorului, şi prefăcându-se că nu le pasă, remarcau absenţele, vizitele prea rare, întrebau de cutare sau cutărică dacă era bolnavă, dacă nu se simţea bine şi cum de nu se mai văzuse de atâta vreme. Din când în când, la uşa din dreapta, în penumbra din fundul camerei, apărea Niobe, era cadrul ei obişnuit, unde rămânea ascultând sau cerând vreo informaţie, confirmând povestea, adăugând de la ea un mic amănunt şi judecând lucrurile cu tonul de largă înţelegere, care-i era atât de familiar: „Nu te mai necăji, viaţa e scurtă…” La care surorile, ridicând capul, schimbau o privire semnificativă: „La vremea ei avusese şi ea chiar prea multă îngăduinţă, iar cum era viaţa, o ştia ea prea bine”. Dar în afara acestor paranteze glumeţe, se părea că femeile acelea, în timpul lucrului, nu aveau sex şi că ce se întâmpla altora aparţinea unei alte specii, despre care se vorbeşte sau se glumeşte cu detaşare, fără interes. Judecăţile şi observaţiile le erau totdeauna generoase şi indulgente, fără umbră de complicitate, rostite de buze severe. Aşa că toţi le considerau, pe bună dreptate, şi fără excepţie, femei de o virtute legendară, neverosimilă.

Iar dacă o femeiuşcă se afla acolo la vorbă şi se auzea zgomotul unei maşini care se oprea, musafira săraca se topea ca negura la soare; iar dacă nu avea timp să fugă, strângându-şi copilul la piept, se strivea de peretele casei, plecându-se cu veneraţie la trecerea ilustrei vizitatoare. La acel omagiu umil doamnele gureşe ca vrăbiile răspundeau râzând.

Pentru a le vedea femei trebuia să le surprinzi departe de lucrul lor, dincolo de camera aceea. Eveniment

destul de rar, deoarece, deşi credincioase, nu respectau repausul duminical decât pe jumătate.

Duminica dimineaţa, cu un fişiu pe cap şi îmbrăcate ca de casă pe sub o pelerină neagră, la a doua chemare a clopotului, pe orice vreme, dădeau o fugă la prima slujbă, apoi până după ora unu când venea Niobe să le cheme la masă, stăteau să lucreze. După terminarea prânzului, care se desfăşura cu o încetineală necunoscută în celelalte zile, se urcau în camera lor şi închise acolo, fără să-şi mai dea seama, consacrau întreaga după-amiază revenirii lor la feminitate.

Începeau cu îngrijirea propriei persoane, operaţie care în alte dimineţi o neglijau sau o îndeplineau prea în fugă, primenirea lenjeriei, o lenjerie de o austeritate monahală, pe care Niobe le-o lăsa întinsă pe cele două tăblii ale patului mare şi pe care ele o dădeau la cusut în afară, unei lucrătoare de rând, căreia nici nu-i cereau vreun model anume, nici nu-i făceau vreo critică, oricât de neînsemnată, asupra execuţiei, găsind chiar că era bine cusută; nu ştiau ce e aceea să coşi o cămaşă pentru tine însăţi, nu se gândiseră niciodată că ar putea să-şi împodobească trupul cu rafinamentele artei lor. Poate că la un astfel de gând şi-ar fi făcut semnul crucii, ca şi cum ar fi fost vorba de o altă lume, care n-avea nimic comun cu persoana lor.

Auzindu-le vorbind împreună în timpul anumitor îndeletniciri, ai fi spus că sunt alte două femei, nu cele din camera mare, înţesată de pânze şi gherghefuri, de la etajul inferior, şi că buna lor înţelegere se sfârşise; le simţeai potrivnice, lipsite de cordialitate, nemaifiind supuse una alteia fără rezerve, ci gata să se măsoare înfruntându-se, gata să se judece, să se ironizeze, poate chiar cu cruzime, punându-şi în valoare fiecare propria-i personalitate, aşa încât puteai trage liniştit concluzia că o dată departe de lucrul lor, acele femei exemplare, excepţionale, puternice, virtuoase şi constructive, care în interesul comun dăduseră exemplul luminos al unei contopiri perfecte, ar fi urmat destinul tuturor celorlalte surori de pe acest pământ,

nicidecum condescendente şi supuse, ci dimpotrivă, revoltate, dispreţuitoare, pizmaşe, obraznice, flecare, livide de gelozie una pe alta, şi cu toate acestea iubindu-se şi rămânând surori.

Nu ştiu dacă asupra acestui grad de rudenie s-au făcut tot atâtea apologii ca asupra celorlalte; sper că nu şi nu cred, şi nu din motivul practic că mi-a rămas un locşor liber pentru a încerca să fac eu una, ci pentru că în multe cazuri scriitorul s-a lăsat într-atât dus de curent, încât s-a ivit necesitatea ingratei sarcini de a pune lucrurile la punct, exagerând poate, de cealaltă parte; dacă însă terenul este liber, se respiră în voie şi se lucrează în linişte.

O dată îndeplinită această îngrijire personală pe care una o desfăşura într-un colţ, cealaltă într-alt colţ al camerei spaţioase şi joase ce aparţinuse bunicilor, fiindu-le apoi atribuită lor încă din copilărie, după moartea acestora, şi unde se afla un pat dublu, pătrat şi enorm, pe patru coloane de nuc, ce păstra ceva cast, aş spune ceva sacru, începeau să deschidă dulapul şi scrinul, arătându-se evident contrariate că trebuie să se întâlnească în anumite acţiuni, în special la scrin, unde avea fiecare câte două sertare; iar Carolina, având-le pe cele două de jos, îşi arăta pe faţă neplăcerea pentru o asemenea inferioritate. Sau dacă vreuna, ducându-se la scrin, găsea sertarul celeilalte deschis şi se împiedica de el, îl închidea brusc, aproape cu furie, trântindu-l violent, fără urmă de politeţe.

Erau oare aceleaşi care în camera de la parter păreau a fi o singură fiinţă? Atârnând fiecare de spusa celeilalte? Făcându-şi loc pe întrecute? Continuu oferindu-se, ieşind, în întâmpinarea intenţiilor celeilalte, făcându-şi servicii reciproce? Până într-atât încât să caute un ac sau o aţă, să culeagă de pe jos mosorul sau un nasture? Ajutându-se pline de zel să găsească vreun lucru rătăcit, rămânându-şi credincioase cât era necesar pentru victoria tomună? Care erau adevăratele lor sentimente? Cele pe care le exprimau în atelier, sau cele din alte locuri, în timpul rarelor răstimpuri în care redeveneau femei ca toate celelalte?

Începeau să scoată din dulap şi din scrin şi să vâre îndărăt lucruri mitologice, haine foarte vechi, eşarfe, funde, văluri, guleraşe şi manteluţe pe care le purtaseră în copilărie, sau care aparţinuseră bunicii sau mamei cu şaizeci sau patruzeci de ani în urmă, făcând parte din trusoul lor de mireasă, sau ajunse acolo Dumnezeu ştie cum. Jachete cu paiete, bolerouri de pluş, spelci şi piepteni a căror origine atât era de îndepărtată şi ele într-atât de distrate, că nu şi-o mai aminteau. Obiecte pe care nimeni pe lume n-ar fi îndrăznit să le poarte, dar care, în momentul când se găteau, căpătau o importanţă hotărâtoare; se împodobeau cu ele ca şi cum ar fi fost lucruri preţioase şi la modă, în stare de a face pe oricine să se extazieze. Ceea ce lasă să se înţeleagă limpede că erau nu numai în afara vieţii, dar şi a timpului.

După ce-şi împodobeau talia şi gâtul cu funde, pieptul cu vreun alt fleac de vechitură şi capul cu spelci şi piepteni sclipitori, îşi pudrau faţa, luându-se la întrecere, de parcă îşi făceau în ciudă, care să se înălbească mai bine şi mai tare, şi o dată spoite cu făină ca nişte peşti gata de pus la prăjit, şi după ce făceau mii de strâmbături şi piruete în faţa oglinzii, studiindu-şi din toate părţile chipurile pe care şi le revedeau după şapte zile, se aşezau la geam una lângă alta, sprijinindu-se în coate, cu braţele frumos aranjate pe pervaz.

Despre ce vorbeau? Pentru orice altă pereche de fete bătrâne ar fi uşor de ghicit, dar în cazul acestora, cine ar putea-o spune? Ei bine, de necrezut, şi de data asta enigma e uşor de rezolvat, vorbeau şi ele tot despre dragoste. Fereastra camerei lor era singura din casă care dădea spre drum, un drum care, cum se ştie, duce după câţiva paşi la colinele plăcute şi atrăgătoare de la Settignano, foarte populate, sau mai departe, la colina de la Vincigliata, lipsită şi de case, şi de vile, şi unde se află, în jurul castelului, o pădure mare care-i aparţine, cu o vegetaţie aridă, alpestră, crescută printre pietre şi stânci, deschisă trecătorilor şi ospitalieră, datorită nenumăratelor sinuozităţi ale terenului, un fel de cariere părăsite sau în

activitate, atât de prielnice amorului şi nesfârşitelor lui intimităţi şi plăceri. Astfel încât, duminica, pe calea aceea de sub fereastra surorilor noastre, era o procesiune de perechi care se îndreptau într-acolo nesigure şi nerăbdătoare, ori sigure şi doar pline de dorinţi. Nu trebuie să credeţi că toate acele cupluri erau alcătuite numai din fiinţe tinere şi frumoase, sau măcar pline de prospeţime, care îşi plimbau vigoarea debordantă a celor douăzeci de ani, atât de bogată în bucurii pe care le dăruieşte şi le seamănă în cale pe neştiute; erau de toate felurile şi culorile, de orice vârstă şi uneori cu asemenea siluete sau disproporţii, încât nu inspirau decât puţină îngăduinţă şi multă veselie, deoarece dragostea, oricum ar fi, nu este niciodată tristă.

Stăteau la fereastra aceea până se întuneca şi chiar mai târziu, zăbovind, fără a se putea despărţi de locul acela şi vorbind, inspirate şi stimulate de defilarea perechilor, de un trecut amoros inexistent, pe care-l exagerau până la absurd şi cu care se lăudau până la rivalitate. Şi nu era inexistent pentru că ar fi fost respinse de toţi sau pentru că nu le dorise nimeni, să ne înţelegem, nu erau mai urâte decât multe altele care se mărită, şi datorită condiţiei lor ar fi putut găsi amândouă câte o partidă; rămăseseră nemăritate din cauza totalei lor neglijenţe, transpunându-şi orgoliul şi prestigiul pe o altă bază. Era exclusiv vina lor, şi nu, cum ironiza în şoaptă Giselda, că nimeni, nici chiar dracul nu le-ar fi voit; vina lor şi a situaţiei lor speciale, căci ele nu ar fi luat un sărăntoc, iar un domn, în ce-l priveşte, nu le-ar fi luat el pe ele; se pomeniseră lăsate deoparte pe neştiute, nimeni nu li se alăturase din cauza acestui dezechilibru, din lipsa unui fluid, unei corespondenţe, deoarece nimeni n-ar fi ştiut cum să înceapă, cum să le stârnească interesul, sigur dinainte că nu le-ar fi impresionat, că nu i s-ar fi dat ascultare, căci n-aveau timp să stea să asculte, sau ar fi dat din umeri, căzând din nori. Lucrul nu se făcuse pentru că nu trebuia să se facă, erau atât de dependente una de alta, încât nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să se însoare

cu ele, ca şi cum n-ar fi fost femei.

Ce-i mai frumos, este că rosteau de zor nume masculine: Guglielmo, Gaetano, Raffaello, Giuseppe… ca şi cum ar fi voit să se întreacă una pe alta, să stabilească un document inatacabil şi o superioritate, să se înlăture una pe alta din discuţie.

Tereza vorbea mereu despre fiul unui avocat, care fusese în vilegiatură pe acolo cu treizeci de ani în urmă şi apoi devenise cel mai bun avocat din Florenţa. Şi despre un altul, devenind bogat şi influent, care înfiinţase cu mult succes o renumită întreprindere de obiecte casnice. Şi despre un al treilea, care emigrase în America, unde făcuse milioane cu duiumul, fabricant de tăieţei. Se apuca să dea amănunte, acreditând posibilitatea de a fi devenit soţia unuia dintre ei, furnizând detalii şi explicaţii, precizând cauzele pentru care căsătoria se spulberase, ca şi când căzuse în baltă chiar în ajunul nunţii, şi încheind mereu cu asigurarea că numai din cauza ei nu se făcuse căsătoria.

În istorisirile sale, Carolina se arăta obsedată de brutalitatea bărbaţilor; şi cu cât fusese mai departe de aceasta şi pe măsură ce se îndepărta, cu atât acea imagine creştea în închipuirea ei de fecioară, şi numai la gândul acesta fremăta şi se tulbura ca şi cum acele lucruri niciodată întâmplate s-ar fi petrecut în ajun. Respingându-l pe fiul unui medic, după o luptă aprigă, acela o aşteptase într-o seară, o înhăţase cu brutalitate, sub impulsul dorinţei, şi o trântise într-un mărăciniş. Povestea cum scăpase ca prin minune din strânsoarea nebunului, căzând apoi în nesimţire şi rămânând noaptea întreagă pradă unei mari tulburări, contuzionată, rănită de spini, ca Iisus Cristos. Indica punctul exact unde se întâmplase brutala agresiune şi lupta furioasă, ziua şi ora. Nimic nu era adevărat. Închipuirea ei, cu scurgerea atâtor duminici, transformase o conversaţie normală într-un act de adevărată violenţă, un fapt banditesc, un martiriu, şi mereu cu tendinţa de a-l amplifica. Probabil, tot aşa cum rezultatele profesionale şi industriale uimitoare ale surorii

sale se umflaseră atât de mult, adăugându-li-se treptat câte un amănunt, ca la o operă de artă.

Tereza, care ştia că cele relatate nu corespund adevărului, sau nu mai ştia în ce măsură erau exagerate, rămânea indiferentă la istorisire, rece şi evazivă, dar ferindu-se să readucă lucrurile la proporţiile lor adevărate, pentru a nu-şi compromite propriile-i născociri; şi în timp ce asculta, gura ei făcea o strâmbătură de dezgust, ca şi cum cealaltă ar fi vorbit despre lucruri murdare sau rău mirositoare.

Astfel se perindau, în conversaţia lor, fiinţe aproape imaginare şi devenite familiare: vilegiaturişti ipotetici, oameni abia cunoscuţi, cu talent şi energie extraordinare, puternici şi întreprinzători, sau brutali şi sălbatici, dispăruţi de zeci de ani, toţi urmărind succese imense sau care sfârşeau printr-un act bestial. Sentimente, aspiraţii, tandreţe, nu le satisfăceau dacă nu ajungeau la această încheiere.

Până când Carolina, drept număr final, reamintea cum atunci când urma să se mărite cu un tânăr care părea cumsecade şi amabil, cu deplinul consimţământ al tuturor a, un prieten al familiei venise în ultimul moment la mama ei, pentru a o informa că tânărul ales avea un defect foarte grav, unul dintre acelea despre care este de datoria oricărui bun cetăţean să pună familiile la curent, şi dacă nu familiile, atunci Biserica. Biserica numeşte aceasta *impedimente canonice*, motiv pentru care face strigările de căsătorie timp de trei duminici la rând, iar orice enoriaş în cunoştinţă de cauză trebuie să vorbească lămurit, pentru buna reuşită a căsătoriei. Un defect dintre acelea care nu se pot spune, dar care probabil nu era prea trist, din moment ce toţi bărbaţii de prin împrejurimi sfârşeau prin a râde, ca şi majoritatea femeilor celor mai bătrâne sau răutăcioase. Un defect care făcea ca discuţia să înceapă cu reticenţe şi să sfârşească cu râsete, şi pentru care bietul bărbat nu se putea însura. Nici povestea asta nu era adevărată. Omul în chestiune existase cu douăzeci şi cinci de ani în urmă pe meleagurile acelea, şi într-adevăr lumea

şuşotise şi râsese, nu se ştie în ce măsură pe drept, dar nu avusese de-a face cu Carolina nicio clipă, chiar dacă o cunoscuse ca şi toţi ceilalţi; numai imaginaţia o determina să se facă victima aceluia şi să se creadă scăpată, ca prin miracol, de o înlănţuire fatală.

Soră-sa o lăsa să istorisească, şi în loc să rămână rece sau indiferentă, intervenea în povestire, puţin câte puţin, încuviinţa din cap, incitând-o pe cealaltă să vorbească. Da, dacă existase un bărbat care ar fi trebuit s-o ia pe soră-sa, atunci acela era; pe acela, da, părea să i-l îngăduie; da, da, părea că o maltratase îngrozitor.

Adevărul este că amândouă cunoşteau bărbaţii din auzite, din ceea ce se putea auzi, destul de vag şi foarte pe ocolite. Cred că n-ar fi fost uşor să găseşti alte două femei care să-i fi cunoscut mai puţin.

Perechile treceau strângându-se ca de frig, deşi erau înfierbântate; se strângeau de parcă nu le-ar mai fi ajuns căldura, nici măcar în miezul verii. Toţi aruncau câte o privire fugară către cele două femei, care-şi continuau examinarea lor fără şovăială, găsind, în general, femeile urâte, antipatice şi prost îmbrăcate. În schimb, erau indulgente cu bărbaţii, dispuse să le recunoască unele calităţi ale trupului sau ale chipului, ale felului de a umbla sau cel puţin numai ale ochilor, dinţilor, părului, vocii, carurii umerilor sau hainelor bine croite. Iar ce rămânea pentru ele veşnic inexplicabil, un adevărat mister, era că un tânăr frumos, sau măcar simpatic, sau măcar elegant, se putuse îndrăgosti de o schimonosită, de o mofturoasă, de o prăjină împopoţonată, de un chip obosit, de câte un bot dat la rindea, de o şubrezitură, de o mutră rea şi dispreţuitoare. „Dar cum se poate să se îndrăgostească de asemenea fiinţe?” se întrebau amândouă, în concluzie. Cu femeile erau nemiloase. Chiar dacă erau frumoase sau drăguţe, ţineau morţiş să le găsească vreun defect pentru a le zdrobi, a le minimaliza, a le face praf; măcar rele trebuiau să fie. Şi când te gândeşti că erau silite să le coase cămăşile şi pantalonaşii! Şi ce bine le coseau, cu câtă fineţe neîntrecută, cu cât rafinament şi cu cât şic,

făcând abstracţie de persoane şi uitând de invidie, căci altfel le-ar fi cusut strâmbe, pentru a le face să sufere, disproporţionate, pentru a le urâţi, pentru a se simţi stânjenite şi ridicole.

— Omul frumos are parte de urât, se ştie.

— Butucănoasa, cum a ştiut să şi-l aleagă.

— Ce neruşinată, are să-i pună coarne, bineînţeles.

— Ochii daţi peste cap cu falsă smerenie batjocoresc şi pe Iisus şi pe sfinţi.

— Ai văzut ce scandalagioaică?

— Ce mai fâţâită, parc-ar fi o vârtelniţă.

— Are nişte buzoaie, de poţi să faci o tocană din ele.

— Ai văzut ce labe are?

— O fi vreo rândăşoaică.

Iar dacă era imposibil s-o facă ferfeniţă, deoarece era într-adevăr frumuşică:

— Se înţelege, e sulemenită toată; ia spală-i faţa şi să-mi spui ce rămâne de ea.

— Aş vrea s-o văd dimineaţa, când se scoală din somn, ce mutră are.

Era o litanie împotriva femeilor şi o privire binevoitoare pentru bărbaţi, cărora, frumoşi sau urâţi, le găseau totdeauna câte ceva de admirat.

Iar toate trecătoarele, fără excepţie, încercau câteodată să-şi stăpânească râsul, dar de cele mai multe ori, la acea privelişte, îi dădeau drumul în voie; era într-adevăr foarte greu să le vezi şi să nu râzi. Numai bărbaţii, ocupaţi cu ale lor, chiar privindu-le, nu le zăreau sau, dacă erau siliţi să le vadă, epitetul „cotoroanţe” era unicul rod al fugarului lor interes. Ori se uitau la ele ca la două bătrâne neghioabe ce făceau pe copilele graţioase la o vârstă respectabilă, neştiind cită strădanie şi dată trudă precedaseră puţinele ceasuri de foarte modestă destindere, precum şi melancolia şi bizara lor întoarcere la feminitate. Dar, în ce le priveşte, ele erau atât de absorbite de persoana lor şi de propria lor plăcere, încât nici nu-şi dădeau seama de felul cum le judecau ceilalţi.

Numai chiriaşii lor le salutau cu multă amabilitate şi

veneau să le facă plecăciuni sub fereastră, oprindu-se câte o clipă; la ieşire sau la intrare. Ele răspundeau de-acolo de sus, dar nu ca în celelalte zile, fără să-i privească, ci dându-şi aere de femei mondene, ca şi cum ar fi fost două doamne într-o lojă la operă sau la teatru, vorbăreţe, glumeţe, flecare; şi fiind obişnuiţi să le vadă totdeauna astfel, nu mai remarcau bizareria gătelilor, sau îşi ziceau că bietele de ele erau îmbrăcate astfel deoarece nici nu ştiau ce aveau pe ele, sau ce ar fi trebuit să îmbrace; şi câte unul recunoştea anumite lucruri văzute cu zeci de ani în urmă la bunica sau la mama lor.

Şi faptul cel mai ciudat era că deasupra ferestrei la care stăteau, zidul nu se termina cu acoperişul, ca la toate casele din acele locuri, unde acoperişurile constituie elementul caracteristic distinctiv al satelor şi al oraşului, ci cu linia orizontală a unui ziduleţ alb şi neted ca acela al unei căsuţe arabe din Tripoli sau Bengasi, lucru într-adevăr neobişnuit, şi pe care se găseau două amfore mici de teracotă, cu nişte agave de nestârpit şi incapabile să crească, decrepite şi infantile, ceea ce, sporind ridicolul, dădea o savoare echivocă acelui tablou duminical.

Lunea în zori, revenind în atelierul lor, cu şorţurile mari albe şi ochelari cu lentile groase, uitau cu desăvârşire toate distracţiile şi deliciile zilei de sărbătoare, devenind două femei cu totul diferite: nici urmă de zorzoană sau de găteală pe ele, nici umbră de pudră pe faţă; era ca şi cum în ajun ar fi jucat o piesă de teatru.

Aceasta era viaţa lor, acestei vieţi i se dăruiseră cu totul, îndepărtându-se de cealaltă, de viaţa adevărată, ce devenise pentru ele o piesă de teatru, care nu mai avea nimic real.

Cine ar fi putut spune că nişte femei sensibile la moda feminină de mare clasă, deşi pentru veşminte de mai mică importanţă, dar nu şi de mai mică fineţe şi îndemânare, capabile să intuiască şi să înţeleagă cele mai delicate nuanţe, şi care vedeau perindându-se prin faţa lor doamne îmbrăcate cu tot ce exista mai elegant în acea vreme, erau în stare să petreacă o după-amiază la

fereastra aceea care dădea spre un drum de ţară, atât de pitoresc împopoţonate, încât păreau două măşti, şi vorbind de lucruri atât de îndepărtate de realitatea înconjurătoare?

Fără să-şi dea seama, sărmanele creaturi se mai izolaseră şi de un alt lucru de asemeni foarte important. Născute şi crescute la ţară, în plină câmpie, stăpâne ale unor pământuri destul de întinse şi foarte fertile, recucerite cu un preţ mare, nu simţeau pentru ogor nici cea mai mică atracţie, nici cel mai mic interes, ba dimpotrivă, munca la câmp li se părea murdară şi josnică; o dispreţuiam Boala aceasta era în mare parte moştenită de la tatăl lor care, născut în belşug, dintr-un ţăran autentic, şi atras de splendorile vieţii orăşeneşti, dispreţuise încă de mic copil originea propriei bunăstări, considerând-o. ignobilă, în timp ce ele, o dată averea pierdută, ştiuseră să revină la înţelepciunea bunicului, cu o chibzuinţă exemplară. Dar poate că şi în privinţa aceasta trebuie să atribuim izolarea lor tot muncii care le absorbise orice altă disponibilitate sau energie, nelăsându-le pentru cealaltă parte a vieţii decât umbre şi rămăşiţe.

Tereza considera că vizitarea şi administrarea propriilor pământuri era pentru ea timp pierdut, iar dacă ţăranul Fellino trebuia să-i vorbească de treburile proprietăţii, îi răspundea cu hotărâre să se adreseze Giseldei, întrucât nu se putea ocupa de acest lucru, având prea multe de făcut, în vreme ce omul, se înţelege, ar fi preferat să trateze direct cu stăpâna.

Nici Carolina nu era prea des consultată de către Fellino, deoarece el ştia bine că stăpâna nu l-ar fi ascultat, dându-i să înţeleagă, fără cuvinte, prin mijlocirea unor exasperante fandoseli, că făcea parte dintr-o lume care nu era de loc cea a verzelor şi a morcovilor, şi că nu era cazul s-o deranjeze cu asemenea fleacuri.

Giselda, pe de altă parte, avea un caracter imposibil şi un dezinteres total faţă de lucrurile pe care le administra; măsurile administrative erau luate pe loc, în fiecare zi altfel, după cum i se năzărea, sau respinse fără discuţie, fără a asculta vreo motivare, amânate la infinit

fără vreo raţiune şi cu daune mari, făcând să se răsfrângă asupra ţăranului şi a proprietăţii rezultatele proastei dispoziţii şi ale amărăciunilor ei. Nimeni n-ar fi fost în stare s-o clintească dintr-o hotărâre luată, măcar de s-ar fi dărâmat lumea, chiar dacă era vorba de greşeala cea mai evidentă şi grosolană.

Trebuie semnalat şi un alt inconvenient. Fiind vorba de pământuri cultivate în cea mai mare parte cu zarzavaturi, era necesară îngrăşarea frecventă a ogoarelor, iar bătrânul vechil, când întreprinsese construirea a doua şiruri de căsuţe în spatele casei lui, se gândise, desigur, ca oricare altul, că patrusprezece familii plătind o chirie, fie şi modestă, aduceau, la sfârşitul anului, o sumuliţă nu de lepădat; dar se gândise, totodată, la un alt lucru, la oare nu s-ar fi priceput să se gândească oricine, şi anume că patrusprezece familii dintr-un neam în general prolific, ar fi plătit pe neştiute o a doua chirie, aceasta curgând prin anumite conducte şi depozite ascunse, ce fuseseră construite cu grijă – dar n-ar fi elegant să le numim aici – şi care se transformau pe loc în avere sunătoare şi lucitoare, prin mijlocirea verzelor şi morcovilor cultivaţi. El era un om legat de pământ, şi despre anumite lucruri vorbea cu o simplitate limpede, fără a se fandosi în niciun fel, fără a strâmba din nas şi fără a-şi schimonosi gura, cum ar fi făcut fiul într-o vreme, şi apoi nepoatele. Astfel încât, când Fellino trebuia să răspândească atâta mană cerească de-a lungul brazdelor grădinii din preajma casei, nu găsea niciodată timpul potrivit s-o facă, deoarece susceptibilele sale stăpâne erau cuprinse de toate furiile, obiectând că dintr-o clipă într-alta puteau sosi doamnele: ducesele, marchizele, contesele, canonicii cu mitră sau curtezanele. Şi apoi, fiindcă nu voiau să simtă duhoarea nici ele, care nu făceau parte din acele sfere. Şi nicio oră nu părea potrivită, deoarece primăvara şi vara, când era sezonul în toi pentru zarzavaturi, era în toi şi pentru cămăşi şi pantalonaşi, şi erau în stare să coboare şi să se apuce de lucru de la trei dimineaţa, aşa încât nenorocitul, pentru a îngrăşa pământul, trebuise să profite de ocaziile cele mai

extraordinare, ca lumina lunii, sau pe furiş, în după-amiaza de duminică, când stăpânele stăteau la fereastră, spre stradă, făcând o frumoasă demonstraţie a infinitelor lor graţii. Până când duhoarea ajungând la nasul lor, se zbârliseră şi se revoltaseră, rele şi veninoase, punând în serioasă primejdie toate fundele şi paietele gătelilor. Dar Fellino apucase să termine ce avea de făcut.

Ţăranul avea intrarea sa proprie dintr-o stradă laterală, şi era prăpăd dacă ceva de-al lui ar fi trecut sau ajuns în faţa stăpânelor, dacă vreunul de-ai săi, din greşeală sau pentru orice alt motiv, s-ar fi folosit de intrarea lor, de altfel foarte modestă şi cu aspect urât, dar prin care trebuia să treacă numai doamnele. Femeile din imobil, da, erau admise în prezenţa lor, aproape ca necesitatea unui cor de figuranţi, ba chiar ţineau la asta pe faţă, şi surâdeau cu bonomie, în semn de scuză, când vreo cucoană care sosea, le punea pe fugă; dar era interzisă venirea în faţa tronului a ţărancelor, ca fiind nişte creaturi dintr-o specie inferioară.

Nu puteau suferi mirosurile de la ţară, ocoleau cu dispreţ curtea de păsări; nu voiau să ştie nimic despre găini, le găseau colosal de stupide, insuportabile, antipatice, de o formă puerilă; de boi le era o frică iraţională, se uitau cu dispreţ sau compătimire la un cal de povară, iar pe măgar îl considerau un animal reprobabil, indecent.

Când în ziua culesului viilor, către sfârşitul lui septembrie, spre seară, îşi făceau apariţia printre culegători, ţăranul poftea pentru această treabă pe chiriaşii lor şi pe alţi prieteni din împrejurimi; toţi alergau să le întâmpine şi se întreceau să le salute cu afecţiune, să le facă temenele. Aproape că nu ieşeau de pe cărarea pe care înaintau cu greutate, mai ales Carolina, iar dacă făceau câţiva paşi pe brazde, erau gata să cadă în fiecare clipă, şi toţi trebuia să le înconjoare, să le sprijine. Lăsau să li se pună câţiva ciorchini în fundul unui coş, ca un rit plebeu la care catadicseau să participe, şi aproape imediat, nefiind în stare să se ţină drept, nici să susţină coşul pe

care vreun oarecare, urmându-le în chip de purtător de internă, se oferea să-l ducă, lăsau totul baltă pentru a se reîntoarce cu o evidentă plăcere în regatul lor, curăţindu-şi de zor şi la nesfârşit hainele şi pantofii de pământ, luându-şi de pe spate vreo scamă, ceva neplăcut care trebuie că se agăţase acolo în mod inevitabil, arătând clar că nu voiau să se amestece în anumite competiţii incomode, şi refugiindu-se la sânul protector al Niobei, care le aştepta cu braţele larg deschise, când se întorceau din neplăcuta lor expediţie.

Nu acceptau invitaţia de a participa la ospăţul de seară şi la petrecerea obişnuită a tuturor culesurilor, la care ţăranii, după ce mâncau şi beau bine, se lăsau în voia unei veselii sănătoase şi simple, înfloritâ cu glume pipărate şi vorbe pe şleau. Sub pretextul că dimineaţa trebuie să se scoale devreme, nici nu dădeau pe acolo. Ţineau prea mult să demonstreze că ele constituiau o lume care nu avea nimic de împărţit cu cea a ţăranilor, de parcă s-ar fi tras din os domnesc.

Carolina, într-adevăr incapabilă să umble peste brazde, sfârşea prin a cădea, provocând în jur o învălmăşeală de râsete şi de ajutorări, iar dacă zărea de pe cărare o piersică coaptă sau o smochină mai la îndemână, o înhăţa pe loc, şi mai înainte de a o culege, o ţinea strâns câteva secunde, de ai fi crezut că în loc s-o pipăie, voia s-o stoarcă, dezvăluind nu dorinţa de a constata dacă fructul era copt, ci curioasa tulburare produsă de contactul acela pe care-i plăcea să-l prelungească, închizând ochii şi lăsându-se pradă unui fior şi unui fluid ce, pornind de la fruct, îi străbătea fiinţa. Până când, trezindu-se din fugara uitare de sine, se hotăra să-l culeagă spre a-l mânca sau, mai degrabă, pentru a-l arunca, o dată cules, cu un râs de repulsie.

După ce am descris în primul rând, şi cu drept cuvânt, forţa, virtutea şi truda acestor femei, cu detaliile pe care le-am socotit necesare pentru a vă da suficiente mărturii despre caracterul lor, este bine acum să ştiţi câte ceva şi despre aceste scurte pauze, despre aceste ore de

răgaz, atât de curioase şi rare, şi totodată despre slăbiciunile lor, ce nu întunecă virtutea, ci dimpotrivă, conced umanitate fiinţelor care, altfel, n-ar apărea nici simpatice, nici adevărate, ci aride, artificioase, monotone şi false.

O singură zi pe an îşi părăseau lucrul, nu de nevoie, ci pentru plăcerea lor intimă: ziua sfântului Francisc, spre a merge la târgul de la Fiesole.

Nutreau pentru sfântul săracilor o duioşie deosebită şi-l aveau atât de viu în minte, încât îl considerau prezent între ele; puteau să-l iubească fără acea instinctivă teamă, şi adesea teroare, pe care o inspiră sfinţii. Era sfântul inimii, căruia îi vorbeau ca unui prieten sau ca unui frate, văzându-l mai curând alături de ele decât departe, pe un altar. Iar Carolina, care-şi storsese cât putuse mintea şi talentul pentru a reda în mătase chipurile tuturor sfinţilor, lucrând aproape cu respiraţia întretăiată, dată fiind înalta ei misiune, fusese mereu încrezătoare şi surâzătoare când îl reprodusese pe săracul din Assisi, şi văzându-l ieşind treptat de sub ac pe o pânză fără aur şi argint, fusese mişcată până la lacrimi, pentru ca apoi să râdă îndată, mulţumită de ea însăşi; şi tot timpul vorbise, cântase şi se jucase, plânsese şi râsese cu el, ţinându-l pe genunchi ca pe un copil.

La ora unu, ca şi în după-amiezile de duminică, lăsau lucrul, mâncau câteva îmbucături în grabă, obicei încă propriu tinereţii, se îmbrăcau mai puţin pretenţios decât atunci când şedeau la fereastră, cu mai puţine zorzoane, totuşi suficient de gătite, şi mai ales cu câte ceva care n-avea nicio legătură cu moda curentă. După ce se strângea grupul, alcătuit mai dinainte din chiriaşii lor preferaţi care erau liberi şi voiau să meargă, cu copii mulţi, în număr de douăzeci sau douăzeci şi cinci de persoane, curajoasele surori se avântau pe drumul în pantă, pentru a merge la târg, acolo sus, de parcă erau fugărite din urmă, or parcă ar fi avut ceva de cucerit, înaintând către o primejdie la care erau realmente expuse, atât de neobişnuite cu drumurile şi cu mersul printre oameni cum erau.

După ce ajungeau acolo, în mijlocul mulţimii gălăgioase şi frenetice, rămâneau timp de două ore în extaz, prostite, pierdute printre grămezile de covrigi şi de obiecte de pai, jucării, bibelouri, şiruri lungi de pui fripţi de-a dreptul pe pământul gol, în zgomotul trompetelor şi al clopotelor de lut, incapabile să scoată o silabă, sau măcar să răspundă când erau întrebate, uitându-se numai la toate cu ochi fermecaţi, năucite de zăpăceală şi rumoare. N-ai fi găsit în tot timpul anului alte două ore în care personalitatea lor să se şteargă până într-atât, nici măcar la biserică, în timpul slujbei. Până ce, zăpăcite de tărăboi, împinse de forfota din jur, o porneau spre casă, pe înserat, regăsindu-şi puţin câte puţin, pe măsură ce se îndepărtau de Fiesole, verva de la plecare, înăbuşită de splendorile sărbătorii.

Pe drumul dinspre Maiano, de-a lungul zidurilor şi grilajurilor atâtor vile, cu secera lunii pe cer şi ultimele licăriri roşietice ale unui frumos apus de toamnă, strigând, râzând şi cântând mereu mai cu poftă, grupul devenea tot mai gălăgios pe măsură ce se apropia de casă, debordând rumoarea absorbită la Fiesole timp de două ore de tăcere.

Şchiopătând de oboseală, frânte, zorite de prieteni şi de copiii care, pierzând orice sfială, le înhăţau de braţ, trăgându-le, zgâlţâindu-le, obligându-le să alerge sau să se oprească, şi chiar năpustindu-se asupra lor din spate, printre urlete şi râsete, ca unii care se joacă de-a prinselea, bucurându-se de ceasul acela fără griji, de acea destindere care le făcea egale cu ceilalţi, stăpânele deveneau jucării, sunând din trompetele pe care le purtau în bandulieră, din tălăngile pe care aveau să le dăruiască, probabil, celor rămaşi acasă, şi într-un ultim efort ajungeau la Santa Maria, urlând, triumfătoare, ciufulite, exaltate, în timp ce toţi alergau să le întâmpine.

Carolina pierdea totdeauna câte ceva pe drum, măcar un toc, sau se întorcea cu pantofii rupţi, juliţi, lăbărţaţi, îi sărise o copcă sau i se rupsese o gaică şi puţin mai lipsea să nu-i cadă fusta, pe care trebuia să şi-o ţină cu mina; i se rupsese un şiret de la ciorapi sau de la chiloţi şi

şi-ar fi pierdut toate celea, dacă nu şi le-ar fi ţinut.

Se trânteau leşinate pe sofa. Cum nu existau picioare mai puţin obişnuite cu mersul decât ale lor, forţa care le susţinuse până atunci le părăsea pe loc, de cum soseau, şi urma o perioadă de colaps. Iar Niobe, care stătea în prag, în aşteptare, cunoscându-şi stăpânele, era pregătită pentru orice împrejurare.

O dată aşezate pe sofa, spate-n spate, ca nişte cadavre aduse de o viitură sau de pe un câmp de bătălie, sau găsite după un cutremur sub moloz, Niobe se arunca la picioarele lor pentru a le scoate pantofii, a le deschide la gât şi la talie, pipăindu-le pe sub fuste pentru a se asigura că mai erau calde, se apuca să le facă masaje sau să le pună comprese, frecându-le la încheieturi şi la tâmple, folosind oţet şi camfor, până când începeau să scoată suspine slabe; apoi, deschizând puţin ochii, venindu-şi în fire, suspinele deveneau văicăreli, pe măsură ce reveneau la viaţă şi sorbeau o înghiţitură de apă în care Niobe turnase câteva picături de infuzie de flori de portocal. Apoi, încet, încet, încercau să se mişte: „au! au!” fiecare mişcare era un junghi, o durere, încercau să se ridice pentru a se urca în camera lor: „au! au!” bălăbănindu-se în toate părţile, dezarticulate, târându-şi picioarele ca nişte animale rănite de moarte.

Pentru a duce până la capăt introspecţia noastră, voi adăuga un ultim amănunt, care nu ştiu până la ce punct poate avea pentru dumneavoastră, aşa cum are pentru mine, o semnificaţie atrăgătoare.

Femeile acestea îşi făcuseră din muncă o disciplină de fier, singura lor raţiune de a trăi, şi, aş îndrăzni să spun, chiar o religie, întrerupând-o numai duminica după-amiază, pentru a asculta de o poruncă divină, şi poate încă o oră, fără entuziasm, pentru a asista la o celebrare ca aceea a culesului strugurilor în propria lor vie; şi numai o singură dată pe an, o jumătate de zi, în mod spontan, ca să meargă la o serbare câmpenească tradiţională, celebră în toată regiunea – Fiesole fiind regina acestor locuri – la care serbare, probabil, mama şi tata, poate şi bunicul, le

duseseră încă de mici; acestor răgazuri liniştite, hotărâte de calendar, care nu dăunau nicidecum muncii lor şi erau pregătite cu bună ştiinţă, aşteptate cu mult înainte şi îndeplinite cu solemnitate de rit, li se adăuga un fapt, în aparenţă foarte firesc, neînsemnat, dar pentru care lăsau lucrul baltă un scurt răstimp, zece sau cincisprezece minute în cazul cel mai serios, dar ca şi când ar fi răspuns unui ordin, unei chemări din afară, neştiute, fulminante, şi căreia nu e posibil să i te sustragi, cu o hotărâre ce ne surprinde, un fapt care aduce a mojicie şi a neruşinare, şi e departe de acea dragoste plină de scrupulozitate care ne-a făcut să le cunoaştem; şi ni le arată ca pe un preot care, înnebunind brusc, azvârle obiectele ce alcătuiesc simbolul credinţei sale. Întocmai cum întorci spatele unei persoane care te-a plictisit până la exasperare sau pe care n-o mai iubeşti, aşa îşi părăseau şi ele ghergheful în faţa căruia le-am cunoscut ca în faţa unui altar.

Trebuie să ştiţi că nu numai îndrăgostiţii se duc să se piardă în pădure, şi englezii să zică „oh, yes!” pe frumoasele coline de la Settignano şi Vincigliata, dar şi regimentele din garnizoana Florenţei obişnuiesc să-şi facă pe acolo marşurile de antrenament şi de instrucţie, în grupuri, fără prea multă gălăgie, în unităţi şi companii, cu tobe şi câteva trompete, ba, nu rareori, în regimente întregi, cu gogeamite fanfara şi colonelul în frunte cu statul său major.

La primul semnal, îndepărtat, al trompetelor, sau percepând cu o ureche de sălbăticiune zvonul paşilor, rumoarea vocilor ce se apropiau şi îndeobşte primele note ale cântecelor, deoarece soldaţii la drum cântă totdeauna: imnuri patriotice, cântece nostalgice sau sentimentale, ca şi cum faptul că cheltuiesc un plus de energie le-ar reduce oboseala; cântă pentru că au douăzeci de ani şi în piept atâta forţă care trebuie să irupă, şi ar putea cheltui nu două, ci chiar trei energii laolaltă. La primul semnal deci, iată că surorile noastre săreau în picioare şi, fără excepţie, alergau la poartă, desprinzând şi aruncând în goană aţele de pe şorţ sau bucăţile de pânză uşoară, îndreptându-şi

spatele şi grumazul, potrivindu-şi părul, scoţând sau adăugând de zor câte ceva pe ele, până când, pe dinaintea casei, începeau să defileze trupele.

Carolina, lăsând ghergheful, alerga la oglinda de pe consolă, unde executa, palpitând de nerăbdare, o serie de mişcări care să-i facă trupul cât mai elastic şi zvelt sub şorţ.

Trebuie să recunoaştem că faţă de infanterie dovedeau o rezistenţă remarcabilă şi priveau inamicul drept în faţă, cu dezinvoltură, chiar dacă, de fapt, nu rămâneau indiferente. Toţi bărbaţii aceia care mergeau cam înţepeniţi în uniforma de marş, în cadenţă, sub povara raniţei, sau neglijent, în pas de voie, le lăsau reci, rămânând stăpâne pe ele şi pe privirile lor, de parcă ai fi zis că alegeau salată, făcând chiar şi mofturi. Şi afară de cazul când trecea câte un locotenent tinerel şi sprinten, bine îmbrăcat, tulburarea nu le era vizibilă.

Situaţia devenea mai complicată când era vorba de un corp de geniu, format din tineri de condiţie bună, în general orăşeni, lucru care reieşea clar din felul de a merge, de a privi sau de a surâde şi a cântă, din genul cântecelor, din gingăşia unui gest, a unei vorbe galante spusă femeilor sau a schiţării unei sărutări, din ochii inteligenţi care cântăreau totul cu dezinvoltură burgheză.

Dar spectacolul cel mai curios îl constituia trecerea unui regiment de cavalerie sau de artilerie. Eleganţa şi dexteritatea călăreţilor, soliditatea celor din carele grele sau a celor care le escortau, tunurile, trepidaţiile pe care le produceau, zgomotul asurzitor, lărgimea toracică a tunarilor, alura, lăţimea umerilor şi siguranţa ce se desprindea din înfăţişarea lor, ca urmare a puterii pe care-o aveau asupra acelor maşini de exterminare; zdrahoni solizi, virili, bine legaţi, cu mişcări lente, cu gesturi puţine, chiar şi cei ce trădau o origine ţărănească exercitau o stranie fascinaţie asupra spectatoarelor.

În zăpăceala aceea, privirile Terezei se îndreptau spre gradele superioare, evaluând după ele, deşi femeie şi nemăritată, puterea propriilor resurse. Privea extaziată la

colonel, sau măcar la vreun căpitan în plină maturitate, dar cu o asemenea vigoare virilă încât îi lua minţile cu o singură privire. Acea soliditate şi siguranţă, acel aer de autoritate şi sănătate o atrăgeau cu violenţă. Natură solidă ea însăşi, gândul de a simţi alături o altă forţă, nu pentru a i se lăsa în voie din plăcere sau pasivitate, ci pentru a se contopi cu a sa, pentru a se înţelege şi a se stima reciproc într-o solidaritate dusă până la duioşie, o sileau să se agăţe de ceva, de vreo bară a porţii, de zidul casei.

În schimb Carolina, mai sensibilă şi mai delicată, nu putea tolera vederea acelor bărbătoi sanguini, cu o înfăţişare sfruntată şi brutală, şi care vădeau – strângând crupa calului – nişte pulpe enorme, masive ca nişte coloane, şi un aer de autoritate şi iscusinţă, dar mai ales de saţietate, încât o treceau fiori de groază prin tot trupul. Ochii ei, de naufragiat, se agăţau de stâlpul lor de salvare: ochii albaştri şi puţin învăluiţi în melancolie ai vreunui tânăr locotenent, sau chiar şi aceia negri şi arzători ai celui mai ţanţoş sergent, implorând tandreţe pe acest pământ şi nevoia de a o dărui pe a sa, fără socoteală şi măsură, până ce ajungea să se simtă ca un vas plin, gata să se reverse.

Şi cum surorilor noastre li se mai alăturau femei şi fete din imobil, soldaţii le aruncau în treacăt priviri şăgalnice sau lacome, provocând zâmbetele, ironiile şi râsetele fetelor, ocheadele calme şi satisfăcute ale nevestelor mature, veselia bătrânelor; le adresau complimente, înţepături, cuvinte calde sau deocheate, saluturi, sau le trimiteau bezele, râzând şi dând la iveală într-un fulger albeaţa dinţilor, stârnind zăpăceală, veselie şi tulburare în rândul femeilor, şi cu asemenea generozitate, proprie tinereţii, încât ai fi crezut că atâta binecuvântare cerească prisosea pentru toate, chiar şi pentru urâte, chiar şi pentru bătrâne.

Îndărătul porţii, când nu apărea chiar în stradă, ochii Niobei, regăsindu-şi ardoarea tinerească, scânteiau peste diformitatea trupului; ea nu avea preferinţă nici în privinţa armei, nici a gradului, nici nu şovăia să-i privească drept în

faţă, de la primul până la ultimul; de la colonel la ordonanţă, îi plăceau toţi, fără rezervă, şi nu era în stare să-şi stăpânească unele aprecieri personale pe care le şuşotea începetişor:

— Ce ochi! Ce bondoci! Ce labe! Ce spate! F'moş brunet, zău aşa!

Giselda nu asista la trecerea trupelor, iar dacă întâmplarea făcea să se nimerească, pentru curăţenie, în camera surorilor tocmai în timp ce treceau, pleca din cameră trântind uşa ca să nu le audă nici măcar gălăgia, sau închizând fereastra, cu atâta furie, de ziceai că-i zboară geamurile în stradă: „Mutre infecte!" exclama cu dinţii strânşi. Iar bărbaţii, aţâţaţi la joc mai mult de cei care fug decât de cei care se supun paşnic, aruncau în urma ei o rafală de strigăte şi aluzii. „Bandiţilor. La ocnă cu voi!" Fără să-i pese că atitudinea ei ostilă putea fi remarcată de surori, care îi admirau şi la adresa cărora rostea în sinea ei cuvinte de scârbă: „Bătrâne tâmpite! imbecile!" Pentru un bărbat care se purtase rău cu ea, declarase război genului masculin în întregime. Nu avea bunătatea senină a Niobei, cu care – luaţi fiecare în parte şi pe momente – bărbaţii se purtaseră într-un mod destul de discutabil dar, reamintindu-şi-i pe toţi împreună, i se părea că se purtaseră cum nu se putea mai bine. Se simţea înduioşată, redevenind tânără şi generoasă cu farmecele ei, iar în adâncul sufletului regreta doar că nu se purtaseră şi mai rău, că proasta purtare se sfârşise prea curând şi că nu mai putea reîncepe.

Le păstra o neclintită dragoste, o dorinţă sterilă care îi aducea în ochii veşnic tineri atâta bucurie şi o lumină de fericire când îi vedea trecând.

Revenind în casă cu Niobe, Tereza şi Carolina o priveau schimbând un zâmbet maliţios pentru ce ştiau toţi. pentru ce ştiau numai ele şi ceilalţi nu trebuiau să ştie, dar încă şi mai mult, pentru ce ştia numai ea – şi aceasta nu era partea cea mai neînsemnată – urmărind trecerea ostaşilor ca pe a unei specii misterioase şi teribile, ea care ştia perfect cum se prezenta acea specie.

§ – O. 126
REMO! REMO!”

A astfel treceau zilele acestor brave surori, în paşnicul sat, dacă se poate numi sat, în vechea casă devenită datorită energiei lor un adăpost liniştit, pe temelii sigure, când un nou eveniment se produse, schimbând ritmul şi abătând cursul acelei liniare existenţe.

Am spus la începutul povestirii că surorile erau patru la număr, şi dintre ele am cunoscut, până acum, numai trei; să vedem ce s-a întâmplat cu ultima, cu Augusta, a treia ca vârstă, a cărei istorie nu este nici prea lungă, nici prea veselă.

Deşi purta un nume de bun augur, existenţa îi fusese umilă şi ştearsă. Născută şi crescută în momente de restrişte, era cu şase ani mai mică decât Tereza şi cu cinci decât Carolina; când deschisese ochii nu văzuse un drum presărat cu roze, ca surorile ei, ci semnele timpurii ale furtunii de pe cerul familial întunecat. Mai puţin inteligentă ca ele, fără ambiţie şi neîntreprinzătoare, nici frumoasă şi vioaie ca Giselda, care-i urmase, trecuse neobservată printre surori, obişnuindu-se, încă din adolescenţă, cu o viaţă cenuşie de lucrătoare cusătoreasă la o fabrică de pantofi. Nu nutrise nicio aspiraţie cu privire la propria-i existenţă, nici iluzii despre propria-i persoană; se măritase cu un lucrător de la căile ferate, om cumsecade, roman de baştină, cu care puţin timp după căsătorie se stabilise în Ancona. Şi aşa cum la început, în sânul familiei, trecuse neobservată din cauza firii ei blânde, tot aşa, o dată plecată departe, fusese aproape uitată. Nimeni nu se gândeşte că cel care n-a cerut niciodată nimic poate să aibă nevoie de ceva. Surorile ştiau, pur şi simplu, că trăia bine în Ancona, ducând o viaţă cum se cuvine, dedicându-se atât treburilor domestice, cât şi vechii sale meserii de cusătoreasă de încălţăminte.

Îşi scriau de două ori pe an, de Crăciun şi de Paşte, câteva fraze banale şi aproape identice – ca cei neobişnuiţi să poarte corespondenţă – şi în care afecţiunea şi exuberanţa sunt inhibate de dificultatea de a scrie, ca la

toţi cei ce nu sunt familiarizaţi cu acest exerciţiu, atunci când retorica ieftină nu-i salvează cu locuri comune şi fraze clocotind de emfază, sau îmbibate de resemnare pioasă şi care, chiar adaptându-se la împrejurările cele mai variate şi neverosimile, n-au nimic a face cu adevăratul sentiment al expeditorului. Dar sărmana Augusta era foarte departe de a simţi farmecul fascinant al cuvintelor, iar scrisorile ei se puteau rezuma uşor cam aşa: „Dragile mele surori, vă scriu ca să vă spun că n-am nimic de spus, dar că în prezent sunt bine, la fel şi cei din familia mea, care împreună cu mine vă salută şi vă urează sărbători fericite, în speranţa că şi voi sunteţi bine, cu ajutorul lui Dumnezeu”. Dumnezeu este nelipsit din multe împrejurări, este cuvântul de nădejde, iar în frază, e ca aracul pentru viţă, fiind pus în joc mai ales în împrejurări dificile, chiar când dificultăţile sunt mici, cum ar fi să înşiri câteva cuvinte pe un petic de hârtie.

La rândul lor, surorile răspundeau pe scurt, în scrisori de o pagină şi jumătate, iar dacă ajungeau la două pagini, acestea aveau un conţinut sărăcăcios, cu vorbele ingenios umflate către sfârşit.

Începeau scuzându-se pentru tăcerea lor, asigurând-o de cea mai bună intenţie, de a scrie mai des şi mai mult dar întotdeauna împiedicată de treburi urgente, şi punând pe seama muncii lor binecuvântate întreaga vină a scurtimii scrisorilor şi a tăcerii lor îndelungate. Şi nici asta nu era decât pe jumătate adevărat, deoarece ar fi preferat să coasă şapte cămăşi decât să ude de transpiraţie una singură, ca să umple cele două biete pagini. Şi-şi adresau mereu reciproc invitaţii, sau îşi promiteau vizite pe care nu şi le făceau niciodată, una invocând motivul că nu-şi poate lăsa familia, iar cestelalte, lucrul lor; dar, mai presus de orice, le înspăimânta lungimea, inventată de ele, a călătoriei despre care ştiau un amănunt care le îngheţa: că pentru a se duce în Ancona, trebuiau să schimbe trenul la Faenţa. Ce fel de oraş era şi Ancona, pentru care trebuia să schimbi trenul, dacă pentru a merge la Roma nu trebuia să schimbi nimic? Şi le plictisea acel „în”, necesar pentru

a-i pronunţa numele. Pentru toate celelalte oraşe se zice: „la Roma, la Napoli, la Genova, la Milano, la Torino, la Florenţa1, iar pentru Ancona, în schimb, acel „în „pe care-l pronunţau afectat şi pe care-l considerau mai trebuincios decât era în realitate; o tiranie odioasă, care le dădea impresia că o dată ajuns acolo, nu mai puteai ieşi, ca dintr-un sac, ca dintr-o adevărată capcană. Şi luau, pentru a-l pronunţa, un ton atât de straniu şi trist, care amplifica însutit depărtarea, de parcă ar fi spus că trebuia să traverseze oceanul, pentru a se duce în America. Drept care cuvântul Ancona se ridica la importanţa fantastică a unui New York, Pekin sau Calcutta: „În Ancona!” Un suspin final însoţea acest nume: „Sărmana Augusta, pe unde ajunsese să-şi poarte paşii! Iată de ce nu venea niciodată în vizită la Santa Maria!”

Numai o singură dată se produse un viu schimb de scrisori, la trei ani după căsătorie, la naşterea unui copil. Mai întâi Augusta îşi anunţă surorile că este însărcinată, apoi, imediat după naştere, că l-a adus pe lume pe micuţ. De data aceasta surorile răspunseră cu afecţiune şi trimiţând din timp, pentru cel care avea să se nască, un pachet de lucruri adorabile: scufiţe şi hăinuţe alese sau lucrate chiar de ele, de o eleganţă rafinată. După epuizarea evenimentului, ritualul epistolar îşi reluase ritmul solemn şi searbăd, astfel încât Augusta, plecată din casă în momentul în care surorile sale erau la începutul trudnicei şi norocoasei lor ascensiuni, nici măcar nu ştia cât de bogate ajunseseră şi cum putuseră să recucerească, şi încă în întregime, vechiul patrimoniu al familiei, deoarece ziceau că nu-i frumos să vorbeşti despre interese, în scrisori; şi, în fond, socoteau că e prudent să nu facă paradă de prosperitatea şi bunăstarea lor faţă de rudele sărace. Cât despre Augusta, se păzea ca de foc să vină cu vreo cerere care ar fi putut părea indiscretă; fusese mereu atât de rezervată şi în acelaşi timp atât de independentă faţă de ele, încât numai cu câteva luni înainte de căsătorie îşi anunţă surorile logodna, precum şi hotărârea ei iminentă în privinţa acestui eveniment, astfel că abia

avuseseră timpul să-i coasă o cămaşă pentru ziua nunţii. Căsătoria fu de asemenea umilă şi ştearsă, lăsându-le indiferente, ca un fapt divers, fără importanţă, fără gelozia firească pe care avea să le-o trezească după câţiva ani aceea a Giseldei.

Dar această soră, care voise să ocupe atât de puţin loc în existenţa lor, ajunse să ocupe unul foarte important când, datorită uneia din acele grandioase fatalităţi care, neştiute, atârnă deasupra capetelor noastre, rămase văduvă şi săracă, şi numai după un an de văduvie, răpită de o boală năprasnică, în câteva zile muri şi ea.

De îndată ce Tereza şi Carolina aflară de starea ei gravă – după ce îşi manifestaseră, din depărtare, interesul şi generozitatea în situaţia aceea grea, şi chibzuiseră îndelung cum ar fi putut-o ajuta mai bine, repetându-i invitaţia de-a veni la Florenţa unde i-ar fi oferit adăpost şi sprijin, dându-i concursul să-şi găsească un nou angajament; dar sărmana de ea se angajase din nou, la o ciorăpărie, deoarece lucrând acasă nu ar fi putut câştiga destul pentru a trăi – îşi hotărâră neîntârziat plecarea, însă abia ajunseră la vreme ca s-o vadă murind.

La apariţia surorilor pe care nu le văzuse de optsprezece ani, chipul muribundei se ilumină; părea că vrea să spună un singur cuvânt pentru care nu-i ajungea suflarea să-l pronunţe. Umilă şi timidă în viaţă, rămase tot astfel şi în faţa morţii, dar cu inima plină de acest chin, când simţi că mintea i se întunecă, orbită de lacrimi şi sugrumată de sughiţuri, prinse mâinile surorilor, spunând de două ori un nume: „Remo! Remo!” Şi le strânse cum se strânge o mână iubită pentru un ultim adio.

Lăsa în urma ei un fiu de patrusprezece ani, care urma sau să fie trimis la Roma la familia soţului său, foarte numeroasă şi ducând un trai dezordonat, şi cu care rărise relaţiile, sau luat într-un orfelinat. Simţea că-l lasă într-o situaţie proastă şi murea îndurerată.

La răspunsul afirmativ, liniştitor, pe care amândouă surorile, cuprinse de o milă adâncă, îl dăduseră, una după alta, sărmana muribundă, cu fruntea înseninată, înclină

capul pentru a adormi.

Înmărmurite de măreţia morţii, după ce ajunseseră cu sora lor la o comuniune pe care n-o putuseră niciodată atinge în viaţă, cele două femei îşi repetară lor însele cu mai multă tărie, acel „da” pronunţat cu atâta spontaneitate. Nu e uşor să uiţi cuvintele muribunzilor, nici promisiunile pe care li le-ai făcut în clipele din urmă.

Începură să se privească dezorientate în casa rece şi goală, foarte sărăcăcioasă, lipsită de mobile, într-un cuvânt, mizeră. Şi să se uite iarăşi şi iarăşi la Remo, care, în picioare, fără un gest, nici disperat, nici timid, de parc-ar fi fost lipsit de voinţa ce împinge la acţiune, le privea cu ochi negri şi mari, învăluiţi în lumină, fără nicio ardoare agresivă, cu mişcări lente, întârziind asupra obiectelor, nici curioşi, nici miraţi, în aşteptare, cu o limpezime şi o seninătate tulburătoare pe care n-ar fi putut-o avea o privire mobilă şi arzătoare.

Părea că băiatul, din instinct, simţea de timpuriu ce influenţă exercită ochii asupra oamenilor, iscând un sentiment de dominaţie, fără cel mai mic efort, dimpotrivă, cu o simplitate foarte firească, astfel încât stânjenindu-i şi atrăgându-i pe ceilalţi, îi era foarte uşor să le citească sentimentele, descoperindu-le intenţiile şi păstrându-le perfect ascunse pe ale sale. Aceşti ochi, foarte frumoşi, erau încadraţi de gene lungi şi dese, care unite formau o barieră minusculă, şi încununaţi de sprâncene mătăsoase, lucioase şi dese, foarte negre, cu o linie înaltă şi nobilă, elegantă, ce le punea în valoare frumuseţea şi adâncimea.

Îndeplinindu-şi îndatoririle pioase faţă de sora lor, Tereza şi Carolina plecară spre Florenţa.

Începând din clipa când pronunţaseră acel „da” generos la patul sărmanei lor surori, după care păru că se lăsase încrezătoare în mâinile Domnului, cele două surori se simţiră pradă unei tulburări necunoscute, care creştea pe măsură ce-şi observau nepotul taciturn, nu pentru vreo cauză manifestată, ci ca şi cum în mintea aceea tânără ar fi fost atâta înţelepciune incit să le sugereze că acum, în situaţia lui, el n-avea decât să tacă şi să aştepte. Acest

lucru le mărea nemăsurat îngrijorarea.

Ar fi preferat să-l vadă plângând şi desperând, pentru a-l consola şi a lua ele o poziţie hotărâtă, facilă şi firească, conformă spiritului şi caracterului lor, pentru că, în anumite cazuri, cea mai mare dificultate şi comportamentul cel mai anormal sunt socotite drept ceva facil şi firesc. Şi pentru a se linişti din pricina acelei neaşteptate seninătăţi şi a calmului său imperturbabil, îşi furnizau ele însele cele mai diverse interpretări, atribuindu-le instinctiv unor sentimente subiective.

Ascundea această atitudine gândul care-l stăpânea? S-ar fi putut. Ele însă o atribuiau unei anumite timidităţi, cu toate că aspectul tânărului nu lăsa să se vadă acest lucru. Sau era frâul pe care şi-l impunea, bărbăteşte, ca să nu se abandoneze unei disperări necuviincioase, în faţa unor persoane pe care nu le mai văzuse niciodată? Lucru plauzibil, de asemeni, în cazul său, şi pe care ar fi fost foarte fericite să-l înlăture, suportând orice exces şi orice consecinţă, numai pentru a se simţi pe un tărâm familiar.

În anumite momente, în timp ce ele se simţeau tot mai jenate din pricina acelei stări, se părea că băiatul le observa curios, socotindu-le mai degrabă comice, abţinându-se de a râde, nu din politeţe, ci pentru că nu-i venea s-o facă. Ele ar fi voit să-i provoace măcar umbra aceea de râs, da, să fi râs pe săturate, fără nicio ruşine; ar fi râs cu el, nebănuind nici pe departe că râd de ele însele, deoarece nu le-ar fi dat niciodată prin cap că s-ar putea râde de venerabilele lor persoane. În fond, disperarea sau veselia aveau o valoare identică, ceea ce voiau era să nu rămână în incertitudine.

O dată în tren, scăpate de alergături, absorbite de peisajul pe care nici nu-l vedeau, cu toate că-i sufereau inconştient influenţa, îşi regăseau în parte, pe măsură ce se îndepărtau de locul durerii, simţindu-i apăsarea din ce în ce mai puţin, siguranţa şi înfăţişarea obişnuită, graţiile de fete bătrâne în vacanţă; observându-l pe tânăr, în anumite momente, ca şi când ar fi uitat cele întâmplate, se întrebau, pentru o clipă, cum de era printre ele, ce căuta

acolo, iar privirea lui, calmă şi pătrunzătoare, nu făcea decât să devină mai stăruitoare.

Deprins cu seriozitatea mamei lui – lipsită de orice frivolitate sau cochetărie feminină, cu rochia neagră pe care o purta de un an împreună cu povara durerii şi cu preocupări de loc uşoare, cu mersul sever şi puţin obosit, cu o blândeţe cenuşie şi o afectivitate de femeie resemnată la toate nenorocirile şi la sărăcie, la monotonia şi asprimea unei vieţi private de orice confort şi plăcere – privea la femeile acelea fără a lăsa să i se întrevadă gândul şi fără a căuta chiar de la prima întâlnire să-şi îndepărteze bunăvoinţa lor prin cuvinte sau fapte ipocrite ori violente, iar prezenţa şi privirea lui, fără a-şi da seama, le tulbura şi le provoca bucuria, făcându-le să fie mai feminine, în modul trăsnit al celor care nu sunt obişnuite cu aşa ceva, cum erau duminica la fereastra de pe calea spre Settignano, şi în acelaşi timp le sporea în suflet dorinţa de a-i spune tot felul de lucruri pentru a-l dispune. Ar fi vrut să-i spună imediat că le e drag, că avea să se simtă cu ele ca şi cu mama lui: „Sărmana Augusta! Vai, vai!” Gândul acelor două surori care suspinau împreună „întocmai ca şi cu ea” trebuie citit aşa cum se reţineau să-l exprime, adică „mai bine”, la care băiatul ar fi răspuns cu o ridicare scurtă dar eficientă a genelor, fără a fi necesar să vorbească şi fără a-l constrânge la o nu prea delicată recunoştinţă. Ar fi vrut să-l informeze că locuinţa lor era un palat faţă de bordeiul din care ieşise, o casă boierească, comodă şi sănătoasă, bine mobilată, unde nu lipsea nimic, cu o femeie de serviciu care făcea curăţenie şi pregătea micul dejun, prânzul şi cina, şi spăla albiturile, iar el putea să-i poruncească tot ce ar fi socotit că-i este necesar. Erau năpădite de dorinţa de a da, de a da acelui nepot picat din cer în mijlocul lor şi care le aducea în sufletele înăsprite atâta tulburare. I-ar mai fi spus că la Santa Maria va găsi tovarăşi de joacă, fii ai unor oameni cumsecade, oameni înstăriţi, da, dar în raport cu ele, cam de jos. Cele două fete bătrâne ardeau să-i spună că erau bogate: da, bogate, că nu cheltuiau un ban din venituri, din care ar fi putut trăi

comod şi nu numai atât, dar că mai şi strângeau o bună parte din ce scoteau cu lucrul lor... Era însă mai bine să păstreze tăcere asupra acestor lucruri, pentru a nu-i micşora surpriza la sosire, mărginindu-se la un surâs jumătate şiret, jumătate enigmatic, care, adăugându-se la confuzia lor interioară, dădea chipurilor lor o expresie ce vădea cam puţină seriozitate şi foarte puţină minte, în timp ce băiatul le privea, în aparenţă, cum privea peisajul fugar, poate doar ceva mai pătrunzător, în special pe Carolina, care şedea lângă el, pufnind mereu de căldură, deşi era în primele zile de decembrie, şi se agita toată în fierberea care o stăpânea.

Tânărul le privea şi din când în când urmărea pe fereastră peisajul care-l încânta, dar fără a-şi pierde cumpătul şi fără acea aviditate copilărească neînfrânată şi irezistibilă, ca şi cum l-ar fi văzut şi revăzut de o sută de ori; era prima lui călătorie, dar arbora aceeaşi calmă complezenţă pe care o lasă să se întrevadă ochiul expert al unui călător încercat.

În schimb, cele două femei nu priveau afară, nu se sinchiseau să privească, se uitau una la alta, ori se uitau amândouă la nepot, cu subînţeles; şi doar nu erau nici ele nişte călătoare cu experienţă; la respectabila lor vârstă de cincizeci de ani erau doar la cea de a doua călătorie pe care o făceau. Pentru ele călătoriile reprezentau încercări extraordinare, aproape inumane, răvăşindu-le cu totul întreaga fiinţă; parcă niciun organ în ele nu mai funcţiona normal şi trăiau ca în delirul unei mari febre, fie că se duseseră la Roma pentru a îngenunchea la picioarele Sfântului Părinte, după ce-i dăruiseră o etolă şi brodaseră un patrafir unui cardinal, fie că alergaseră să vadă murind pe o soră cumsecade şi bună, reîntorcându-se după câteva zile, şi, lucrul cel mai uluitor, cu un băiat de patrusprezece ani. Şi-ar fi putut închipui numai cu opt zile în urmă că vor fi în tren, împreună cu el? Ce surprize ne pregăteşte soarta, şi tocmai când trăim mai încredinţaţi că nimic nu ne ameninţă! Minţile le erau răvăşite şi din când în când buzele lor articulau: „sărmana Augusta, vai, vai!” ceea ce

puţin câte puţin devenea un simplu „vai, vai!”, amintind de murmurul celor care răspund la rugăciuni în timpul slujbei, dintr-un vechi obicei, iar cuvintele, invariabile, urcă pe buze de la sine, atât de molcome încât se sting abia ivite, sau se pierd de-a binelea, înţelegându-se perfect chiar fără a mai fi pronunţate.

Din călătoria la Roma, în cele trei zile cât stătuseră acolo, le rămăsese amintirea unor coloane; coloane printre coloane, coloane în şir; coloane în picioare, culcate, răsturnate; coloane peste coloane, jumătăţi de coloane, fragmente de coloane; coloane aşezate, aflate în repaus, întinse, suferinde, infirme, tăiate în bucăţi ca femeile vârâte în geamantane. Se pierduseră într-o pădure de coloane în fundul căreia apăruse, pentru a reda pacea inimii după acea suferinţă vagă, de somn agitat, figura luminoasă şi suavă a Pontifului binecuvântându-le, care, fără a atinge pământul, cobora din azur în lumina ce venea dintr-o altă sală inundată de soare şi acoperită de goblenuri, de picturi, de aurării magnifice; gestul său patern, expresia blândă cu care binecuvânta credincioşii, vocea un pic afonă, îndepărtată, nu din slăbiciune fizică, ci dintr-o bunătate ce parcă nu mai era de pe acest pământ. Când fură conduse în faţa vestigiilor Romei imperiale şi la intrarea Coloseului, preotul care le însoţea spuse că vechii romani se delectau, chiar şi femeile, chiar şi doamnele, privind cum gladiatorii se luptau între ei până la moarte, şi cum luptau cu fiarele până le ucideau sau până erau sfâşiaţi de ele, şi că în felul acela fuseseră trataţi primii creştini condamnaţi la moarte; iar ele, revenindu-şi din zăpăceala zilelor acelora, fugiseră îngrozite, făcându-şi de mai multe ori semnul crucii, şi nici vorbă să le mai facă cineva să intre; rămăseseră afară, întorcând spatele monumentului şi bolborosind cuvinte neînţelese. Nici nu voiseră să mai vadă ceva din acea Romă antică, răsfrântă într-o imagine de groaznică ferocitate. De atunci, ori de câte ori îşi reaminteau Coloseul, îşi făceau semnul crucii, cerând lui Dumnezeu să-l ţină sănătos în scaunul lui pe sfântul bătrân, ca nu cumva să reînvie obiceiuri atât de

nelegiuite din ruinele acelea.

În schimb, sărăcuţele de ele, îşi aminteau, din călătoria lor în Ancona, că intraseră în măruntaiele pământului; calea care merge de la Florenţa la Faenţa cuprinde patruzeci şi opt de galerii, printr-un coridor complet întunecat care le dusese într-o cameră unde se afla moartea în toată durerea şi mizeria ei. Apariţia Adriaticii, întrevăzute într-o seară ploioasă către sfârşitul lui noiembrie, fu o revelaţie obscură, iar vocea mării, pe care o auzeau pentru prima oară, li se păru lugubră, asemănătoare cu vuietul unei table cenuşii imense, mişcată de o mână necunoscută sub o cortină funebră, pentru a stârni groaza.

Întoarcerea, după câteva zile, se făcea într-o dimineaţă umedă în care ploaia alterna cu câte o rază de soare, cu o abatere de lumină roşiatică printre nori, răscolind o stare sufletească lipsită de tihna necesară pentru a privi şi a se bucura de privelişte.

Oprirea la Faenţa cu schimbarea trenului, împinsese la maximum această stare de lucruri.

După alergătura provocată de transbordare şi după ce se aşezară în noul tren care avea să le aducă la Florenţa, scoaseră împreună un suspin ce le făcu să-şi simtă din nou plămânii în pieptul oprimat: fugiseră de-a lungul peronului ca sub o rafală de mitralieră, sau ca şi cum ar fi fost fugărite de inamic, din spate. Tereza se aşează în colţ, sub fereastră, iar în colţul din faţă se aşează Remo, lângă Carolina, care-i lăsă lui locul cel mai bun. Şi cum era aproape de amiază, iar pe sub acoperământul peronului alergau vânzători cu săculeţe cu merinde în mână, pentru a da iluzia unui prânz cald, gata pregătit; Tereza se gândi că băiatului trebuie să-i fie foame şi că atunci era momentul să se îngrijească de el. După un schimb de priviri fără cuvinte, surorile îşi spuseră că nu aveau chef să mănânce: „… pentru mine… pentru mine… aş!” şi dacă n-ar fi fost cazul să ia două porţii – ba şi aşa era prea mult: două, pentru trei persoane. Tereza tăie scurt consultarea convenţională care nu scăpa ochiului vigilent al nepotului,

şi pentru a-i da pe loc o idee de generozitatea lor, luă de la vânzător trei porţii, glumind asupra preţului: „Maica ta Cristoase, ce speculant!” Le fu imposibil să se abţină de la acest comentariu, dar luară aerul resemnat şi suficient al celor care ştiu, dintr-o experienţă îndelungată, că în anumite cazuri trebuie să te laşi jumulit. Cu aceeaşi sumă Niobe ar fi pregătit un prânz de douăsprezece persoane.

Începând să resimtă, la acea oră, un anumit apel în apropierea inimii, Remo se arătă imediat bucuros de gândul Terezei şi, urmărindu-i manevra fără a interveni, surâse Carolinei care îl întreba dacă nu cumva îi era foame, şi-i surâse cu o evidentă aprobare. Surâse deschizând uşor buzele, cu o mişcare fugară a gurii de o carnaţie pură şi având o formă foarte frumoasă. Pornind de la un strat fin ca un puf, de sub nas şi pe bărbie, despărţite de un prag uşor, buzele lui se îngroşau conturându-se clar şi oferind un spaţiu larg suprafeţei de un roşu aprins, care, întredeschizându-se, lăsa să se vadă dinţii de o regularitate şi o strălucire albă, fascinantă. Colţurile gurii se ridicau un pic pentru a schiţa un surâs, luminând faţa cu o mişcare imperceptibilă. Privirea tânărului era în perfectă armonie cu surâsul, obţinând un deosebit efect cu mijloace care scăpau unui observator. Ai fi putut să presupui că studiase mult timp acest fenomen, pentru a obţine din propria-i fizionomie un rezultat maxim cu un efort minim. Adevărul este că în fiinţa lui nu exista încă niciun artificiu, singură natura studiase foarte bine aceste lucruri. Astfel, cele două surâsuri, primul, de acceptare, al doilea, de recunoştinţă, fură de pe acum, pentru cele două femei, o răsplată care le fermecă şi le cuceri.

Pentru un băiat de patrusprezece ani, Remo era aşa de bine şi de armonios dezvoltat, încât părea cu uşurinţă de şaisprezece, atât din cauza figurii şi a expresiei, cât şi a ţinutei, care nu părea a fi impusă de circumstanţă sau de teamă. Nu era în el nimic din acea forţă dezordonată care-i face pe băieţi să se mişte fără armonie, nesăbuit, sub impulsul instinctelor, şi nu după raţiunea încă neformată; arăta în fiecare acţiune întreprinsă un fel de

autosupraveghere instinctivă, iar comportarea lui era a unui tânăr care, presimţind ivirea demnităţii virile, ştie încă de timpuriu să se stăpânească printre adulţi, pentru a-şi da drumul apoi, în voie şi fără rezerve, cu cei de vârsta lui.

La surâsul acela repetat, Carolina, poate pentru a-şi justifica faţă de ea însăşi forţa propriului impuls, sau pentru a *se* elibera dintr-o învălmăşeală de senzaţii oare-i împresurau inima, nu fu în stare să reziste: îmbrăţişă băiatul şi-l sărută pe gură. Iar el, la rândul său, mai curând decât să înapoieze sărutarea, îşi lăsă gura în voia buzelor femeii, nefăcând niciun gest de a se retrage, ci dispus să reacţioneze după placul ei. Ea fu aceea care, simţind o tulburare necunoscută la acel contact prelungit, se retrase răvăşită, continuând să-i privească gura rămasă impasibilă, imperturbabilă, ca şi când gestul de afecţiune n-ar fi reprezentat pentru băiat decât un act mecanic, fără nicio (profunzime, nelăsând nicio urmă.

În schimb, Carolina se simţise cuprinsă, năpădită de ameţeală, după care se roşise toată. Îşi scoase batista, făcându-şi vânt, îşi şterse fruntea, ochii, apoi se zvârcoli pe pernele băncii, continuând să-şi facă vânt şi spunând de două ori: „Vai, vai!” care nu ştim dacă voi să mai însemne încă: „sărmana Augusta!” Astfel că sora ei, băgând de seamă straniul fenomen şi lăsând deoparte săculeţul la care umbla, se întoarse neliniştită spre călătorii aşezaţi în colţurile opuse ale compartimentului: doi oameni zdraveni, din cei bine hrăniţi, pe care-i poţi vedea călătorind prin Romagna cu o haină lălâie aruncată pe umeri, cu un chip lăsând să transpară o inimă împăcată şi un stomac şi mai mulţumit încă decât inima, şi care înţelegi pe dată că sunt oameni de afaceri, negustori de vin, de cereale sau de vite, la vederea cărora Carolina, care se roşise, se albi, ca şi cum la un vag sentiment de ruşine s-ar fi adăugat şi unul de teamă, dar tot necunoscut.

Cumpărarea săculeţelor umplu această lacună.

Abia-şi căpătă săculeţul său şi Remo scotoci prin el cu toată vioiciunea adolescenţei, apoi, după un inventar

foarte rapid, consumă mâncarea cu o poftă ce se vădi numai când, luând un măr, începu, elegant dar hotărât, să muşte din el fără să-l cureţe de coajă, în timp ce femeile erau abia la primele sondaje ale săculeţelor. Scotoceau şi iar scotoceau în pungile lor, strâmbându-se la fiecare lucru pe care-l pescuiau din ele; îl duceau dintr-odată la nas, apoi, dezgustate, la buze, pentru a-l îndepărta la primul contact; îşi suceau gura când la dreapta, când la stânga, servindu-şi, reciproc, drept oglindă. Amândouă, sincronic, îşi ţineau buzele când închise şi ţuguiate, rotunde, când închise şi strânse, orizontale, refuzând să înghită; iar spre a scăpa de dezgust, singurul lucru care ar fi reuşit să le pătrundă în gură, îşi răsfrângeau buza inferioară cum fac statuile fântânilor ca să lase să cadă apa.

Şi asta, într-o oarecare măsură pentru a nu se arăta lacome, ci dificile şi mofturoase, şi pentru că într-adevăr nu aveau chef să mănânce; dar mai ales pentru că nu erau obişnuite să ia masa în oraş, se fereau instinctiv de tot ce era de mâncare dar nu ieşise din mâinile Niobei. Astfel încât Remo, îndată ce-şi devorase porţia, urmărind şi cântărind panorama ce i se desfăşura prin faţa ochilor, începuse să arunce câte-o privire elocventă spre cele două săculeţe pe care femeile le ţineau pe genunchi, ca pe un sugar care dintr-un moment într-altul le poate face o mică bucurie, pe care n-o poate încă anunţa…

În urma unor asemenea priviri, începură să-i ofere câte ceva din porţia lor, până ce scăpară complet de săculeţe, oferindu-i-le în întregime. Această ofertă provocă bucuria cea mai spontană, atât donatoarelor – care nu cereau altceva decât să scape de ele – cât şi tânărului – care nu cerea altceva decât să mănânce şi porţia mătuşilor. Remarcară cu multă plăcere cum chipul nepotului, care-şi păstra linia nealterată când privea sau râdea, rămăsese nealterat şi în acţiunea, mai dificilă, de a mânca, susţinută de un apetit de prima clasă, chiar şi fără cele necesare pentru a o face în mod civilizat. Pe chipul acela voracitatea era o forţă pură şi proaspătă ce nu degenera în bestialitate, revelând, dimpotrivă, o siguranţă rară la un

băiat de vârsta lui, tot aşa cum frumuseţea formei îi purifica carnalitatea buzelor.

Carolina observă că părul lui, foarte negru şi lucios, cu ondulaţii accentuate, bogate, regulate, era bine pieptănat, urmărind cu graţie şi simplitate forma capului şi că, deşi haina lui era de stofă proastă şi grosolan cusută, nu reuşea să ascundă prestanţa şi proporţiile unui trup puternic şi elegant.

Toate aceste observaţii şi interpretări se întretăiau cu gândurile despre Florenţa, despre Santa Maria, despre Niobe, alternând cu cele care, sub formă de suspine, se îndreptau încă spre Ancona, ce se îndepărta cu repeziciune: „Vai, vai!” Exclamaţiile ca „sărmana Augusta!” deveneau un mic strigăt tot mai scurt, imperceptibil. Cel de răspuns la litanii molcomindu-se definitiv, se prezenta acum sub forma unor sunete, pe care numai cea mai inveterată deprindere este în stare s-o smulgă în somn: „sărmana Augusta! Vai! vai!” Asta era drept compensaţie fiindcă rămăsese săracă şi bună şi nefericită, ca una care nu cunoscuse altă bucurie decât renunţarea şi datoria: „sărmana Augusta! Vai, vai!” Fiinţă sfântă, veşnic nefericită până la sfârşit! Şi-şi încheiau suspinele cu un „Maică Precistă!” privindu-şi nepotul şi stăpânindu-se cu greutate să nu adauge acele cuvinte pe care o dorinţă irezistibilă le îndemna să le spună.

La auzul acestui nume, Remo surâdea deschizându-şi buzele roşii şi privindu-le cu ochii lui ca două faruri cu lumină, dar fără căldură, sau, mai bine zis, care încălzesc pe ceilalţi, nu însă şi pe el; ridicând un pic din sprânceană, sau dintr-un colţ al gurii, surâdea la numele acesta, din cauza căruia i se părea că avea să ajungă într-o mănăstire de călugăriţe: „Ai să vezi, la Santa Maria…” cum repetau ele, nefiind în stare să se stăpânească: „Ai s-o vezi pe Giselda, ai s-o vezi pe Niobe”. Numele acestea, feminine toate, nu făceau decât să întărească impresia lui juvenilă: „Ai să vezi, vara, ce de fructe în livadă!” Exact ca în grădina unor călugăriţe.

Le privea pe rând, luându-şi cea mai potrivită

atitudine pentru a le arăta că înţelege ce auzea din gura lor: „Ce de fructe, în livadă!” Cuvântul fructe îi lumină faţa, făcându-l să surâdă.

Într-un tunel care părea că nu se mai sfârşeşte, Carolina, copleşită încă o dată de duioşie, îl îmbrăţişă, îl sărută, îl strânse, întâi pentru că nu se putu stăpâni, şi apoi pentru că voi să ştie dacă avea să se repete acel simţământ misterios care o tulburase când îşi sărutase nepotul în gară la Faenţa; se întâmplă la fel, ba chiar mai intens. Şi ca atunci, băiatul îi lăsă în voie buzele, abia mişcându-le, fără a înapoia sărutul, iar ea s-ar fi retras şi mai repede dacă n-ar fi ocrotit-o întunericul tunelului.

La repetarea gestului acestuia, Tereza o privi încremenită pe sora ei, bătând din picior cu mânie şi uitându-se în partea cealaltă, la cei doi care, absorbiţi în discuţia lor practică, erau departe de a se preocupa de cele două femei.

Se duceau să-şi vândă porcii la Florenţa.

După ce ajunseră la Santa Maria, spre marea. bucurie a mătuşilor care aveau atâtea şi atâtea lucruri să-i arate, Remo nu făcea altceva decât să privească. Vorbea puţin şi asta nu prea le bucura pe cele două femei, care l-ar fi dorit mai expansiv. Ar fi vrut exclamaţii de bucurie şi de orgoliu legitim la vederea unor lucruri care nu puteau decât să-i placă şi care, într-un anumit fel, începeau să-i aparţină. Dar sfiala mai presus de toate, durerea, îl împiedicau să se manifeste, să dea frâu liber propriilor sentimente şi entuziasmului său tineresc. Puneau totul pe seama timidităţii şi a durerii suferite care, puţin câte puţin, aveau să se risipească şi să se calmeze, prin mersul firesc al existenţei şi al lucrurilor. Şi încercau cu toată grija, respectând în acelaşi timp sentimentele acelea sacre, să le facă să dispară cât mai repede.

Remo vorbea puţin şi privea mult, în timp ce în jurul lui se epuizau povestirile, în legătură cu faimoasa lor călătorie, despre cele patruzeci şi opt de tuneluri: „Patru ore sub pământ”. Şi mereu cu spaima, uşor de înţeles, de a nu mai revedea lumina soarelui. Transbordarea de la

Faenţa, cu teama de a nu greşi trenul şi de a se pomeni cine ştie unde, de câte ori întrebaseră, înspăimântate: „Acesta este trenul de Florenţa? Chiar acesta? Merge chiar la Florenţa?” Până ce răsunase ţignalul şefului de tren şi convoiul se pusese în mişcare, ca să intre iarăşi în tunelurile acelea infernale. Sosirea în Ancona, cu acel „în „dinaintea numelui, înţepător, antipatic şi ostil, de neînvins; noaptea umedă şi rece, marea tenebroasă şi zgomotul ei care-ţi încreţea pielea; apoi catastrofa. După un răstimp de patru ani şi jumătate, sub forme diferite, se repetau încă la Santa Maria amintirile fastuoase ale călătoriei la Roma: vizita la Sfântul Părinte, cu neruşinata aia de Mesalină şi cu vestalele care se desfătau privind la creştinii sfâşiaţi de fiare: „Pentru toţi, pentru toţi!” le răsuna încă în urechi binecuvântarea papală. În noua lor călătorie, ca să vedeţi fatalitate, alt cuvânt repetat de două ori, se întipărise în mintea şi în inima lor: „Remo! Remo!” Mângâierea suavă a moşneagului sfânt, strânsoarea disperată a surorii muribunde... Pentru bunul renume al familiei, atenuau condiţiile de mizerie în care o găsiseră pe sora lor: „Sta într-o căsuţă... într-o căsuţă drăguţă...”, dar ştiau bine cum era în realitate acea căscioară drăguţă; şi-i atribuiau tristeţea regiunii aceleia, aproape barbare, şi morţii. Spuneau asta chiar faţă de Giselda, de Niobe, de ţărani – da, domnilor, şi de ei – de toată vecinătatea care alergase să afle ce era cu biata Augusta, de care bătrânii şi cei de o vârstă cu ea îşi aminteau foarte bine: vorbeau de înfăţişarea şi de caracterul ei, evocându-i figura, exaltându-i bunătatea, o bunătate adevărată, efectivă, fără pată, fără rezerve, şi care acum, după moarte, se ridica la înălţimi inaccesibile; se pomenea de resemnarea ei faţă de soarta pururea vitregă, a cărei tristeţe se răsfrângea pe chipul ei, ca şi când şi-ar fi purtat scris pe frunte, chiar de la naştere, destinul amar. Cei tineri, cei foarte tineri, care nu şi-o reaminteau său. n-o cunoscuseră, copiii, erau sub efectul povestirii, auzind cum se vorbeşte de o fiinţă cerească, de o sfântă, de o martiră; apoi urmau suspinele, amintirile, invocaţiile, ochii ridicaţi spre cer, mâinile

împreunate. Aşa se întâmplă totdeauna, chiar şi cu acei la care nu s-a gândit nimeni când erau în viaţă, în ceasul morţii există o clipă de atenţie; şi chiar dacă nu s-ar fi deranjat nimeni niciodată să-i salute – nici măcar un câine, dând din coadă – atunci când merg cu picioarele înainte, toţi îşi scot pălăria cu respect. Dar, pentru moment, nu vreau să pătrundem mai adânc în delicatele probleme pământeşti. Toţi alergau să-l cunoască şi să-l vadă pe Remo, fiul sfintei, al martirei, ceea ce rămânea, pe pământ, dintr-o virtute atât de cerească, dintr-o atât de divină bunătate.

Ca oaspeţi, din datorie pentru moartă şi de hatârul excelentelor relaţii în care erau cu cele două surori, aveau cu toţii multă aplecare faţă de tânăr, de unde oarecare dezorientare şi nesiguranţă, întrucât el nu răspundea călduros la acea căldură, la elanurile şi la efuziunile de simpatie şi de afecţiune, observând cu o linişte[10]

perfectă, fără a fi mişcat câtuşi de puţin, elanul spontan al tuturor acelor femei şi femeiuşti din oraş, care, încremenind la atitudinea lui rece, sfârşeau prin a-l privi uluite, în extaz, în timp ce cuvintele li se stingeau pe buze; atunci îşi îndreptau torentul efuziunilor către mătuşi, pe care Domnul Sfânt, pentru opera de binefacere ce o săvârşeau, avea să le răsplătească în veci pe pământ şi în cer, dar mai ales în cer, deoarece îl primeau în casa lor pe un orfan, care, deşi voinic, aproape un tânăr în toată puterea cuvântului, avea încă nevoie de îngrijire, de îndrumare, în special, şi de dragoste; ba se afla chiar la Vârsta când erau imperios necesare vigilenţa şi afecţiunea unor persoane dragi; se bucurau fiindcă el găsise aici totul, totul, ca în familia cea mai iubitoare, se bucurau împreună cu binefăcătoarele, neputându-se bucura, aşa cum ar fi vrut, cu cel ce se bucura de binefacere, el neparticipând în aceeaşi măsură la acest joc de-a dărui şi a primi. Câte cineva şoptea, maliţios şi curtenitor, că pentru cele două surori binefacerea era cu atât mai mare, cu cât sacrificiul era minim şi adăuga, făcând cu ochiul, că o gură în plus în

10 — c. 12«

casa surorilor Materassi era cât un firicel de păr smuls din blana unui cotoi. Iar alţii, exclamau pe un ton misterios şi solemn: „Asta mai lipsea, asta mai lipsea!” voind să spună că toate nenorocirile aveau să sfârşească aici, pe umerii acestora: „Ce femei, ce femei!” îşi întreţinuseră atâţia ani tatăl sărac şi infirm, îşi întreţinuseră mama şi pe sora lor, recâştigaseră averea familiei; după ce sora lor se măritase, numai după cinci ani, se întorsese să trăiască acolo: „Tot acolo, toţi acolo, să mănânce, toţi pe spinarea lor. Parcă aveau han! Un han!” Şi, în sfârşit, singura persoană care nu voise să fie o greutate pentru ele, murea de tânără, lăsând moştenire un băiat ce trebuia găzduit: „Asta mai lipsea! E un destin. Parcă acolo era han!” La toate ştiuseră să facă faţă femeile acelea extraordinare: „Ce femei!” Ţinuseră piept tuturor necazurilor, învinseseră toate nenorocirile, astupaseră toate găurile: „Ce femei!”

Remo vorbea puţin şi de ce se însufleţea mai tare în jurul lui pălăvrăgeala, cu atât vorbea mai puţin şi privea mai mult şi asculta totul, fără a-şi pierde de loc cumpătul şi liniştea, ba dimpotrivă, dând dovadă de mai multă minte, exact când ar fi avut motive să şi-o piardă. Rămânea de o seninătate olimpiană, fără a se amesteca în flecăreli, în protestele întregului sat, fără a căuta să exploateze situaţia, graţie unui simţământ bărbătesc dezvoltat chiar de pe atunci în el; nici nu se amesteca, nici nu se retrăgea, observând în tăcere totul, reţinându-şi cu graţie firească propriile sentimente. Iar ceilalţi, nemaiştiind cum s-o-ntoarcă, pretextau că nu voiau să siluiască timiditatea şi rezerva lui, nici să tulbure durerea de care socoteau că e cuprins, copleşit cu totul: „Marile dureri sunt mute”, strecurase unul, cu înţelepciune; un altul trăsese concluzia cu o voce de apocalips: „Dar mai mare decât aceea a fiului pentru mamă este una singură – aceea a mamei pentru fiu”. El ştia să se arate atât de binecrescut încât nici măcar nu schiţa vreunul din acele gesturi obişnuite, la care oamenii recurg încă din prima tinereţe, în semn de invocare, simţind că în balanţa vieţii lor atârnă anumite catastrofe, sau că-şi pun în joc propria existenţă, şi mâinile

lui, ca şi întreaga lui fiinţă, ştiau să se stăpânească, şi toţi sfârşeau prin a-l privi scrutător, întrebându-se cu insistenţă ce fel de animal era, dacă semăna într-adevăr cu Augusta: „Sărmana Augusta, vai! vai!” şi în ce fel anume; iar după ce-i examinaseră fiecare parte a trupului, trăseseră concluzia, lăsând deoparte pe cei ce erau în stare să găsească asemănări chiar şi între un taur şi o gărgăriţă, că semăna cu mama lui numai la fire, da, avea o fire rezervată, închisă, liniştită, timidă… Iar băiatul părea că se află acolo anume pentru a da şi mai multă valoare acelor ipotetice afinităţi, deoarece nu exista trăncăneală, oricât de răuvoitoare sau perfidă, care să-l smulgă din atitudinea lui imperturbabilă, ilustrând parcă efectul pe care trebuie să-l aibă şăgalnicul zefir asupra unui turn.

Mătuşile, în schimb, îl studiau, temându-se să nu se simtă pierdut într-un mediu nou, printre oameni necunoscuţi, să nu se ruşineze, să nu sufere, să nu se simtă prost sau să nu-i fie teamă să se exprime şi, crezând că-i ghicesc gândurile din priviri, îi dădeau lămuriri peste lămuriri. Cine era cutare băiat, sau cutare fată, a cui fiică, fiu, soacră, noră, nepot sau mamă; câţi copii avea, ce meserie, pentru a-l face să se simtă la largul lui şi a-l familiariza cu toate lucrurile.

El privea cu acelaşi interes şi lucrurile, şi persoanele: uşi, ferestre, plante, fără vreo înclinaţie vădită, ca unul care evaluează ceva sau ia măsuri.

Numai gherghefurile mătuşilor îi stârneau o curiozitate copilărească, făcându-l să surâdă fără rezerve; lucruri care-i păreau bizare şi-i plăceau totodată; şi se uita, ca la două animale n-are, la cele două femei cu modul lor de viaţă atât de deosebit, în şorţurile lor albe, cu ochelarii cu lentile groase, aplecate peste gherghefuri de dimineaţa până seara, cufundate în confecţionarea bluzelor şi a pantalonaşilor pentru doamne, a combinezoanelor şi a jupoanelor. Curiozitatea lui, copilărească doar în aparenţă, ascundea una mai adâncă, neformulată încă în sufletul adolescentului. Când se afla singur în camera aceea, cu mătuşile şi cu Niobe, se uita în jur, uluit şi încântat, ca

unul care căzând din cer şi recăpătân) du-şi cunoştinţa şi puterea, îşi dă seama că a căzut bine printre obiectele acelea puţin misterioase, tainice, de care era plină camera: simţea că a căzut pe moale şi se bucura în sinea lui.

Interesul cu care observa lucrurile de pe mese, sau cu care urmărea confecţionarea lor, le abătea un pic de la disciplina lor pe cele două femei care alcătuiau un singur corp cu uneltele lor groteşti, le distra, le făcea să râdă şi, pentru prima oară, le dispersa atenţia. Se apleca peste umărul lor pentru a vedea desenul, pentru a ghici broderia şi, simţind cum li se înfioară trupul de răsuflarea proaspătă şi parfumată ca de fruct, proprie adolescenţei, le năpădea o senzaţie plăcută, necunoscută şi neaşteptată, care le îmbăta pentru un moment, dându-le o uşoară ameţeală.

Într-o zi, Remo făcu un gest revelator, atât de evident, încât le zăpăci mai mult decât orice cuvânt: luă de pe masă o pereche de pantalonaşi roz de damă, cusuţi şi gata de călcat, ridicându-i cu vârful degetelor, de parcă voia să-i arate luminii. Gestul plăcu atât de mult celor două femei, încât se opriră din lucru, ţinându-se de pântece de atâta râs. Văzut cu ochi noi şi aflat în mâinile acelea, obiectul devenea nou şi pentru ele, de parcă ar fi văzut prima oară lucrurile pe care le făureau de peste treizeci de ani şi de care erau înconjurate. Carolina, plină de aţe, lăsând jos ghergheful, încercă să-i smulgă din mână pantalonaşii, dar băiatul, când să fie prins, îi scăpă cu uşurinţă, fugind în alt colţ al odăii, fluturând pantalonaşii şi făcând-o să alerge în jurul mesei, până ce, obosit de atâta joacă, îi lăsă. Cuprinsă de un elan de tandreţe, Carolina, luându-l de gât şi strângându-l în braţe, îl sărută, ca şi atunci, în tren, retrăgându-se apoi zăpăcită şi confuză. Remo nu răspundea cu un sărut uşor şi proaspăt, sau distrat şi în fugă, cum fac băieţii când se lasă sărutaţi, prelungind, fără să-şi dea seama, prospeţimea şi candoarea lor, ci îşi abandona buzele, fără a da vreun semn c-ar vrea să se retragă, ca şi cum ar fi dat un obiect, nu o parte din trupul lui, să fie sărutat. Tocmai sentimentul acesta, necunoscut şi straniu, o împingea să-l îmbrăţişeze

şi o făcea să se retragă mai tulburată decât dacă el i-ar fi răspuns la sărutare.

Văzând că se repetă isprava din tren, Tereza, care la scena aceea încetase de a râde, începu să bată din picior contrariată şi nerăbdătoare, de parcă negustorii de porci ar fi fost încă de faţă, să-i vadă. Nici nu putea să-şi explice tulburarea care se stârnea în sufletul ei la vederea gestului afectuos, urban şi inocent, care pentru orice mamă e un obicei zilnic, o expresie perpetuă de afecţiune maternă şi filială. Nu i se îngăduia, deci, unei mătuşi de cincizeci de ani, care trebuia să ţină locul unei mame, să-şi sărute nepotul care putea fi considerat încă un copil?

La atâta zarvă apăruse Niobe.

Remo o privea cu curiozitate şi pe Niobe, dar ei, când nu-l vedeau mătuşile, îi surâdea hotărât, iar dacă n-ar fi fost evident faptul că ochii lui n-ar fi putut lua niciodată o expresie vulgară, s-ar fi spus că-i făcea ocheade cu subînţeles, la care femeia, incapabilă să se stăpânească, răspundea cu propriile-i ocheade, în care vulgaritatea era compensată de bunătate şi căldură. Inimă simplă, era incapabilă să-şi ascundă sentimentul de bucurie pe care i-l provoca prezenţa noului stăpân. Iar Remo, intrând în casă cu acel instinct pe care-l au copiii de a alerga acolo unde li se arată simpatie, culesese din zbor ce i se oferea din partea aceea. Niobe fusese prima lui cucerire, femeia se simţise transportată la apariţia lui, pantalonii aceia căzuţi din cer printre atâtea jupoane, ca printr-un miracol, o făceau să simtă şi mai mult ce frumoasă era viaţa, şi nu-şi putea crede ochilor, de fericire. În afară de stăpâne, pe care, pentru prodigioasă lor activitate, le vedea ridicate la rangul masculinităţii, considera femeia, în general, ca pe *o* marfă netrebnică, şi doar pe bărbat ca pe o fiinţă demnă de respect şi de stimă; din care pricină, oferise lui Remo, fără ezitare, prietenia ei, mândră de a-l servi şi de a-i fi utilă.

Într-o singură privinţă băiatul arăta neîncredere, suspiciune şi seriozitate: a Giseldei.

Reprezentând în casa aceea nemulţumirea,

contrarietatea, Giselda se abţinuse de la manifestări prea duioase, şi nu numai atât, dar văzând ce întorsătură luaseră lucrurile, încercase să strecoare chiar unele sfaturi înţelepte. Ea spunea că pentru buna reuşită a tânărului trebuia utilizată maniera „forte”, o atitudine mai puţin binevoitoare şi indulgentă, dacă voiau să facă din el un om util şi cumsecade, nu un delincvent ca atâţia alţii care mişunau peste tot; că anumite preocupări exagerate, unele fandoseli erau inutile şi dăunătoare.

Făcându-se că o ascultă, cele două surori dădeau din cap aprobator la protestele ei: „Da… cum de nu… sigur… e firesc…” schimbând între ele privirile cele mai grăitoare: maniera „forte” ar fi trebuit aplicată cu ea, când le dăduse un motiv foarte serios, nu’ cu nepotul care nu le furniza asemenea surprize. Şi se părea că omul util şi cumsecade nu făcuse parte din proiectele ei, din moment ce se îndreptase exact în partea opusă, împotriva tuturor sfaturilor bune care nu se putea să nu-i fi fost date şi a informaţiilor care nu lipsiseră. Cât despre delincvenţi, n-avea decât să facă *mea culpa*, dacă se întâmplase să cunoască un faimos specimen dintre aceştia. Plecarea aceea semeaţă şi fericită, la douăzeci de ani, cu aventurosul tânăr, frumos şi bine îmbrăcat, le lăsase o jenă cronică la vezica biliară. Deci se înţelege pe dată că ivindu-se o rezistenţă de partea aceea, Tereza şi Carolina o demonstraseră îndoit pe a lor, în ceea ce-l privea pe băiat, care se uita cu seriozitate la cea de a treia mătuşă, ca la un lucru pe care nu reuşea să-l evalueze, nici să-i ia măsura.

Niobe o considera pe Giselda ca pe o amfibie, ca pe ceva intermediar între slugă şi stăpână. După cum bine se ştie, nu există nimic mai eficient decât servitorii, pentru a dispreţui şi a scoate din cauză pe falşii stăpâni, stăpânii pe jumătate, cei care nu sunt nici cal, nici măgar; iar ea da mult ajutor adevăratelor stăpâne şi nu numai atât, dar le-o şi lua înainte cu surle şi tobe, făcând tot ce-i sta în putinţă să arate afecţiune şi solicitudine tânărului care se uita la ea, când nu-l priveau mătuşile, cu surâsul său cel mai luminos, ca şi când între ei ar fi existat un pact indisolubil.

Multe erau inovaţiile pe care mătuşile le introduseseră odată cu venirea nepotului lor. Nu se mai mânca la bucătărie, ca de obicei, ci în sufragerie, ca duminicile, cu o faţă de masă frumoasă, în cea mai bună veselă; şi în loc să se înghită pripit şi pe smintitelea îmbucătura, se mânca pe îndelete, vorbind de una şi de alta, şi nu numai de cămăşi şi de pantalonaşi, dar discutând despre mâncăruri şi despre talentele Niobei, care, pregătind meniul de a doua zi, întindea o cursă, amintind ca din întâmplare tot ce observase că-i place lui Remo, iar mătuşile, dându-şi perfect seama, o lăsau în voia ei, făcând pe toantele. Iar într-o zi, când îl întrebaseră dacă-i plăceau biftecurile, răspunsese cu un „ehei” atât de elocvent, încât le plăcu enorm, repetând parcă scena cu pantalonaşii, când nu fusese posibil să-i fie smulşi. Răspunsul acela bărbătesc o făcu pe Tereza să-şi amintească de boneta albă şi roz pe care i-o lucraseră când aşteptau să se nască, iar Carolina, sărind în picioare la acea amintire, improviză un fel de turban cu şervetul ei pe capul lui Remo, care stătu nemişcat ca o păpuşă, lăsând să fie mai întâi aranjat, apoi admirat; asaltată de duioşia marilor momente, îl strânse în braţe şi-i dădu o sărutare, la care el răspunse în felul pe care-l cunoaşteţi. Tereza râdea de confecţionarea turbanului cam pe înfundate şi bătea din picior pentru sărutările care o enervau atât de mult, fără să ştie de ce, în aceeaşi măsură în care, tot fără să ştie de ce, o tulburau pe sora ei; poate pentru că Remo, din cauza figurii şi a seriozităţii comportării lui, avea încă de pe acum un aspect prea bărbătesc pentru a fi tratat ca un copil, sau din cauza unei umbre de puf care i se accentua deasupra buzelor?

Giselda, care nu deschisese gura în timpul mesei, nici nu râsese la scena comică finală, după ultima înghiţitură se ridică şi ieşi din cameră fără o vorbă. Iar Niobe, ivită în uşă pentru a se bucura cât mai mult posibil de bucuria stăpânelor, abia ce se dăduse înapoi pentru a o. lăsa pe Giselda să treacă pragul, că şi schiţă o serie de strâmbături care le făcură să izbucnească în râs pe

comesenele ei, rămase încă la masă.

Prima preocupare faţă de musafir fu să-i dea de mâncare până la refuz, temându-se mereu că nu se săturase cât trebuie. În privinţa aceasta găsiră deodată o înţelegere şi un elan fără Tezerve, căci el era gata să biruie, în acest domeniu, toate încercările. Apoi să stabilească gradele de relaţii cu vecinătatea. Toţi trebuiau să-l trateze ca făcând parte dintr-o clasă superioară celei a lor, iar ceilalţi băieţi, cei ai ţăranului arendaş ca şi cei ai chiriaşilor, trebuiau să-i vorbească cu „dumneavoastră”; toţi, numai cu „dumneavoastră”, fără excepţie. Distanţa pe care nu reuşiseră ş-o păstreze pentru ele, întrucât vecinii, după o introducere respectuoasă, un salut deferent, cu încetul, în desfăşurarea conversaţiei, le trata cu familiaritate, zicând „Tereza şi Carolina” sau numai „Materassele”, fără a mai pune nimic înainte, şi niciodată „domnişoarele”, cum ar fi fost pe placul inimii lor: „Domnişoarele Materassi”. Dar oamenii de la ţară şi din suburbii se uită prea puţin la formă, se ştie, şi la felul de a trata pe cineva, poate pentru că trăind în intimitate, familiaritatea se naşte cu repeziciune. O asemenea distanţă pretindeau ele să fie respectată faţă de noul membru al familiei.

Şi în această direcţie Giselda îşi exprimă o părere personală, socotind că menţinerea anumitor formalităţi era o absurditate la nişte oameni simpli, apoi, între băieţi, asemenea fandoseli urmau să piară de la sine. Erau lucruri de care ar fi râs şi curcile. La care Tereza, aruncând şervetul pe masă, răspunsese cu autoritate că erau libere să râdă cât pofteau curcile, dar că ea, în casa ei, făcea ce credea că este bine să facă. Repetă un „casa mea” de două ori, privind-o cu o mutră acră, iar Carolina nu făcuse alta decât să aprobe răspunsul surorii sale, întărind cu un „da” repetat, care se plimba din tavan în podea şi viceversa. Iar Niobe, făcând gestul de a suci gâtul unui pui, voia să spună că ştia ea bine cum anume se taie pofta de râs a curcilor. Şi scutura şi da din cap pentru a-l face pe Remo să înţeleagă că mătuşa cealaltă adesea se scula prost dispusă,

cu faţa la cearşaf, cum zic, în grai popular, florentinii, şi că nu era nevoie să o asculte cineva, deoarece în casa aceea ea conta exact cât o ceapă degerată. Prânzul adus solemn în sufragerie, din cauza nepotului, sfârşea adesea în astfel de discuţii cam tăioase.

Remo opunea acestor importante discuţii şi diferende, care îl priveau îndeaproape, o seninătate celestă, prefăcându-se că nici măcar nu înţelege până la ce punct, acele mici încăierări domestice aveau vreo legătură cu el; şi deoarece nu întârziase să înţeleagă ce avantajoasă devenise pentru el opoziţia ireductibilă a Giseldei, începu să o privească pe această a treia mătuşă cu aerul celui – care, cu mare seninătate, la ora cea mai liniştită a siestei, fluieră cu nepăsare o arie, persiflând-o cu multă dezinvoltură, pentru a şi-o face duşmancă pe cât posibil şi pentru a evita eventualitatea funestă de a o vedea îmblânzită dintr-un moment într-altul.

Îi fu destinată camera care aparţinuse părinţilor, pe care niciuna dintre surori nu voise s-o ia după moartea lor şi care rămăsese intactă, într-o atmosferă de încremenire. Avea o fereastră care dădea spre câmpie, fiind situată exact deasupra bucătăriei, care, ca toate camerele de la parter, era prevăzută cu o grilă albă, mâncată de rugină.

Încântarea băiatului fu evidentă, camera era cea mai frumoasă şi cea mai spaţioasă, la primul etaj, cu mobile de lemn foarte bun, pe care bravul vechil le comandase pentru nunta fiului său. Mai era acolo un pat mare cu un baldachin de damasc albastru, pe coloane subţiri de metal, care sfârşeau cu patru conuri aurite. Remo era fericit să se lăfăie în patul acela, în care ar fi dormit comod trei persoane, sub baldachinul şi aurăriile acelea, pe care se plimbau îndelung privirile lui, mai întâi dimineaţa, şi apoi seara, înainte de a adormi. Patul cel straniu dădea spiritului său copilăresc o stare de somn fabulos, încă din starea de veghe, pregătindu-i terenul pentru vise adevărate, care erau în egală măsură o realitate vie, ca şi una de basm.

Printre cele dintâi descoperiri cu privire la firea

tânărului, pe care cele patru femei îl urmăreau atent, fiecare cu o stare de spirit deosebită, dar cu o pasiune egală, a fost insaţiabila lui nevoie de apă. Apa din cana pe care Niobe i-o ţinea totdeauna plină în cameră ca şi dintr-o găleată adusă anume, nu-i ajungea niciodată, iar ligheanul se dovedea prea mic, ca să se poată spăla după năstruşnicia lui. Astfel încât, abia sculat, cobora în bucătărie, scotea afară un hârdău, pe uşiţa care dădea spre câmp şi, gol până la brâu şi pe pământul gol, în plină iarnă, nu mai termina cu spălatul, turnându-şi o dată şi încă o dată apă pe braţe şi pe gât, pe piept şi pe spate. Acelaşi lucru îl făcea şi când venea acasă, încălzit. Niobe fu prima care să admire acest obicei, şi deoarece lucrul îi plăcu atât de mult, nu putu să păstreze bucuria numai pentru sine şi voi să povestească stăpânelor, ba încă în cele mai mici amănunte, în ce fel se desfăşoară, în fiecare dimineaţă, toaleta personală a nepotului lor. Şi cum apa nu fusese niciodată în casa aceea o necesitate imperioasă, afară de cazul în care le trebuia pentru băut, rămaseră încremenite văzând treaba asta, uluite şi preocupate în acelaşi timp, ca nu cumva să prindă astfel o răceală, sau mai rău, o boală de piept. Niobe însă ştiu cum să le liniştească asupra acestui punct, adăugând că, dacă aşa era obişnuit, nu făcea altceva decât să-şi dovedească rezistenţa trupească executând asemenea exerciţii, iar vigoarea şi mulţumirea care se citeau pe faţa lui, când se ştergea repede cu prosopul, frecându-se tare, până ce i se înroşea pielea, nu putea fi cauza vreunei boli, ci îl apărau împotriva lor şi îl căleau, pentru a rezista tuturor vânturilor şi furtunilor. Până când, la prima înmuiere a vremii de iarnă, băiatul, într-o dimineaţă, întrebă pe neaşteptate femeia: „Dar unde este râul, se poate şti?: t Trezindu-i-se anumite bănuieli, la o asemenea vorbă, răspunse că acolo nu exista niciun râu, apoi îl întrebă ce voia să facă la râu în anotimpul acela. „Ştiu, ştiu, răspunse, la primăvară, când n-o să mai fie frig, şi adăugă: nu-i aşa?” înţelesese că se dăduse prea mult de gol. Şi pe jumătate dezbrăcat, ştergându-se, se tot uita în depărtare, căutând

apa, ca un ghicitor al bogăţiilor subsolului mânat de dorinţa-i nestăvilită. Se înţelege că umblând în lung şi în lat prin ţinut, peste câmpuri şi cărări, întâlnise cele două torente, Africo şi Mensola, în care apa se prăvale numai pe timp de furtună, iar după o jumătate de oră nu mai e nici urmă, se poate spune, iar de-a lungul celor două şuvoaie de-abia dacă rămân câteva băltoace pentru scăldatul broaştelor.

Şi altceva încă păru izbitor femeilor, care luau contact pentru prima oară cu adolescenţa virilă; după câteva dimineţi, ca să coboare în bucătărie pentru a se spăla, Remo nu se mai servi de scară, ci găsi că fereastra era calea cea mai scurtă şi mai convenabilă, de-a lungul gratiilor din faţa Niobei care, atentă la laptele care fierbea, zărind umbra aceea coborând de sus şi dispărând brusc, deoarece nu avusese timpul să vadă cine fusese, strigă: „Maica ta, Doamne!” cu ultima picătură de suflu ce-i rămăsese în gâtlej. Iar laptele dădu în foc, bineînţeles. Un hoţ? O fantomă? O apariţie prevestitoare? Diavolul care venea s-o ia? Şi zărindu-l pe Remo la uşiţă, cu mutra lui senină: „Zvăpăiatule!”... strigă cu prima suflare regăsită, „era cât pe-aci să leşin... iar laptele s-a dus în cenuşă”. Apoi revenindu-i glasul: „Dacă rămâi străpuns în ţepuşile alea?” Remo surâdea: nu, nu era omul care să rămână străpuns în ţepuşe, era destul să-l priveşti; înţelese şi ea, până la urmă, găsind exerciţiul admirabil. A doua zi dimineaţă, Niobe, atentă şi încântată, aştepta din moment în moment apariţia de sus, în timp ce pregătea cafeaua cu lapte, dar prevăzătoare în privinţa laptelui şi circumspectă în ce privea dezvăluirea noii descoperiri stăpânelor. Găsind un moment potrivit, istorisi faptul, neputându-se abţine. Tereza se arătă preocupată de răul pe care băiatul şi-l putea face căzând, iar Carolina începu să tremure la gândul blestematelor ţepuşe, în care ar fi putut rămâne străpuns; dar citiră în ochii Niobei că ea ştia bine despre ce era vorba, că putuse aprecia cu câtă abilitate se efectua acel exerciţiu: „... Nu se înţeapă-n ţepuşe... nu cade... nu se străpunge... staţi liniştite, nu vă speriaţi şi nu

disperaţi…” – repeta ea tărăgănând cuvintele. Apoi spuseră că le-ar fi plăcut şi lor să-l vadă.

În dimineaţa următoare, cu complicitatea Niobei, închise în spaţiul de sub scări, care le servea drept ascunziş şi drept cămară, lângă bucătărie, alături de fereastra ei, unde era o ferestruică încadrată de două bare, aşteptau nerăbdătoare şi curioase. Dar cum Remo se pricepea să facă surprize, în dimineaţa aceea, încet şi spăsit, spălat şi gata îmbrăcat, coborî oficial pe scară, şi neîntâlnindu-şi mătuşile în camera lor, ca în celelalte dimineţi, veni spre bucătărie şi, oprindu-se în faţa uşii cămării în care stăteau ascunse, începu să vorbească cu Niobe: „Dar mătuşile? Unde sunt mătuşile? Cum de nu erau încă la lucru? N-au coborât încă?” Ştia că la ora aceea erau întotdeauna acolo. Părea că nici nu se gândea să se dezlipească de lângă uşiţă şi se uita la Niobe, care nu se mai putea ţine de râs. Iar de îndată ce Remo ieşi din casă, Niobe le dădu drumul, iar ele alergară la gherghefurile lor ca nişte pisici biciuite.

Dar nu întârziară nici ele să admire agilitatea nepotului şi reţinându-şi un strigăt, ca să nu-l înspăimânte, putură asista la coborârea pe fereastră, fără a mai fi nevoie să se ascundă. Atunci Remo, pentru a onora prezenţa lor, o dată ajuns jos, urcă rapid înapoi în camera lui, arătând că ştia nu numai să coboare, ci să se şi caţere la loc, şi deodată, cât ai clipi din ochi, coborî din nou. Femeile se uitau una la alta, ţinându-şi răsuflarea. Dar şi acest lucru deveni un fapt obişnuit de care se vorbea la masă. Remo, privindu-şi mătuşile, surâdea când uneia, când alteia, pentru a le asigura că escaladarea aceea era o treabă simplă de tot, de începător, şi ţinu să le explice cum pe orice latură a casei se putea urca şi coborî fără greutate, astfel încât sărmanele de ele începură să privească în sus şi în jos, dezorientate, nemaiştiind din ce parte apăruse sau unde dispărea nepotul. „Foarte bine, tăie Giselda cu o voce gravă, o să te facem pompier”, la care afirmaţie băiatul nu se arătă nici ofensat, nici mirat, ci dimpotrivă, că primeşte o astfel de propunere ca pe o

profesie ce i-ar fi tocmai pe plac. Tereza se uită chiorâş la soră-sa, cu o privire tăioasă, ucigătoare, fără a spune nimic: „asta nu deschide gura decât pentru a spune prostii sau răutăţi”, gândi. Carolina îl privi întinzându-şi mult talia ca pentru a-şi dubla statura: „Hm!... pompier... săraca de tine, ai să vezi ce mai pompier! Ia-ţi tu un pompier”.

Desigur, nefiind încă formulată nicio propunere precisă, se înţelegea că făceau planuri măreţe pentru nepotul lor.

Treptat, Remo începu să lipsească de acasă, să rămână în oraş mai multe ore în şir; dar nu izbuteau să afle unde fusese şi cu cine, unde stătuse şi de unde venea. Răspunsurile lui erau tot atât de liniştite, pe cât de confuze, neconcludente, evazive; ştia să speculeze cu abilitate faptul că era nou pe meleagurile acelea, pentru a da raportul într-un fel în care era imposibil să reconstituie cineva unde şi cum îşi petrecuse timpul; descria locuri şi persoane în chip atât de contradictoriu, încât se aprindeau certuri aprige între femeile acelea care doreau grozav să-l prevină să nu meargă în locuri periculoase, sau să nu frecventeze persoane nedemne de el şi de noua lui familie. Uneori, pentru o clipă, se părea că enigma a fost dezlegată; dar era suficient un adaus, un detaliu care alunga totul în negură: misterul redevenea de nepătruns. La ora meselor, se vedea apărând ca prin farmec, cu o punctualitate demnă de laudă, dar în privinţa explicaţiilor, se găseau totdeauna ca într-un ocean.

Mătuşile simţeau că începutul acesta nu era bun, simţeau născându-se în ele răspunderea poziţiei lor faţă de orfan, datoria de a se ocupa serios de el. Dar ce puteau face, asaltate cum erau de o muncă ce nu le îngăduia niciun răgaz?

Neînţelegerile ce izbucneau între ele şi Giselda, din cauza antipatiei pe care ea o arăta băiatului, chiar de la sosirea lui, le împiedicau să o însărcineze să se ocupe de el, şi era singura care ar fi avut timp disponibil. Totul rămânea pe spinarea Niobei, extrem de ocupată de dimineaţă până seara şi care, s-o spunem pe şleau, nu era

chiar educatoarea cea mai potrivită, atât din cauza marii ei ignoranţe, cât şi a nemărginitei ei bunătăţi, dar mai cu seamă din pricina simpatiei pe care i-o arăta tânărului, fără rezervă şi fără restricţii, şi de care el era conştient. De fapt, nu întârzie să înceapă un joc periculos, pentru a acoperi mici pungăşii şi înşelăciuni, spunând totdeauna că se afla cu ţăranii, la moşie, şi că era cuminte, că se simţea bine, sau că era în curte, la taifas cu colocatarii, asta în timp ce nici ea însăşi nu avea nici cea mai vagă idee unde ar fi putut fi şi era îngrijorată. Adăugaţi tulburarea şi noutatea pe care prezenţa lui Remo o crease în familie, picând pe neaşteptate, ca un bolid, în mijlocul a patru femei care adesea rămâneau încremenite sau consternate de vorba lui rară sau de privirea lui întrebătoare, atât de insinuantă şi atrăgătoare, dar în care nu era uşor să citeşti.

Băiatul sosise chiar în primele zile de decembrie şi pentru o bucată de vreme, în învălmăşeala întâmplării tragice şi neaşteptate, nimeni nu se putuse gândi la situaţia lui în mod practic; apoi veniseră sărbătorile Crăciunului care amânaseră orice iniţiativă, lăsându-l cu anul şcolar aproape la jumătate… trebuia să-i obţină actele de la Ancona şi era necesar să le aibă mai întâi pe toate şi în regulă; din aceste hârtii rezultă că nu avea nici măcar capacitatea, şi că abia frecventase clasa a treia. Titlurile lui de studii şi toată învăţătura lui se terminau aici. Pentru a-l descărca de orice răspundere, traseră concluzia că anumite lucruri se întâmplau numai în Ancona. De data aceasta pronunţară „în „cu un accent de condamnare fără rezerve, ca un foc de revolver. Întrebându-l apoi cum îşi petrecea zilele în oraşul acela îngrozitor, răspunse cu simplitate şi cu o demnitate bărbătească: „Făceam pe mecanicul”.

„Pe mecanicul…” Cele două surori continuau să mestece printre buze cuvântul acesta pe care, se înţelege, nu erau dispuse să-l azvârle, ci să-l scuipe cu decenţă când n-avea să le vadă nimeni. „Pe mecanicul…” Cuvântul acesta dezvăluia din ce în ce mai mult o stare de lucruri,

reamintea călătoria întunecoasă, scotea la lumină din ce în ce mai bine cadrul mizeriei din Ancona şi scena morţii devenea din ce în ce mai tragică şi mai solemnă: „Remo! Remo!”

„Desigur, desigur”, încheiară ele discuţia, întinzând un văl discret peste această chestiune, cum mai făcuseră şi cu alte detalii de acelaşi fel. „Pe mecanicul… la atelier… da, sigur”. Nu mai vorbiră de asta, dar se înţelege că şi acea calificare aparţinea trecutului tânărului, pe care nu era bine să-l cerceteze mai îndeaproape. „Un lăcătuş?” îşi spuseră după aceea, când fură singure în camera lor, surprinse şi gânditoare. „Un lăcătuş?” repeta Carolina, slobozind cuvântul în gol, iar Tereza îl prinse din urmă, fixându-l şi ţintuindu-l la pământ pentru totdeauna, ca pe un animal veninos, sub călcâi: „La naiba!”

Timp de câteva zile se produse un du-te-vino misterios, neobişnuit, şuşoteli secrete, discuţii întrerupte brusc, puncte de suspensie, schimburi de scrisori şi mesaje, misiuni încredinţate Giseldei prin mijlocirea unor hârtii scrise şi sigilate bine şi, în sfârşit, un anunţ oficial: în duminica următoare Santa Maria urma să primească o vizită de mare importanţă, care n-avea nimic comun cu cele obişnuite, pentru cămăşi şi pantalonaşi; pentru vizita aceasta se făcu ordine chiar şi în camera de lucru, care fu descotorosită de lucrurile de prisos; fu măturat şi şters de praf şi salonul cel bun, deschis pentru primire, cu un aer şi o lumină ca într-o biserică înainte de slujbă, şi cu un uşor iz de petrol cu care se lustruise podeaua, ceea ce-i sporea atmosfera mai mult mistică decât solemnă. În sfârşit, se pregătise, cu multă grijă şi fără economie, o gustare.

Cine trebuia să sosească cam pe la orele trei ale duminicii aceleia luminoase de la sfârşitul lui martie, călduţe şi pline de mişcare, cu flori de migdal şi de măr, flori de păr, delicate şi albe ca zăpada pe ramuri, împrăştiind un văl pe deasupra câmpiei şi peste coline; cu mugurii roz ai piersicilor, care de pe acum se strecurau moţate şi agresive, amintind prima căldură; cu anemonele violete ale pământului, ori câte o floare roşie sau albă

presărată printre spicele de grâu tânăr?

Prânzul fu luat în grabă şi servit cam cu o jumătate de oră, ba poate cu trei sferturi de oră mai devreme decât de obicei; masa fu strânsă cu o grabă neobişnuită, salonul pus în ordine de mâna Giseldei, în timp ce în bucătăria de alături se auzea zgomotul spălatului de vase:

Niobe spăla vasele gălăgios, mestecând încă. Totul sugera o atmosferă de religioasă aşteptare, ca în ziua de păresimi, când se aşteaptă apa sfinţită.

Remo plutea pe deasupra acestei extraordinare agitaţii, adăugând un strop de mister circumstanţei solemne, păstrându-şi calmul imperturbabil şi răspunzând fără o curiozitate manifestă privirilor prea expresive, prefăcându-se că nu bagă de seamă anumite cuvinte spuse sau nespuse de mătuşile lui, fraze ciuntite la timp, sibiline, din care se întrezărea că toate acele preparative excepţionale erau făcute exclusiv pentru el.

Nici nu înghiţiră bine ultima îmbucătură că surorile şi alergară să se închidă în camera lor, ca în toate celelalte duminici, dar în ziua aceea într-un ritm şi cu preocupări diferite. Îi repetară nepotului lor să se îmbrace cu haina albastră şi să fie gata înainte de ora trei.

Nu voiseră, şi pe bună dreptate, ca băiatul să se îmbrace în negru, pentru doliul pe care-l ţinea după maică-sa – instituţie şubredă a moralei burgheze care bazează totul pe forme şi aparenţe – ci îl duseseră la un tânăr din Ponte di Mensola, care făcuse şcoala la un croitor din Florenţa, ca să-i coasă două haine, una cenuşie, de flanelă, şi una dintr-o frumoasă stofă albastră, ambele cu pantaloni scurţi şi ciorapi de lână neagră, în care gambele agile şi drepte, de o formă elegantă, cu o graţie de ciută în mişcări, izbeau şi mai mult privirile. Purta o cravată neagră de mătase iar la braţul stâng o eşarfă, pentru a impune respectul propriei lui stări şi care părea mai mult un avertisment pentru alţii, decât pentru el însuşi: un frâu pentru a nu depăşi acea barieră sentimentală care-i ascundea durerea.

Remo fu primul care coborî, ba chiar putem spune că

nici nu urcase bine că şi coborâse înapoi: frumos, elegant, cu părul bine pieptănat şi foarte lucios, fiindu-i interzisă orice iniţiativă, orice voinţă; se legăna uşor pe cea de-a treia treaptă, ca o barcă legată de mai.

Chiar şi biata Niobe făcea miracole în ziua aceea; puţin timp după ora două, bucătăria era în ordine, de putea fi trecută în revistă. Dispărând în cămăruţa ei alăturată, ieşi apoi curată, fără un fir de păr care să-i cadă pe ceafă sau pe urechi, şi cu un şorţ frumos de stambă îndungată ce-şi păstra desăvârşit cutele călcate şi care reprezenta pentru slujnică ţinuta de gală.

Cu mătura în mină veni lângă Remo şi, fâşt-fâşt, dete un ultim lustru scărilor, în faţa uşii, de-a lungul pardoselii, până în prag şi dinaintea acestuia, continuând apoi din ce în ce mai superficial, încet, pe măsură ce se îndepărta, ca şi cum mătura s-ar fi transformat în mâinile ei într-un evantai. Ultime mişcări ale acelei excepţionale aşteptări, până când, la zgomotul tramvaiului, pe roţile lui mari, deşi aflat la o bună depărtare, alergă să ascundă mătura, strigând stăpânelor că se apropie tramvaiul, în timp ce îşi netezea şi îşi mângâia şorţul ca pe o faţă de masă întinsă, şi potrivindu-şi jacheta, precum pasărea penele, se întoarse spre uşă.

Cu toate că făcuseră tot ce putuseră şi mai erau doar câteva minute până la orele trei, mătuşile tot nu coborâseră încă. Încetineala acelei îngrijiri personale de duminică era compensaţia logică a unei grabe care le caracteriza tot restul vieţii, un lux care decurgea din atâta febrilă agitaţie, o reacţie firească. Iar când zgomotul tramvaiului se făcu auzit la cotitura cea mai apropiată, coborâră în goană, foşnind, sclipind, spumegând, înfăinate şi cum nu se poate mai bizare. Era clar că zgomotul acela le întrerupse nu laborioasa toaletă, probabil terminată cu un moment mai devreme, ci o tainică plăcere de care nu era uşor să fie dezbărate.

Remo, care se obişnuise cu anumite transformări şi cu o anumită eleganţă de circumstanţă, nu le mai privea cu interesul din tren, când venise cu ele la Florenţa, dar în

ziua aceea ar fi stat mult timp să le admire, numai că timpul era singurul lucru care lipsea, deoarece zgomotul strident al tramvaiului devenea din ce în ce mai apropiat; la câţiva paşi de poarta lor se opri scurt, pentru câteva minute, iar Niobe, care aştepta acolo, începu să strige, făcând gesturi confuze: „Directoarea! directoarea!”

Tereza şi Carolina, cu toate zorzoanele lor, se precipitară în întâmpinarea musafirei.

Coborî mai întâi o fetişcană cu faţa roşie şi rotundă ca un măr bine pârguit; nu purta pălărie şi avea o coadă[11]

neagră foarte frumoasă, care se încolăcea pe căpşorul rotund, într-o pieptănătură de elevă de pension. O fată care la prima vedere putea să pară, ca înfăţişare şi mutrişoară, o copilă de cincisprezece ani, dar care, la o cercetare mai amănunţită, determina pe cel ce o examina să urce numărătoarea anilor mult mai sus; mai precis, avea douăzeci şi nouă. O slujnicuţă, se vedea imediat, gravă şi prefăcută, risipitoare poate, fandosită cu siguranţă, care, după ce cobori alunecând de pe scară, se postă cu braţele larg deschise, pentru a o sprijini, cu un suprem devotament, pe stăpână-sa. Tereza, lângă scară, deschise şi ea braţele, Carolina la fel, iar Niobe, în spatele tuturor, făcu şi ea gestul de a le deschide. Numai Remo rămase cu braţele în jos, dar gata să se încline cu respect în faţa monumentalei apariţii. Vagonul păru că şi-a revenit la propria-i formă, înclinându-se întocmai ca o găină când îşi depune oul, pentru a da la iveală pe de-a-ntregul sumbra apariţie, nu tocmai uşor de lepădat.

— Tereza!

— Beatrice!

— Carolina!

De-abia puse doamna piciorul pe pământ: „bang!” că pământul păru că se clatină, iar vagonul, ridicat cu câţiva centimetri deasupra şinelor, îşi reluă, uşurat şi grăbit, scârţâitul prelung.

— Ce bine arăţi!

— Şi tu.

11 - C. 126

— Şi tu.
— După câţi ani!
— Da, zău!
— Ce întâmplare!

După ce se priviră şi se răspriviră, după ce se regăsiră şi se recunoscură, grupul femeilor intră pe poarta albă, totdeauna deschisă pe jumătate, chiar şi când trebui să treacă directoarea în persoană, şi mâncată de rugină.

Oprindu-se la fiecare doi paşi şi oprind în acest fel întreaga companie la care privea de sus, dominând-o ca o cloşcă, ba, mai bine zis, ca un curcan, sau şi mai bine, şi-ntr-un fel, şi-n celălalt, pe rând, directoarea se uita în jur, se uita în jos, în sus, în depărtare, pentru a recunoaşte locurile şi, s-ar fi zis, chiar aerul însuşi, inspirându-l adânc cu o răsuflare greoaie ce cobora mult în străfundul pieptului, unde apăsa cu o mână, ca şi cum ar fi apăsat pe un buton, reluând apoi contactul cu prietenele ei, strângându-le în braţe, numindu-le „fetiţe11; mai întâi „fetiţe11, apoi „fetiţele mele11…

Tonina, slujnicuţa, fu trimisă cu Niobe la plimbare prin grădină. Această idee plăcu pe loc directoarei, care răspunse din înaltul celei de-a treia trepte:

— Da, da, poţi să te duci, du-te, dragă, du-te…

Intrară în casă.

După cum poate înţelege şi cititorul, „dal-urile ei nu erau nişte „da”-uri oarecare, ci unele bine cântărite şi coborau din înălţimea aceea însoţite de surâsuri elaborate gradat ca şi cuvintele, ce dezveleau şi mai mult, ca pe nişte baionete, dinţii galbeni şi aşa destul de proeminenţi, foarte lungi, ale căror carii desenau crescături şi găurele, pete mici, întunecate.

Intrară în salon.

Directoarea privea camera şi părea că doreşte s-o aspire împreună cu aerul acela şi lumina ca de biserică, parfumată cu petrol şi pregătită anume pentru ea.

Avea doi sau trei ani mai mult decât surorile, dar, fie din pricina alcătuirii ei trupeşti, şi mai mult încă din pricina ţinutei ei impunătoare, sărăcuţele de ele, în special

Carolina, deveniseră parcă două copile timide, mai ales prin atitudinea lor afectuoasă şi deferentă.

O aşezară în dreapta Terezei, pe canapea, iar pe cele două fotolii care o înconjurau se aşeză, într-unul. Carolina, lângă sora ei şi întoarsă complet către musafiră, iar în celălalt, Remo, lângă directoare, care, deşi nu-i adresase încă cuvântul, ca fiind personajul cel mai puţin important, îi avansase, în fugă şi pieziş, surâsuri şi ocheade ce voiau să însemne atâtea lucruri; ca, de pildă, că interesul pentru el avea să vină la vremea lui, ivindu-se încă de pe acum o geană de indulgenţă prin aerul de autoritate, asemenea unor trandafiri ce-şi croiesc drum pe o cărare plină de spini.

Îşi desfăcu puţin capa în jurul gâtului, o capă neagră, pe sub care avea o mantie aproape până în pământ şi din care braţele, ţâşnind, puteau explica o acţiune vastă şi impunătoare, descoperind totodată un şnur negru, de care erau atârnaţi ochelarii înrămaţi în metal alb, trecuţi prin două butoniere de la jacheta de dedesubt, în dreptul sânului. Începând să vorbească, îi alunecă îndărăt şi pălăria, un fel de coş de fabrică, înaltă şi rotundă, complet neagră, cu ciucuri, pene şi cu un voal, despre care nu puteai spune că e modernă, nici că e în afara modei, ca despre cele pe care le purtau surorile Materassi, ci numai că părea plină de prestigiu. Hotărârea de a o lăsa pe spate fu luată, desigur, şi pentru a da mai mult relief feţei mari, turtite, prevăzute cu un nas monumental ce descria parcă o parabolă, cu pielea tăbăcită, pe cale de a deveni spongioasă, şi care la microscop pesemne că arăta anumite panorame de munţi şi coline aidoma celor din lună. Şi. curioasă împrejurare, această femeie care se numea Beatrice, semăna foarte bine cu Dante, neavând nici cea mai mică afinitate cu iubita lui spirituală.

— Mai ţii minte?

— Îţi aminteşti?

Se vădi că adevărata prietenă era Tereza, dar că, în fond, erau amândouă. Directoarea se simţea îndemnată la confidenţe – veşnic relative – de tonul mai hotărât şi mai

susţinut al Terezei, care pe lângă monumentul acela părea o viţică lângă un bou. Carolina nu făcea altceva decât să aprobe din cap, la orice spunea „bine”, şi „da”, semănând cu porumbiţa care guruie, dar, se înţelege, cea care trebuia să spună totul era directoarea, şi nu exista vreo femeie capabilă s-o întreacă în arta de a pune întrebări şi a da răspunsuri, tot ea singură, schimbându-şi atât de bine vocea încât credeai că a răspuns unui interlocutor.

— După câţi ani ne-am revăzut!

— Cine ar fi spus-o?

— Zău, aşa!

— De-abia am primit scrisoarea ta, că mi-am şi zis: mă duc, trebuie neapărat să mă duc, într-o duminică după-masă. Ce vreţi, fetiţele mele, şi eu sunt la puşcărie ca şi voi, chiar şi duminica dimineaţa trebuie să mă duc la direcţie, e corespondenţă de citit, de rezolvat, sunt atâtea lucruri, n-am decât aceste câteva ore după-amiaza pentru mine.

Situându-şi propria închisoare la nivelul celei a surorilor, era uşor de înţeles că făcea o concesie deosebită, deoarece a ei, ca directoare de şcoală elementară, era o închisoare ilustră, pe lângă aceea a unor sărmane cusătorese de cămăşi şi de pantalonaşi.

Era fiica unui impiegat de la poştă şi-şi petrecuse copilăria şi prima tinereţe, până la douăzeci şi trei de ani, într-o casă din Borghetto, între Ponte a Mensola şi Santa Maria. Îşi începuse cariera ca institutoare, apoi familia se mutase la Florenţa.

Fu evocată viaţa de pe timpurile acelea: familia surorilor Materassi, familia Squilloni, a directoarei. Unele escapade făcute împreună pe coline, unele serate petrecute în casa unora sau altora dintre ei, ori câte o faimoasă partidă de „ulcica-babei-oarbă”, ou Carolina care-şi smulsese vălul de pe ochi fără să încerce măcar să se joace, fără să vrea să facă un singur pas, o dată legată la ochi, de frică. În schimb, Tereza făcuse paşii necesari, dar înaintase strâmb şi crezând că loveşte ulcica, dăduse în aer lovitura fatală.

— Ha! Ha! Ha!
— Ha! Ha! Ha!
— Ha! Ha! Ha!

Venise, în sfârşit, rândul viitoarei directoare, care, în calitate de stăpână a casei trebuia să fie ultima ce încerca lovitura. Se dusese cu pasul ferm până lângă ulcică, în dreptul ei, ca şi cum n-ar fi avut ochii legaţi şi, luându-şi vânt, îi trăsese un băţ atât de zdravăn în pântece, încât plouaseră cu toptanul toate caramelele şi ciocolatele dinăuntru, fără ca ea să fie măcar atinsă de cioburi.

— Ha! Ha! Ha!
— Ha! Ha! Ha!

Fură evocaţi ceilalţi: părinţii, bunicii, toţi membrii familiei Materassi, toţi membrii familiei Squilloni: morţi cu toţii.

— Vai!
— Oh!
— Chiar…

După bucurii, puţine la număr, fură evocate durerile, multe, nenorocirile, foarte multe, dezastrele, depăşindu-le pe toate.

— Da, da…
— Ei…
— Dar…

Fu evocată casa.

— Vrei s-o revezi?

Cu capul în jos, dar prezentă şi atentă, directoarea nu dădea niciun răspuns.

— Vrei s-o revezi? Trecem pe câmp, nu ne vede nimeni.

Umflându-şi pieptul, dar tot cu capul plecat, părând că e pe cale să se lase înduplecată, molatică, directoarea lăsă să-i pice de pe buze mai mulţi „nu”: „nu… nu, nu… nu, nu… nu” treptat, în aşa fel încât păreau că-i pică de-a lungul hainei, de pe care maşinal, cu mâna, îi alunga ca şi când ar fi voit să se elibereze de o firimitură, de un fir de aţă sau de un grăunte de praf.

Nu voia s-o revadă, nu, dar o asemenea detaşare nu

era indiferentă, se înţelege: „Nu… Am trecut pe acolo acum doi ani, eram la Settignano pentru examene, într-o comisie.

— De ce nu te-ai oprit?

— Nu eram singură, eram cu inspectorul.

Remo nu deschisese gura şi afişa o modestie şi o graţie exemplare. În toate acele suspine, surâsuri, râsete, evocări, observase numai că dinţii directoarei îi puneau în valoare pe aceia ai mătuşilor; băgase de seamă acest lucru într-un moment când, întrerupându-se brusc din râs, pentru a trece de la un subiect vesel la melancolie, le rămăseseră dinţii afară, la toate trei, ca şi când ar fi uitat să-i vâre înapoi în gură, nemaiştiindu-se, după feţele devenite dintr-odată serioase, dacă nu cumva îi lăsaseră afară pentru a muşca.

Acest curios băiat, care ştiuse să înţeleagă fără zăbavă că picase bine printre cămăşi şi pantalonaşi, pricepuse acum încă un lucru important, esenţial, şi anume că acele iepe bătrâne, chiar când îşi arătau dinţii sau îi uitau pe dinafară, n-o făceau pentru a muşca; şi chiar de-ar fi mâncat grăunţe sau de-ar fi deschis gura pentru a necheza, el rămânea tot netulburat. Nici nu se speria de numărul lor mereu în creştere, ci se arăta foarte vesel văzând acest lucru.

Îşi evocară viaţa sentimentală.

— Ei, ce vrei, noi… înţelegi…

Cele două surori spuseră deodată, una cu glasul, cealaltă din ochi:

— Noi n-am cunoscut decât munca… iată unde am ajuns…

În momentul în care trebuia confesată unei terţe persoane, puternica şi sălbatica armată de Alfrezi, Gaetani, Raffaelli şi Gugliemi, cu toate meritele lor nepreţuite şi defectele lor absurde, dispărea ca un mănunchi de laşi, topindu-se fără urmă.

— Ştiu… ştiu… Directoarea auzise vorbindu-se de îndemânarea lor, de succesele lor, cunoştea binemeritatul lor noroc: Bravo, foarte bine, ştiu că sunteţi extraordinare.

Dar nu ca ea. Ştii cu cine am vorbit de voi acum câtăva vreme? Ţi-aduci aminte de Bettina Risaliti, actualmente Tirinnanzi? Venea des, duminică, în timpul verii, pe la noi… Are copii mari, au fost toţi şcolarii mei, trei băieţi şi o fată care în mai trebuie să se mărite, iar când a fost vorba de trusou s-a pomenit numele vostru, dar a zis că sunteţi mult prea inaccesibile pentru posibilităţile ei, nu poate ajunge până la voi.

— Ei…

Surorile Materassi nu-şi aminteau de Bettina Risaliti, nu ştiau că acum devenise Tirinnanzi, nevasta unui cârnăţar aproape celebru dar, recunoscându-li-se rangul, înclinară capul cu modestie. Munca le sustrăsese de la toate, conchiseră, şi le făcuse să uite atâtea şi atâtea lucruri. Erau cusătorese, brodeze, iată totul, şi trebuiau să moară astfel.

— De acum înainte…

Acest „de acum”, totuşi, nu era definitiv în felul în care-l pronunţau; pentru cine înţelege tonurile şi nuanţele limbajului, rămânea undeva o licărire cât un punctuleţ ce putea încă să mai crească; şi în momentul în care trebuia să-l recunoască, nu voiau să admită realitatea, cu alte cuvinte, sfârşitul ar fi putut să fie şi altfel, posibilităţile de schimbare ar fi fost la îndemână, dar ele le-ar fi respins pe toate; acel „de acum” era în funcţie de voinţa lor, se exilaseră din viaţă în mod voluntar, iar licărirea aceea rămânea în acelaşi stadiu.

În schimb, povestea directoarei era o dramă în culori sumbre: fusese părăsită, cu câteva zile înainte de nuntă, de un tânăr profesor, coleg de al ei, care dispăru, lăsând-o cu trusoul pregătit şi cu invitaţiile tipărite. Nu se putuse afla niciodată adevărata cauză a neaşteptatei dezertări a trădătorului. Şi cum surorile cunoşteau bine această dramă petrecută cu treizeci de ani în urmă, către sfârşitul epocii în care locuise acolo, pe drumul ce ducea la Settignano, avea puţin de adăugat.

— Ţi-aduci aminte, da? zise ea, îndulcindu-şi vocea autoritară şi clătinând din cap, privind-o pe Tereza într-un

moment de abandon, când se vedea limpede că domina conversaţia pe care, doar cu un uşor fâlfâit de gene, ar fi putut-o readuce la o manieră forte.

Ei, nu, nu, o dată ajunsă pe un teren moale şi alunecos, simpaticei doamne îi plăcea să mai alunece încă.

— Din nenorocire! răspunse Tereza.

— O, Doamne! adăugă Carolina.

— Este la Roma, sigur, director de şcoală.

Iată explicaţia providenţialei şi totodată tragicei fugi. Un director şi o directoare! Oare e posibil? Vedeţi doi Napoleoni care să trăiască împreună? E un lucru monstruos, inuman, imposibil, care nici măcar nu te face să râzi. Cum s-ar fi brodit sacul cu peticul?

— Nu l-ai mai văzut? riscă Tereza, amintindu-şi figura fugarului la plecare.

— Ba da, o dată, la Florenţa, acum cinci ani. A stat acolo cinci zile, din cauza morţii mamei lui. L-am întâlnit pe stradă, este foarte schimbat, aproape de nerecunoscut, cu părul albit de tot. Sângele m-a făcut să-l recunosc, mi s-a urcat tot la cap, apoi a coborât tot în picioare. Se prăbuşi apoi, pe neaşteptate, îşi aduse învinuiri… Dar am trecut pe lângă el, cu capul sus.

— Înălţă capul, cum făcea Napoleon când lucrurile mergeau foarte rău. i

— De altfel… ce vrei…

Aceste reticenţe ale Terezei sugerau, vag, o posibilă, deşi tardivă reparaţie.

— Dar este însurat! urlă directoarea, întorcându-se astfel şi luându-i Terezei orice posibilitate de a întreprinde ceva. Are nevastă, scandă ea, deschizând gura şi ochii în aşa fel încât cuvintele ei deveniră cercuri care se măreau, năpădind şi înghiţind interlocutoarea: Opt copii, opt, opt, înţelegeţi?

Toate cele patru laturi ale camerei confirmară cifra aceea: opt! opt! opt! opt!

Dacă Niobe ar fi fost de faţă, ar fi exclamat „să-i trăiască!” Iar dacă respectul şi teama faţă de directoare i-ar fi impus să tacă, tot ar fi spus „să-i trăiască!” cu capul,

cu umerii, cu braţele, cu mâinile, cu un picior; nu exista nicio direcţiune pe lumea asta care s-o fi putut împiedica. Oamenii simpli nu au nevoie de gură pentru a vorbi, iar ei îi plăceau atât de mult cei ce aveau tendinţa de a se reproduce fără zgârcenie:

„Opt copii!”

Tereza şi Carolina îşi priveau prietena mâhnite şi speriate, şi se uitau una la alta, neştiind ce să mai adauge.

— Opt copii!

Toate acele dureri ale facerii de care, cu fuga lui josnică, bărbatul acela crud o scutise, i se urcaseră la creier cu toată puterea. Iată o altă explicaţie utilă.

După acest intermezzo de viori şi finalul sfâşietor al corzilor, se ajunse la actualitate, la călătoria de la

Ancona, la cele patruzeci şi opt de galerii: „Sărmana Augusta! Vai, vai!”

Directoarea nu-şi aducea aminte de Augusta, care trebuie să fi fost o copilă pe vremea prieteniei sale cu surorile Materassi, nu-şi aducea aminte şi nici nu se încumeta s-o declare. Vorbind de moartea sărmanei văduve, de întoarcerea acasă împreună cu nepotul lor, toate privirile şi surâsurile celor trei femei se concentrară asupra lui. Coborâră glasul pentru că trebuiră să mărturisească faptul că un băiat de patrusprezece ani ca el, atât de dezvoltat fizic, nu avea niciun certificat de studii elementare, şi că de-abia frecventase clasa a treia. Aici, directoarea întrecu toate înălţimile: pe ale sale, ameţitoare, şi pe acelea ale cazului de care vorbeau, destul de jenant. Le lăsă pe surori să vorbească supuse, ruşinate, speriate, mişcând din turnul pălăriei, adică aprobând cu largheţă, ca şi când o atare ruşine şi teamă ar fi fost mai mult decât justificate, ba chiar i s-ar fi datorat; apoi, întoarse o privire încruntată către vinovat şi începu să schiţeze un surâs în care erau cuprinse toate misterele de nepătruns, toate secretele, fascinaţia autorităţii, şi în care băiatul putea citi toate aprecierile, comentariile şi mustrările, precum şi toate promisiunile; în fine, începu un şir de râsete executate cu multă măiestrie: cascade lungi,

scurte, lungi care se terminau scurt, scurte care se terminau lung, întrerupte, reluate, lovindu-se cu pumnul peste genunchi şi dându-şi mai pe spate pălăria, trofeu al autorităţii sale, încât surorile fură transfigurate.

Directoarea voi să ştie numele băiatului.

— Remo, bine, îmi place, mai bine Remo decât Romulus, oaree deşi a întemeiat Roma, şi-a ucis fratele; trebuia să întemeieze Roma fără să ucidă pe nimeni, ar fi fost mai bine, nu-i aşa? conchise directoarea.

Surorile spuneau „da, da” şi ascultau; se înţelegea că nu se prea pricepeau la istorie; cât despre Remo, ştim foarte bine acum până unde mergea capacitatea sa de studiu. Era precum campionul care, intrând pe terenul sigur al forţelor proprii şi al valorii personale, începe să-şi mişte cu multă naturaleţe membrele graţie cărora avea să desfăşoare minuni în faţa mulţimilor uluite.

— Ah, dumneata, domnişorule, la paisprezece ani împliniţi, aşa de înalt şi de voinic, nu ai încă certificatul de patru clase elementare, şi nu te ruşinezi de loc? Şi mai ai şi curajul să stai în faţa mea?

Râdea, râdea directoarea. Lucrul cel mai uluitor era că Remo, în faţa acelui foc de artilerie rămânea impasibil, cu un fulger alb între buze, exact ca în ziua când ajunsese la Santa Maria şi când, învârtindu-se în jurul camerei, nu vedea decât cămăşi şi pantalonaşi. Băiat deştept, cum era, atunci înţelesese despre ce articol era vorba, iar acum înţelegea genul.

Directoarea îşi consuma cascadele de râs ca nişte coloane ce urcau în spirală, a căror semnificaţie era cu totul diferită de aceea pe care o puteau presupune prietenele ei. Ceea ce pe ele le făcea ruşinoase şi timorate, pe ea o făcea doar să râdă, să râdă tocmai de plăcere, fiind o simplă chestiune de administraţie. A-i acorda lui Remo certificatul de patru clase elementare era pentru ea ceea ce ar fi fost pentru un elefant să mănânce o bucăţică de zahăr.

În octombrie trecut dăduse certificatul de patru clase elementare unui tinerel de douăzeci şi nouă de ani, altora

de douăzeci şi patru, de douăzeci şi şase, de douăzeci, de optsprezece, era un lucru care se întâmpla în fiecare zi, iar cu câţiva ani în urmă îl dăduse unui bătrân de şaizeci şi trei de ani: „Şaizeci şi trei”, repetă, ca surorile să audă bine numărul anilor şi să nu se mai ruşineze. Un domn meticulos şi formalist nu voia să-l angajeze ca portar, fără certificat. La examenul scris, săracul de el, a trebuit să facă împreună cu ceilalţi elevi o compoziţie pe următoarea temă: „Petrişor, mergând la plimbare cu mama lui, asistă la o scenă mişcătoare”, şi s-a descurcat destul de bine. Dar pentru examenul oral directoarea avea planul ei stabilit mai dinainte, pe care îl ţinea ascuns cu gelozie, la înălţimea propriilor culmi, şi pentru care se umfla în pene. Când candidatul se prezentă în faţa comisiei, înaintând anevoie, deoarece suferea de gută, examinatorii se priviră consternaţi, neştiind despre ce să-l asculte şi de unde să înceapă. „Istoria, istoria”, sugeră directoarea, cu un ton sprinţar ca apa ţâşnind dintr-un izvor: „Istoria”, repetă ca în faţa celor din comisie. Fu un succes răsunător. Bravul om urmărise trăsura în care se afla Canapone când părăsise Florenţa, la 27 aprilie 1859. Se afla printre tinerii care-i strigaseră: „Pleacă! Afară! Trebuie să pleci! Afară!” Până departe, pe drumul care duce la Bologna. Iar Canapone le răspunsese: „Dar nu vedeţi că asta şi fac? Iată, mă duc, plec, acum veţi fi mulţumiţi!” Şi oamenii se ţinuseră după el, ţopăind şi strigând îndărătul trăsurii: „Afară! Afară! în timp ce femeile de la ferestre îl salutaseră plângând: „Sărmanul Leopold! Bietul tătic! Pe curând! Pe curând!” „Pe curând! Pe curând!” le răspunsese Ducele salutându-le, dar uitându-se în jur, murmură printre dinţi: „Poate, dar nu prea cred... S-ar putea, dar nu cred c-o să mă mai revedeţi”. Când, după aceea, declară că-l cunoscuse pe Victor Emanuel şi că-i strânsese mâna lui Garibaldi, comisia sări în picioare şiu dădură certificatul cu felicitări.

Apoi, directoarea tăcu şi începu să privească în gol, departe, departe... dar nu în fundul camerei, deoarece privirea ei străpungea toate zidurile. Şi într-adevăr, când

dinţii îi intrau la loc, nu complet, fiindcă gura ei nu era în stare să-i cuprindă pe toţi, şi când închizând ochii pe jumătate privea undeva, departe… nu mai era directoarea unei şcoli elementare; totuşi, nu ştiai prea bine cam unde putea să înceapă şi unde să se sfârşească funcţia ei de directoare. Apoi, bătând tam-tam-ul cu degetele pe coapsă, făcu o mică socoteală:

— Aprilie, mai, iunie… le avem încă înaintea noastră, şi spuse un nume: Calliope, Calliope Bonciani: vă aduceţi aminte de Calliope?

Sărmanele de ele, nici măcar de Calliope nu-şi aduceau aminte, dar spuseră „da, da”, prefăcându-se că-şi reamintesc în mod vag.

— Venea totdeauna la Borghetto cu mama ei, este pensionară de câţiva ani, iar mama ei trăieşte încă: nouăzeci şi doi de ani, scandă directoarea care sublinia cifrele acestea, ca pe nişte elemente de o importanţă excepţională: Nouăzeci şi doi, scandă şi mai tare.

Păcat că Niobe era cu Tonina la fermă, căci nimic n-ar fi împiedicat-o să răspundă, la auzul cifrei aceleia: „Auzi, a naibii…!” Viaţa fiind atât de frumoasă, nu putea să-şi stăpânească un strigăt de plăcere şi de solidaritate cu cei care se bucură de ea din plin.

Calliope era o altă floare, ba chiar cea mai frumoasă floare din tot mănunchiul. Cauza pentru care rămăsese nemăritată îi făcea cinste în cel mai înalt grad. Îşi pierduse logodnicul în timpul epidemiei de holeră de la Napoli, din 1884, în timp ce făcea serviciul militar în oraşul acela. Cheltuindu-se cu generozitate în diverse împrejurări datorate acelei nenorocite epidemii, căzuse el însuşi victimă îndatoririi de a fi milostiv. Calliope, frumoasă şi tânără, nu voi apoi să mai ştie de niciun alt bărbat căruia să-i dăruiască inima, şi ca atâtea alte fiinţe frumoase şi romantice din secolul trecut, rămase credincioasă logodnicului ei şi dincolo de moarte. Deasupra scrinului ei se afla un frumos portret al tânărului, în costum de bersalier, cu chipiul încărcat de pene care îi coborau până pe umeri. Dinaintea lui vegheau totdeauna flori şi o

candelă mică.

— Nouăzeci şi doi! Directoarea repetă încă o dată vârsta mamei Calliopei. De-aţi vedea-o umblând! Ca o păsărică, ca o boabă de piper. O duc destul de bine, dar înţelegeţi, niciodată nu strică să câştigi un ban în plus, şi apoi, n-are nimic de făcut. Ce învăţătoare, femeia aceea! Totdeauna la băieţi, şi la clasele mari: a cincea, cum făceam şi eu, exact ca mine.

Întrucât nu ajunsese directoare, Calliope se bucura de toată stima şi consideraţia ei. Adăugă că adevăratele institutoare se disting predând băieţilor, şi la clasele mari: a cincea! Ca ea şi Calliope. Carolina întrebă cu voce tremurândă:

— Băieţii sunt mai buni ca fetele?

Directoarea îşi roti ochii cu înţeles. Era de aceeaşi părere cu Niobe. În măsura în care îi lăsaseră şi ei un mic cont deschis, erau totdeauna mai buni decât fetele. Da, cu băieţii e mai simplu, ştii totdeauna ceea ce vor, iar când fac vreo poznă, ştii totdeauna de ce o fac, sunt vioi, zgomotoşi, turbulenţi, adesea nişte adevăraţi demoni, dar în schimb au o fire deschisă, poţi citi cu uşurinţă până în fundul inimii lor, le poţi cunoaşte sentimentele, iar dacă ştii să-i iei, faci din ei ce vrei. În schimb, fetele sunt mai liniştite, respectuoase, rezervate, ascultătoare, dar mocnesc adesea câte ceva în secret, dând totul la iveală când te aştepţi mai puţin; niciodată nu ştii ce le poate pielea, crezi că ştii totul despre ele dar îţi dai seama, în cele din urmă, că nu ştii nimic.

Sărmane femei, n-are să existe niciodată o femeie care să facă apologia sexului vostru.

— Deci: aprilie, mai, iunie… câte două ore în fiecare dimineaţă… şi întorcându-se spre Remo, înălţând capul şi ridicând o mână: Dar trebuie să studiezi, trebuie să câştigi timpul pierdut, să remediezi lipsurile, încheie severă, domnule dragă!

O dată problema rezolvată cu atâta simplitate, uşurate de greutatea care le apăsa de atâtea zile, Tereza şi Carolina se ridicară împreună într-o clipă şi alergară la

masă, în colţul din penumbră, unde erau pregătite gustările şi băuturile răcoritoare. Mai întâi serviră directoarei o oranjadă, iar ea, în timp ce surorile alergaseră la masă, îşi scosese ochelarii din buzunarul jachetei şi-i pusese pe nas: voia să vadă bine ceea ce urma să înghită. Deci un vin dulce de la 1907 (era în anul 1919) cu pişcoturi şi tartine delicioase.

Directoarea lăsă să se vadă că preţuia mult curtenia lor şi acceptă cu mare belşug şi diversitate de surâsuri vinul şi dulciurile, iar după ce înţelese despre ce era vorba, vârî rapid ochelarii în buzunarul jachetei, şi se dezlănţui fără să se mai uite. Sosind momentul să spună că era destul, începu să refuze, făcând gesturi dezordonate cu braţele, dându-şi capul înapoi: „Nu, nu, e imposibil”. În momentul acela interveni Remo, pentru a învinge refuzurile şi opoziţiile. Ducându-se să ia un platou de pe masă, cu multă îndrăzneală şi fără a lăsa să se vadă vreo urmă de timiditate, îl prezentă directoarei, care se dădu îndărăt pe canapea, i se zbârliră toate penele de pe căpăţână, ca la un cocoş, faţă în faţă cu rivalul său, căscă ochii şi gura arătându-şi dinţii, ca pentru a-l devora pe temerar. Dar lui, acum, nu-i mai era teamă de colţii aceia, cunoştea firea acelor iepe bătrâne, şi ştia cum să se poarte.

— Ah, îndrăzneşti să oferi un biscuit directoarei care a spus de atâtea ori nu mătuşilor? Ai atâta îndrăzneală?

Şi după acea atitudine ofensată – avea gura căscată ca pentru a-l devora pe cel ce o ofensa, apoi părea că-şi scuipă dinţii pentru a alcătui un surâs de bucurie, ca şi cum nu-i mai putea reţine – ceda, zâmbea şi sfârşea prin a devora biscuitul. Da, da, lui îi îngăduia să-i mai dea încă un biscuit, prietenelor ei însă nu, nu mai primea de la ele nimic, dar de la el lua şi-l înghiţea la repezeală. Mişcarea fu repetată de mai multe ori şi mereu după câteva ofense repetate şi capitulări şi mai gălăgioase. Şi iată că accepta să înghită şi o picătură mai mult, după ce spusese prietenelor că-i face rău. Dar ele, în loc să se arate geloase, radiau de bucurie pentru succesul nepotului lor.

Încă o picătură, din partea viitorului candidat la certificatul de patru clase elementare, şi încă un pişcot. îl fixa intens, pe bărbăţel, directoarea. Iar Remo, răspunzându-i la privire, n-avea de loc aerul rugător sau încurcat: da de unde! O făcea cu siguranţa unei afaceri gata încheiate, ştiind numai că trebuie să aştepte, rămânând impenetrabil la scena acelei imense uimiri care, de fapt, învăluia acceptarea.

Una din aceste mici scene fu întreruptă de apariţia Niobei, cu Tonina, în pragul uşii din salon. Şi faţa Niobei se lumină la acea veselie, se înţelegea că totul merge cum nu se poate mai bine, că directoarea nu venise la Santa Maria în mod inutil, în timp ce Tonina repeta foarte tulburată şi cu ardoare:

— Doamnă, Doamnă, priviţi, dacă aţi vedea!

Braţele îi erau pline, şi tot aşa şi ale Niobei: flori, fructe, salate, andive, ridichi tăiate chiar atunci, lăptuci de douăzeci şi patru de ore; tot ce-i plăcea directoarei (dar ce nu-i făcuse plăcere în timpul acelei vizite, ba şi Tonina, găsise câte ceva ce-i plăcea, probabil), seminţe şi plante pentru grădiniţa directoarei, ramuri, da domnilor, deoarece îi plăceau atât de mult ramurile, încât le ţinea în cameră, pe scrin, în timp ce florile le ţinea în sufragerie. Şireata Niobe o îmbrobodise pe Tonina, copleşind-o cu tot ce putea să-i placă augustei sale stăpâne.

Bineînţeles, acestea nu însemnau decât nişte mostre, o anticipare, semn că urma să vadă sosindu-i acasă şi altele de acest fel, mult mai bune, probabil; avea să aibă cu ce să se îndulcească toată primăvara şi toată vara.

Pentru a doua oară îşi scoase ochelarii din buzunarul jachetei şi-i puse călare la jumătatea nasului monumental: voia să vadă ce lua cu ea, în timp ce Tonina repeta:

— Eu nu voiam, ea a vrut să mi le dea…

Ieşind, toată asistenţa se opri în camera în care lucrau, aproape de nerecunoscut din cauza ordinii pe care o făcuseră, cu toate materialele bine strânse şi dispuse pe mese, şi cu gherghefurile întoarse către perete.

Directoarea voi să vadă ceva.

— Ştie toată lumea că aveţi mâini de aur. Toţi ştiu că sunteţi atât de talentate…

Tereza îi arătă unele cămăşi, pantalonaşi şi combinezoane aparţinând trusoului unei mici contese, care urma să se căsătorească în aprilie, apoi pe acelea ale unei baronese foarte frumoase şi care nu mai era prea tânără.

Directoarea, care, admirând trusoul, rămăsese în extaz din cauza rafinamentului lucrului, când ajunse la baroană nu se mai putu abţine şi explodă, din cauza proporţiilor şi dimensiunilor neobişnuite ale acelor cămăşi şi pantalonaşi. Aşa era lenjeria pe care o purtau femeile?

Tereza, care până în momentul acela stătuse timidă şi supusă, în faţa propriei ei creaţii, surâdea fără să răspundă, neacceptând nici măcar să discute.

Acum era ea directoare, şi cu un aer satisfăcut, curtenitor şi indulgent, o lăsă pe cealaltă să-i facă un proces, luându-şi revanşa cu multă generozitate.

Dar Carolina, mai naivă, interveni:

— Şi se micşorează pe zi ce trece, se fac mereu mai scurte şi mai mici, înţelegeţi, cu rochiile pe care le poartă în ziua de azi, trebuie reduse la nimica, trebuie să dispară.

— Ah! Încă şi mai scurte? Bine! Aceasta este lenjeria femeilor moderne? Bravo lor! Neruşinatele! Ridicole şi obscene!

Croncăni un râs satanic, remarcând că pantalonaşii baronesei erau mult mai mari în lărgime decât în lungime. Se înţelege că sub rochia aceea a ei aproape ca un anteriu, trebuie să fi purtat ceva ca nişte indispensabili de popă, cum erau cu treizeci de ani în urmă cei din trusoul rămas intact din cauza fatalei dezertări, şi care trebuie că-i ajungeau până la glezne cu garniturile lor de dantelă.

Aci voi să-şi salveze prietenele de la o atare dezordine morală, aruncând toată vina asupra femeilor moderne şi a nebunilor care scornesc moda.

— Sărăcuţele, voi n-aveţi nicio vină, ştiu, nicio vină, faceţi bine făcând astfel, trebuie s-o faceţi, este profesiunea voastră, se înţelege, dar dacă aş fi unul din soţii aceia în faţa cărora ar veni soţia cu asemenea

veşminte, aş lua un băţ... şi directoarea făcu gestul de a lovi aşa cum trebuie.

Nu era de loc bună ghicitoare, sărmana directoare, căci nu băţul se folosea în anumite circumstanţe; nici nu arăta să aibă o memorie prea bună, căci uita, în clipa aceea, că rămăsese de căruţă cu pantalonii ăia lungi.

Tereza făcuse cu ochiul Carolinei, pentru a o determina să schimbe vorba, iar aceasta, alergând la dulap, scoase un patrafir gata desenat, cu broderia începută şi în faţa căruia prietena lor căzu în extaz, îi arătă apoi un şal negru pe care executa o broderie scoasă după desene chinezeşti originale, la care lucra când şi când, deoarece, deşi bine plătit, onorariul nu putea fi la înălţimea acelei osteneli incalculabile. Directoarea se arătă curioasă să capete informaţii precise:

— Cât ţi se dă pentru o astfel de muncă?

— Am cerut trei mii de lire şi n-au obiectat.

— Şi cât îţi trebuie pentru a executa lucrul?

— Poate vreo două luni, lucrând fără întrerupere, dar aşa cum fac eu... un an cel puţin.

Ajunsă în prag, când să coboare prima treaptă, se întoarse către Remo, ridicând mâna, povăţuitor:

— Iar dacă-ţi pică o soţie care poartă cămaşă scurtă şi pantaloni scurţi, trimite-o la plimbare, sau ia un băţ.

Remo surâse către biata femeie. Fu ultima ei gafă în ziua aceea.

Această duminică excepţională fu încununată de o hotărâre extraordinară: trebuind ca Remo să înceapă imediat lecţiile cu domnişoara Calliope, se hotărî să i se cumpere o bicicletă, ca să se poată duce acolo cu rapiditate şi ori de câte ori era necesar.

Hotărâră să se ducă la Florenţa a doua zi dimineaţă, toate trei, ceea ce ului tot ţinutul, de parcă ar fi fost nişte santinele care au înnebunit şi-şi lasă postul în părăsire; după ce l-au asigurat pe Remo că se pricepeau la biciclete şi ştiau ce marcă era de preferat.

Şi aici se petrecu un mic fapt destul de curios. Remo cunoştea oraşul la perfecţie dar, ca şi cum n-ar fi fost

nicicând acolo, pentru că nimeni nu se gândise vreodată să-l ducă, făcea un mare efort pentru a nu se băga de seamă că-l cunoaşte. Mătuşile îl conduceau pe unde credeau că este mai nimerit, dar el ştia bine unde trebuia să meargă pentru a căuta bicicleta care-i plăcea lui, până când reuşi să le facă să ajungă exact Unde dorea, fără ca ele să bage de seamă.

Apoi se opriră la „Bottegone” să ia o ciocolată cu brioşe. Remo conducea cu mina frumoasa lui bicicletă care nu avea încă tăbliţa cu numărul de rigoare, privind-o cu o plăcere de amant. Iar când mătuşile se urcară în tramvaiul ce duce la Settignano, el, pe bicicletă, cu toată lipsa numărului, îl însoţi, îl întrecu, îl lăsă să treacă înainte, apoi reluă cursa, spre marea şi nestăpânita bucurie a mătuşilor, care-l urmăreau cum aleargă uşor şi îndemânatec printre oameni, fericite să călătorească însoţite de o asemenea drăgălaşă escortă. Iar când tramvaiul se oprea, el evolua în jurul lui, executând tot felul de figuri, aşteptând să pornească iar, sau se oprea, sprijinindu-se cu mâna de geamurile vagonului, chiar în dreptul spatelui Carolinei care nu mai putea de bucurie şi se înfiora la acel contact imaginar, iar pentru a ascunde motivul real al agitaţiei, îi spunea surorii sale că tremură de spaima contravenţiei. Dar ochii lui Remo ştiau să facă faţă chiar şi în cazul unei biciclete fără număr.

Puţin câte puţin, fără să-şi dea seama, Tereza luase obiceiul, o adevărată manie de nestăpânit, de a-l prezenta pe nepotul ei la toată lumea, mai ales clientelei ilustre, repurtând succes şi aprobare, fie pentru opera caritabilă îndeplinită, fie pentru că Remo se prezenta bine, iar în haina cenuşie de flanelă era cu adevărat elegant; întotdeauna bine pieptănat şi strălucitor, chiar şi când alerga sau zburda, ştiind să-şi păstreze aceeaşi înfăţişare elegantă în orice împrejurare, astfel că putea fi arătat cu siguranţa că va produce satisfacţie. Povestea nenorocirea care i se întâmplase bietului băiat şi se învinovăţea pe ea pentru faptul că nu era îmbrăcat în negru, fiind în doliu după mamă. Doamnele îşi exprimau admiraţia, fie pentru

mătuşile generoase, fie pentru tânărul promiţător, iar credincioasele pentru fapta bună pe care o făceau, şi pentru care Domnul avea să le răsplătească pe lumea cealaltă, necatadicsind să-l învrednicească pe băiat nici măcar cu o privire.

Când nepotul o privea mai îndelung, Tereza trebuia să-şi întoarcă ochii într-altă parte, ca pentru a fugi de o întrebare; în schimb Carolina, asaltată de un elan căruia nu-i era posibil să-i reziste, sfârşea prin a-l îmbrăţişa şi săruta cu putere, lucru care o răscolea fără a putea să înţeleagă de ce: era cuprinsă de o ameţeală, în vine îi curgea un sânge aci fierbinte, aci rece. Trebuie să ne gândim că pentru prima dată fata bătrână de cincizeci de ani săruta un bărbat, fie şi adolescent; până atunci sărutase numai băieţi mult mai mici decât el, copii până la cinci sau şase ani, sau ceva mai mult, iar sărutarea ei exprima toată inocenţa şi nobleţea condiţiei ei de fecioară. Ar fi fost îngrozită şi dezgustată dacă cineva i-ar fi dezvăluit originile îndepărtate şi nelămurite ale tulburării ei.

Tereza nu-şi ascundea iritaţia în faţa acelui act care se repeta mereu şi pe care-l socotea, în mod inexplicabil, excesiv. Dar se părea că Remo făcea totul pentru a se întâlni singur cu ea, în penumbra scării. Zăbovea în obscuritatea aceea când trebuia să treacă pe acolo, o urmărea de la distanţă, până ce, o dată, în întunericul acela, o făcu să-i simtă ochii aţintiţi asupra ei, iar ea îl luă, îl strânse, îl sărută lung şi cu putere. Băiatul îi lăsă în voie gura, ca şi cum ar fi fost o parte desprinsă din el. Dar ea, după sărutare, fugi şi se închise în camera ei, extrem de tulburată, şi de atunci niciodată nu mai lăsă să se maliste o asemenea dorinţă pe care ar fi trebuit să şi-o înfrâneze. Ba chiar se gândi dacă nu trebuia să vorbească despre acea întâmplare la spovedanie, dar nu pomeni niciodată nimic, nici nu se mai enerva atunci când Carolina, cedând îndemnului inimii, îşi săruta nepotul în faţa tuturor. Totuşi Remo, amintindu-şi ora şi locul, cu o îndemânare surprinzătoare, aranja să se întâlnească singur cu ea în

punctul cel mai întunecos al scării, ceea ce constituia pentru ea o mustrare şi totodată un act de dragoste.

Astfel trecu iarna şi primăvara, în casa mătuşilor.

Între timp parveniseră până la Niobe unele plângeri de prin vecini. O altă calitate a lui Remo ieşea la iveală: trăgea pumni cu o forţă şi o agerime superlative. Iar ceea ce făcea ca fenomenul să fie şi mai extraordinar este că în timp ce adversarul lui se agita, pradă mâniei şi furiei, el nu numai că rămânea calm, indiferent, într-o ipostază perfect conştientă, dar mai şi zâmbea, ca şi cum l-ar fi mângâiat sau i-ar fi dat să ronţăie bomboane. Cu cât era mai bine dată lovitura, cu atât zâmbea mai liniştit, ceea ce sporea furia adversarului şi a părinţilor care începuseră să bage de seamă toate acestea.

Mamele din vecinătate, bunicile, surorile, mătuşile, mai înainte de a vorbi cu stăpânele casei de care se temeau, vorbeau cu Niobe, ducându-se pe câmp până la uşa bucătăriei, fără să fie văzute de mătuşi:

— Nu mai deschide un ochi.

— Nu-şi mai poate mişca un braţ.

— I-a umflat obrazul.

— E tot numai vânătăi.

— I se mişcă un dinte.

— De atâţia pumni câţi i-a cărat, l-a apucat tusea, sărăcuţul, a avut o pleurită acum doi ani.

Căci fiul Augustei, sau mai bine-zis „domnişorul”, ca să-i zică aşa cum trebuia, cum voiau să i se spună, deşi o spuneau cu răutate, în bătaie de joc, cu ironie, cu mânie, domnişorul, iar câte unul adăuga micul duce, moştenitorul, îi snopea pe toţi.

Până ce, într-o zi, Remo, care la ora meselor avea obiceiul să apară ordonat şi punctual, ajunse acasă cu o vânătaie la ochi, mare, neagră, profundă – mărturie sigură a unei dezlănţuiri în stil mare. Dar o purta cu atâta dezinvoltură şi atât de degajat, de parcă n-ar fi avut-o, încât doar cu greu izbutiră să-l iscodească de unde a încasat-o.

PALLE

P alle! Palie! Palie! Ascultă, Palie! Vino, Palie!”

În împrejurimile orăşelului Santa Maria nu era greu să auzi, cu multă insistenţă şi cu oarecare desfătare, pronunţându-se acest nume care nu corespundea figurii vreunui personaj oficial, nici prea vorbăreţ, nici care să fi ocupat un post însemnat, pentru a repurta atât interes. Şi ceea ce-i şi mai frumos, este că, la atâta interes, personajul în chestiune răspundea cu foarte puţină grabă şi cu o plăcere cam anemică; iar de cele mai multe ori nu numai că nu catadicsea să răspundă, dar nici măcar nu întorcea capul, aşa încât era nevoie să alergi după el pentru a-i putea vorbi: „La dracu’, Palie! Blestematul de Palie!”

Palie este unul din acele diminutive, o poreclă de care se servesc oamenii – cei de la oraş parţial, cei de la ţară cu toţii – pentru a da mai multă culoare, mai mult pitoresc semenilor lor, şi pentru a-i pricepe mai bine graţie poreclei decât numelui de stare civilă, ba acest lucru se întâmplă cu asentimentul celui rebotezat, care s-ar feri cu străşnicie să se ofenseze de o astfel de schimbare, cu toate că nu ştie nici când i-a fost dată porecla, nici de către cine, înţelegând, dimpotrivă, că nu-i este atribuită fără motiv, iar numele cel adevărat apare drept nejustificat, deşi toţi ştiu care este şi cine i l-a dat, şi-i rămâne prost lipit, ca o etichetă din ce în ce mai decolorată şi mai uzată, ce’s, tă să cadă de pe un borcan sau de pe o sticlă, nemaivrând să rămână acolo, şi care din când în când, în grabă, trebuie lipită din nou cu un Ţ io de salivă. Cel de al doilea, în schimb, este cel care într-un anumit moment, greu de precizat, l-a făcut să se nască, iscându-se din el ca floarea dintr-o plantă, având rădăcini în adâncul fiinţei lui; chiar dacă nu înseamnă nimic, ca în cazul nostru, înseamnă întotdeauna mult mai mult decât ar putea adevăratul nume să dezvăluie vreodată; şi chiar dacă îl minimalizează, sau îl dă în vileag prea mult, cum se întâmplă în cele mai frecvente cazuri, chiar dacă-i scoate în evidenţă defecte fizice, lipsuri sau obiceiuri urâte, tot nu poate fi ţinut de rău. O poreclă, când nimereşte exact o anumită trăsneală a individului, se substituie numelui adevărat într-un timp

mai scurt decât dacă acesta ar fi un om normal. Obiceiul nu dezvăluie la oamenii din popor o lipsă de pietate, ci mai degrabă un curaj mai mare în faţa vieţii, o doză mai mică de ipocrizie, oferind un drept de cetăţenie mai raţional.

Palie era un tânăr scund, mic s-ar putea spune, dar destul de solid, de robust, şi bombat în torace, ca să adopte, în felul său, un aer solemn. Avea mâinile grăsuţe iar picioarele scurte şi un pic strâmbe, dar nu în x, ceea ce este semn de slăbiciune, ci strâmbe în afară, ca acelea spuse herculeene, foarte puternice, şi un mers neglijent, legănat, care îi dădea o bază şi mai solidă.

Dacă nu trebuia să le folosească, ţinea mâinile în buzunar. Purta o mică şapcă cu vizieră turtită pe frunte, şi nu se întâmplă prea adesea un incident capabil să-l facă să şi-o scoată de pe cap. Nimeni n-ar fi reuşit să-l facă să poarte pălărie, pe care ar fi considerat-o pe capul său un lucru de râs, ca şi un palton pe corpul său; ha, ha, ce-ar mai fi râs de asta din toată inima! Sub viziera aceea străluceau doi ochişori limpezi, foarte limpezi, pe cât de blajini pe atât de vicleni; iar cu totul ascuns sub şapcă, părul blond şi des, lipsit de moliciune, aspru, care dezvăluia o îngrijire pripită şi o uşuratică neglijenţă. Faţa-i era palidă şi ca înfăţişare părea impuber, cu toţi cei douăzeci şi doi de ani ai lui, lăsând să-i strălucească adesea firişoare de aur rare şi subţiri în jurul unui surâs asemănător cu ochii, adică blând şi viclean în acelaşi timp. Dar mai presus de orice, pe figura lui se vedea o forţă fizică şi un calm bărbătesc ce răzbăteau chiar şi prin legănarea aceea, care, ascunzându-i energia şi ardoarea, îl făcea să pară indolent. Dacă cineva l-ar fi strigat Belisario, pe adevăratul lui nume, cu siguranţă că n-ar fi răspuns, sau ar fi trebuit un efort pentru a-l face să-şi reamintească.

„Palie! Palie! Ascultă, Palie! Vino încoace, Palie!”

Îndeosebi în jurul casei surorilor Materassi se auzeau rostindu-se aceste fraze şi acest nume; apărând câte un cap de după o uşă, sau ivindu-se la ferestre, ori alergând după tânăr doi-trei paşi de la poartă, pe drum, cu atâta grabă, de s-ar fi crezut că cel solicitat şi chemat trebuia să

alerge, în timp ce el nici nu se gândea la aşa ceva; nici nu alerga, nici nu răspundea la chemare, dar se oprea înclinând capul ca să asculte, cu aerul că dorea să se elibereze, ştiind mai dinainte ce i se spunea sau voiau să i se spună, opunându-şi propria soliditate furiilor şi tuturor arţagurilor femeilor.

Când, cu opt ani în urmă, Hemo, adolescent, de-abia picat în Santa Maria de câteva luni, se întoarse într-o zi acasă cu un ochi încercănat şi ascunzând anumite vânătăi, pe care se păzise cu străşnicie să le arate, cu toate că mătuşile deschiseseră o anchetă riguroasă, nimeni nu află niciodată că aceste contuzii se datorau mâinilor scurte şi plinuţe ale lui Palie, care avea şi el tot paisprezece ani pe atunci. Nici mama lui Palie nu putu să afle vreodată de unde proveniseră contuziile verzi, roşii şi violacee cu care fiul ei se întoarse acasă într-o seară, preocupat doar de a le ascunde pe cât posibil; deoarece nu-i de crezut că el se întorsese curat şi spilcuit după ce le administrase pe ale sale. Dar, ca şi cum între cei doi adolescenţi ar fi existat o înţelegere solemnă, fiecare, datorită tăriei de caracter, ascunse originea şi consecinţele unei formidabile bătăi, la care nu asistase nimeni.

Cum am mai spus, Remo, novice prin partea locului, întâmpinând acea ostilitate sau neîncredere atât de fireşti faţă de un neiniţiat care, nelăsându-se înfrânt, vrea să se mai şi impună pe deasupra, avusese ce să-şi dispute cu toţi cei de vârsta lui, pentru nişte motive de nimica toată; le trăsese, pe rând, la toţi câteva, şi toţi le încasaseră. Bomba trebuia să explodeze. Niobe nu era capabilă să stăvilească nemulţumirea produsă în împrejurimi de băiat, lucru de care mătuşile habar n-aveau, deoarece el, acasă, în faţa lor, avea întotdeauna ţinuta corectă şi degajată a unui adult bine educat; mai trebuie să adăugăm că ar fi ridicat capul ca două vipere, dacă cineva s-ar fi dus să-l pârască sau să zică ceva rău despre el.

Dar Palie îl aştepta pe venetic la strâmtoare, aştepta o ocazie pentru a-l face să simtă ce gust au pumnii la Santa Maria, simţea că în mâinile sale stăteau justiţia şi onoarea

ţinutului şi de-abia pică ocazia că el n-o lăsă să treacă; îndemânaticul şi elegantul Remo, şi bondocul robust se asaltară cu violenţă, şi pentru prima oară Remo dădu dar şi primi lovituri. Iar cum tactică lor, fără să ştie unul despre celălalt, fuse tăcerea, chiar de a doua zi, deopotrivă, li se născu în suflet dorinţa de a se revedea şi se căutară, rămânând împreună, mai întâi întunecaţi şi ameninţători, fără a deschide gura, ca şi când dintr-un moment într-altul ar fi trebuit să se aprindă iar încăierarea; era însă numai întunecarea norului care stă să se reverse şi se dizolvă prin obscuritatea şi tunetele care mai rămân încă în cer după ce a trecut furtuna, până ce un surâs pur, de simpatie, ca un curcubeu, se ivi din ambele părţi. Îndrăzneţii campioni se şi iubeau de pe acum. Din încercare se născuse stima şi simpatia, iar din acestea decurgeau înţelegerea şi prietenia, stăvilind orice rivalitate, orice ură.

Şi, din ziua aceea, s-au căutat mereu unul pe altul, nedorind tovărăşia celorlalţi, ba chiar înlăturând-o înadins, fiindu-şi de ajuns unul altuia şi arătându-şi-o fără rezervă.

Vom spune îndată că mătuşile nu se arătară de loc încântate de o astfel de preferinţă, ba chiar dimpotrivă. Palie nu era un chiriaş de al lor şi făcea parte din clasa săracilor; locuia nu departe, cu mama lui, într-o casă foarte săracă. Aveau numai o cameră la parter cu o cămăruţă care servea drept bucătărie şi pe care i-o dădeau aproape de pomană. Mama lui era văduva unui căruţaş mort de pneumonie, şi spăla rufe la Institutul Umberto I, unde sunt educaţi copiii întârziaţi, deficienţi, pe jumătate imbecili, reduşi; îi dădeau, împreună cu un salariu neînsemnat, masa de prânz. Seara, întorcându-se acasă, se apuca să facă supa pentru ea şi fiul ei, lăsându-i o porţie într-o oală mai mică, pentru a doua zi, când ea era la spălat. De la Institut aducea pâine pusă deoparte, bucăţele de grăsime din care făcea supe, resturi de mâncare date de surori, fructele care nu erau bune, lepădătura de la verdeţuri.

Uscată, arătând şi lăsând să se întrevadă în mersul cadenţat toate coardele trupului, avea aspectul unei

mârţoage căreia oboseala pare că i-a redus membrele la starea de lemn şi de funie.

Palie îşi iubea mama cu o dragoste religioasă. Dacă i-ar fi poruncit să moară, n-ar fi ezitat o clipă, n-ar fi întrebat-o pentru ce, nici lui însuşi nu şi-ar fi pus această întrebare; ar fi putut să-l bată în faţa tuturor, nu s-ar fi ferit de lovituri, nici n-ar fi schiţat vreun gest de revoltă. Asculta cu încremenirea şi respectul unui ascet puţinele cuvinte ce se desprindeau de pe acele buze de femeie necioplită şi ignorantă.

Mama nu scotea niciun cuvânt de îndemn faţă de fiul ei, nicio dojană, niciun sfat, nu-l mustra niciodată; în parte din cauza bunătăţii lui, în parte din propria-i bunătate; fără a simţi imboldul unui gest tandru, fără o mângâiere, un sărut, o vorbă bună, o privire dulce; îl iubea cu acea putere a cărei expresie majoră este tăcerea. Fără a-l judeca, îl simţea perfect, incapabil de răutate sau nedreptate, incapabil să facă rău sau să mintă; ar fi devenit feroce ca să-l apere, dacă l-ar fi ofensat cineva.

Cu mâinile în buzunare, cu capul bălăbănind, Palie se ducea adesea, seara, s-o aştepte, când ieşea de la lucru. O aştepta în faţa porţii Institutului, sprijinit de zid; dacă avea vreo legătură i-o lua şi, fără a-i răspunde la salut, fără să zică vreo vorbă, începea să meargă lângă ea privind în pământ şi legănându-şi trupul, ca unul care caută ceva; iar maică-sa îşi întindea capul înainte îndreptându-şi şoldurile, ca un cal bătrân şi obosit. Ajunşi acasă, ea aprindea focul, el rămânea aşezat la masa mică sprijinită de perete, şi cu şapca pe cap o urmărea în toate mişcările, se ridica pentru a-i întinde un obiect, fără ca ea să i-l ceară, sau pentru care să-i mulţumească în vreun fel; se schimbau mai degrabă câteva monosilabe, decât cuvinte, sau cuvinte obişnuite, până ce, la momentul potrivit, el punea pe masă cele două bliduri, apoi lingura, paharul, scotea pâinea din bufet, se ducea să umple sticla la fântâna publică, se aşezau unul în faţa altuia, mâncând împreună. Pe vreme bună, vara, Palie mai ieşea un pic, în timp ce maică-sa punea la loc lucrurile, dar iarna se duceau imediat la

culcare; se dezbrăcau lângă cele două paturi albe, între care abia rămânea la mijloc un loc gol pentru puţină trecere; cei doi nevoiaşi se dezbrăcau la margine, ştergând peretele cu coatele, gustând mai dinainte somnul adânc al celor cu cugetul împăcat, şi săvârşeau actul de a merge la culcare cu acea simplitate şi cu acea candoare de care numai îngerii sau animalele sunt în stare.

În timpul zilei, Palie se învârtea prin împrejurimi fără a fi prieten cu nimeni, fără a se întreţine cu ceilalţi; se uita la ceilalţi cum se jucau, fără invidie şi fără a lua parte la bucuria lor; sărăcia îi adusese de timpuriu înţelepciunea, iar printre cei de o vârstă cu el, dar mai înstăriţi, care-şi puteau permite luxul de-a rămâne mai multă vreme copii, era un bărbat precoce. îl vedeai apărând pe strada principală, la colţul străduţei care ducea spre casa lui, ca un iepure care ţâşneşte dintr-un gard viu şi, la fel cum venise, dispărând fără veste. Era prost îmbrăcat în general, cu haine prea mari sau prea mici pentru el, ajustate ca vai de lume, pantofii mari erau plini de praf, cu talpa plină de ţinte. Uneori se mai ducea pe acasă, dar nu cu regularitate, deschidea dulăpiorul, îşi tăia o felie de pâine, vărsa pe ea câteva picături de untdelemn şi de oţet, presăra deasupra un pic de sare; sau altă dată mânca o bucăţică de ton, o sardea, o felie de cârnat, ori isprăvea ultimele linguri de supă rămasă în oală; apoi se ducea să bea apă la fântâna de pe calea spre Settignano. Aşa crescuse. Nu era în stare să înveţe; cu o oboseală imensă şi cu foarte mare indulgenţă reuşise să smulgă un certificat de trei clase; nu ştia să scrie, iar în faţa unei foi imprimate, asupra căreia atenţia lui putea rezista un timp extrem de scurt, ochii şi figura lui trădau dificultatea şi zăpăceala, se pierdea în acel haos de cuvinte. Nu putuse învăţa nimic, nu din răutate, nici din rea-voinţă, ci din neciopleală înnăscută, din cauza unei imposibilităţi naturale; era fiul a doi analfabeţi, al unor oameni care aproape că nu ştiau să vorbească. Mama lui nu-l certase niciodată, nici nu-l forţase să înveţe, resemnată cu soarta ei, fără amărăciune; ridicase din umeri, pricepând de pe

atunci că fiul ei avea să facă, într-o zi, o muncă manuală ca şi ea, ca şi tatăl lui şi, neştiind nici să scrie, nici să citească, socotea că era firesc ca nici fiul ei să nu fi putut învăţa lucrurile acelea grele şi subtile… Pentru asta nu-l supăra faptul că stătea singur, nici nu suferea că este lăsat deoparte de cei de vârsta lui, care tindeau sau aspirau la obiceiurile unei vieţi burgheze.

În fiecare zi Palie se ducea până la Ponte a Mensola şi se oprea în faţa uşii mecanicului, care-i promisese că-l ia la el de îndată ce avea să fie posibil; se oprea şi, pe sub vizieră, îl privea drept în ochi, fără să zică nimic, ca un câine care, stând ghemuit, priveşte la stăpânul lui, confirmând astfel devotamentul şi afecţiunea lui, spre a-i reaminti de promisiune şi a se asigura că nu a uitat de ea; aştepta un semn pentru a sări, ca un câine, un semn care să-i spună: „Vino, scoate-ţi jacheta, hai şi lucrează cu mine!” îl urmărea în lucru, justificându-şi cu strălucirea unui surâs prezenţa, făcându-şi din acest surâs un permis de liberă trecere.

Era încântat de maşini, de toate maşinile, de la cel mai frumos automobil până la bicicleta cea mai dezmembrată; se învârtea în jurul lor, se apleca pentru a le vedea, rămânea acolo în faţa lor cu mâinile în buzunare, în extaz, timp de ore întregi, ca şi cum ar fi voit să le smulgă un secret, să le câştige încrederea, dragostea. Uneori mecanicul îl punea să execute o muncă obositoare, să transporte obiecte, să le ducă acasă la el, să-l înlocuiască un pic în timpul lucrului, răsplătindu-l cu câte un gologan sau cu o vorbă care-i întărea speranţa.

Să-şi aleagă ca prieten pe nenorocitul acela de măgădău, pe necioplitul acela urât şi caraghios, îmbrăcat Dumnezeu ştie cum… era o chestiune pe care surorile Materassi nu reuşeau s-o înghită. Şi când te gândeai că, fără a alerga altundeva, existau printre chiriaşi doi tineri de vârsta lui, fiii unui impiegat de la fisc, şi fiul unui maistru zidar, care studiau cu sârguinţă, destinaţi să devină oameni de condiţie bună, înstăriţi, întrecând cu mult starea actuală a familiilor lor; dar cu aceia Remo

avusese doar grija să se certe şi să-i cotonogească serios. Nu numai atât, dar într-o vilişoară cu chirie, foarte modestă, pe drumul dinspre Salviatino, locuia un conte de Veneţia care de mulţi ani se stabilise la Florenţa şi despre care dacă se putea spune că ajunsese la fund cu banii, nu acelaşi lucru se putea spune şi despre demnitatea sa nativă şi curtenia rămase la apogeu. Surorile Materassi îl cunoşteau bine, contele le spunea „domnişoare”, nu ca oamenii de rând care le ziceau „Tereza şi Carolina” sau „Materassele”, direct, ci „domnişoarele Materassi”. Vorbindu-le, le spunea: „la ordin, servitorul dumneavoastră, omagiile mele, la dispoziţie, mii de complimente, al dumneavoastră prea supus”. Ţinând seama de condiţia lui privilegiată, Remo ar fi putut deveni prietenul fiilor contelui, fiind şi ei tinerei apropiaţi de vârsta lui. Dar ceva şi mai grozav, contele avea şi o fiică de doisprezece ani, foarte graţioasă şi cine ştie… cine ştie dacă, într-o zi, pentru a reînvia puţin acea coroană aflată la restrişte, nu le-ar fi convenit anumite lucruri trainice, de care ele puteau dispune: casele şi moşioara, precum şi bancnotele care, rând pe rând, le depozitau la Casa de Economii: să fie totuna cu contele, să devină şi ele pe jumătate contese… La acest punct, Carolina simţea nevoia să adauge: „ce trusou ar trebui să aibă mireasa aceea!” Iar Tereza, în picioare, ridica o mână şi, ca şi cum ar fi vrut să profereze o ameninţare la adresa universului în loc de o afirmaţie, conchidea necruţătoare: „nici măcar regina”.

Să se înnădească cu bădăranul acela ignorant care avea o mamă cu care nu se putea măcar încropi o discuţie obişnuită, care saluta cu botul, mai înainte de a o face cu vorba. Cu totul altceva decât „mii de plecăciuni” sau „omagiile mele!” O treanţă care sta veşnic singur deoarece nimeni nu voia să se apropie de el. Când îl întrebai pentru ce, Remo răspundea cu toată convingerea: „Este un băiat bun, îmi place Palie”, iar lui îi spunea „Vino Palie, haidem Palie, mergem”. Palie se păzea să răspundă, iar celălalt nu se sinchisea, după ce-i pronunţa numele ştia că e alături de el, fără ezitare.

Nu era posibil să întreprindă ceva fără el, orice ar fi fost. Rar îi expunea ce plănuia, pentru niciunul dintre ei nu era necesar să discute, era destul să acţioneze; afară numai dacă ideea nu le venea deodată, spunând-o cu voce tare, împreună; dar de obicei erau câteva cuvinte, cele neapărat necesare pentru treburile lor copilăreşti; iar unele iniţiative se năşteau pe loc şi tot pe loc erau înţelese şi acceptate.

S-ar putea socoti că unele afinităţi naturale foarte dezvoltate îi alăturase, ţinându-i împreună, şi că obişnuinţa a doua spirite înrudite strânsese legăturile puţin câte puţin, cknentând înţelegerea lor. Fără a anticipa prea mult mersul istorisirii, voi spune doar că suntem departe de aşa ceva.

Acesta era Palie, devenit tovarăşul şi prietenul nedespărţit al lui Remo, despre care, cu opt ani mai înainte, nu cunoşteam decât o urmă misterioasă şi întunecată în jurul ochiului său. Şi numai pentru a ajunge la Remo, pentru a da de el, pentru a se amesteca în viaţa lui cât mai mult cu putinţă, cu îndârjirea meleagurilor în care viaţa lâncezeşte, strigau toţi: „Palie! Palie!”

TEREZA ŞI CAROLINA PRIVESC

GISELDA CÂNTĂ

NIOBE SE DUCE LA CULES DE VII

M uite sunt fazele prin care, în timpul acestor opt ani, trecuseră mătuşile faţă de nepotul lor. În primul moment crezuseră că prosperitatea nepotului urma să fie obţinută numai prin studii serioase, regulate şi de lungă durată, cărora el li s-ar fi dedicat cu o voinţă de neînfrânt, profitând, fericit, de mijloacele de care putea dispune familia lui de adopţiune. S-ar spune că bunele surori, cărora lucrul le ocupase mâinile mai presus de orice altă putere, consacrau pentru prima dată un moment întocmirii unor socoteli ale lor personale, în locul socotelilor obişnuite ale clienţilor, ca să-şi dea seama, uluite, că resursele lor erau aşa de importante, încât le permiteau o mulţime de lucruri. Şi nu ca să trăiască ele mai omeneşte, urmând să lucreze într-un ritm mai puţin febril, acordându-

şi vreo oră de odihnă şi linişte, o plimbare, o relaxare, o distracţie; nu, ci să facă din băiatul acela, căzut ca din cer în mijlocul lor, un cetăţean de vază şi cumsecade. Lucru care, în afară de faptul că reprezenta cea mai tainică aspiraţie a lor şi le-ar fi adus o satisfacţie necunoscută până atunci, ar fi suscitat şi le-ar fi câştigat stima tuturor. La aceste bucurii pământene se adăugau cele cereşti, binecuvântările pe care buna şi nefericita lor soră le lăsa să cadă ca pe nişte petale de trandafir deasupra capetelor lor. Şi cum n-a fost greu să-şi dea seama, chiar din primele zile, de avântul cu care băiatul se interesa de mecanică şi cum era sincer în a-l mărturisi, hotărâră de comun acord să facă din el un inginer, un inginer mecanic; un constructor de maşini, de nave, poate; cu toate că aveau despre mare o noţiune atât de fantezistă şi primitivă; un om care într-o zi avea să fie şeful unei uzine sau al unui şantier, care avea să aibă sub comanda lui mii de lucrători, care avea să inventeze o maşină nouă sau măcar să le perfecţioneze pe cele existente; bogat, posedând milioane; care urma să devină deputat, senator, ministru, probabil. Micile lucrătoare şi proprietare din câmpia florentină visau o ascensiune neţărmurită: ca un far, nepotul lor trebuia să se ridice din punctul acela al globului pentru a lumina lumea.

Tereza construia aceste visuri în linii mari, în timp ce Carolina le înfrumuseţa cu detalii, broda pe marginea lor întocmai cum făcea cu decolteurile cămăşilor şi cusăturile pantalonaşilor pe care i le croia sora ei; din când în când se simţea năpădită de fiori, de ameţeală, de o ameţeală care o exalta. Nu ridicau capul de pe lucru, nu-şi încetineau efortul decât pentru a se bucura de perspectiva oferită de aspiraţiile lor născânde.

Dar, vai, Remo iubea mecanica aceea pe care o meşterea împreună cu Palie într-o cameră din spatele casei, smulsă arendaşului nu fără mari dificultăţi şi transformată de ei în remisă, în atelier, în şantier, prevăzută cu un oblon şi unde se putea admira instrumentele cele mai disparate, ţinute în bună rânduială

şi păzite cu gelozie, până la un motoraş de pus în barcă, la care lucrau de multă vreme, cu o înverşunare misterioasă. Cine-i învăţase, şi pe unul, şi pe celălalt, această, fie şi rudimentară, mecanică? Nimeni. Prin arzătoarea lor pasiune, ştiinţa li se dezvăluia de la sine, zi de zi: ştiinţa se respiră, pluteşte în aer.

Risipindu-se, nu fără multă mâhnire, speranţa de a-l face constructor, inginer sau inventator de maşini, coborâră într-o sferă mai accesibilă, către o şcoală industrială, din care avea să iasă un antreprenor în stil mare, un om cu mai puţină ştiinţă, dar cu foarte multă practică şi care avea să ajungă pe culmi, străbătând poteci mai înguste, susţrăgându-se unor studii prea îndelungate şi grele, pentru care nu părea să aibă înclinaţie, tocmai în vremuri ca ale noastre, în care practica este coeficientul major al oricărui succes. Tereza asigura că oamenii mari nu făcuseră niciodată studii regulate şi că din universităţi ieşeau mediocrii, tocilarii; şi că în Italia, ca în America, oameni care abia ştiau să se iscălească, ajunseseră la culmi hiperbolice. Carolina gândea şi ea la fel, zicea că Remo avea ochiul omului practic – şi în direcţia aceasta poate că nu zicea rău – al omului practic şi de acţiune, şi nu al tocilarului; al omului care ştie să creeze o lume din nimic, fără alt ajutor decât propria-i voinţă şi propria-i valoare. Aceasta îi dădea fiori şi o ameţeală şi mai puternică decât cele obişnuite.

Dar încet-încet, şi marea arteră a industriei se micşoră, devenind o înfundătură, o înfundătură oarbă, un fund de sac în care se găsiră, imobilizaţi, mătuşile şi nepotul.

Trebuia să iasă şi să-şi mute ţelurile într-un domeniu mai raţional.

Remo urma să fie, într-o zi, stăpânul pământurilor şi al caselor care rentau bine, şi al unei anumite sume cu care putea să-şi mărească avutul; ştiau că ar fi fost uşor să achiziţioneze noi loturi de pământ în vecinătăţile care, ştiut fiind că au bani, li se şi oferiseră; ar fi putut avea o altă moşioară, apoi două, lucru pe care ele se feriseră să-l

facă, neputându-se ocupa de ogor, şi mai presus de orice, neavând pentru asta nici cel mai mic elan. Acum, se plângeau laolaltă şi vedeau în persoana tânărului pe viitorul agricultor, ca bunicul lor, un simplu ţăran, şi aceasta n-o spuneau nici măcar în şoaptă, oricât o trâmbiţau tare ceilalţi, care din nimic reuşise să facă o mică avere, din care era uşor să se facă una mare. Un agricultor independent, cu instalaţii moderne, necunoscute până atunci pe meleagurile acelea. Vorbind cu clientele bogate, cu un exces de respect şi falsă temere, se întrebau cine putea să fie logodnicul acestora, acel norocos pe care ele se străduiau cu orice mijloc să-l fascineze sau să-i menţină fascinaţia într-o continuă efervescenţă: nobil, desigur, şi adesea primeau răspunsul că era un proprietar având moşiile într-o provincie sau într-alta, că se ocupa de moşie, că avea instalaţii agricole şi crescătorii de vite. Să întreprindă la Santa Maria culturi necunoscute, să instaleze hale mari pentru fabricarea untului şi a brânzei, culturi de trufandale, cu sere… un nou vis în care fantezia se revărsa până la punctul în care-şi vedeau nepotul proprietar al întregii câmpii cu pomi fructiferi: visul se oprea acolo unde drumurile începeau să urce; pentru colină nutreau o ură şi ranchiună atavică, de nestins: „colina este o grămadă de pietre, zicea bietul bunicul nostru, care se pricepea la pământuri”.

Fără a ridica privirea de pe gherghef, fabulau împreună, iar gândurile şi toate născocirile lor erau o încântare. Se plângeau că iubiseră prea puţin ogorul, că-l ţinuseră la o distanţă respectabilă pe bunul Fellino, cu duhorile şi cu animalele sale nu mai puţin mirositoare, şi uitau, pentru un moment, prea puţina consideraţie pe care o dădeau unei vaci cu lapte şi viţeluşului ei, şi cu ce oprobriu acopereau un sărman măgar, nevrând nici măcar să vadă găinile la uşa lor, lucru pentru care dăduseră ordine fioroase. Acum, dacă vreuna din găini s-ar fi aventurat cumva sub ochii lor, n-ar mai fi alungat-o, ci i-ar fi dat niscai firimituri de pâine.

Remo fu trimis la şcoala de agricultură, de data

aceasta însoţit de recomandări pline de autoritate, interesându-se de el persoane oficiale.

În fiecare toamnă se făurea un nou proiect, un nou plan stabilit minuţios, început sub auspicii magnifice, dar care se termina jalnic odată cu apropierea verii. Vina nereuşitei o purta mai întâi nepotul, care nu avea chef să studieze, apoi profesorii care nu se pricepeau să predea, apoi şcolile prost organizate.

Era posibil, oare, să nu reuşească să meargă înainte un băiat care, numai în trei luni de pregătire, reuşise să ia cu succes certificatul de şcoală elementară, cu tot onorul din partea institutorilor şi a directoarei? Ce să mai vorbim despre masa istorică la care participaseră nu numai directoarea şi Calliope Bonciani, dar şi mama acesteia, de nouăzeci şi doi de ani, doamna Cherubina, modistă în tinereţe, şi care venise la Santa Maria îmbrăcată în negru, cu o mantie de dantelă prinsă la gât cu o frumoasă camee de mărgean montată în aur, un dar de nuntă, pe care era sculptată scena potopului universal. Iar pe capul ei albit erau aplicate, în chip de conci, trei plăcinte negre, ce păreau că ar fi uitat să mai încărunţească, un soi de podoabă neagră, asemănătoare cu o ştergătoare de peniţe. Ba chiar se poate spune că adusese la Santa Maria două asemenea ştergătoare, unul pe cap, iar altul pe umeri. Ei bine, flecuşteţul acela, titirezul acela mic şi negru cât un bob de piper, zvârluga aceea de doamna Cherubina mâncase, în acea zi idilică şi memorabilă, cât trei laolaltă, cu nasul şi bărbia care când se ciondăneau, când se drăgosteau, onorând prânzul preparat de Niobe cu o artă magistrală şi servit de Tonina, care, din măr, se transformase, datorită învălmăşelii din salon şi căldurii din bucătărie, într-o cireaşă ce era cât p-aci să împroaşte cu sângele din obraji. Doamna Cherubina povestise anecdote şi snoave în tot timpul mesei, atât de multe, încât ţinuse piept directoarei, al cărei debit verbal era înceţoşat în ziua aceea, potolit, acoperit cu un văl rozaliu; părea că-şi acordă o oră de răgaz blajin şi dulce, iluminată toată de un surâs ce nu se mai stingea, ca gigantul care, după ce a

doborât omul, leul sau taurul, destins în iarbă, se joacă copilăreşte cu insectele şi fluturii. În ceasul acela măreţ, Niobe se limitase să observe, înveselindu-se cu dânsa respectuos, că doamna Cherubina stătea bine cu stomacul, la care şugubeaţă bătrânică răspunsese că în toată tinereţea ei suferise de stomac şi că doctorii nu ştiau cum s-o ajute să-şi ducă zilele de azi pe mâine. „Căţeaua! Dacă Domnul sfânt nu i-ar fi trimis durerea de stomac, ar fi fost o fiară de care ar fi trebuit să-ţi păzeşti bine pielea”. Niobe gândi toate acestea fără să le spună, dar le gândi în felul său, atât de colorat, încât putem s-o spunem noi, fără teamă de a greşi.

Noul vis ilumina totul cu o nouă lumină, totul devenise surâzător, până la noua catastrofă.

În mijlocul atâtor evenimente, cel mai interesant fenomen, pentru noi, este că Remo îşi menţinea o ţinută ireproşabilă. Nu numai că nu se opunea la schimbările de directive, dar şi primea noua perspectivă, nu cu entuziasm, căci nu era în firea lui, ci cu o promptitudine exemplară, cu o promptitudine rece, pe care mătuşile o luau drept o hotărâre adevărată, profundă, bărbătească, ce n-are nevoie de exclamaţii sau fandoseli. Astfel că, de fiecare dată erau sigure, şi simţeau o adâncă uşurare, că au găsit rezolvarea problemei, calea justă; în timp ce noi trebuie să înţelegem că el era dispus să repete jocul acela la nesfârşit. Iar când şi acest nou proiect începea să se contureze, Remo devenea misterios, de nepătruns; privea îndelung, ca unul care scrutează viitorul cu agerime, pentru a ajunge la un rezultat excepţional. Aceasta ţinea în suspensie sufletul acelor femei, care citeau în ochii lui voinţă şi pătrundere, şi o credinţă care nu se putea dezminţi; iar la toate astea se adăugau liniştea şi siguranţa celui ce are în sine însuşi, din primul moment, ceea ce alţii se străduiesc atâta să caute. Se simţeau dezorientate în aspiraţiile şi căutările lor.

Şcolile agrare, industriale şi ştiinţifice se preschimbaseră în plimbări foarte frumoase, făcute cu Palie pe străzile Florenţei şi pe câmpii, în ţinuturile din

împrejurimi, pe malul Arnolui, la Caseine, î» n orice fel de joc sau loc în care se studiau maşinile şi se putea beneficia de tot ce dădeau plantele, de umbra odihnitoare şi de fructele gustoase, fără a trebui să meargă la nicio şcoală; iar mai presus de orice, învăţau să trăiască. Şi în timp ce şcoala rămânea în ungherul cel mai îndepărtat al minţii sale, îndată ce era întrebat răspundea cu bunăvoinţă, arborând o demnitate copilărească perfect edificatoare: „Mă fac inginer, sunt student la inginerie, sunt la şcoala industrială; sunt la şcoala de agricultură, mă fac agricultor, ca şi cum era pe cale de a deveni şeful tuturor inginerilor, al tuturor industriaşilor, al tuturor agricultorilor.

Unul după altul, cu naturaleţea şi hazul marionetelor din tragerea la ţintă de la moşi, sub loviturile bine ţintite, toate visurile, planurile şi proiectele se duseră pe apa sâmbetei, răsturnate, printre râsetele spectatorilor.

Năucite, încremenite, incapabile de a înjgheba un nou plan, mătuşile avură crize de nervi, îşi pierduseră calmul, ţipară, plânseră, făcură scene nepotului lor, îl acoperiră de injurii, de umilinţe; ameninţară că se vor dezinteresa de el, că-l vor trimite la uzină, să practice o meserie de om sărac, să facă pe hamalul, ca tatăl lui, sau pe căruţaşul, ca tatăl demnului său amic, Palie. Nu aveau obligaţii faţă de el, tot ce făceau era doar din pură bunătate, nu din datorie.

La aceste accese de furie, Remo abia dacă surâdea, dar surâdea atât de liniştit şi mai ales atât de frumos, încât lor li se părea că citesc în zâmbetul lui că ameninţarea de a-l părăsi şi de a se dezinteresa de el nu-l îngrozea câtuşi de puţin, şi că putea să plece şi singur, fără un cuvânt de dojană sau rugăminte: se puteau aştepta să-l vadă dispărând. Şi nu trebuia să ajungă până acolo.

Puţinor oameni le e dat să zâmbească atât de frumos. Un surâs frumos poate ascunde sau poate lăsa să se vadă atâtea lucruri, chiar atunci când nu e decât graţia şi iluzia iscată de o gură modelată şi colorată perfect.

Şi, mai cu seamă, nu înţelegeau să se împiedice tot timpul de blestematul ăla de Palie.

De îndată ce le venea în minte ideea că şi-ar putea pierde nepotul, îl şi aruncau cât colo pe Palie; el, cel puţin, trebuia să ispăşească, trebuia să plece. Să-l lase în pace! Nu erau dispuse să întreţină doi pierde-vară de soiul lor… Un bursuc care, dacă nu i s-ar fi spus să-şi scoată şapca, s-ar fi aşezat la masă cu ea pe cap. E bine să ştim că, încet-încet, datorită artei de neînvins a lui Remo, Palie se instalase aci la mâncare şi băutură, în special dimineaţa când mamă-sa era la lucru; ba se întâmpla să mai rămână să şi doarmă; iar mama lui, acasă, cu nimic îndureratã sau speriată că nu-l are lângă ea, trăia fericită la gândul că fiul ei găsise oameni buni şi cumsecade care să-l iubească, ştiind prea bine că el merită o asemenea afecţiune. La ora prânzului, după scenele care aveau loc, în timp ce Palie rămânea în prag, incapabil să înainteze, vrând să alerge acasă la el ca să-şi ia o bucată de pâine, Remo zicea râzând: „Hai, Palie, vino Palie, mergem să mâncăm”. Şi atunci, marionetele caraghioase care urmau să cadă cu picioarele în aer sub loviturile bine ţintite erau chiar mătuşile, cu toate născocirile lor încurcate.

Epuizându-şi furia, după epuizarea imaginaţiei, obosite, învinse, cele două surori rămaseră în expectativă, privindu-se una pe cealaltă, în stare de suspensie, ca şi cum ar fi zis: „O să vedem noi!” Şi regăsindu-şi un pic calmul, păstrând aceeaşi atitudine, începură să-şi privească nepotul fără a se mai gândi la vechile ţeluri şi fără ranchiuna respectivă: „Vom vedea noi”, păreau să zică, privindu-l fără a scoate însă vreun cuvânt: „Vom vedea noi”. Iar Remo, care nu se sustrăsese niciodată experienţelor precedente, considerând noua lor atitudine drept o nouă rezolvare, se arăta convins, satisfăcut, sigur de sine. Şi de data aceasta, pretându-se la joc ca şi cum ultima hotărâre ar fi fost totdeauna cea mai bună, cu promptitudinea impasibilităţii sale obişnuite, oferind un spectacol din cele mai plăcute, părea să răspundă mătuşilor: „aşteptaţi şi veţi vedea”.

Hotărârea de a aştepta şi de a vedea nu e chiar atât de uşoară pe cât se socoteşte ori se crede în primul

moment şi nu fu luată, de fapt, decât după multe altele: atunci când mintea, obosită de căutări, se simţi goală, deşartă, şi ca şi cum n-ar fi fost chiar o hotărâre, ci mai degrabă incapacitatea de a născoci altceva, de a forţa desfăşurarea evenimentelor cu o mie de uluitoare planuri, sau fantezii bune doar pentru a răpi liniştea omului când se odihneşte, noaptea, şi pe aceea necesară pentru a putea munci, ziua.

O dată ce încetă să cheme cu voce tare şi cu amândouă braţele, dar fără un rezultat practic, evenimentele la ordin, acestea veniră cu cea mai mare dezinvoltură şi de la sine. Aşa se întâmplă întotdeauna. În viaţa noastră cotidiană suntem adesea victime ale anumitor orbiri, fie ca actori, fie ca spectatori; este o iluzie a simţurilor, în special a vederii, şi când suntem mai siguri că noi conducem barca, ne dăm seama chiar în momentul acela (un moment teribil), că, de fapt, barca ne duce pe noi, ba încă unde vrea ea, şi atunci ne ostenim prin orice mijloc să ne menţinem în cadrul iluziei iniţiale şi s-o demonstrăm cui ne priveşte. Vă veţi gândi, desigur, că legătura este dintre cele mai ciudate, deoarece dacă noi putem crede într-o iluzie, nu acelaşi lucru se întâmplă şi cu cei care privesc de pe mal şi care, aproape totdeauna, dându-şi tot mai limpede seama că barca merge de la sine, râd până sunt gata să plesnească de toate gesturile şi strigătele noastre. Da’ nu-i aşa. Căci, pe de altă parte, nefiind atraşi decât de agitaţie, singurul act care ascunde mişcarea reală a bărcii, aceştia sunt mai mult decât încredinţaţi că noi suntem cei care o împingem perfect. Şi cum la teribila noastră agitaţie o adaugă pe a lor, de o sută de ori mai mare, îl desfid pe acela care ar afirma că îşi poate da seama exact cum stau lucrurile. Numai când se opreşte barca, iar cel care este în ea nu realizează asta, din cauza iraţionalei sale trude zadarnice, pe care o continuă, atunci toţi văd, în cele din urmă, că barca merge de la sine: „Vai! Oh! Eh!”

Datorită acestui fenomen foarte curios, cât timp femeile se învârtiră în jurul lui cu o mie de visuri, proiecte

şi fantezii, în faţa ochilor lor larg deschişi de nerăbdare şi înneguraţi de uimire nu se înfăţişă nimic altceva decât prăbuşirea visurilor şi a fanteziilor; efortul le rămase steril, iar stupoarea le era produsă de faptul că nu vedeau în schimb nimic; numai când rămaseră cu mâinile în sân, începură să vadă o sumedenie de lucruri.

Şi multe sunt, într-adevăr, lucrurile pe care un tânăr ca al nostru le poate dezvălui văzului unor femei de genul acesta.

De la Palie cunoşteam doar un semn misterios şi obscur la un ochi al lui Remo. Pe acesta, în schimb, l-am văzut prea bine clădit pentru a nu deveni un tânăr frumos, îndemânatic şi puternic, greu de învins. Totuşi, nimeni n-ar fi ghicit până la ce punct putea ajunge extraordinara frumuseţe şi eleganţă instinctivă a acestui tânăr.

Trăsăturile pe care i le cunoaştem se maturizaseră producând o armonie de culori şi proporţii care rareori se întâlnesc la o fiinţă vie.

Înalt, fără a lăsa impresia de lungime exagerată, membrele lui se mlădiau în mişcări de o graţie virilă ce nu cădea niciodată în rafinament sau în grosolănie; toţi muşchii corpului erau bine dezvoltaţi, fără a scoate în relief câtuşi de puţin efortul lor.

Dar ceea ce uimea mai mult pe observator era frumuseţea clasică a feţei, sub părul brun, ondulat şi lucios; faţa, cu un oval bine conturat, aristocratic şi spiritual, pe care amprenta adolescenţei întârzia la infinit, cu o piele ce-şi păstra cutezătoarea prospeţime a tinereţii, fără a lăsa să se vadă prin transparenţă vigoarea sângelui; numai gura era a unui sanguin, roşie, cu buze care, perfect modelate – cea superioară, proeminentă, depăşind-o simţitor pe cea inferioară – deşi cărnoase şi senzuale, nu aveau nimic carnal.

Numai la sculpturile greceşti şi la cele din renaştere se mai pot întâlni astfel de exemplare: Leonardo, Michelangelo, Donatello, Verrocchio, ar fi rămas fără îndoială impresionaţi la vederea unui astfel de model. Deci nu ne va mira faptul că două sărmane femei tot zăboveau

privindu-l.

Ochii lui Remo – având deasupra nişte sprâncene bine arcuite şi lucioase – erau mari, puri, cu albul neted: numai frumuseţea lor îi făcea să pară dulci, fiind imposibil să le atribui, din cauza aceasta, o expresie de indiferenţă; simţeai, observându-i, că nu răspundeau cu căldură la privirea ta, dar că acceptau căldura simpatiei fără reciprocitate, fără a da vreun răspuns, dimpotrivă, cu o expresie întrebătoare. Ai fi zis că, pentru a nu-şi altera armonia fiinţei, nu-şi îngăduia niciodată un exces de vitalitate exterioară; ochii nu te priveau niciodată cu aviditate, chiar când te fixau, şi cu atât îşi păstrau mai intactă strălucirea, cu cât erau fixaţi cu mai multă aviditate.

Toate lucrurile acestea, înflorite şi împlinite sub privirile lor, păreau a fi văzute pentru prima dată de mătuşi, şi cu o satisfacţie destul de evidentă, acum, după ce abandonaseră vechile trăsnăi cu agricultura, mecanica şi industria, care sfârşiseră asemenea unor vechi talaşuri în lada cu vechituri a memoriei.

Uneori, aplecate asupra gherghefurilor, se gândeau amândouă la acelaşi lucru, şi ridicând capul pentru o clipă, îşi înţelegeau una alteia gândul îndreptat către faptul extraordinar, de vis, datorită căruia băiatul acela picase în casa lor ca prin farmec, şi devenise, cu o rapiditate de neconceput, un tânăr foarte frumos, puternic, elegant, care atrăgea atenţia tuturor. Se ruşinau să-şi exteriorizeze gândul, şi în cele din urmă, una din ele zicea: „La ce oră se întoarce Remo?” „La unu”, răspundea sora ei. Era o întrebare inutilă, dar nu era posibil să deschidă gura fără să vorbească de el, iar motivul practic era un mic pretext nevinovat: ştiau bine la ce oră avea să se întoarcă.

Vorbea puţin, ciuntind sau mâncând cuvintele, folosind fragmente de cuvinte sau monosilabe: nu ridica vocea niciodată şi utiliza, de preferinţă, rafinamentul prescurtărilor: în loc să le strige pe mătuşile sale pe numele lor întreg, avea obiceiul, cu o graţioasă voce de falset, de a le interpela tuşate, tuşa că, şi alte variante şi

intonaţii savuroase. Pe Niobe o striga Nini, Bebé sau Ni pur şi simplu. Ea era ca un câine, nefiind uşor de spus până la ce punct putea înţelege anumite subtilităţi, dar răspundea totdeauna cu promptitudine.

Dacă stăpânelor le plăcea enorm să fie strigate tuşate, tuşa că eu vocea aceea, slujnica simţea că se topeşte, auzindu-se strigată Nini sau Bebé, sau Ni pur şi simplu. Numele lor obişnuite, auzite cum sunt pronunţate totdeauna în acelaşi fel şi de oricine, pronunţate astfel de buzele lui, deveneau un deliciu necunoscut, având forţa de a le face să se simtă altele, trei femei noi.

Nu se abandona niciodată unui hohot de râs, nu depăşea surâsul, ba dimpotrivă, se poate spune că abia ajungea să surâdă, deoarece, printr-o foarte uşoară mişcare a buzelor, lăsa să strălfulgere miracolul a două şiraguri de dinţi perfecţi. Şi toată faţa îi era iluminată, de parcă n-ar fi făcut nimic altceva decât să surâdă. Nici nu era posibil, privindu-l, să-i surprinzi cel mai mic gând (mătuşile aveau cu ce să-şi alimenteze, pentru o bucată de vreme, studiul lor) şi aceasta, fără cea mai mică urmă de întunecare sau de tristeţe, cu o puritate elementară, sau, uneori, cu o plăcere intimă, reţinută şi ascunsă, şi cu tonul acela uşor zeflemist al celui care, cunoscând pe ceilalţi, cunoaşte de minune valoarea propriilor sale resurse. Este bine să se ştie că a fi un pic zeflemist, şi câteodată chiar mai mult, este un lucru care atrage în mod deosebit, atât pe bărbaţi, rit şi pe femei, mult mai mult decât dacă ar fi trataţi cu seriozitate şi respect.

Sub fruntea aceea potrivit de largă, gândul era absent, sau se ascundea pentru a nu tulbura armonia şi prospeţimea chipului? în orice acţiune era o anumită căldură exterioară şi o anumită răceală interioară, ca şi cum spiritul ar fi trăit izolat; nici el nu făcea nimic pentru a-l scoate din această izolare, dimpotrivă, îl lăsa ancorat într-o incertitudine. O răceală care dădea un sentiment de suspensie, după ce atrăsese, care îngheţa, după ce aprinsese.

Voi mai spune că Remo adăuga, la frumuseţea şi

eleganţa fizică, o aleasă eleganţă a veşmintelor, astfel încât, chiar de la venirea lui, fără a da importanţă lucrului, mătuşile se simţiră antrenate să-l îmbrace bine, ca un fapt firesc, şi să plătească facturile croitorului şi ale celui ce-i cosea lenjeria fără să mai stea la discuţie. Iar din momentul în care se hotărâseră să aştepte şi să vadă, chestiunea luase proporţii mai largi, după cum uşor se poate înţelege, şi notele de plată crescuseră în consecinţă, astfel încât uneori ar fi preferat să nu vadă, dar ajunseseră la un stadiu când le era imposibil să închidă ochii.

Ştia să poarte minunat o haină şi o pălărie, să-şi înnoade cravata. Ştia să aleagă stofele armonizându-le culorile: în îmbrăcămintea lui exista totdeauna o armonie care rezulta, mai mult decât dintr-un studiu, dintr-un instinct, dintr-o graţie înnăscută şi uşor neglijentă. De fapt, era foarte rapid în alegerea pe care o făcea, fără tărăgăneli şi păreri de rău, ca muierile, şi doar ar fi putut să zăbovească oricât, neavând altceva de făcut. Şi la croitor era iute la proba unui costum: o dată îmbrăcat, făcea anumite mişcări particulare, apoi se îndrepta, se proptea pe picioare, cu vârfurile uşor depărtate, vârându-şi mâinile în buzunarele vestonului, ale pantalonilor, arunca o privire generală, indica ceva de corectat, apoi zvârlea haina ca unul care are chestiuni urgente de rezolvat; costumul îi venea bine.

Era iute în toate acţiunile sale, dar în special într-una din ele rapiditatea lui devenea neverosimilă: când se dezbrăca. Nu era posibil să-i urmăreşti succesiunea mişcărilor, îl priveai îmbrăcat şi deodată îl vedeai gol în faţa ta. O extraordinară abilitate pe care o practica şi o desfăşura cu o cochetărie inconştientă printre ceilalţi tineri din asociaţiile sportive sau de educaţie fizică şi pe care, acasă, o singură persoană o putuse surprinde şi admira: Niobe.

Putea să se întoarcă acasă la două noaptea – aceasta fiind, în general, ora lui obişnuită – la trei, la patru sau la cinci, cum se întâmpla uneori, Remo se scula la orele 9, nu mai târziu. Nu-i era necesar un repaus îndelung pentru a-şi

reface forţele, nici nu se odihnea vreodată în timpul zilei. Niobe îi aducea în cameră două găleţi de apă rece, şi puţin după aceea, micul dejun pe care-l lua în pijama sau, câteodată, având o poftă mare de mâncare, înfăşurat încă în cearşaful ca spuma cu care se ştergea, şi luându-şi ţigara dintre buze. Odată cu cafeaua cu lapte şi franzeluţele cu unt, i se aduceau totdeauna cele mai frumoase fructe, pe care le saluta, arătându-şi plăcerea, cu o exaltare copilărească.

Era obişnuit să doarmă cu fereastra larg deschisă în orice anotimp; de câte ori, intrând dimineaţa în cameră, Niobe n-o găsise inundată de furtună, apa îngheţată în căni, sau zăpadă pe jos. Iar el, totdeauna gol sub cuverturi. De-abia pleca Niobe, după ce punea jos găleţile, că tânărul sărea din pat, se băga în ligheanul mare de zinc, care în timpul zilei rămânea atârnat de perete, şi în felul acesta îşi făcea baie, frecându-se cu un burete mare, şi inundându-şi trupul cu apă rece de mai multe ori, săpunindu-se rapid cu un săpun mic. Se usca, masându-se şi bătându-se în toate sensurile, executând diverse exerciţii şi evoluând în fel şi chip, baie şi exerciţii ce puteau fi repetate după o oră la societatea Canotorilor, la Rari Nantes sau în alte cercuri de acest fel pe care le frecventa cu asiduitate. Trăgea în picioare papucii de paie şi aprinzându-şi ţigara, bătându-se şi tropăind, continua să se învârtească prin cameră, făcând salturi, exerciţii, acrobaţii.

În acest moment apărea Niobe, pentru a doua oară, cu cafeaua cu lapte şi fructe, şi puţin după aceea, a treia oară, cu cănuţa cu apă caldă pentru ca el să-şi radă barba.

Se întâmpla ca în cursul acestui triplu du-te-vino, fără ca Remo să fi arătat că băgase de seamă femeia, ea să fi surprins, treptat şi ca din pură întâmplare, fazele activităţii matinale descrise şi pe care o desfăşura în mai puţin de o oră, în aşa fel încât şi-ar fi putut-o reconstrui întreagă, fără niciun efort de imaginaţie. În timp ce se ducea şi venea, sosea când prea repede, când pleca prea târziu, iar uneori zăbovea în uşa pe care n-o putea închide pentru că avea mâinile ocupate, fapt pe care Remo,

absorbit de ale sale, era departe de a-l remarca; cu toate că nu se putea să-i fi scăpat un scârţâit anticipativ, pasul greu de amortizat al femeii corpolente, sau închiderea tardivă a uşii.

Aceasta era partea pe care stăpânele, din cauza rangului lor superior, nu o puteau vedea şi pe care slujnica, în schimb, graţie rangului ei foarte modest, o vedea îndeaproape.

Dar Niobe, uneori, nereuşind să-şi stăpânească bucuria pe care i-o procurau acele servicii, lăsase să-i scape câte o exclamaţie, o imagine, o confruntare, o asemănare, cuvântul acela ieşindu-i din inimă, fiind destinat să laude forţa şi frumuseţea fizică a tânărului, la care surorile surâdeau cu subînţeles, socotind că trebuia să fie produsul fanteziei în mare măsură, mai mult decât al curiozităţii însăşi, fantezie de femeie cu un trecut foarte criticabil, pentru că altfel nepotul avusese totdeauna în faţa lor o ţinută de o corectitudine exemplară, iar dacă uneori, pentru o necesitate oarecare, coborâse în camera Ioe, în pijama, ca să le vorbească, se comportase, chiar în împrejurarea aceea, cu atâta rezervă, de parcă ar fi fost îmbrăcat pentru a ieşi. Astfel încât, pe lângă cele ce văzuseră, sărăcuţele de ele mai aveau încă multe lucruri de văzut.

Iar lucrul cel mai bizar este faptul că surorile o însărcinaseră pe Giselda să-i supravegheze hainele, fiind nişte obiecte de preţ, care necesitau o îngrijire specială, aşa că biata de ea fusese de mai multe ori cuprinsă de impulsul de a le sfâşia cu propriile-i mâini, în special pantalonii. De când începuse să urască tot genul masculin, nu putea suporta pantalonii, contactul lor o făcea să delireze, iar o dată, când fusese silită să-i manevreze, îi mototolise, îi călcase prost, îi boţise în asemenea hal încât ziceai că-i rupe, şi-a trebuit să fie călcaţi din nou, cu grijă, zel care smulse aplauze surorilor ei. Iar cum, pentru aceste însărcinări, trebuia să treacă prin faţa uşii, sau să intre în camera în care Remo, seara, se schimba ca să se ducă la Florenţa, sau când se întorcea de acolo, se întâmplase

uneori să rămână în faţa ei gol, aşa cum îl crease Domnul sfânt, impasibil, fără un semn de respect sau de pudoare, păstrându-şi indiferenţa pe care ar fi avut-o găsindu-se astfel în faţa altui bărbat; sau şi mai rău, arătându-şi propria goliciune în mod provocator, ostentativ, trivial. Întorcând spatele cu mânie acestei privelişti de la care nu se putuse sustrage, Giselda se îndepărta pufnind cu venin: „Porc murdar! Neruşinat! Derbedeu!” Şi ceea ce constituia culmea bizareriei, era faptul că nu putea să se plângă în faţa nimănui, spunând în gura mare adevărul, ofensa ce i se adusese. În primul rând Niobe, ştiindu-se în culpă cu privitul prin crăpătura uşii, lucru pe care l-am şi întrezărit, şi neştiind până la ce punct ştia şi Remo despre asta, se simţea ea vinovată, şi încă cum! Faptul mărturisit ar fi devenit într-un fel un cap de acuzaţie chiar împotriva ei, şi pe drept cuvânt, după care nu i-ar fi rămas decât să intre şi să iasă din cameră în timpul necesar, să închidă uşa la vreme, altminteri, după neplăcuta dojană ce i s-ar fi adresat lui Remo, acesta ar fi trebuit să facă el operaţia asta, fără îndoială: s-o oblige să intre şi să iasă la timp, fără întârziere, lucru pe care nu-l dorea câtuşi de puţin slujnica cea bătrână, care nu voia altceva decât ca lucrurile să rămână cum erau. Înspre partea aceea Giselda n-ar fi găsit un teren prielnic plângerilor ei: Niobe s-ar fi ridicat în apărarea tânărului, proclamându-i, pe bună dreptate, inocenţa şi pudoarea. Şi pe urmă surorile ei, cu care chiar şi în pijama el îşi păstrase o ţinută exemplară, şi s-ar fi putut prezenta aşa în faţa întregului univers, ţinută care i-ar fi stat bine şi unei fecioare… i-ar fi sărit în cap ca două fiare. Sărmana Giselda, pentru ea nu exista decât o singură cale: să tacă, să tacă mereu. Trebuie să mai adăugăm un lucru comic, şi anume că austera, virginala ţinută a nepotului, care putea fi dată de exemplu unui pension de fete, nu se ştie cum avusese o influenţă contrară asupra fecioarelor mătuşi, făcându-le să-şi piardă ceva din acea austeritate şi rezervă care constituiseră totdeauna regula inflexibilă a vieţii lor. Şi se întâmplase ca Niobe sau Giselda, bătând în uşa camerei lor pentru o

treabă oarecare, în timp ce erau închise înăuntru, să le audă răspunzând cu urlete sfâşietoare: „Nu se poate! Nu se poate intra! Nu intraţi! Sunt goală! Sunt în cămaşă! Sunt în chiloţi!” Ca şi când cineva ar fi voit să intre să le violeze sau să le străpungă cu un pumnal. Şi nu erau goale de loc, sau numai în parte, putând să se arate oricui; sau, drăcia naibii, erau perfect îmbrăcate, aşezându-şi lucrurile în scrin, iar cine ar fi voit să intre nu putea fi decât Giselda sau Niobe. Iar dacă erau goale într-adevăr, având oroare să fie văzute astfel, o dată închise în cameră, simţeau nevoia s-o strige: „Suntem goale! suntem în cămaşă! suntem în chiloţi!” De ce?

Erau departe zilele în care surorile, lucrând împreună, visau la viitorul nepotului lor: acesta devenise o realitate prezentă şi urgentă; şi oricât de priceput ar fi fost în arta rafinată de a nu-şi face simţită greutatea, ea se făcea tot mai mult simţită. Dar prezenţa sa, aspectul său senin rezolvau cu o extremă simplitate situaţii socotite ca fiind nerezolvabile. De altfel, servindu-se de sine însuşi chiar în mod negativ, ştia să dispară la momentul oportun şi să reapară tot la momentul oportun. Din acest punct de vedere se asemăna cu Napoleon cel Mare care, atunci când era victorios, când toţi nu mai puteau şi băteau din picior de nerăbdare, se făcea aşteptat, lăsând timpul necesar pentru pregătirea unor noi arcuri – arcuri şi mai mari, în cinstea triumfului său – şi pentru ca dorinţa de a-l revedea să crească până la suferinţă. Iar când pierdea bătălia, pica la Paris ca un trăsnet, unde nimeni nu simţea nevoia să-l vadă, sosea ascuns într-o trăsură întunecoasă şi hodorogită, şi ar fi mers chiar şi pe un măgar, sau călare pe o coadă de mătură, numai să ajungă acolo. Remo nu avea nevoie să argumenteze, nici să se roage, nici să se apere, obiceiul lui era să vorbească foarte puţin cu femeile, ţinându-le într-o perpetuă stare de agitaţie şi de suspensie, căreia îi opunea seninătatea lui cerească; şi exteriorizând totdeauna – printre cei care, se speteau muncind de dimineaţa până seara pentru existenţă – propria lui convingere că viaţa este uşoară; surâzând la inutilitatea

ostenelilor lor.

Băiatul acesta, născut în Ancona din doi muncitori nenorociţi, din tată roman şi mamă florentină, rămas de copil la voia întâmplării, care nu voise să se închine studiului ca şi cum ar fi simţit inutilitatea, pentru sine, a unui asemenea efort, nu poseda numai o inteligenţă fizică, ci şi un simţ excepţional al vieţii, şi ştiind din instinct că viaţa este dură şi dificilă, începea prin a afirma contrariul, bazând-o pe a lui proprie pe noul principiu infailibil, convingându-se pe sine însuşi, pe măsură ce-i convingea şi pe ceilalţi, de afirmaţia lui. Astfel încât îi fusese uşor să obţină multe lucruri, înlăturând, cu lovituri abile, toate dificultăţile care interveneau, şi mai mult încă, demonstrând acest lucru pe faţă. Când împlinise optsprezece ani, ceruse mătuşilor, dar fără să insiste.

O motocicletă foarte scumpă, zece mii de lire, iar ele refuzaseră la început, apoi amânaseră achiziţionarea ei, dar, a doua zi, auziră la poartă claxonul noii maşinării şi bubuitul pistoanelor ei energice; oricâte investigaţii făcură, nu reuşiră cu niciun chip să afle de unde făcuse rost de bani. Astfel că, primelor aşteptări anxioase ale întoarcerii lui Remo care nu venea acasă noaptea, le urmară acestea, fiind şi mai neliniştite pentru ceea ce Remo întorându-se putea să aducă cu el.

Misterul acela care plutea în jurul chipului său de o frumuseţe senină le dezorienta pe femei.

Fuseseră grele şi lungi acele prime aşteptări, când tinerelul începuse încet-încet să se îndepărteze de cuib în orele nocturne.

Mai întâi avuseseră loc fugile clandestine, neliniştea şi teama de pedeapsă.

La fereastra aceea, la care de mult timp surorile nu mai stăteau duminica după-amiază pentru a se face admirate şi pentru a admira procesiunea îndrăgostiţilor spre coline, rămăseseră de-atâtea ori până în zori, cu Niobe care, din când în când, apărea la uşa camerei – „se vede?” – pentru a le linişti în ceea ce privea înţelepciunea băiatului, căruia cu siguranţă nu se putea să

I se fi întâmplat ceva rău, şi forţa lui: ştia bine ce avea de făcut şi era în stare să scape din orice încurcătură, dar întâmplarea se datora numai pălăvrăgelilor nesfârşite cu prietenii, vorbind despre maşini, despre curse, despre competiţii, despre petreceri, subiecte de discuţie în toiul cărora tinerii uită de timp, tăifăsuind de dimineaţă până seara şi de seara până dimineaţa, fără încetare; şi din cauza cărora nu mai simt nici somn, nici foame. Încheia, invitându-le să se ducă la culcare şi să încerce să doarmă, altfel aveau să sfârşească prin a se îmbolnăvi. Ele nici măcar nu răspundeau, voiau să-şi bea paharul amărăciunii până la fund, să-şi trăiască chinul până la capăt. Se gândeau la tragedii, la aventuri extrem de complicate, în care erau implicate întotdeauna dragostea şi moartea. Unde se dusese şi cu cine? Cine-l văzuse? Cu Palie, mereu cu Palie, plecase cu Palie: „cu blestematul de Palie. Cu mutra aia sinistră de Palie”. Palie era pricina tuturor relelor, devenea răspunzător pentru toate: „lua-l-ar naiba pe Palie”. Niobe se ducea la mama lui Palie s-o trezească pentru a afla dacă el era acasă şi dacă dormea: un drum inutil. Când Remo nu se afla acasă, era, fără greş, de prisos să-l caute pe Palie. Iar mama lui nu se arăta de loc preocupată de asta, dimpotrivă, în inima ei domneau încrederea şi liniştea, oriunde s-ar fi aflat el; o credinţă neclintită în fiul ei şi în soarta lui; nu putea admite nicio vină. nicio greşeală, nici să aibă vreo îndoială: dacă era în oraş, însemna ¡că aşa trebuia să fie, că aşa era bine, oricât ar fi fost ora, pentru ea ora nu avea nici cea mai mică importanţă; nici nu se gândea că Dumnezeu ar vrea să-l lovească, făcând să i se întâmple o nenorocire: imposibil, în Dumnezeu şi în fiul ei avea aceeaşi credinţă. Socotea toate acele nelinişti – mofturi şi manii de a trimite slujnica de colo până colo să pălăvrăgească – drept fandoseli de oameni bogaţi, un lux pe care ea nu şi-l putea îngădui. Şi luându-l pe fiul ei pe garanţie, părea că asupra lui cobora o imunitate supranaturală. Era bine unde era, oriunde s-ar fi găsit, aşa trebuia să fie şi nu i se putea întâmpla nimic rău. Dacă într-o zi, printr-o nenorocire de neînlăturat, i l-ar fi

adus acasă neînsufleţit. l-ar fi luat în braţe ca Maica Domnului pe Iisus, fără o lacrimă, fără un strigăt de revoltă, împietrită de durere, şi ar fi spus cu ochii la cer: „Doamne, facă-se voia ta, în cer ca şi pe pământ”.

Niobe venea înapoi clătinând din cap deoarece, deşi simţea altfel, într-o privinţă era de aceeaşi părere. În schimb, pe surorile Materassi relatarea aceea, credinţa aceea oarbă le înfuria groaznic: spunea că femeia aia este o nebună, o cretină, imbecilă, dementă, smintită, un bolovan incapabil să simtă ceva pentru oricine ar fi fost: care de mult ce spălase cămăşile proştilor, devenise mai proastă decât ei: „cum poţi să trăieşti liniştit, când îţi ştii băieţandrul zbânţuindu-se prin lume, noaptea? Ce oameni fericiţi! Le-ar fi trebuit firea ei”. Ce noţiune aveau ele despre lume şi despre noapte e o chestiune care ar necesita discuţii prea lungi.

Reîntorcându-se acasă, Remo trebuise să treacă prin faţa lor: dure, aplecate încă asupra lucrului la ceasul acela aproape în zori, arătându-şi ostentativ supărarea printr-o tăcere de gheaţă, prefăcându-se că nu-l zăresc, că nu-i înregistrează prezenţa de care erau obsedate până la ultima picătură de sânge. Sau ridicând capul cu severitate, se întorceau către el pentru a-i arăta ochii înroşiţi de munca nocturnă şi de plâns, fără a deschide gura. Rămăseseră îndărătul persianelor, care lăsau să treacă lumina printre jaluzele, singura mărturie despre existenţa şi prezenţa lor, sau, altă dată, coborâseră împreună, în dezordine, pe jumătate dezbrăcate, ciufulite, şi improvizaseră o scenă teribilă, repezindu-se la el, urlând şi plângând, îl acoperiseră de mustrări, de insulte şi ameninţări, pentru a-l face să îndure şi el un pic din chinul pe care-l îduraseră ele. Încercaseră toate tonurile, atinseseră toate coardele, pentru a ajunge la inima lui, experimentaseră toate căile.

S-ar fi spus că tânărul nu credea nicio iotă în suferinţele acelea şi că lua scena, oricum s-ar fi desfăşurat, ca pe un fapt firesc, inevitabil, un exerciţiu pe care-l accepta cu resemnare. Aprindea o ţigară şi o fuma, lăsând

să se înţeleagă cum fiecare dintre facultăţile sale se îndrepta către actul de a fuma, fiecare gând, către spiralele opaline care se urcau spre tavan cu atâta graţie, desenând în aer imagini sugestive. Se uita în jur, cu răbdare, cu naturaleţea şi decenţa celui oare aşteaptă ca alţii să îndeplinească o funcţie trupească, pe care nu e posibil s-o amâne. Lăsa să se reverse mânia aceea fără a vădi cel mai mic interes, fără a interveni cu o silabă pentru a micşora furia, sau prefăcându-se că nu vede lumina care se strecura din cameră printre jaluzele. Şi cu cât scena era mai obositoare, cu atât mai mult părea să se bucure el de autoritate asupra lor.

O dată furiile epuizate, începeau întrebările: mâncase? Da. Remo mâncase totdeauna. Răspunsul acesta indispunea vizibil pe femei. Ar fi preferat s-o vadă pe sărmana Niobe trudindu-se, la ora aceea, pentru a scoate proviziile şi a pune masa, a aprinde focul şi a încălzi puţină supă sau să fiarbă ouă. După scena tragică, ar fi picat foarte bine această zăpăceală la o oră nefirească pentru a-i da de mâncare. O cină începută cu un apertiv de tragedie şi care s-ar fi terminat cu o vădită tandreţe pentru fructe. Se simţeau contrariate de lipsa acestei de a doua părţi, care le aţâţa febra curiozităţii: ar fi vrut să fie şi mai victime. Dar ce făcea, unde se ducea, unde mânca atunci când rămânea în oraş atâtea ore?

La răvăşirea sufletească a mătuşilor, nepotul opunea ordinea perfectă a spiritului său.

Mâncase şi voia să se ducă la culcare, pentru că era ora de dormit. Nu era beat câtuşi de puţin, deoarece nu bea decât apă, şi în timpul meselor câte un pahar de vin, dar nu totdeauna: era o încântare să-l vezi cum înghiţea dintr-o sorbitură un pahar de apă cu prospeţimea şi limpezimea lichidului pe care-l bea. De când aşteptau să vadă ce o să mai fie, mătuşile avuseseră ocazie să-i admire şi acest sănătos obicei. Era perfect stăpân pe sine şi lucid. Îngâna o melodie, aprindea o altă ţigară şi, cu obişnuitul ton în falset, îşi saluta mătuşile: „Tuşăte, Tuşă că”, de parcă ar fi fost amiaza, nu două sau trei noaptea.

O dată închise în camera lor, şuşotind cu glas scăzut, femeile continuau să vorbească despre cele întâmplate, îngăduiau Niobei să ia parte la dezbatere, dar nu făceau altceva decât să-i taie vorba şi să-i impună tăcere, deoarece vorbea prea tare. Ea se străduia cu orice mijloc să restabilească pacea.

Iar când ora matinală de reîntoarcere acasă deveni ora normală, nepotul nu mai fu aşteptat la fereastră, nici lucrând, şi nu îndrăzneau să facă nici cea mai mică aluzie la acest obicei; se întâmplase de multe ori ca spre ora două să fie trezite brusc de uruitul unei maşini sau ăl mai multora, ce se opreau la poarta lor cu un mare zgomot, din ele coborau opt până la zece tinerei, pe care Remo îi trecea prin camera sacră a cămăşilor şi a pantalonaşilor, sculând-o pe Niobe, care, îmbrăcându-şi fusta şi aşezându-şi părul, se prezenta gâfâind, în atitudinea eroică a celui ce urmează să înfrunte un pericol grav: trebuia să-i aşeze la masă şi să le dea de mâncare. Iar ei, citindu-i pe faţă, în toată neliniştea aceea, cea mai bună promisiune pentru reuşita acţiunii, începeau s-o îmbrăţişeze, trecându-şi-o unul altuia, luând-o pe braţe şi ridicând-o în triumf. Sărmana de ea, se zvârcolea şi striga: „lăsaţi-mă! Daţi-mi drumul! Lăsaţi-mă, dacă vreţi să mâncaţi. Câinilor, dacă nu mă lăsaţi, rămâneţi nemâncaţi”. Argumentul acesta era destul de convingător ca s-o elibereze pe loc, cu aplauze frenetice. Întindea în grabă o faţă de masă, aşeza câte o farfurie pentru fiecare din aceşti nebuni, câte un tacâm şi paharul respectiv. Câte unul, mai drăguţ, dădea dovadă de gentileţe, ajutând-o să distribuie obiectele pe masă, iar ea râdea simţind că-i creşte în piept o inimă mai mare decât casa. Impetuozitatea şi caracterul afectuos al acelor tineri de douăzeci de ani o făceau să nu-şi mai încapă în piele de fericire, şi ar fi făcut ea chiar şi altele pentru ei: turbulenţa lor o exalta, dar în acelaşi timp o făcea să se scuture şi să-şi astupe urechile.

Nimeni nu se întreba dacă în casa aceea era permis să se facă atâta tărăboi la asemenea oră. Nimeni nu zicea să nu se ţipe, să se umble mai încet, părea că erau de

acord să facă cel mai mare vacarm cu putinţă. Iar când, din întâmplare, vreun novice din asistenţă îl întreba pe Remo dacă nu se supără nimeni de atâta scandal, dacă trezea pe careva sau îl împiedica să doarmă, Remo răspundea senin: „ei, aş! Dimpotrivă, faceţi gălăgie, urlaţi cât vreţi, mătuşile au un somn adânc, nu s-ar trezi nici măcar dac-am trage cu tunul. Nu vă faceţi griji, puteţi urla oricât”. Palie alerga să-l scoale pe arendaş pentru a-i cere, în numele stăpânelor, două pâini rotunde, cât roata, şi ouă, dacă în casă nu erau de ajuns, iar când se întorcea cu pâinile la subsuoară. îl purtau în triumf prin să-Ion, depunându-l în mijlocul mesei, improvizându-i o ovaţie, un discurs, invitându-l să răspundă şi aplaudând ca şi cum ar fi vorbit. Şi imediat ce izbutea să scape, sărea de pe masă ca un iepure şi alerga la bucătărie, de unde căra vinul, tras la sticle; iar când apărea cu ele, câte una în fiecare mină, şi se apuca să le distribuie pe masă, îl întâmpina un strigăt care s-ar fi auzit până-n Florenţa. Remo scotocea prin cămară pentru a descoperi ceva ce ar fi putut servi să-şi amăgească foamea în aşteptare, un pic de omletă, niscai chiftele rămase. După aceea sosea Niobe cu o tavă imensă plină de şuncă şi salam tăiat felii. Parcă se dezlănţuia o furtună. Şi în timp ce grupul se arunca asupra tăvii providenţiale, în rumoarea aceea mai potolită acum, produsă de gurile preocupate, dinspre bucătărie îşi croia drum un zgomot de vătrai. Niobe aprindea focul şi pregătea o omletă din ouăle pe care le putuse aduna de ici, de colo. Şi n-apuca să dispară şunca şi salamul, într-un timp record, că rumoarea creştea iar treptat, întrucât gurile nu mai erau ocupate, iar preopinenţii începeau să se ridice de la masă şi să alerge la bucătărie, unde omleta lua o frumoasă culoare aurie. Sărmana slujnică mai avea încă de furcă pentru a ajunge până la capătul misiunii sale: „binecuvântată tinereţe!” şi se întorceau în salon pentru a anunţa că mai soseşte ceva. Răucrescuţii aceştia ar fi devorat şi pietrele la ora aceea din noapte. Mâncau ca lupii şi nu era măcar posibil să-i serveşti ca lumea, atât erau de nerăbdători şi de turbulenţi. Îşi furau mâncarea din farfurii

şi în harababura care se isca mai dădeau pe jos, salonul devenea o cocină. Nu rămânea în casă nici măcar un ou, nicio firimitură de pâine, nici cea mai mică urmă de ceva comestibil.

Prietenilor săi şi celor care îl întrebau unde stătea cu casa, Remo le răspundea întotdeauna: „stau la Santa Maria, dresez papagali, domesticesc maimuţe, veniţi să-mi vedeţi papagalii dresaţi, maimuţele mele domesticite”. Şi puţin câte puţin, îi prezentase pe prietenii săi mătuşiloi» având automobile sau motociclete, toţi avuseseră posibilitatea să vină la el. Nu e uşor de descris cât de mult le plăcuseră mătuşilor aceste vizite: prietenii lui Remo erau toţi băieţi frumoşi şi voinici, degajaţi, îndrăzneţi, sportivi, bine îmbrăcaţi şi bine înarmaţi pentru viaţă; părea că şi-i alesese ca să triumfe asupra tuturor cu cinste, deoarece nimeni nu se putea lua la întrecere cu el, toţi aveau câte ceva, câte o tară, un defect care-i punea într-o inferioritate iremediabilă faţă de el, lucru pe care surorile îl relevau, îl exaltau în polemicile lor. În faţa mătuşilor prietenului lor, tinerii dovediseră multă vioiciune, dar tot atâta delicateţe, într-un cuvânt, o solicitudine ce friza galanteria. Sărmana faţă pământie şi prăfoasă a Terezei, contractată de oboseală în timp ce vorbea cu ei sau îi asculta, răspândea o lumină care o făcea să-i tremure puţin buzele; iar Carolina, neputând susţine multă vreme privirile ticăloşilor, pentru a le evita începea să se zvârcolească pe scaun. Agitaţia ei n-avea nimic comun cu cea a Niobei, care se înfiora numai când se simţea înşfăcată, pipăită, zgâlţâită de diavolii aceia, care şi-o disputau unul altuia pentru a se înveseli, fiindcă se înveseleau şi fiindcă o iubeau. Pentru a o face să se înfioare pe Carolina, le erau destul ochii.

Palie făcea pe curierul şi pe chelnerul. Cobora să mai ia încă o sticlă din pivniţă, alerga între bucătărie şi salon, între salon şi cămară; din când în când se aşeza să guste şi el ceva cu oaspeţii, care-l luau peste picior cu mii de glume dar care ascundeau de fapt o prietenie pusă pe picior de egalitate cu un tânăr inferior lor atât ca fizic, cât şi din

punct de vedere social. El era în stare să alerge pe câmp, chiar şi aşa, pe întuneric, să găsească salată proaspătă, udă de rouă nopţii, pe care tinerii o considerau ca un deliciu suprem.

Dar ce se petrecea oare la etajul superior al casei în acele sfinte ceasuri dedicate odihnei şi tăcerii?

Nici n-auzeau bine zgomotul maşinilor şi cele două surori săreau din pat fără să aprindă lumina, deschideau fereastra cu precauţie şi dindărătul jaluzelelor se apucau să spioneze; apoi, trăgându-şi pe ele o fustă, vârându-şi picioarele goale în pantofi, iar dacă era frig, înfăşurându-se într-un şal, încet şi pe întuneric, ieşeau din cameră una după alta. strângându-se de mână şi, strecurându-se de-a lungul coridorului, ţinându-şi respiraţia pentru a nu face zgomot, ajungeau în capul scării şi rămâneau acolo, cu sufletul la gură; inima lor palpita ca inima păsărelelor, pe când se aplecau peste balustradă, ca să nu piardă niciun moment din scena pe care o reconstituiau după vocile şi zgomotele percepute, potrivit cu propria lor imaginaţie:

— Auzi, Massimo!

— Vasco!

— E şi Sergio!

— Franco!

— Bruno!

— Alfredo, e şi el!

— Renzo!

— Gastone!

— Jim!

Unul câte unul, îi recunoşteau pe toţi după voce.

— Dar ăsta cine-o fi?

— Ei… nu-l cunoaştem!

Vocea lui Remo le făcea să amuţească.

— S-au dus în bucătărie!

— Au îmbrăţişat-o pe Niobe.

— Auzi, auzi!

— Au luat-o pe sus!

— Auzi cum strigă s-o lase în pace.

— A adus salamul felii.

— Ce poveste!
— Încep să mănânce.
— A adus omleta.
— Auzi, Palie, este şi Palie.
— Da’ ce, credeai c-o să lipsească?

Rămâneau în capul scării până la sfârşit. Niciunul dintre tineri nu s-ar fi încumetat să urce, tot tărăboiul se întindea în bucătărie şi sufragerie, şi cel mult până la odăiţa Niobei, unde se vedea patul răscolit pe care femeia îl lăsase aşa, alergând grăbită pentru a le sta la dispoziţie.

Trebuie să ştiţi că exact deasupra sufrageriei în care tinerii dădeau frâu liber apetitului şi veseliei lor, se afla camera Giseldei care, sculată brusc la sosirea lor, spumega de mânie că se îngăduiau asemenea lucruri: „Ce neruşinare! Ce oroare! II Aprindea lumina uitându-se la ceas: „două, orele două noaptea. La ora două, gălăgia asta! E oprit şi de lege. Să trebuiască să suporţi o porcărie ca asta!” Dar se păzea ca de foc să iasă pentru a-i dojeni, sau să dea vreun semn de viaţă. Şi neştiind exact ce se întâmpla, îşi închipuia mutra surorilor ei şi a slujnicei, la ora aceea; flerul ei, foarte încercat, o îndemna să nu se scoale, să nu iasă, să nu se mişte, şi o îndemna bine: „smintitele alea, care îngăduie un asemenea scandal!”

Trecând prin camera mare, tinerii coborau vocea ca şi cum instrumentele de lucru, lăsate acolo de către cele două femei, impuneau respect şi teamă; le cercetau, fără să ţipe sau să râdă. Uneori rămâneau fermecaţi de vreo broderie frumoasă în mătase şi aur, pentru care era suficient să dea la o parte pânza ce-o acoperea, spre a o admira; o ridicau cu două degete sperioase şi se uitau cu uimire copilărească, abia murmurând, alcătuind un ciorchine de capete, cu gâturile întinse; o acopereau apoi cu cea mai mare delicateţe, ca pe un copil care doarme. Dar, printre altele, Remo scosese dintr-o cutie o cămaşă şi o pereche de pantalonaşi roz sau bleu, foarte uşori, şi desfăşurându-i zicea că aparţin unei copile de optsprezece ani, nespus de frumoasă, ce-avea să se mărite în câteva zile, din care cauză, tot respectul pentru locul şi munca

respectivă se dusese învârtindu-se şi din nou izbucniră gălăgioşi, ca în sufragerie. În faţa pantalonaşilor pe care Remo îi ţinea întinşi, Sergio îngenunchease şi voise să-i sărute cu smerenie. Şi toţi deodată imitaseră gestul său, îngenunchind în faţa pantalonaşilor şi vrând să-i sărute, în timp ce Remo, într-o atitudine inspirată, continua să-i ţină întinşi.

— Dar ce fac, ce fac oare acolo, se poate şti?

Strigătele păreau că sfâşie zidurile: apostrofări, epitete, invocaţii însoţeau ritualul.

— Au scos o pereche de pantaloni, zicea Carolina dându-şi seama de scena care se petrecea.

— Sunt ai contesei Del Piatta.

— Remo e cel care a vrut să-i arate.

— Ce blestemăţie!

Punându-i la loc pe cei ai micuţei contese, scoteau din cutie alţii, ai unei marchize, care aveau cu totul alte dimensiuni. Se dezlănţuia o salvă de urlete şi fluierături, de proteste.

— Sunt pantalonii marchizei Stroppa Guioni, zicea Carolina în culmea fericirii, gândindu-se la măsura lor.

Şi Tereza, gândindu-se la articolul acela de îmbrăcăminte, se ţinea de pântece de atâta râs.

Niobe, printre băieţi, îşi scuipa ultimul dinte.

Neputând face altceva, Giselda muşca aşternutul: „ia te uită, dacă trebuie să îngădui asemenea lucruri, la ora asta! Dar nu e nimeni care să anunţe poliţia? Ar trebui reclamat la secţie”. Aprindea iar lumina, se uita la ceas: „patru. E o nebunie care nu mai cunoaşte limite. Îţi vine să-i împuşti”.

Până ce Remo, după ce-şi concedia prietenii care plecau în sunete de claxon, sfârşind prin a trezi restul vecinilor, se retrăgea în camera lui, ca să doarmă. Iar Niobe, lăsând neatins câmpul acela de bătaie care aştepta intervenţia braţelor sale timp de câteva ore, mai înainte de a se întoarce în culcuşul ei, urca să dea raportul stăpânelor care o ascultau în extaz, halucinate, clipind la fiecare nume: „Corrado, Franco, Bruno, Massimo, Renzo, Gastone,

Alfredo, Sergio, Jim…” ce izbucneau cu vraja unui nume de floare de pe buzele lor bătrâne: şi „Remo, Remo, Remo…” repetat de atâtea ori. Cele două surori adormeau, în sfârşit, într-un fel de beţie care le dădea un somn voluptuos, o dulce stare între somn şi veghe, ca şi cum ar fi simţit mâini necunoscute pe trupurile lor, mângâindu-le, căutându-le, pipăindu-le şi, într-un murmur languros şi îndepărtat, legănându-le suav.

Giselda, turbată şi cu nervii iritaţi până la suferinţă, nu mai era în stare să adoarmă, se zvârcolea în aşternut, muşca perna, scrâşnea din dinţi: „nici măcar nu se mai poate dormi în casa asta infamă”.

Trebuie să recunoaştem cu mândrie legitimă că pe acest pământ toţi oamenii sunt sensibili la frumuseţe: în faţa unui tânăr cu înfăţişarea frumoasă şi puternică, cu chipul de o armonie excepţională, care ştie să poarte o haină cu eleganţă şi degajare, până şi lenjerulşi croitorul sunt antrenaţi să-şi încredinţeze marfa şi să aibă o răbdare de necrezut aşteptând să fie plătiţi.

Croitorul lui Remo îi făcea acestuia condiţii cu totul speciale, amânări şi aranjamente în privinţa contului, considerabile reduceri. Remo reprezenta o reclamă importantă, devenise centrul unei constelaţii strălucitoare, dar nu uşor de definit, alcătuită din tineri care, desigur, nu erau nişte exemple de hărnicie, dar făceau continue promisiuni de a deveni cât mai curând posibil. Vom spune chiar că niciunul nu avea o profesiune adevărată, că aparţineau unor familii cumsecade, dar prea mediocre sau modeste pentru aspiraţiile lor, pentru dorinţa lor de a trăi în mod cu totul disproporţionat faţă de resursele de care dispuneau. Astfel încât, chiar dacă erau incapabili de a comite fapte odioase, erau totdeauna gata de a prinde ocaziile favorabile ce se puteau ivi, şi într-o oarecare măsură, să le provoace, cu multă bunăvoinţă, fiind hotărâţi ca, o dată ivite, să nu le lase să scape, chiar dacă erau de o natură îndoielnică. Făceau tot felul de sporturi, în care unii erau adevăraţi campioni, şi, în general, se pasionau cu toţii pentru toate sporturile, fără distincţie, putându-se numi,

pe drept cuvânt, tineri sportivi. Adorau automobilele şi aveau fiecare o maşină frumoasă sau urâtă, se declarau plasatori de automobile, reprezentanţi, intermediari, deţinători de maşini închiriate. Aceştia se puteau numi într-adevăr automobilişti, exercitându-şi profesiunea de şoferi exclusiv de dragul acesteia.

Croitorul ştia că dacă Remo l-ar fi abandonat, ar fi pierdut cu uşurinţă un mare număr de clienţi, şi că ţinându-l la mare preţ, exercita asupra celorlalţi o atracţie permanentă; deoarece nu numai femeile se lasă antrenate de eleganţă, de fascinaţia luxului şi a modei, trebuie să ne gândim şi la feminitatea care se găseşte în firea bărbaţilor, în doze ce nu pot fi neglijate, rămânând totuşi în limitele genului lor. De fapt tânărul provoca, oriunde s-ar fi dus, admiraţia şi simpatia şi pentru motivul că, aşa cum vom vedea mai târziu, atitudinea lui faţă de bărbaţi era foarte diferită de cea pe care o avea faţă de femei în general, dar şi pentru acestea avea o gamă foarte variată, care nu putea scăpa unui ochi atent.

În împrejurimile orăşelului Santa Maria, o singură persoană ştiuse să-i reziste: Giselda. Chiar de când intrase în casa lor, aceasta îl privise pe oaspete cu neîncredere, chiar din prima zi simţise că este într-un total dezacord cu surorile ei. Deoarece fusese umilită, copleşită de faptul că glasul ei rămăsese fără ecou, tăcuse, mocnind o ură ascunsă, aşteptând momentul potrivit pentru a-şi răzbuna tăcerea şi umilirea. Iar cauza profundă trebuie căutată în faptul că de farmecul frumuseţii şi al tinereţii fusese atrasă o dată pentru totdeauna, şi-i rămăsese în inimă o amărăciune de nestins. Pentru că suferise prea mult de răul acela, acum era imună.

Şi Remo, chiar din prima zi, privise pe cea de a treia mătuşă într-un fel cu totul diferit de cum le privea pe celelalte. Ea îl respinsese pe loc, în schimb el o urmărise şi o studiase, pentru a vedea dacă nu cumva exista vreo cale pentru a ajunge până la ea, pentru a-i învinge ostilitatea, ale cărei cauze nu le cunoştea. De cum băgă de seamă că nu era cazul să se teamă de ea, ba mai mult decât atât, că

adversitatea ei îi aducea numai avantaje din partea celorlalte surori, făcându-le să treacă în extrema opusă, atunci încercă orice mijloc de a şi-o face duşmancă fără rezerve, tratând-o cu ironie, numind-o „doamnă” sau prefăcându-se că-i este teamă şi că tremură pentru starea sănătăţii ei. „Ai dormit rău azi-noapte? Ai o mină proastă, eşti veşnic palidă, un purgativ uşor, poate ţi-ar face bine”, sfidând-o pe faţă, dispreţuind-o şi ofensând-o oriunde şi mereu. Dar ea, cunoscând jocul, evita pe cât putea să-l provoace, înfrânându-şi cu mare efort impulsurile, primind totul cu demnitate. Câteodată găsise ecou în vecini, printre cei mai puţin înfeudaţi puterii mătuşilor şi farmecului nepotului; datorită aroganţei cu care fusese impus, acel „dumneavoastră”, pe care toţi erau obligaţi să i-l adreseze, rămăsese indigest pentru mulţi, iar pumnii împărţiţi de el cu atâta dexteritate şi în cantităţi uluitoare, precum şi dezinteresul arătat cu consecvenţă tuturor, cu excepţia lui Palie, lăsaseră ici şi colo oarecare ranchiună; scântei de ură mocneau în cenuşă. Dar în prezenţa stăpânelor, vocea răzvrătită se schimba într-una supusă, aşa cum în faţa lui toţi cădeau în extaz pentru pantofii magnifici pe care ea trebuia să-i lustruiască, pentru haina, cămaşa, sau cravata bine înnodată. Resentimentul şi ostilitatea se schimbau în linguşire, murmurul în guri căscate care stau în admiraţie.

Apoi, deoarece Giselda, în adâncul sufletului său, era mândră şi nobilă, simţea că-i repugnă să-şi arate chinul pe care-l îndura în propria-i familie, după ce revenise în sânul acesteia doar când se simţise sugrumată de amărăciune şi singurătate. În casă nu mai deschidea gura să vorbească, prea le plăcea surorilor să se ia la harţă cu ea, să-i arate bucuria lor de a face exact contrariul a ceea ce credea ea că e bine, de a face ceva care s-o supere de moarte, să-i dezlănţuie furia, să o pună într-o situaţie neplăcută, extremă, imposibilă. De la o vreme făcea eforturi supraomeneşti pentru a nu i se vedea pe faţă nimic, ascunzându-şi gândurile, închizând totul în ea pentru a nu se expune eşecurilor şi a nu fi astfel o sursă de prea mare înveselire pentru ceilalţi.

Ceea ce le plăcea surorilor ei cel mai mult, era aerul de superioritate şi dispreţ pe care Remo îl lua faţă de ea, nimic nu le producea o satisfacţie mai mare decât faptul că ofensa îi venea direct de la el, cruţându-le de osteneala de a o ofensa ele. Chiar şi Niobei, cu sufletul ei blând şi generos, îi plăcea în fond modul în care Remo o trata pe această amfibie – servitoare pe care trebuia într-o anumită măsură s-o servească – şi care făcea pe orgolioasa, dispreţuind un tânăr ca acela, cum nu mai existase niciodată şi nici n-avea să mai fie un altul asemănător în tot ţinutul, obiect al admiraţiei tuturor. Spre deosebire de Giselda, Niobe îl întâmpina întotdeauna pe Remo cu faţa prietenoasă, totdeauna senină, îi făcea cu ochiul, se bosumfla, imitând-o pe ascuns, pe cealaltă. Remo îi răspundea cu un suspin bătrânei credincioase, pe care ştia că o are alături în orice împrejurare, un suspin ironic, bătându-şi joc de acea fortăreaţă inexpugnabilă, învinsă totuşi, cu atâta artă, de acea rezistenţă plină de zel, pe cât de inutilă şi dăunătoare pentru ea, pe atât de providenţială pentru el.

Acum Giselda, a cărei voce devenise o însuşire inutilă pentru existenţa obişnuită de la primul etaj al casei, în timp ce se ocupa cu treburile casnice, sau închisă în camera ei, începuse să cânte: cânta adesea şi cânta tare, desfăşurându-şi vocea, şi cu dt cânta mai mult şi mai bine, cu atât mai mult presimţea furtuna de la etajul inferior. Cânta de toate, cântece şi canţonete, arii populare şi mai ales arii vechi din operele cele mai cunoscute. Toate câte le ştia şi-i veneau în minte, una câte una; astfel încât la scandalul de la parter se adăuga manifestarea lirică de la etajul superior.

Trebuie să recunoaştem că nu cânta rău, şi deşi lipsită de experienţă, n-avea o voce urâtă; ştia să şi-o moduleze cu graţie şi era foarte plăcută. Cu timpul, perfecţionându-se tot mai mult în acest exerciţiu, trecătorii de pe stradă ridicau capul, fiind atraşi de cântecul ei.

Nu se poate descrie până la ce punct cântarea aceasta blestemată le călca pe nervi celor două surori;

simţeau că li se taie respiraţia, că li se strânge stomacul; căci Giselda ştia să simtă în aer momentul cel mai potrivit pentru ea şi, se înţelege, cel mai puţin propice pentru ele; pe deasupra ele căutau să surprindă în cântecul acela o ofensă directă adusă lor. O înţepătură, un dublu sens, o aluzie care să le privească într-un fel oarecare, o zeflemea ascunsă, pentru a le irita, a le impune tăcerea, o lezare a puterii şi autorităţii lor. Dar nimic; niciodată nimic. Giselda ştia să evite orice cu o îndemânare extraordinară; nu era chip s-o prinzi în culpă, s-o faci să cadă în cursă. Nu se ştie cum de izbutea să scape din atâtea pericole deodată; ştia să umble printre flăcări fără a lăsa să i se aprindă pulpana hainei.

Era vorba de o discuţie, mare sau mică, pentru o sumă ce trebuia achitată, sau o scenă însufleţită de provenienţa sau caracterul surprinzător al acelei datorii. Era vorba de a dovedi încă o dată balastul care-l constituia Palie în casă, deoarece acesta nu se despărţea niciodată de prietenul său şi era totdeauna acolo pentru a mânca, şi încă cu o poftă de lup; iar când era în oraş, I mătuşile înţelegeau prea bine, Remo cheltuia pentru doi, în timp ce acasă, mama lui Palie repeta cu credinţă: „Doamne, facă-se voia ta pururea şi pretutindeni”. Designr, avea dreptate, n-o puteai condamna, putea mulţumi

Domnului, putea să-i lase să-şi facă voia, deoarece ceea ce făcea, era bine… De la primul etaj se înălţa vocea:

Noi suntem ţigăncuşe
Din depărtări venim.
La fiecare-n palmă
Destinul i-l citim

La început, când Remo legă strânsă prietenie cu Palie, mătuşile fură destui de contrariate de această preferinţă. Dintre atâţia tineri, să-l aleagă pe cel mai nenorocit, pe un dezmoştenit al sorţii, cel mai grosolan, mai caraghios, mai prost îmbrăcat, care nu putea avea în familie îngrijirea necesară unui adolescent, unul care urma să devină un salahor de cea mai umilă specie… în timp ce ele urmăreau cu totul alte scopuri pentru viitorul nepotului

lor. Dar cordialitatea profundă, sinceră, cu care Remo îl trata pe tovarăşul său: „vino, Palie, hai, Palie…” cu o căldură în glas cum nu avea pentru nimeni, şi devotamentul cu care tovarăşul său îl însoţea oriunde, le lăsară perplexe când voiră să-l admonesteze; apoi judecând cu vanitatea de care erau pătrunse, tăcură, minunându-se, nevăzând în Palie nimic altceva decât umbra nepotului lor. Remo îşi alesese un ienicer, un însoţitor, un servitor: acest lucru îi confirma, o dată în plus, abilitatea şi forţa de care dădea dovadă. Până ce faptul de a-l face să şadă la masă şi pe însoţitor, umbra care la ora prânzului se întrupa într-un chip foarte consistent, fapt devenit ulterior o obişnuinţă, le contrarie din nou. Remo apuca să spună: „vino, Palie, mergem să mâncăm; azi mănânci cu mine”. Iar Palie, după nesiguranţa primelor zile, acceptă fără a mai aştepta să i se repete invitaţia; iar ele însele, văzând ce mulţumiţi erau tinerii de faptul că se găseau împreună, sfârşiră prin a prinde gustul acestei sporiri a familiei, care nu era tocmai de neglijat, cu atât mai mult cu cât această intervenţie transformase masa lor grăbită şi frugală într-o oră de recreaţie. Dar când făceau socotelile cu Niobe, trebuiau să constate că cheltuielile casei, nu se ştie cum, se întreiseră, şi asupra acestui fenomen rămâneau perplexe, extatice, gânditoare, fără glas; de la primul etaj se auzea:

Un *războinic dac-aş* fi
Visu-mi s-ar adeveri…
Să-mi duc oastea de viteji…

În care timp, mama lui Palie repeta în extaz:

„Doamne, facă-se voia ta, pretutindeni şi de-a pururi”.

După cum am remarcat mai înainte, ar trebui presupus că unele afinităţi naturale foarte pregnante alăturaseră pe cei doi tineri, ţinându-i împreună, dar o astfel de presupunere, obişnuită şi facilă, nu e valabilă în cazul nostru. Afinităţile produc adesea prietenii superficiale şi fragile, nutrite de o solidaritate de interese, uneori aparente sau nesincere, care ascund rivalităţi,

gelozii, şi duc cu uşurinţă la deziluzii şi la surprize. Aici este cazul să spunem că o rivalitate epuizată într-un act de violenţă îi făcuse să se cunoască, iar deosebirile lor naturale îi uniseră şi-i ţineau strâns legaţi într-un elan unic, acela al cutezanţei de a trăi pentru a cuteza, la unul din ei, bine delimitat, conştient; la celălalt, instinctiv şi nedefinit.

Remo era foarte frumos, ca fizic, cu o ţinută elegantă, Palie avea un chip şters şi iremediabil vulgar, ceea ce îl făcea să pară timid lângă tovarăşul lui a cărui cutezanţă era evidentă; şi chiar era mai viteaz ca el, mai mândru şi mai sigur de sine. Lui Remo nu-i displăcea grosolănia aceea, dimpotrivă, îl amuza şi nu întreprindea nimic pentru a o reduce sau o atenua; voia ca celălalt să fie cât mai autentic cu putinţă. Iar Palie nu avea nicio privire invidioasă pentru hainele prietenului său, care-i plăceau numai cum veneau pe acesta, căci aşa trebuia să fie, şi nu ar fi făcut nimic pentru a avea unele la fel. În Remo sălăşluia o natură de comandant, iar în Palie, una de subaltern: toată îndrăzneala lui Remo trebuia să treacă prin prisma calculului, trebuia să-şi ajungă scopul propus, mintea lui Palie refuza să calculeze, curajul lui era dezinteresat, în orice întreprindere se dăruia fără a se întreba cine dădea şi cine primea: trebuia să dăruiască, dar pentru aceasta avea nevoie de o directivă, de un conducător pe care să-l urmeze, de un altul care să-l reprezinte. Erau ca soldatul şi ofiţerul, fiind stabilit principiul că unul comandă şi celălalt ascultă; cai acterul diferit al slujbei lor nu mai are decât o valoare practică, sunt două inimi care bat împreună pentru aceeaşi credinţă, la aceeaşi înălţime a spiritului. Dar dat fiind că bătălia pe care trebuiau s-o dea era însăşi viaţa, iar luptătorii de pe acest câmp de luptă sunt egoişti, şi adesea egoişti până la orbire, până la ferocitate, Remo era înarmat până în dinţi pentru a lupta, în timp ce tovarăşul său era neînarmat; singur, ar fi fost zdrobit fără scăpare, ar fi devenit un servitor, un sclav, un animal de povară, ca tatăl şi ca mama lui. Cel pur avea nevoie de cel expert, pentru a învinge, iar

expertului îi făcea atât de bine să simtă lângă el puritatea aceea, care îi sporea îndoit îndrăzneala. În fond, Remo nu-l iubea decât pe Palie, cel care trecea drept sluga lui reprezentând astfel ceea ce era mai bun într-însul.

Cei doi adolescenţi se aflau în faţa lumii, cu drumurile sale lungi, netede, pe care trec cei ce au maşini frumoase, norocoşii care au atâţia bani de cheltuit, putând să le schimbe după plac sau după capriciu, putând asista la toate cursele; şi, deşi fac parte dintr-o altă clasă, au aceeaşi pasiune ce îi înfrăţeşte cu cei umili, şi, ca şi înaintea divinităţii, îi face să se simtă egali. Se aflau în faţa lumii cu zborurile ei prodigioase a căror grandoare alungă însuşi gândul morţii, cu acele curse vertiginoase, cu beţia vitezei. Respirau în atmosfera de febră generată de acestea, de dispute, de necesitatea de a cuteza, de a alerga, de a alerga mereu mai tare: voinţa, forţa, îndemânarea, totul, totul pentru a alerga.

Palie era incapabil de iniţiative. Remo însă avea nevoie de un om care să-l urmeze în iniţiativele sale – pentru realizarea cărora îşi ascuţea necontenit mintea – de unul care să-l aprobe fără să discute. Cea mai mare bucurie reciprocă era să doarmă împreună. Palie era fericit când Remo îi zicea: „rămâi să dormi aici, stai cu mine”. Intimidat şi puţin cam ghemuit în patul imens, sub baldachinul cel mare de damasc albastru ca azurul, ochişorii luminoşi ai lui Palie priveau pe furiş, neputând să-şi ţină râsul, întrebându-se unde se afla şi ce reprezentau lucrurile acelea atât de curioase. Şi râzând astfel, adormea cu gândul că primul cuvânt al prietenului său, dimineaţa, urma să-i vestească vreun plan: ce urmau să facă, unde aveau să se ducă; rămânea acolo pentru plăcerea de a-l auzi spunându-i totul de îndată ce deschidea ochii, fără a aştepta… fără a trebui să vină să-l ia; şi celuilalt îi plăcea să-l simtă alături, din clipa în care deschidea ochii, pe tovarăşul său de expediţie.

Erau tăcuţi amândoi, vorbeau puţin cu toţi ceilalţi, nu le plăcea trăncăneala, dimpotrivă îi plictisea. Unul scăpa de ea datorită atitudinii sale care te-ngheţa, celălalt,

sustrăgându-se în mod copilăros, şi răspunzând cu lovituri de coate şi înghiontiţi celor care strigau: „Paliei Palie!” spre a-şi vârî nasul în treburile lor, mai ales în cele ale lui Remo.

Se înţelegeau prin gesturi, prin monosilabe, dintr-o privire, cu cuvinte din jargonul lor aparte; amândoi se simţeau bine în compania bărbaţilor, căci aveau atâtea subiecte comune, se informau, aflau noutăţile zilei, povesteau, discutau. Pentru Remo, timpul pe care-l dedica femeilor era cântărit cu aur, le privea rece şi indiferent, ca pe o cetate de cucerit în cel mai scurt timp posibil. Palie se simţea în mare încurcătură în prezenţa femeilor, de parcă fustele lor ar fi fost năclăite de smoală, nu ştia cum să se elibereze mai repede şi să scape. Femeile îl făceau să râdă şi îi impuneau respect, era atât de bărbat încât aproape nu ştia să vorbească cu femeile.

Nu erau sentimentali şi nici deosebit de senzuali încă.

Dragostea pe care Palie o nutrea pentru mama lui era ascetică, nu mai ţinea de lumea aceasta era un act de adoraţie, fără cuvinte, şi-şi iubea prietenul ca pe o parte integrantă din el însuşi, aşa cum iubea şi viaţa.

Actul sexual era pentru Palie, fizic, un lucru extrem de simplu, dar din punct de vedere spiritual atât de elevat, încât nu-i venea să creadă că ceilalţi îl priveau cu atâta degajare; iar când era constrâns să vorbească de acest lucru, întorcea faţa ca să râdă, aşa cum la masă se ascundea puţin cu braţul ca să mănânce; şi era atras numai de exemplul altora, sau, mai exact, târât de curent, nu se da înapoi datorită virilităţii sale, dar păstra, în orice loc, o discreţie instinctivă şi o pudoare virilă. I se părea un lucru care nu se cădea să se facă cu atâta uşurinţă, şi nu reuşea să-şi învingă un sentiment de jenă, ci numai între două fiinţe unite printr-o legătură indisolubilă şi între care să se dezvăluie secretul. În ziua în care ar fi vorbit cu interes unei tinere fete, aceea ar fi devenit soţia lui: ar fi fost un soţ fidel şi un tată bun.

Printre prietenii lui Remo, lipsiţi de prejudecăţi,

consumaţi, cu aere de burghezi, Palie, cu mâinile în buzunare şi şapca trasă pe frunte, cu mersul lin, ţinea loc de câine; era totdeauna acolo şi parcă nu era, pica totdeauna la ţanc şi ştia tot aşa de bine, deşi de faţă, să nu-şi facă simţită prezenţa. Nu ocupa mai mult loc decât un câine şi era mulţumit să fie la postul lui, cu exactitate. Din când în când, ca şi câinele, devenea centrul grupului, toţi îi dovedeau o anumită afecţiune şi duioşie, simţeau nevoia să-l lovească uşor peste ceafă, să-l îmbrăţişeze şi chiar să-l mângâie. Exact ca pe câine. Oferea tuturor umerii lui rotunzi şi solizi, zâmbetul lui jovial şi viclean în acelaşi timp.

Deosebirea faţă de tovarăşul lui, din acest punct de vedere era enormă. Nici Remo nu era dominat de senzualitate, dimpotrivă, o domina perfect, dar înţelesese fără întârziere ce valoare aveau femeile în viaţă, şi ce ascendent putea exercita asupra lor, ce reprezentau ele în societatea noastră. Îşi păstra sângele rece în orice împrejurare, o atitudine enigmatică şi surâsul abia perceptibil al stăpânului.

Şi de la Remo lua Palie uneori câte o palmă uşoară, pentru a reteza scurt un subiect asupra căruia, din pricina unei divergenţe prea mari, nu era posibil să discute.

Pentru a-i afla la unison, cu toată personalitatea lor diferită, trebuia să-i vezi în faţa unei maşini, ocupându-se de ea, vârâţi în măruntaiele ei pentru a-i repara motorul, descoperind defectul, repunând-o în mişcare; şi cum aveau parte totdeauna numai de maşini istovite, dărăpănate, dibăcia lor ajungea la performanţe neverosimile. Erau capabili să readucă la o viaţă precară orice cadavru. Trupul lui Palie nu mai era un trup omenesc, ci o sferă, un arc, o furcă, o axă, o traversă, un burghiu, o pârghie, un tampon… din trupul lui ştia să facă orice, pentru a izbăvi o treabă. Trupul lui Remo rămânea în orice împrejurare neschimbat, era tot un trup omenesc magnific, care se descoperă, se îndoaie, se desfăşoară, se mlădie, care prin mijlocirea mişcărilor pune în lumină un suflet. Chiar şi maşina era dominată de om. Palie era servitorul ei iubitor,

devotat, şi rămânea astfel, montând-o şi făcând-o să meargă, persoana lui reprezenta o necesitate legată de aceasta. În schimb, pentru Remo, maşina nu era completă până nu se urca în ea conducătorul: părea că-l aşteaptă, că-l cheamă aşa cum o femeie melancolică şi singură îşi aşteaptă iubitul, şi îndată ce se aşeza la volan, i se abandona, devenind una cu el, totul depinzând de voinţa lui, rămânând stăpânul ei.

Şi tot pentru a examina deosebirea şi unitatea care exista între ei, trebuia să fie studiaţi la o cursă de maşini, pe o pistă sau pe un drum, în aer sau în apă. Pentru a asista la aceste competiţii, oriunde s-ar fi desfăşurat, înfruntaseră neajunsuri şi pericole, tot felul de situaţii neprevăzute; călătoriseră cu toate mijloacele, cele mai absurde, cu maşini în condiţii disperate. Aci era credinţa care uneşte inimile. În faţa unei maşini în cursă, ochii lui Remo plecau genele până ce aproape le unea, până ce schiţau o umbră între pleoape, ca şi cum ar fi reglat focarul unui ochean, restul trupului nevădind nimic din tensiunea foarte puternică în care se găsea. Ochii lui Palie deveneau din ce în ce mai mici, foarte mici, în timp ce el se înclina treptat; două puncte, două săgeţi.

Acest sentiment competitiv al existenţei, al vieţii de azi pe mâine, dădea celor doi tineri o posibilitate de eroism, care pentru ei era cotidiană, fizică, normală şi care din păcate nu se ivea pe măsura dorinţei. A doua zi, dacă li s-ar fi cerut, fiecare din ei ar fi fost în stare să dovedească o cutezanţă deosebită, care i-ar fi determinat să acţioneze numai pentru frumuseţea actului în sine, fără ca măcar să se ivească în mintea lor umbra ideii de sacrificiu sau de interes.

O. 126

Iar dacă sunt sensibili la frumuseţe prietenii şi cunoscuţii, cei din familie şi vecinătate, şi până şi cei care sunt siguri de propria lor marfă, vor mai fi sensibile de asemeni şi o altă categorie de persoane.

Nu se ştie de ce, treptat, Remo, altminteri totdeauna evaziv şi rezervat cu cei din preajma lui, de câtăva vreme

şi cu oarecare insistenţă, începu să supravegheze clientela mătuşilor. Prefăcându-se că se găsea acolo din întâmplare, arătându-se indiferent sau distrat, observa femeile care veneau pentru comenzi. Cu tot respectul şi deferenţa pe care surorile le aveau pentru clientele lor, nu se puteau abţine de a le spune câteva cuvinte despre tânărul pe care-l vedeau în prag, manevrând o maşină în faţa casei, sau traversând foarte degajat camera pentru a intra sau pentru a ieşi.

Era suficientă o privire pentru a-şi asuma dreptul de a vorbi; privire care, de cele mai multe ori, clientele ar fi preferat să nu fie surprinsă de cusătorese, al căror interes se îndrepta atunci mai mult în direcţia aceea, decât la discuţiile privind pantalonaşii şi cămăşile.

— Este un nepot de al nostru.

— Fiul unei surori moarte în Ancona, de tânără.

— Este orfan de tată şi de mamă.

— Are douăzeci şi doi de ani.

— Stă cu noi de opt ani.

Dacă Remo era de faţă, fără a lua acest fapt drept o adevărată prezentare, schiţa, doamnei şi domnişoarei, o plecăciune care era totdeauna respectuoasă şi nepăsătoare, o datorie care neputându-se evita, se îndeplineşte în grabă. Şi între – timp, cu mare rapiditate, observa femeile respective, iar dacă era cazul, rămânea la poartă, nu pentru a le vedea ieşind şi urcându-se în maşină, dimpotrivă, nici măcar nu întorcea capul, ci pentru a-le da lor ocazia să-l poată vedea. Se ferea sa repete un salut, fie chiar şi rece şi distrat, atunci când nu-l vedeau mătuşile, lăsând să se înţeleagă că omagiul precedent le era adresat lor, nu doamnelor; se ferea, de asemeni, să-şi întrerupă discuţia cu Palie, pentru a le saluta. Şi fiind neîntrecut în această artă, fără a fi nevoie să le privească nici măcar în fugă, îşi dădea seama exact de interesul pe care-l stârnise deoarece femeile, crezându-l cu gândul cine ştie unde, întârziau studiindu-l, cum nu putuseră să facă mai înainte, în faţa celor două surori; şi nu era uşor de stabilit cine îl scruta cu mai multă insistenţă, fiica sau

mama. Prima, în ajunul nunţii, făcea poate vreo comparaţie melancolică, mulţumindu-se să admire, deoarece nu există soţie fidelă (la acest adjectiv nu vreau să adaug şi cifre, nu cunosc statisticile) care să nu-şi fi înşelat soţul de mai multe ori, măcar din ochi.

Când însă veneau preoţi, mătuşile făceau o prezentare oficială, iar Remo lua cu respect mâna pe care i-o întindea amabil acea faţă bisericească, mai mult prieten decât client. Vorbeau împreună despre lucruri indiferente. Remo zâmbea deschis, devenea vorbăreţ, încât mătuşile se priveau mirate, întrebându-se de unde ieşea atâta elocinţă şi bonomie. Cu preoţii utiliza o tactică specială, care nu avea nimic de a face cu aceea folosită pentru toate celelalte categorii, captivându-le în mod sigur simpatia: se prefăcea că se dăruie, ca un băieţandru nesocotit, cu naivitate, astfel încât, dacă femeile trebuiau să alerge după el, pentru a nu-l prinde niciodată, aceştia plecau siguri că l-au prins din zbor şi că l-au luat cu ei, deşi nu luaseră nimic. Plecau exprimându-şi bucuria faţă de mătuşi: „un tânăr frumos, simpatic, vioi, desigur că sunt mulţumite de a-l avea lângă ele”. Nu erau capabile să răspundă. Faţa Terezei, pierzând aerul dur de lucrătoare, devenea ca o ceară care se topeşte la căldură, iar Carolina se aşeza mai bine pe scaun, de teamă să nu cadă. Numai când apăreau călugăriţe, Remo se îndepărta în grabă, fără măcar să se întoarcă. Iar ele, la rândul lor, mergeau drept înainte, lăsând să se bănuiască un semn al crucii făcut în gând, din cauza acelei întâlniri a doua forţe eterogene. Dar mătuşile se pricepeau cum să-şi ia revanşa cu acestea; le făceau să revină de cincizeci de ori pentru a vedea dacă nu s-a terminat faimoasa lor faţă de masă ori faimosul lor stihar, răspunzându-le dispreţuitor: „nu, nu s-a putut face”.

De câtăva vreme, devenise clientă asiduă a brodezelor o fiinţă bizară care locuia la Settignano într-o vilă, o contesă rusă ajunsă acolo după revoluţie şi pe seama căreia circulau multe istorii şi bazaconii. Soţul, om politic al regimului trecut, murise în timpul revoluţiei, iar contesa, pierzându-şi propria-i naţionalitate, le adoptase

pe toate: era fiica Societăţii Naţiunilor. Scăpase de furtună, la izbucnirea acesteia, plecând întâmplător la Paris. Pe vremea aceea poseda o casă la Paris, unde locuia o bună parte a anului, şi se pare că-şi salvase complet, sau măcar în bună parte, averea personală; sau această avere putuse, având picioare bune, s-o preceadă, deoarece avea maşini magnifice, o vilă, servitori şi ducea o viaţă fastusasă şi originală. În loc să se înconjoare de doamne şi domni din lumea bună, aşa cum rangul său lăsa pe fiecare să-şi imagineze, se înconjura exclusiv de tineri, de un tineret masculin sportiv. Nu era văzută niciodată cu o femeie. Şi dacă din punct de vedere material scăpase dintr-un ciclon infernal, în schimb, în spiritul său se dezlănţuise un altul inexorabil; din intelectuală devenise sportivă. Fotbalul, boxul, săriturile, cursele de orice fel luaseră locul gândurilor profunde, al studiilor umaniste, al elanurilor şi armoniilor lirice, al discuţiilor docte, spumoase sau trudnice. Recunoştea treizeci şi nouă de ani, cu inimă uşoară, dar era uşor de înţeles cum în pragul celei de-a patra decade contesa voia să se oprească şi proceda nu în chip de cerşetor plângăreţ şi rugător, sau măcar neîncrezător şi fricos, prevăzător; şi nici ca un copil care ţipă fără motiv, urlă şi face gălăgie fără să ştie pentru ce, şi o dată poticnit nu mai există niciun mijloc de a-l urni mai departe; ci pentru că locul ei era dincolo de cincizeci de ani, cu prisosinţă.

Surorile Materassi îi confecţionau dintr-o pânză extrem de fină, un veşmânt al ei special numit „combinezon crin”, adoptat de când contesa se stabilise la Florenţa, ca omagiu adus semnului floral al oraşului gazdă: o cămaşă cu pantalonaşi ataşaţi la ea, care învăluia trupul de la sâni până în partea de sus a gambelor în caliciul parfumat ca al florii de la care-şi trăgea numele.

Din salutul schimbat între Remo şi contesă se iscă, în legătură cu automobilele, o adevărată discuţie. Se întâlneau în fiecare zi pe drumul dinspre Settignano. Remo o cunoştea din auzite pe doamna aceea care-l privea insistent, fără a reuşi să-l determine să-i înapoieze măcar o

privire, deoarece Remo, în loc să se uite la ea.

Mi cerceta cu cel mai mare interes maşinile ei foarte diferite de acelea cu care era el nevoit să meargă, pe acelaşi drum. îl surprinsese de mai multe ori în pană, în vreme ce se trudea s-o repună în mişcare. Râdea, râdea contesa, râdea fără menajamente. Iar Remo, în loc de a se necăji pentru uşoara zeflemisire, râdea cu ea de mizeria propriilor lui resurse, deoarece se lăudase că este intermediar de automobile şi reprezentantul unei societăţi, privind lucrurile cu mult umor, în timp ce, în minte, cocea o hotărâre: unui tânăr ca el îi trebuia neapărat o maşină frumoasă, trecuse vremea rablelor de două sau trei mii de lire, pe care numai ardoarea sa şi a lui Palie erau în stare să le menţină sub soare; posesia unei maşini respectabile devenea necesară ca şi pâinea. La aceste lucruri se gândea Remo în timp ce râdea cu contesa. Dar când, pe neaşteptate, ea îi propuse s-o însoţească la Settignano pentru a-i vizita vila, o refuză cu aceeaşi seninătate, adăugând că trebuie să se ducă la Florenţa. Veselia doamnei avu un moment de suspensie, apoi reîncepu să râdă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic; nu era o femeie care să se dea uşor bătută şi continuă să râdă, urcându-se în maşina ei şi salutându-l pe Remo într-un fel din care nu se putea deduce dacă voia să ia ceva de la el, sau să-i lase ea ceva de-al ei. Şi într-un caz, şi în celălalt, Remo nu păru grăbit, fie acceptând ce i se oferea atât de generos, fie cedând ce i se cerea râzând.

După două zile, contesa era acolo pentru noi şi mici variante ale combinezoanelor-crin, din care de data aceasta surorile Materassi trebuiau să-i confecţioneze o duzină întreagă.

Remo o aştepta.

Conversaţia fu reluată, dar de data asta pe cele mai pasionante teme sportive, iar când contesa plecă, Remo acceptă invitaţia şi se urcă în maşină pentru a se duce la Florenţa. Încă două zile, o nouă vizită. Contesa era acolo în toate zilele şi revenea, se înţelege, pentru că nu reuşea să strămute baza întâlnirilor şi să creeze una nouă. Dacă voia

să-l vadă pe Remo, trebuia să se ducă să-l caute acolo, singurul loc în care el se lăsa pescuit. Iar când, ieşind, îl invita să meargă la Florenţa, profita de invitaţie cu multă dezinvoltură şi se urca în automobil. Când, dimpotrivă, voia să-l conducă la Settignano, pentru a-i vizita vila, refuza pe loc şi hotărât, spre dezamăgirea mereu crescândă a contesei: avea treabă, trebuia să se ducă în oraş unde era aşteptat, chiar era în întârziere şi trebuia să alerge, să-l cheme pe Palie, să pună în mişcare manivela, frigarea, locomotiva, râşniţa de cafea, cum îi spunea râzând contesei, sau dacă era gata, urca în grabă, după ce o conducea pe doamna la maşina ei.

În timp ce stătea de vorbă cu ea, timp ce tindea să se lungească mereu, se învârteau în sus şi în jos prin faţa casei, de-a lungul micului zid scund, ca două santinele, vorbind de sport, exclusiv despre sport, singurul subiect despre care se putea cineva întreţine cu Remo şi singurul de acum înainte şi pentru doamna care era sportivă până la exces, după ce părăsise, şi fără regret, domeniul spiritului. În vila sa puteau fi întâlniţi cei mai celebri campioni ai zilei, cu care era prietenă: lupte, scrimă, box, fotbal, înot, canotaj, sărituri de la trambulină, sărituri în înălţime, polo pe apă şi baschet, ciclişti şi alergători, aviatori şi automobilişti. Ea însăşi se îndeletnicea cu unele din aceste activităţi, era vâslaşă de forţă şi înotătoare rezistentă. Făcea scrimă, avea în casă o piscină şi în fiecare dimineaţă, înainte de baie, făcea exerciţii la inele şi la bară. Dar acesta nu era singurul motiv pentru care isteţii settignanezi numeau vila sa „club popular de gimnastică”. Nu lăsa o cursă, o partidă, o întrecere, nu exista nici loc, nici vremea rea care s-o reţină sau s-o sperie. Iar în timpul desfăşurării competiţiei, se entuziasma atâta, încât se putea chiar bate cu o altă femeie. Ca oricărei romane de adopţie, îi era familiar gestul de a-şi arunca bereta învingătorului, la sfârşitul unei dispute. Persoanele maliţioase spuneau că deşi era scris pe căptuşeală numele cu stema şi cu adresa contesei, nu toate beretele se întorceau acolo de unde proveneau. Şi cum un

timp, la Paris, casa ei fusese frecventată de cei mai renumiţi pictori şi sculptori, muzicieni, literaţi şi filosofi, după ce prezidase timp de mulţi ani dezbaterile lor, împărţise chinurile lor cerebrale, se bucurase de intimitatea şi de prietenia lor, ca urmare a acelei revoluţii mai sus-amintite, trecuse în partea opusă, la acţiune, care rezolvă toate problemele, se lepăda de ei în masă, numindu-i pe artişti şi specia lor *emmerdants1* iar pe profesori şi filosofi cu morala lor confuza şi îndoielile lor pesimiste, *vieux cocus*. Nu exista o filosofie mai bună decât aceea care se face cu braţele şi cu picioarele în aer liber, lăsând creierul neatins, în timp ce toate celelalte provin din tumefierea acestuia: *„Je suis grecque"*[12], repeta scandând contesa şi aruncând în mare tot bagajul naţionalităţii sale geneveze: „je suis *grecque*", zicea ea, adăugând că italienii sunt urmaşii naturali ai Greciei, şi că tineretul italian este cel mai bun din lume, echilibrat *„dan*s să *chaleur" 4* şi că ea găsise în Toscana o materie *formidable*. Găsise acolo – nici mai mult, nici mai puţin – omul. E sigur că bietul Diogene, de pe lumea cealaltă, probabil o privea cu invidie, cu un pic de mânie, după ce căutase, atât de inutil, cu felinarul lui, şi probabil că-şi spunea, mişcându-şi buzele: „ia te uită cine trebuie să-l găsească"…

Toate aceste comentarii erau făcute mergând în sus şi în jos prin faţa casei de un număr infinit de ori, şi care tindea să crească cu fiecare nouă vizită.

La început surorile Materassi, ori de câte ori cei doi treceau prin faţa uşii, ridicau maşinal capul, fără a se privi, apoi luară Obiceiul de a se face că nu-i mai iau în seamă, rămânând înclinate peste lucru, oricare ar fi fost tonul discuţiei, de vorbeau tare sau domol, şi oricare ar fi fost furia şi râsetele răsunătoare ale doamnei. Dar nu este de crezut că ele se obişnuiseră cu un astfel de obicei, şi că răbdau cu o paşnică resemnare, ci simţeau că le doare ficatul şi că li se sfâşie inima, deveneau tot mai furioase

12 Sînt grecoaică (fr.).
s In entuziasmul lui (fr.).

din pricina acelei femei, a modului ei de a se purta şi de a proceda, a vocii ei insolente şi a figurii ridicole, pentru vizita aceea care dezvăluia acum, fără ruşine, adevărata cauză escamotată de pretextul cămăşilor. În timpul conversaţiilor acelora, pe de o parte se simţeau prinse ca într-un bloc de gheaţă, iar pe de alta ca într-un cuptor încins, ca într-o tigaie, la prăjit. Dacă măcar s-ar fi făcut auzită Giselda de la primul etaj. Dar de unde! Cânta numai când ar fi trebuit să tacă, nu făcea niciun lucru care să fi fost pe placul surorilor. Acum, când vocea ei ar fi constituit o intervenţie cerească, cu o strofă mică adecvată acelei împrejurări, infernala creatură era mută ca un peşte. Şi nemairidicând capul, când nu mai puteau, explodau în invective, altfel ar fi plesnit. Iar când contesa afirma cu inima uşoară că are treizeci şi nouă de ani: „se leagănă în vise!” exclamă Tereza, iar Carolina repeta: „Neruşinata! Cu alţi douăzeci de ani în plus”. Şi începeau să înflorească afirmaţiile ei, ca şi cum ar fi răspuns la litanii.

— Drăguţă, vâslaşa!

Şi dacă spunea că-i plăcea să înoate:

— Îneca-s-ar!

Sau că face scrimă:

— Să crape, neghioaba!

— Tare-aş mai vrea s-o văd sărind!

— O fi sărind ca ursul.

— Nu, ca o maimuţă.

— Măcar de şi-ar frânge gâtul!

— De-ai putea s-o împăiezi.

— Să-i dai foc!

— Da, dar întâi s-o ungi bine cu smoală.

Şi-şi vărsau necazul pe istorie, căci după ce pierise cine ştie câtă lume cumsecade şi cinstită, lăsase să scape o unealtă a diavolului ca asta.

Contesa nu se mai ocupa acum de ele în niciun fel şi se comporta ca şi cum s-ar fi găsit într-o cafenea, fără să le arunce măcar o privire şi pleca fără a catadicsi să le salute.

Vorbiră cu Remo despre chestiunea aceasta. Trebuia

să se termine cu vizitele astea: pentru bunul renume al familiei, femeia aceea trebuia îndepărtată, şi fără întârziere. Remo răspunse cu cea mai mare seninătate că el nu avea niciun amestec în anumite vizite, iar dacă acea contesă se întreţinea cu el mai mult timp, nu era el omul indicat s-o expedieze, nu era stăpân acolo şi nu putea să fie mojic cu o persoană atât de gentilă.

Atunci mătuşile ajunseră la o hotărâre eroică: să lase deoparte orice altceva şi să lucreze şi noaptea, pentru a termina combinezoanele-crin în cel mai scurt timp cu putinţă, pentru a scăpa de clienta nedorită.

În decurs de o săptămână fură executate cele douăsprezece combinezoane, iar Giselda îi trimise imediat contesei nota de plată.

Şi cum în cazul precedent o puseseră să plătească şaizeci de lire bucata, preţ stabilit de comun acord, pretextând osteneala ce-şi dădeau, provocând o discuţie în cursul căreia să aibă o astfel de atitudine încât să lichideze cu ea, îi cerură suma de şaptezeci şi cinci de lire.

A doua zi dimineaţă, automobilul contesei se opri în faţa casei, şi din el coborî şoferul cu un pachet şi un plic: nota de plată cu suma respectivă. Contesa plătea fără să sufle nimic despre mărirea preţului. În pachet era material pentru alte douăsprezece combinezoane de executat, de data asta pe îndelete, fără a le deranja; urma să vie ea însăşi pentru a stabili modelul şi broderia.

Surorile Materassi rămaseră perplexe, încremenite, cu banii şi materialul în mâini, fără să ştie ce mişcare trebuiau să facă. Tereza înscrise socoteala, preocupată, ca şi cum ar fi semnat un act grav, şi când rămaseră singure, se priviră una pe alta: „Ce facem? Ce-i de făcut?”

În ziua aceea, după dejun, imediat după plecarea Giseldei, Remo trebui să atace un subiect foarte important. împlinise acum douăzeci şi doi de ani, era deci momentul să se gândească la un aranjament concret, având în vedere posibilităţi pe care nu intenţiona de loc să le scape: reprezentanţa, pentru zona Florenţei, a unei noi maşini destinate să aibă mare succes. Dar pentru a intra în

legătură cu casa producătoare, cât şi pentru a se putea impune, trebuia ca el însuşi să posede o maşină în valoare de treizeci şi cinci de mii de lire. De pasul acesta depindea viitorul lui.

— Treizeci şi cinci de mii de lire? repetară mătuşile, uluite.

— De plătit în rate.

Cele două surori nu mai auziseră niciodată pronunţându-se cu atâta simplitate o asemenea cifră. În viaţa lor, cifrele fuseseră etape obositoare şi lungi, ca nişte ascensiuni pe munţii inaccesibili, ale căror piscuri fuseseră atinse printr-un sacrificiu de sine complet. Până în ziua aceea, fusese vorba de două sau trei mii de lire pentru o factură de achitat, pentru a face faţă vreunei necesităţi sau alteia, cheltuielilor zilnice. Cifra le înspăimântă, nu avură puterea de a se indigna, nici de a spune nu, de a se răzvrăti în faţa unei cereri atât de exagerate mai mult pentru mentalitatea decât pentru posibilităţile lor. Înclinară capul pentru a spune un „nu” dureros, fără glas, de parcă ar fi primit o lovitură mortală.

— Nu-i nimic, răspunse Remo calm, resemnat, înţeleg, înţeleg, aveţi dreptate, ştiu.

Apoi, întorcându-se spre Palie, îi spuse să pregătească maşina, fiindcă pleca de acasă pentru două zile şi, lucru de-a dreptul neobişnuit, urma să plece singur. Între timp, se urcă în camera lui pentru a-şi pregăti o valiză. Sosind maşina, îşi închise valiza şi mare fu mirarea mătuşilor văzându-l că pleacă nu spre Florenţa, ca întotdeauna, ci în direcţie opusă, pe drumul care duce spre Settignano.

Nu avură nici măcar forţa de a-şi rosti cu voce tare bănuiala şi numele acela. Trecură două zile de tăcere adâncă, şi Remo reapăru la Santa Maria la volanul unui magnific automobil.

Fu o reîntoarcere tristă. În loc să producă veselie, splendoarea maşinii reflecta în casă nelinişte şi durere. De o parte tăcere şi indiferenţă, de alta, tăcere plină de reproşuri şi de ameninţări.

După două zile de chin, de astfel de tăceri dintre care una devenea din ce în ce mai grea, mai de plumb, iar cealaltă, tot mai aeriană, nepotul fu acela care sparse gheaţa cu obişnuita lui naturaleţe şi cu un surâs pe buze, un surâs aproape dulce, şi de o dulceaţă în care totuşi mătuşile nu era bine să se încreadă prea mult.

— În fond, se poate şti ce vreţi de la mine?

Neaşteptându-se la o asemenea introducere, femeile se priviră una pe alta, înspăimântate, simţindu-se dezorientate în faţa interlocutorului lor care, în lipsa unui răspuns, repetă liniştit scandând bine silabele:

— Ce vreţi de la mine?

Se uitară încă o dată una la alta, de două ori, apoi îl priviră pe el, când socotiră că au găsit şirul cuvintelor.

— Să lămurim o chestiune, zise Tereza regăsindu-şi calmul şi înfruntându-l cu tărie.

— Ce chestiune?

— Cum ai obţinut maşina aceea?

Remo arăta că vrea să se înarmeze cu toată răbdarea şi cu o bună doză de supunere, vorbind pentru a convinge.

— Maşina îmi este necesară, v-am mai spus-o, îmi este absolut indispensabilă, trebuie să-mi încep o carieră, trebuie să-mi fac o situaţie, nu mai pot continua multă vreme astfel. Sper să obţin reprezentanţa, pentru zona Florenţei, a maşinii acesteia sau a alteia. Apoi… apoi… chiar dacă n-aş obţine-o, maşina aduce serviciile ei. oricum. Maşina frumoasă e ca o haină frumoasă, are şi o valoare pe care voi ar trebui s-o cunoaşteţi mai bine ca alţii, şi când colo tocmai voi nu înţelegeţi, aşa-i făcută lumea, iar eu, sper să-mi ating scopul.

— Şi cum ai reuşit s-o plăteşti?

Tereza, pornită pe calea acestor întrebări, avea răspunsul gata pregătit, iar Carolina îl fixa pe Remo avidă şi fremătândă, crezând de pe acum în afirmaţiile sale.

— Din moment ce mi-aţi refuzat ajutorul, asta nu vă mai priveşte.

Acum Tereza ridica vocea, ca să-i ascundă nepotului că trecuse de partea lui.

— Ne priveşte, da domnule, şi încă cum, ne priveşte foarte mult; întrucât faci parte din familia noastră, avem dreptul şi datoria de a şti anumite lucruri despre tine. Şi ridica vocea încă şi mai mult: Aceasta este o casă fără mistere, aşa cum a fost întotdeauna. Noi suntem o carte deschisă şi nu vrem să ne schimbăm. Şi vocea se făcea tot mai ascuţită: Viaţa noastră a stat totdeauna în plină lumină. Acesta este felul nostru de a fi şi va rămâne întotdeauna aşa.

Remo, care prinsese punctul exact în care mătuşile trecuseră puntea, le conceda orice desfăşurări oratorice, înclinându-şi cu tristeţe, sub povara reproşurilor, capul lui atât de frumos şi lucios, bine pieptănat şi care ştia să păstreze la infinit amprenta adolescenţei.

— De altfel… trebuie s-o plătesc în rate. Trebuie să achit până mâine prima rată.

Se făcu că pleacă şi că nu bagă de seamă suspinul de uşurare al mătuşii sale.

— Atunci maşina nu a fost plătită.

— Nu, până în momentul de faţă.

— Şi ai să ai suma mâine?

— Fără îndoială.

— Şi de unde o iei?

— V-am mai spus că nu vă priveşte.

— Îţi repet că asta ne priveşte foarte mult, noi nu putem admite o provenienţă ilicită a banilor. De unde iei banii, de la rusoaica de la Settignano? Ea este cea care plăteşte maşina?

Remo nu răspundea şi avea aerul să-şi spună în sinea lui: „Ei… nu este chiar atât de fraieră femeia aceea”. În acelaşi timp le lăsa pe mătuşi să creadă contrariul.

— Cu titlu de împrumut amical se poate accepta de la oricine.

— Dar nu de la aia, de la aia nu, nu…

Gândindu-se la femeia aceea îşi pierdeau cumpătul, ca atunci când se plimba în sus şi în jos prin faţa uşii, glumind şi râzând cu el.

— De la aia, nu… auzi, nu se iau bani de la anumite

femei, ştim noi bine ce înseamnă prietenia lor. Şi cum vei face ca să-i restitui?

— Destul de curând, îmi va fi posibil.

— Şi prima rată de cât este?

— Douăsprezece mii de lire, scandă el limpede.

Ca şi prima oară, când aflase că maşina nu era plătită, Tereza fu zguduită şi de cifra aceasta.

— La revedere, este târziu, am întârziat, trebuie să plec. Remo urcă rapid scările şi coborî din nou după câteva clipe. Astă-seară nu mănânc acasă, la revedere, repetă el traversând camera ca o săgeată.

— Ascultă!

La rechemarea Terezei, se opri în uşă, cum se opreşte cineva care nu mai are timp s-asculte.

— Ascultă! Dacă este adevărat că maşina îţi este necesară pentru a-ţi face o situaţie, pentru a-ţi deschide un drum spre… Tereza spunea aceasta, dar nu vedea ce drum putea să-şi deschidă nepotul cu ajutorul maşinii aceleia care i le deschidea numai pe toate la propriu, ca să se plimbe fără inconveniente şi cu o mare viteză – am hotărât să ţi-o plătim. De altfel, dacă ai fi vrut să studiezi, am fi cheltuit destul pentru tine. Vreau să spun că-ţi cumpărăm maşina, dar cu o condiţie: să ne asiguri că nu ai nimic a face cu femeia aceea, un tânăr de vârsta ta nu poate avea relaţii cu femei de genul acesta, nu mai vreau să ştiu de ea, de materialele ei, de cămăşile ei, să se ducă să-şi coase unde o vrea, la cine vrea, în iad, noi îi înapoiem totul, nu înţelegem s-o servim, nu vrem s-o mai vedem…

S-ar fi zis că Tereza, mai mult decât de costul maşinii, era obsedată de ideea existenţei acelei oribile femei. Iar Remo, care înţelegea anumite lucruri mai înainte chiar de a se naşte, având o legitimă paternitate a lor, păru că bâjbâie într-o situaţie foarte-încurcată, în timp ce conduita lui era hotărâtă şi liniară; păru că se pierde într-o tulbure fatalitate, pentru a conchide ca unul care prinde o idee grozavă din zbor.

— De altfel… pot să-i duc eu însumi înapoi materialul, va fi pentru toţi dovada cea mai convingătoare.

Ochii Terezei licăriră de fericire la această idee sublimă, iar Carolina suspină atât de adânc, de ai fi putut crede că s-a rupt în două.

Fix în momentul acela Palie ajunsese în prag cu automobilul cel nou şi lucios.

— Daţi-l încoace, luă sub braţ pachetul încă intact şi se pregăti de plecare. Apoi se opri, se întoarse în mijlocul camerei. Cu o condiţie. Femeile începură să tremure de frica acestui pact atât de îndepărtat de imaginaţia lor. Într-o jumătate de oră mă întorc înapoi, să fiţi gata, vom merge să facem o plimbare, iar astă-seară veţi rămâne la Florenţa cu mine: vom cina împreună.

Şi cum îl priveau fără să se clintească, înspăimântate, ca nişte soldaţi cărora li s-ar fi propus să dezerteze, el, punând jos pachetul, le prinse de talie, convingându-le să se ridice, să stea în picioare, luându-le lucrul din mână şi îndepărtându-l de ele.

— Sus, sus, haide repede, într-o jumătate de oră voi fi înapoi, să fiţi gata, nu vă lăsaţi aşteptate.

Din uşă, Niobe, cu mâinile în şolduri, râdea, râdea toată, făcând să se balanseze, din cauza râsului, cele două rulouri de carne ce se uneau în talie, ca două buze imense umflate, de parcă râdea şi cu ele.

— Bravo, aşa da, acum e bine, repeta la acel gest hotărât, asemănător cu scânteia care face să izbucnească o revoltă, răsturnând o ordine străveche şi venerată, ţinută drept eternă, infailibilă; acum da, aşa da, bravo!

Sărmanele de ele se hotărâră să urce scara, de parcă le-ar fi minat cineva de la spate, iar Remo, luând pachetul sub braţ, alergă la volan.

Contesa se lăsă aşteptată un pic, dând ordin servitorului să introducă pe domnul acela într-un salon. Remo refuză, invocând o mare grabă. Rămase în picioare, la intrare, cu pachetul sub braţ, în atitudinea unui furnizor.

Când apăru contesa, rămase încremenită văzându-i astfel şi cu pachetul acela.

— Tocmai voiam să mă opresc azi pe la mătuşile dumitale.

— Vă rog să mă iertaţi, doamnă contesă, şi binevoiţi să iertaţi totodată şi pe mătuşile mele care sunt... cum să spun, originale, puţin cam bizare... Dar aşa sunt ele, sărmanele, şi la vârsta lor, nu se mai pot schimba... Trăiesc în afara realităţii, n-au cunoscut decât munca şi asta le-a făcut trăsnite, capricioase, extravagante, suferă de halucinaţii... de fantasmagorii... şi fac, cu mare uşurinţă, supoziţii eronate... Dar nu este vina lor, trebuie să le iertăm, sunt nişte fiinţe foarte cumsecade, de fapt. Iată aici materialul dumneavoastră, zic că nu se mai sunt în stare să execute genul acesta de lenjerie prea complicată şi care necesită a fi ta atenţie...

Remo vorbea bine dispus şi cu ironie, o ironie care făcea să cadă totul asupra mătuşilor, mascând insolenţa care se ascundea în atitudinea sa şi în cuvintele sale. Iar contesa, înţelegând adevărata semnificaţie a celor două lucruri, încetase, treptat, de a mainale, ascunzând, în ce o privea, cu multă abilitate, propria-i dezamăgire.

— Nu face nimic, nu face nimic, lăsaţi-l acolo, puneţi jos pachetul cu materialul, am să-l dau la altcineva, n-are importanţă...

Dar nerenunţând să vadă clar totul, în loc să-l îndepărteze, încercă să se întreţină cu tânărul, iar cum el se arăta aşa de grăbit, îl însoţi de-a lungul aleii, până la poarta vilei.

— Oh! Ce maşină frumoasă! E nouă?

— Absolut nouă.

— În sfârşit, bravo, foarte bine!... Ai cumpărat-o acum?

— Acum două zile, răspunse Remo, înclinându-se puţin, ca şi cum ar fi voit să mulţumească contesei: de ce?

— Ah! Ah! Ţinteşti sus de tot, bravo, bravo, faci foarte bine, ai dreptate... Acum îi vorbea ca o camaradă, cu un accent bărbătesc. Bravo! Foarte bine, ai perfectă dreptate.

— Când se poate ţinti sus... de ce să n-o faci?

— Desigur, desigur, bineînţeles.

— Există pe lume femei care ar dori să aibă mult

pentru puţin… sau pentru nimic… Contesa îl privea cu ochi întrebători. Şi există altele, în schimb, care dau totul pentru puţin sau pentru nimic.

— Şi dumneata le-ai găsit pe acestea?

— Ei, cine ştie… poate.

— Bravo, într-adevăr, mă bucur din inimă.

Contesa înţelesese totul, sau zicea că a înţeles, râzând zgomotos. Râdeau împreună ca doi buni camarazi. Pe de altă parte, contesa lăsa să se înţeleagă, cu buna ei dispoziţie, că dacă el putea obţine totul pentru nimic, şi ea găsea marfă mai bună şi la un preţ mai convenabil. Râdeau amândoi. Acum erau doi bărbaţi care vorbesc despre afacerile şi despre interesele lor care merg din plin.

— Dar sfârşesc prin a da şi ele ceva, trase Remo concluzia, pe un ton de recunoştinţă curtenitoare: indirect.

— Ha! Ha! Ha!

— Ha! Ha! Ha!

Contesa râse mai tare şi Remo, întrerupându-şi râsul, se înclină luându-şi rămas bun.

După ce râsese cu contesa, faţa-i, care ştia atât de bine să-şi păstreze amprenta adolescenţei, deveni întunecată şi mută, ca a unui copil care se loveşte de realităţile dure ale vieţii. Pe drum, după o lungă tăcere şi respirând adânc, îşi spuse lui însuşi fraza următoare, întorcându-se spre Palie: „da, dragă Palie, toţi banii sunt în mâinile bătrânilor”.

Nu mai spuse nimic altceva, nici nu adăugă dacă el ştia cum trebuia să procedeze pentru a-i face să treacă în mâinile celor tineri. Palie îl privi şi râse, ca şi cum ar fi spus că după doi vine trei, un lucru pe care-l ştiuse totdeauna, deşi nu ştia nimic.

Când, puţin după aceea, Giselda le văzu urcând în maşina lui cea frumoasă pe surorile ei strălucind şi flecărind, aşezându-se drepte şi împopoţonate, cu un cortegiu de oameni extaziaţi în jur, nu avu putere să mai cânte, ar fi vrut s-o facă dar nu reuşi, respiraţia i se opri în gât într-un nod dureros; şi trebui să mulţumească cerului că mai avusese putinţa să respire.

Iar Niobe, rămânând în mijlocul mulţimii vesele, fiind singura în stare să închidă gura, îşi urmărea stăpânele cu privirea şi cu braţele întinse:

— Acuma da, aşa e bine, oricum; o viaţă are omul, bucuraţi-vă şi voi de ceva, biete nefericite!

Maşina cea frumoasă schimbase multe lucruri la Santa Maria. Remo făcuse cu ajutorul ei un salt foarte important în ascensiunea lui. În sfârşit, era pe teren propriu, într-un cadru demn de el. Şi în acest cadru demn se mai găsea şi Palie, care, îngrijind-o şi manevrând-o, sau învârtindu-se în jurul ei fără nicio treabă, fără grija zilei de mâine, părea acum un slujbaş scos la pensie; cu una ca asta nu-ţi era teamă, nici n-aveai surprize, nici nu trebuia să te omori ca s-o faci să alerge; acum era ca un îndrăgostit în extaz în faţa obiectului dragostei sale, ca un păzitor de templu, gata să îndepărteze cu lovituri de bici orice contact ce l-ar fi pângărit.

Mătuşile cunoscuseră şi ele lumea, teatrele, cafenelele, localurile. Cel puţin o dată pe săptămână, Remo le ducea să se distreze, le silea să iasă; iar ele nu-şi mai încăpeau în piele de mândrie.

Tereza avea puterea de a se aşeza la o masă de local, să consulte lista şi să comande. În schimb, Carolinei îi tremurau picioarele şi-i spunea încetişor surorii ei:

— Fă tu cum crezi, comandă tu. Da, da, e-n ordine, şi eu vreau la fel.

Şi nu era în stare să scoată o silabă în plus după epuizarea acelui scurt subiect. Dar nu puteau să-şi reţină o exclamaţie, care se repeta, totdeauna la fel:

— Aceea de colo este chiar o femeie cumsecade? Dar cele două nu par prea serioase.

Iar Remo răspundea invariabil:

— Cum aşa? Ce tot spuneţi? Vi se pare. Sunt două domnişoare. Sunt două doamne. E o doamnă de condiţie bună.

— Dar… rămâneau încremenite. N-aveau aerul să fi fost convinse. După puţin timp izbucneau: Aia de colo, eh? Despre cealaltă n-ai să mai poţi spune nu. Se vede cât de

colo.

— Ei cum! Nici vorbă de aşa ceva, repeta Remo.

— Despre aia n-ai să poţi nega!

— Nici vorbă. E prietena tânărului care e cu ea.

— Prietena? Adică, cum vine asta?

— Trăiesc împreună.

— Ah, e o târfă.

— Şi aia?

— E o balerină, dansează la „Imperial”.

Se priveau îngrozite. Adică se străduiau să se regăsească şi să suporte ideea că trec şi ele drept două târfe, drept două balerine ieşite din uz.

În loc să le ascundă, să le ducă în localuri mai retrase sau modeste, Remo le conducea în cele mai frecventate şi elegante localuri, pe care el însuşi le frecventa de obicei şi unde îl cunoştea multă lume; şi neştiind cine erau femeile pe care le întovărăşea, îl salutau râzând, holbându-se la el. „Dar cu cine e, se poate şti? Cine sunt vrăjitoarele alea? De unde au mai ieşit? De unde le-a pescuit?” continuând să le privească ca pe nişte animale ciudate. „E cu mătuşile, sunt mătuşile lui. Le-a adus să ia masa. Stă cu ele în casă, locuiesc împreună…” Dar puţini bărbaţi sunt sensibili la grotescul femeilor, sau le acordă o atenţie fugară concentrându-şi-o toată în jurul femeilor frumoase. Iar el însuşi informa lumea, când era întrebat: „Sunt maimuţele mele dresate, din când în când le scot la aer pe maimuţele mele. Mi-am adus papagalii, să fie văzuţi. Trebuie să fac parale. Vreau să instalez o baracă de circ”. Iar el, care ştia foarte bine cum se îmbrăcau femeile, şi-i plăceau cele mai elegante, tinere şi frumoase, lor nu le da nici cel mai mic sfat, nu le schimba niciun fir de păr din pieptănătură, pentru a le vedea ceva mai puţin caraghioase; în schimb, se părea că, pe măsură ce erau mai groteşti, cu atât îi făceau mai multă plăcere. Le lăsa să fie ele însele fără rezerve, numai să le vadă mulţumite, ducându-le până la Viareggio şi Montecatini, în timpul verii.

Claustratele văzură lumea, viaţa, văzură unde şi cum se mişcau femeile care purtau pe sub rochie fructul

ostenelii lor, al afecţiunii lor, în slujba căruia slujeau de patruzeci de ani cu o fidelitate oarbă. La vederea acestor lucruri, rămaseră zăpăcite şi înspăimântate, curioase şi descurajate. Întorcându-se la Santa Maria şi reluându-şi lucrul, se uitau în jur dezorientate, suspinau, căscau lung înainte de a se aşeza la masă. Păreau să se întrebe: De partea oui era adevărul? Incursiunile acelea fascinante şi misterioase care le deschideau ochii, făcându-le să vadă atâtea lucruri, le îmbătrâneau, le luau prospeţimea, puterea, credinţa, şi în timp ce lucrau, se simţeau indiferente, distrate, cu gândurile aiurea, iar clientele trebuiau să repete anumite lucruri, ca să se facă înţelese, aceleaşi lucruri pe care ele le înţeleseseră întotdeauna, înainte de a fi exprimate. Refuzau un lucru prea migălos şi urmăreau numai câştigul, cât mai mult câştig cu putinţă, pentru că nevoia de bani era mare şi urgentă. Dar şi clientela se schimba treptat, treptat, nu mai era aceea de odinioară. Acceptau lucru de mâna a doua, de la executoare mediocre, îndreptându-se spre acelea care lucrau mai repede şi mai ieftin, încrezându-se în incompetenţa şi în gustul îndoielnic al unei categorii mai puţin rafinate şi avertizate. Pe de altă parte, ochii lor, care priveau prin lentile din ce în ce mai groase, cereau să fie scutiţi de marile performanţe ale acului. Luaseră ucenice care să le ajute pentru a putea executa la timp o comandă mai mare. Tratau cu multă răceală lucrul, exagerându-i greutatea, ca pe a unui jug, ca pe o sursă indispensabilă de câştig. Mai înainte s-ar fi răzvrătit în faţa unei execuţii pe care n-ar fi socotit-o perfectă în toate detaliile, demnă de numele lor; ar fi văzut în acel lucru o pată de neşters; acum, ridicau din umeri şi sfârşeau prin a trage concluzia că era prea mult şi ce făceau, părând că se bucură când vedeau că ceilalţi nu descopereau trucurile, expedientele, lipsurile, cât era de uşor să păcăleşti şi să faci să treacă drept autentică o frumuseţe numai aparentă. Se lăsau ajutate de mâini mediocre şi neîndemânatice, tratau lucrul ca pe o fiinţă care a fost prea mult iubită, din toată inima, şi pentru care la un anumit moment dragostea a încetat;

fiinţa aceea căreia fusese imposibil să i se descopere un punct, un gest care să nu fi fost frumos, perfect, în privinţa căreia nu fusese admisibilă nicio îndoială, nicio incertitudine, nicio suspiciune, nefiind tolerată nicio judecată proprie, sau a altora, era acum supusă criticii, privită cu scepticism, lăsa să i se vadă zbârciturile şi rânjetul, şi recunoscând-o, producea o plăcere amară, se vorbea de ea cu detaşare. Ce departe erau zilele în care Carolina îşi trecuse propriul sânge în rănile Cristului crucificat pe care-l brodase, punând tot sufletul ei în alba strălucire a azimei de pe etola Sfântului Părinte!

Nici vecinii nu mai erau aceiaşi ca pe timpuri, când cele două surori stăteau la fereastră, să se bucure de lumea care se plimba duminica, sau alergau la poartă în grabă ca să vadă soldaţii cu mersul maiestuos, sunând din trompete şi răpăind în tobe, intonând cântece patriotice sau nostalgice, zgâlţâind casa cu greutatea afeturilor. De atâţia ani nu se mai duceau nici măcar până la Fiesole, la târgul de la 4 octombrie. Acum nimeni nu mai risca să le păşească pragul fără un motiv plauzibil, important, doar aşa pentru a sta puţin la taifas, deoarece primirea lor ca şi atitudinea vizitatorului erau mult schimbate. Nici nu se sinchiseau să afle ce se întâmpla în afara casei lor, care le absorbea complet. Vecinii dădeau buzna afară, pentru a le vedea plecând cu automobilul, distanţa până la ele devenise prea mare. De la sosirea lui Remo, această distanţă crescuse din ce în ce mai mult.

Remo nu era iubit de nimeni din împrejurimi, dar, cum se întâmplă întotdeauna cu cei puternici, era temut şi respectat de toţi. „Sărmanele Materassi! Sărmanele Materassi!” ziceau vorbind de el, întrebându-se de unde lua banii ca să trăiască pe picior mare, cu toate că nici vorbă nu era ca el să lucreze ceva. Din fiecare cuvânt, învăluit în ciudă şi invidie, răzbătea admiraţia. Fetele îl asemănau cu cei mai celebri idoli ai cinematografului şi cine ştie de câte ori, ca un Făt-Frumos, le apărea în vis. Trupul lui avea o linie încântătoare. „Sărmanele Materassi!”, repetau necontenit. Şi văzându-le cum plecau

în automobil, spuneau: „Au înnebunit de tot cu atâta veselie! Ca bunicul!”, ziceau reprobându-le slăbiciunea faţă de nepot. „Ca tatăl lor!”, reproşându-le slăbiciunile lor. O oră de rătăcire şi de uşurinţă ştergea fără milă şaizeci de ani de suferinţă şi renunţări. Iar dacă, uneori, Remo schimba câteva cuvinte cu câte cineva, acela considera evenimentul ca pe o mare onoare, povestind tuturor conversaţia avută cu el, adăugând bineînţeles mult de la sine, lăudându-se că-l cunoaşte, că poate să stea de vorbă cu el, că-i este prieten, că se bucură de intimitatea lui, că-i e confident.

De câtăva vreme ceva obscur plutea deasupra casei, se înteţea în chip misterios, invizibil, lucru pe care Niobe avu prilejul de a-l descoperi, împărtăşindu-l cu nesfârşite reticenţe şi precauţii stăpânelor. Niobe era pentru prima dată meditativă, gânditoare şi serioasă în faţa întâmplărilor vieţii.

Până ce, într-o zi, fiind sigure de absenţa lui Remo, şi trimiţând-o pe Giselda la Florenţa cu o listă nesfârşită de comisioane, fu introdusă pe portiţa dinspre câmp o tânără care intră în sufragerie prin bucătărie.

O cursă? O răpire? Un complot? O fugă?

Atmosfera creată în jurul acestei apariţii era atât de fantastică, încât putea justifica toate posibilităţile romanului sau ale dramei. Şi ce stârnea mai mult fantezia era deosebita frumuseţe a tinerei fete, cu un corp superb, înaltă şi blondă, cu ochi imenşi, de un albastru închis, cu buzele roşii şi obrajii de un roz diafan. Pentru asemenea culori nu e de loc exagerat să se recurgă, cum fac unii, la comparaţii cu splendorile tuturor grădinilor terestre şi celeste. Prin atitudinea mândră şi expresia îndurerată a feţei, părea o principesă pe care vreo conjunctură nefericită o făcuse să fugă îmbrăcată ca o cerşetoare.

O îndemnară să şadă la masă, iar în faţa ei şedeau surorile, cuibărite una într-alta, ca şi când ar fi voit să recupereze prin apropierea trupurilor căldura sustrasă de o stare de spirit care le îngheţa, şi să se protejeze cu ajutorul persoanei de-alături. Nu ştiau cum să înceapă o

discuţie care, nici vorbă, nu putea fi începută de fata aceea. Nu-şi putea nimeni închipui ce cuvinte ar fi putut ieşi de pe buzele acelea nespus de frumoase, înfiorate ca de febră.

Dar iată, că fu chiar ea cea care începu, fără a articula o silabă. Plecând capul şi mai mult, până ce aproape-şi atinse pieptul cu bărbia, ca şi cum şi Dar fi ascuns instinctiv, neavând forţa de a şi-l ascunde cu mâinile, începu să plângă încet, străduindu-se să-şi înăbuşe zgomotul plânsului, lăsând să se vadă că nu mai reuşea să-şi stăpânească lacrimile pe care şi le reţinuse până atunci.

— Aşadar e chiar adevărat?

Abandonându-se în voia plânsului care se înteţise, înclinând mai mult fruntea, copila răspunse fără să vorbească, căci tăcerea ei mărturisi totul.

Tereza se scărpină în cap la rădăcina părului, de jur-împrejur, ceea ce o readucea la realitatea pe care trebuia s-o înfrunte. Iar Carolina se vârî în ea, strângând-o de braţ, cum fac copiii când le e frică şi se lipesc de trupul mamei lor.

— Rău… rău… iată… e rău, da, foarte rău.

În fond, Tereza nu ştia ce să spună, în sufletul ei se ciocneau sentimentele cele mai contradictorii, şi cum un nod îi strângea gâtlejul, se isca un amestec de cuvinte, din care nu putea rosti decât câteva, greoaie, ciuntite, fără sens, de niciun folos faţă de evidenta gravitate a situaţiei.

— Foarte rău… foarte rău…

Iar Carolina, văzând plânsul acela, se străduia cât putea să nu plângă şi ea.

— Şi noi suntem două fete… Faptul că o asemenea introducere nu provoca nici cea mai mică umbră de râs, arăta clar gravitatea cazului. Suntem şi noi două fete şi am fost şi noi tinere şi nimeni nu poate spune nimic despre purtarea noastră, întreabă pe cine vrei, nu afli nimic, chiar nimic, nimeni nu poate spune nimic, întreabă, întreabă, întreabă numai…

De fapt, declaraţiile ei nu constituiau nişte acuzaţii,

erau neutre, spuse mai mult ca să nu tacă, reprezentau agitaţia indispensabilă, pentru a evita o tăcere atât de periculoasă şi insuportabilă.

— Nu ne-au găsit niciodată gravide, nu…

Cuvântul acesta, care părea că nu vrea să fie rostit, o dată ieşit de pe buzele lor, fără nicio legătură aparentă, cum se întâmplă în asemenea cazuri, făcu contactul cu logica.

— Acum ai făcut-o, ai făcut-o… Şi încă ce năzbâtie! Trebuie îndreptat totul. Îndreptat… cum să zic? Într-un cuvânt să îndrepţi… cum? Te întreb eu pe tine, cum? Spune, dacă ai curaj, ce-i de făcut? Spune tu, fiindcă eu nu sunt în stare să fac ce trebuie. Asprimea crescândă tindea să dea un conţinut glasurilor acelea dezlânate. Fiecare şi-o face cu mâna lui. Cine o ia în glumă, Doamne, are ce îndura! Şi de când eraţi în dragoste?

Ori că nu putea, ori că socotea toate acestea ca fiind făcute în propriul ei interes, la apostrofările Terezei, pe un ton mereu mai ridicat, fata nu răspundea în niciun chip.

— Să trăieşti cu un băiat care n-are nicio poziţie… Şi totuşi ar trebui să ştii, ai împlinit optsprezece ani, nu mai eşti o fetiţă… ar trebui să ştii! Să fii sănătoasă! Ce urmări! … Cine face una ca asta, să tragă… Găsind un punct solid de sprijin, părea că voia să se baricadeze îndărătul acestei maxime prea puţin evanghelice. Chiar aşa, ai înţeles? Aşa. O să trimitem să te cheme, dacă o fi nevoie de tine. N-am idee, ridică ea glasul imperios: n-am ştiut nimic, nu vreau să ştiu nimic. Nu vreau să ştiu nimic despre aceste lucruri.

Pentru un moment, fata nu lăsa să se vadă decât voinţa de a nu reacţiona, ba chiar de a ceda oricât i s-ar fi cerut să cedeze.

Fusese câteva luni la ele, pentru a învăţa broderia, mai mult, fusese prima lor lucrătoare din ziua în care hotărâră să-şi ia un ajutor; era tânăra cea mai plină de viaţă şi mai frumoasă de pe meleagurile acelea, şi binecunoscută în tot ţinutul pentru frumuseţea ei. Acum executa la ea acasă câte o broderie mai uşoară, pe cont propriu. Era fiica unui grădinar, un om sărman care avea

în arendă un petec de pământ pe drumul care duce spre Settignano şi care, cultivând zarzavaturi şi flori, înjghebase nişte sere mici, rudimentare; erau oameni foarte săraci, care se trudeau în fel şi chip pentru a trăi. În timpul verii, Remo se oprea adesea, dimineaţa, în faţa porţii la care locuia copila, şi la auzul claxonului repetat de trei ori, ieşea taică-său ori un frate, dar mai adesea fata în persoană. Palie zicea râzând: „o floare”, deoarece el, născut şi crescut la ţară, unde florile sunt un lucru atât de comun, nu cunoştea numele lor şi le numea „flori” în general, sau „trandafiri” pe toate, aşa cum numea „perle”, tot ce puteau purta ca podoabă femeile, de erau perle într-adevăr sau pietre preţioase, mărgele de sticlă, de porţelan, de orice fel sau de orice culoare. „O floare”, zicea Palie, şi grădinarul sau fata i-aduceau lui Remo o gardenie, pe care şi-o fixa la butonieră, reluându-şi apoi imediat volanul. Aceasta era singura relaţie cunoscută pe care Remo o avusese cu acea familie; nimic n-ar fi lăsat să se presupună o asemenea poveste. Nimeni din partea locului nu putuse descoperi că cei doi erau înţeleşi, că erau în dragoste: nimeni nu-i surprinsese împreună – şi oamenii din ţinutul acela nu lăsau să le scape nimic, erau avizi să afle asemenea întâmplări. Nu numai atât, dar şi în perioada în care fata venise să lucreze la mătuşile lui, Remo îi arătase un dezinteres total, care nu le scăpase celor două femei şi fusese, dimpotrivă, politicos până la neverosimil. Dată fiind frumuseţea provocatoare a ucenicei, atribuiau acest lucru virtuţii excepţionale a nepotului lor, precum şi respectului pe care îl avea faţă de sine însuşi şi de casa lor, şi mai presus de toate faţă de mătuşi. Virtuţi civice care puteau fi date de exemplu lumii întregi. Dar în privinţa acestei relaţii atât de spontane şi simple, dumneavoastră trebuie să ştiţi un alt obicei, care desigur o să vă uluiască, şi anume, faptul că în timp ce locuitorii oraşului doresc din toată inima să trăiască la ţară şi caută să se ducă acolo cât mai mult cu putinţă, pentru a-şi umple simţirea de poezie, în şiruri, în cete, în cortegii, în grupuri, dar mai ales perechi, împrăştiindu-se printre boschetele primitoare, pe

malurile unui râuleţ, pe o culme, pe un vârf de munte plin de farmec, sau în grotele ademenitoare care îi adună laolaltă, cei de la ţară, în schimb, având atâtea minunăţii la îndemână şi puţind să se bucure de ele până la saţiu, sunt sătui de poezie, şi se duc să se desfăşoare înăuntrul zidurilor oraşului, se duc toţi să se ascundă în mijlocul acestuia pentru a face dragoste.

Când Remo se reîntoarse acasă, îl chemară în sufragerie, punându-l să şadă în acelaşi loc în care se aşezase fata, la masa devenită parcă o bancă de tribunal.

În acelaşi loc, dar într-o atitudine mai independentă de data asta, se aşezară mătuşile, gata de atac, fără şovăiri.

Deşi fu luat pe neaşteptate, Remo înţelese din zbor despre ce era vorba, ţinându-şi totuşi, admirabil, fruntea sus.

— Ştii, a fost pe aici Laurina, zise Tereza cu un ton sincer şi dur, cu faţa contractată, cu o expresie crudă, acea expresie pe care ştia s-o ia când era la mijloc o femeie, şi care expresie, în fond, nu o avea de obicei.

— Ei bine? răspunse Remo, pentru a tăia scurt începutul procedurii.

— Ştii tu ce zice?

— Da, ştiu, adică nu, presupun…

— E adevărat?…

— Da.

Pronunţă această silabă cu siguranţă, apăsat, cu întreaga lui responsabilitate bărbătească.

La acest „da”, la acest răspuns sigur, Tereza păru că îngheaţă. Aici se cade să adăugăm că, numai cu câteva zile mai înainte, rămăsese ca de gheaţă şi sărmana Laurina, care atunci când îi spusese printre sughiţuri „sunt însărcinată”, auzise răspunsul, „dar eu, nu”, fără niciun alt comentariu. Lacrimile i se opriseră pe gene, iar faţa îi devenise ca a mătuşii.

— Şi ce ai de gând să faci? îl zori Tereza, cu o nuanţă de ameninţare în glas.

— Ce ar face orice tânăr de onoare în locul meu, zise

Remo cu simplitatea solemnă a hotărârilor supreme.

Puţin a lipsit să nu-l întrebe care era datoria aceea. N-o ştiau? O uitaseră? Sau nu voiau să creadă un asemenea lucru? Dar se reţinură la timp, continuând să răspundă, deşi în întârziere, distrate şi uluite:

— Mda…

— Mda…

— Sigur…

— Natural…

„E un tânăr de onoare”, se gândea Carolina, ca şi cum ar fi vrut să zică „nu-i nimic de făcut”, în timp ce Tereza părea să izbească cu capul în rectitudinea aceea de granit.

Rămaseră să mestece în gură acea frază care nu voia să le pătrundă în minte şi pe care trebuia totuşi să şi-o amintească, asemeni copilului care învaţă lecţia cu osteneală: „ce ar face în locul meu… orice tânăr de onoare”. „E un tânăr de onoare, se gândea Carolina, nu-i nimic de făcut”. Iar Tereza era tot cu capul repezit înainte, izbind în acea rectitudine de granit.

Trebuie să subliniem că Remo pusese în expresia aceea o bună doză de sinceritate: în fond, în faţa vieţii, era un jucător de noroc, foarte abil; în orice chip i-ar fi fost aşezaţi pionii, se simţea în stare să învingă.

— Mda, mda.

— Sigur.

— Natural.

A doua zi, Giselda avu o nouă listă de comisioane, foarte lungă, de făcut la Florenţa.

La surorile Materassi trebuia să vină parohul din Santa Maria, un tinerel care nu avea mai mult de 25 de ani, blond, cu ochi iluminaţi de acea blândeţe şi docilitate evanghelică, care poate deveni, în îndeplinirea datoriei, rigiditate inflexibilă. Între două doamne, într-o vilă din apropiere, se schimbaseră, pe socoteala lui, aceste cuvinte: „Misionar? Omul acela, misionar!” exclamase una din ele, văzându-l prima dată, iar cealaltă, care-l vedea şi ea tot pentru prima dată, răspunsese pe un ton rugător: „E

aşa de drăguţ, de ce?”

Remo îl cunoştea bine, iar când îl întâlnea în drum dimineaţa, în aşteptarea tramvaiului, îl ruga să urce, spre a-l conduce unde voia. Cei doi tineri, ascetul şi mondenul, şedeau alături în maşină, vorbeau cu simpatie, era între ei un schimb de gentileţe şi o dorinţă de cordialitate, s-ar fi zis de largă înţelegere; la o distanţă spirituală atât de mare, reuşeau să se întâlnească şi să rămână împreună fără tulburare, fără dezaprobare reciprocă, ca şi cum ar fi fost doi peregrini care ştiu că ajung la aceeaşi ţintă, parcurgând drumuri atât de diferite. Când îl zărea de departe, Palie zicea: „preotul!” Aşa cum toate florile erau trandafiri şi toate mărgelele perle, de la cel mai modest paroh, până la Papă, toate feţele bisericeşti erau pentru el „preoţi”. În schimb, Remo zicea: „poftiţi, poftiţi, sfinţia-voastră, poftiţi, urcaţi!”, primindu-l afectuos în maşină. „Unde mergeţi? Unde să vă conduc?”

Lucrul cel mai important şi totodată cel mai dificil era să se tăinuiască fapta, să n-o afle nimeni pe lume, căci o dată scandalul izbucnit, orice încercare devenea inutilă.

După ce ascultase povestirea Terezei, tânărul preot nu ştiu să-şi ascundă un surâs nevinovat, care mărturisea adânca puritate a inimii sale şi simplitatea soluţiei. Stătu puţin să se gândească, făcându-le pe cele două femei să aştepte cu sufletul la gură răspunsul său, dar lăsând să se înţeleagă că o asemenea întârziere se datora unei curtoazii mondene, din pricina extremei delicateţe a subiectului şi care nu putea de fapt influenţa în niciun fel răspunsul său; şi referindu-se cu o vădită satisfacţie la nobilul răspuns al nepotului, trase concluzia că aceea era unica şi adevărata cale, arătându-se dispus să vorbească pe loc tinerilor, fiecăruia în parte.

Cele două Materassi, care însoţiseră discursul lui cu „mda, mda, da, e adevărat, se înţelege, e un tânăr de onoare...” ascunzând decepţia pe care mai întâi de toate voiau să şi-o ascundă lor însele, când parohul se oferi să vorbească tinerilor, se împotriviră împreună: „Încetişor cu vorbitul”, pentru moment pretindeau cea mai mare rezervă

în această spinoasă afacere, să se păstreze cel mai mare secret; era timp destul să vorbească. Nu era nicio grabă.

— Dacă aţi şti… sfinţia-voastră, nu ne trebuia de loc o asemenea poveste. Tocmai asta ne lipsea.

Dar sfinţia-sa ştia totul şi înţelegea totul şi rămânea surâzător şi neclintit în răspunsul său, în timp ce femeile continuau să ceară şi să-şi ceară o explicaţie pe care nimeni nu ştia să le-o dea, pe care nici măcar ele nu îndrăzneau să şi-o dea.

Şi de ce nu reuşea Niobe să râdă de un fapt atât de simplu şi firesc, pe care îl cunoştea din experienţă personală şi atât de uşor reparabil?

În ziua următoare fu chemat doctorul.

Giselda nu mai locuia la Santa Maria, ci la Florenţa. Nu mai făcea naveta, sărmana Giselda, acum când ar fi trebuit să epuizeze repertoriul comisioanelor; mirosind ceva important îndărătul atâtor vizite, o trimiseseră la Florenţa să caute nişte lucruri absurde.

Medicul era un bărbat gras şi vesel, puţin trecut de cincizeci de ani, pe care numai încăpăţânarea ţăranilor putea să-l facă să-şi piardă aerul flegmatic şi să se lase cuprins de accese de furie, în care violenţa avea unicul scop de a le epuiza rapid; căci, abia potolită furia, redevenea senin pe loc, vesel şi fericit. Acela era momentul în care se lăsa uşor înduioşat. Cu atâta seninătate şi bonomie îşi făcea datoria, până la uitarea de sine şi de propriile sale interese. Abia află despre ce era vorba, că începu să râdă, cu faţa lui mare, roză, frumoasă şi rotundă, care se lumină gândindu-se la fata pe care o cunoştea bine. Fetele frumoase, era lesne de înţeles, exercitau încă o mare atracţie asupra maturităţii sale generoase. Îl cunoştea pe Remo, şi ştia că mătuşile erau bine situate şi că-l iubeau, şi nu i se părea nimic mai firesc decât ca perechea să repare prin căsătorie păcatul de a o fi anticipat, şi care îl făcea să surâdă, umplându-i sufletul de duioşie paternă.

— Sunt oameni săraci, ştiţi dumneavoastră, foarte săraci, care-i mulţumesc lui Dumnezeu dacă au ce să

mănânce. E o fată care n-are nici măcar o cămaşă pe ea, se poate spune. Iar dumneavoastră puteţi să-i faceţi una, doar faceţi atâtea!

— A stat două sau trei luni la noi să înveţe broderia, acum lucrează singură. Dar... ar fi trebuit să înveţe altceva, nu e un mare talent... Poate face lucruri mici, atât cât să-şi cumpere o hăinuţă sau pantofi. Remo nu are încă o situaţie... Acum nu face nimic... se ocupă de maşini...

— Dar dumneavoastră sunteţi bogate.

— Nu atât cât se crede, replică prompt Tereza, contrariată.

— În fond, sunteţi bine situate.

— Nu atât cât se zice, insistă tot mai contrariată de acest renume de bogăţie care acum le dezavantaja. În ultimul timp am avut atâtea cheltuieli, atâtea cheltuieli, dacă aţi şti, domnule doctor! Atâtea lovituri, dacă aţi şti! A trebuit să facem faţă la atâtea necesităţi... Băiatul ăsta ne-a costat atât de mult... înţelegeţi?

Carolina, care ţinea capul în jos şi ochii închişi, pentru a lăsa să se înţeleagă că încuviinţa totul şi că tot ce spunea sora ei era literă de evanghelie, începu să dea din cap afirmativ, fără a deschide ochii, spre a demonstra că vorbele erau de două ori sfinte, şi că tocmai din cauza aceasta îşi aveau greutatea lor.

— Câştigurile nu mai sunt aceleaşi, lumea pierde gustul lucrurilor fine, gustul lucrurilor frumoase; de o bucată de vreme încoace, nu se ştie cum, dar probabil pentru a cheltui mai puţin, se mulţumeşte cu orice; iar noi nu mai suntem copile, forţele noastre scad cu fiecare zi, nu mai lucrăm ca odinioară, avem nevoie de odihnă, suntem obosite...

Nu se înţelegea pentru ce Tereza se lăsa în voia unor astfel de confidenţe, care n-aveau nicio legătură cu miezul problemei, ca şi cum ar fi vrut să-l deplaseze pe un alt plan, să-l ocolească, să evadeze, să se ascundă un timp pentru a se reîntoarce apoi cu o altă atitudine faţă de doctor: avea un accent convingător, spre a stârni înduioşarea.

Dar doctorul continua să admită, dând din cap, tot ce i se declara, neschimbându-şi nici cu o iotă părerea. Fata, deşi săracă, era bună şi cuminte, pe lângă că era tare frumoasă, iar Remo, cu un avânt demn de laudă, se angaja să o ia de soţie. Asupra acestui punct, mătuşile închideau ermetic gura, nu îndrăzneau să susţină contrariul, dar îşi rezervau dreptul de a judeca: fata cedase prea uşor asalturilor băiatului.

— Vedeţi, scumpe domnule doctor, şi noi suntem fete, şi noi am fost tinere, ca şi celelalte, şi erau bărbaţi şi pe vremea noastră, şi-şi făceau ca şi azi interesul, dacă îi lăsai să şi-l facă, şi totuşi… despre noi nu poate să spună nimeni nimic, nouă nu ni s-au putut întâmpla anumite lucruri.

— Bărbatul e vânător, interveni înălţând capul şi holbând ochii eroic Carolina, căreia nu i se auzise încă glasul.

Completând-o, doctorul începu din nou să râdă:

— Şi adesea vânează iepuri cu două picioare.

Se înţelege că elementul hazliu al întâmplării era pe gustul său.

— Onoarea… onoarea… repeta Tereza, ştiu eu, Remo este un tânăr de onoare, sunt prima care-l laud şi-mi place mult că este aşa, mi-ar displăcea să fie altfel, dar nici cu această binecuvântată onoare nu trebuie să exagerăm.

Ajunse aici, surorile nu mai voiră să provoace declaraţia foarte clară a medicului – căruia îi mulţumiră cu multă recunoştinţă, după ce îi oferiră ceva de băut – lăsând-o în suspensie, subînţeleasă şi îngropată sub ultimele cuvinte ale discuţiei, multe afirmaţii ca „da… desigur… o să vedem… natural”, întretăiate de suspine. Şi continuară, pe cont propriu, să tergiverseze, să amâne, să caute ca să câştige timp să caute.

Ce căutau, deoarece păreau să caute ceva, în timp ce ascultau diversele păreri, aşa cum preşedintele unei instanţe ascultă martorii în timpul unui proces? Şi ce căuta Niobe? Da, şi Niobe căuta, căuta mereu, nu-şi exprima părerea, ca parohul sau ca medicul, ci căuta, aşa cum căutau stăpânele, ba chiar mai mult decât ele. Iar când îi

spuneau că Remo trebuie să se însoare cu Laurina şi i-o spuneau pentru a-i întări incertitudinea, pentru a se asigura şi mai mult, Niobe asculta distrată şi răspundea cu „da… desigur…”, dar gândul ei era cine ştie unde.

Tereza luă o hotărâre extremă, care o costă un efort nu tocmai mic: să se consulte cu Giselda. Cum putea să pornească de la ea o idee ca asta? Să împărtăşească surorii ei un secret de familie, să-i ceară un sfat! Aceasta ştia din experienţă ce însemna o căsătorie încheiată sub o stea nenorocoasă, şi putea, mai mult decât parohul sau medicul, să dea o soluţie inteligentă.

După lungile şi repetatele plimbări la Florenţa, Giselda se aşeză la masa din sufragerie, în faţa surorilor ei, care-i mărturisiră secretul.

Pe măsură ce asculta întâmplarea, i se aprindeau ochii de o plăcere răutăcioasă, aprigă: era profund mulţumită că se întâmplase în casă ceva ireparabil, că Remo adusese acolo o fată tânără. Şi cum convingerea ei absolută era că o căsătorie încheiată sub asemenea auspicii nu putea fi o căsătorie fericită, şi că fata ar fi fost, poate mai mult decât ea, o nenorocită – orice mai bine decât o căsătorie forţată, cu un asemenea specimen de bărbat – începu cu întrebarea:

— Dar Remo ce gândeşte despre asta?

— Remo, după cum ştii, este un tânăr de onoare, poate chiar exagerat în cazul acesta, dar nu-l putem dojeni pentru un asemenea exces, e bine să fie aşa; el a spus, fără şovăială, că n-are decât o singură datorie: să se însoare în cel mai scurt timp cu putinţă.

— Ah!… Să se însoare?

— În cel mai scurt timp cu putinţă, repetă categoric Tereza.

— Ia te uită… Giselda rămase dezorientată la o asemenea veste şi şovăia ca drumeţul la o încrucişare de străzi, mai înainte de a apuca pe una din ele, ca să nu greşească drumul. Ah! să se însoare… Ia te uită, ia te uită, repeta pentru a se regăsi, şi încă în cel mai scurt timp cu putinţă!…

— Înţelegi tu, un tânăr de onoare nu poate vorbi altfel, ne revine nouă sarcina de a judeca şi de a lua o hotărâre. În fond, e un copil, un imprudent, fără experienţa vieţii, s-a lăsat ademenit de frumuseţe, se înţelege, s-a lăsat târât de pasiune, noi suntem cele care avem răspunderea de a pune lucrurile la punct.

— Da, desigur… Giselda simţea că-i stă pe buze un cuvânt ucigător, dar citind clar în ochii surorilor sale aşteptarea verdictului său, simţi totodată că acela era momentul să se răzbune pe Remo şi pe ele, luând o atitudine foarte demnă: – Să se însoare, să se însoare, ei, drace, se înţelege, cine a făcut răul, trebuie să-l repare, să se însoare… şi în cel mai scurt timp cu putinţă, nu e niciun minut de pierdut; în câte luni e?

— În două luni, se pare.

— Nu-i timp de pierdut.

Cele două surori nu răspunseră, ba nici măcar nu suflară; simţeau că minţea, în adâncul inimii, pentru a le face în necaz, şi după ce plecă, închisă şi crispată, Carolina zise mâniată:

— Era mai bine dacă nu i-am fi spus nimic.

— N-o să vorbească, fii sigură, nu va avea curajul să vorbească.

Nu lipsea decât verdictul lor, şi-l ţineau secret, după ce toţi exprimaseră o părere identică. Nu rămânea decât să pregătească în doi timpi şi trei mişcări nunta lui Remo cu fiica zarzavagiului, căreia ar fi trebuit să-i coasă ele trusoul pentru a se putea mărita, căci familia n-ar fi fost în stare să i-l facă. Tereza oscila între îngrijorare şi durere, ca cel care, nemaiputând lupta, e gata să se predea.

— Cum a ştiut să-l acapareze, zise Carolina dezolată, trântind-o pe şleau: ce neruşinate…

Părea că aiurează. Iar sora ei înălţă capul, ca cel ajuns la ultima picătură de energie a fiinţei sale:

— O să vedem cine va învinge, declară ea încruntată şi ameninţătoare.

Cât despre Remo, după nobilul răspuns dat mătuşilor, am putut să-i culegem o singură frază scăpată faţă de

Palie, spusă mai mult ca pentru sine, în timp ce alergau cu maşina spre Florenţa:

— Ei… dragă Palie, nu sunt numai bătrâne pe lumea asta, ce naiba!

Palie îl privi şi râse în felul lui scurt şi fugitiv: ştia el că pe lumea aceasta nu sunt numai bătrâne? Privindu-l, se părea că ştie perfect, că ştiuse mai înainte de a se fi născut, dar în realitate nu ştia nici măcar acest adevăr elementar.

— Totuşi… totuşi… adăugă Remo, tot ca pentru sine, mărind viteza, trebuie să recunoaştem că – şi bătrânele îşi joacă binişor rolul, e suficient să ştii să le manevrezi.

Nu mai adăugă nimic, iar Palie râse din nou, cu mai multă viclenie, dar vicleanul nu era el, se-nţelege.

Cele două Materassi stăteau tăcute, gânditoare şi întunecate; din când în când se prăbuşeau parcă, epuizate de tensiunea gândului obsedant. În anumite momente de uşurare păreau că aşteaptă o intervenţie supranaturală.

Nu era timp de pierdut, cu fiecare zi cazul se agrava. Putea fi iminentă o intervenţie a familiei tinerei fete; în starea aceea de aşteptare chinuitoare se putea ca ea să mărturisească totul mamei sau tatălui ei; mai existau şi fraţi mai mari care-l puteau înfrunta pe vinovat, îndărătul atâtor gânduri, neliniştea sărmanelor femei devenea o suferinţă dusă până la paroxism, până la spasm. Şi Niobe stătea întunecată şi închisă, fără un zâmbet, o vedeau apărând şi dispărând în chip misterios, părea mereu pe punctul de a spune un cuvânt dar se întorcea din drum fără să fi spus nimic. Stăpânele se fereau s-o întrebe unde se ducea, de unde venea; nu reuşeau să-i citească intenţiile care fuseseră totdeauna evidente şi clare, şi refuzau să le interpreteze, să le ghicească. Se uita în pământ, ca unul care caută un lucru de care-i pare îngrozitor de rău că l-a pierdut; femeia aceea atât de curajoasă pierduse şi ea curajul: era o altă femeie.

Când într-o zi ridică fruntea, regăsindu-şi înfăţişarea ei vioaie, vecinii o văzură pe drum, îmbrăcată în mătase, cu o rochie care nu era a ei, se înţelege, bine spălată şi

pieptănată, aşteptând tramvaiul cu o valiză mică în mână.

Unde se ducea Niobe?

— Pe curând! Pe curând! răspundea celor care alergau s-o salute.

— Pe curând! Mă întorc peste două sau trei zile, mă duc acasă la mine, mă duc la culesul viilor.

Şi stăpânele în prag asistau la plecarea ei, luându-şi rămas bun: „se duce la culesul viilor”, repetau, făcând eforturi să zâmbească şi să fie vesele: „se duce la ea acasă, se duce la culesul viilor”. Şi o priveau plecând, ca şi când ar fi ştiut, *de la A la Z*, motivele precise ale călătoriei sale, dar ştiau tot atât de puţin cât şi ceilalţi, şi se comportau ca şi cum într-adevăr s-ar fi dus la culesul viilor. „Pe curând! Pe curând!”

Nici n-apucă bine să spună „plec” şi să ceară o rochie, că surorile se şi repeziră la dulap, fără s-o întrebe nici măcar unde şi de ce pleacă, pe atât de mare era încrederea şi speranţa ce şi-o puneau în ea; înţeleseseră totul fără să scoată o vorbă. Astfel că, spunând cu ceilalţi „se duce la culesul viilor”, şi făcând eforturi să zâmbească, ştiau tot atât cât şi ei, şi nu pricepeau într-adevăr de ce anume râdeau; în sinea lor însă ştiau foarte bine că nu aveau niciun chef să râdă, deşi continuau s-o facă. Iar vecinii, obişnuiţi acum cu atâtea lucruri nelalocul lor, ce se întâmplau de o bucată de vreme încoace în familia aceea, repetau de asemeni că Niobe se dusese la ea acasă, că se dusese la culesul viilor, ca şi cum era un lucru obişnuit, un lucru care se întâmpla în toţi anii în sezonul acela, când de fapt, timp de treizeci de ani, nu spusese niciodată că are o casă şi nu plecase de acolo nici măcar o zi.

Fură şapte zile de nelinişte, de tăceri de plumb, de disperări şi de speranţe neexprimate, în adâncul cărora exista însă o rază firavă.

Când reapăru la Santa Maria, coborând din tramvai, într-o seară, mai spre căderea nopţii, era atât de plină de ceva tainic, care voia să se reverse din ochi, de pe buze, din întreaga-i fiinţă, şi pe care trebuia să-l ţină numai pentru sine! Şi tuturor, care îi alergau înainte îmbulzind-o,

neputându-le da din ce avea pe dinăuntru, desigur o comoară cu altfel de roade, le oferea din cele pe care le avea la îndemână; era încărcată de struguri ca o bacantă: corzi de viţă, ciorchini de struguri, printre care râdea cu gura ei fără dinţi, lăsându-i pe toţi să smulgă frunzele, fructele, să ciugulească boabele şi trudindu-se ea însăşi să dea ceva la fiecare, un ciorchine, sau mai mulţi împreună: struguri de prima calitate, zemoşi şi dulci, struguri de pe coline, nu ca aceia din Santa Maria acri şi cu coaja groasă. Bucuria era aşa de mare, încât veselia sfârşea prin a triumfa cu un zâmbet printre zbârciturile feţei.

După câteva zile o veste se răspândi cu iuţeala fulgerului: Laurina se mărită. Lua un tinerel din aceia „de sus”. Cei din imediata vecinătate, de pe primele coline din jurul oraşului, locuri privilegiate în marele amfiteatru, obişnuiau să zică „acolo sus” pentru a indica pe „ceilalţi” care se situau mai îndărăt, pe culme, mult mai sus, formând cum s-ar spune, balconul doi şi galeria. Şi spuneau „acolo sus” cu o uşoară nuanţă de dispreţ, exact cum fac acele doamne din primele rânduri pentru a desemna mulţimea cocoţată la cucurigu, în vecinătatea tavanului, şi cu atât mai tare strâmbă din nas, ca şi ele, cu cât trebuie să se ducă mai „sus”, unde lumea are ghete din piele groasă, dar mintea subţire. Era vorba de un tânăr nu urât, puternic, cu o înfăţişare cumsecade, nu prea grosolan pentru originea lui. Era fiul unui grădinar care locuia într-una din vilele de acolo, de sus de tot, o vilă care avea încă de pe acum aspectul castelelor din basmele cu zâne. Nunta urma să fie celebrată în mare grabă, deoarece tinerelul în chestiune deschisese o florărie chiar în centrul Florenţei, şi pentru a începe lucrul avea neapărată nevoie de ajutorul soţiei lui.

Fu o nuntă bogată şi foarte veselă; toată Santa Maria asista, afară, bineînţeles, de surorile Materassi, Remo şi Niobe. Dar cele două Materassi şi Remo erau consideraţi acum ca aparţinând unei alte clase, şi nu puteau lua parte la o nuntă plebee: erau, doar, aristocraţia locală. Iar în ce o privea pe Niobe, toţi ştiau bine lucrul acesta, nu părăsea

casa sub niciun motiv. Nimeni nu-şi reamintea că în urmă cu două luni o părăsise timp de şapte zile pentru a merge la culesul viilor.

O înţelegere se ivi între slujnică şi stăpâne, care chiar în acele zile trebuiră să semneze o anumită hârtie: o primă ipotecă de cincizeci de mii de lire, pe case. Totuşi păreau fericite şi triumfătoare în urma acestei bătălii pierdute.

Se pare că Laurina, într-o seară, câteva zile înainte de a se mărita, îl oprise pe Remo în drum, pentru o ultimă explicaţie; dar din convorbirea lor, foarte scurtă, nu ştim decât ultimele replici ajunse până la noi, purtate de vânt:

— Ai să vii din când în când pe la mine să iei gardenii?

Fără să-şi dea seama, răspunse exact cum îi răspunsese contesei sportive, când îl întrebase dacă găsise femei de acelea care dau totul pentru nimic.

— Ei… cine ştie… poate.

„GISELDA! NIOBE!”

C a bunicul, întocmai”. Aşa spuneau cei bătrâni evocând slăbiciunile tatălui faţă de fiu. „Bietul bătrân, n-avea ochi decât pentru el. Şi-ar fi dat şi viaţa pentru el. Ce casă nenorocită! E un blestem. Sărmanele Materassi!” Iar răuvoitorii adăugau, văzându-le că se urcă în automobil ca să meargă la Florenţa: „Ce aere!” sau ca să facă excursii în staţiunile la modă: „Le place şi lor să trăiască pe picior, după cât se pare. Ce-i bun place tuturor, aşa e. Întocmai ca tatăl lor. Au înnebunit de tot. Au luat-o razna cu veselia asta smintită! Şi-au pierdut capul”.

Toţi cunoşteau condiţiile în care se zbăteau în ultima vreme şi erau la curent cu noile ipoteci puse pe case: „e lucru blestemat, nu se lipeşte de mâini, nu poate fi păstrat”.

Astfel că, nemaiştiindu-le stăpâne absolute, respectul şi autoritatea de care se bucuraseră până atunci scădeau. Chiriaşii începeau să le ia peste picior, în timp ce ele erau de două ori mai înfumurate. Dar când sosea ori pleca Remo cu credinciosul Palie, rămâneau cu gura căscată de

admiraţie, iar idolii cinematografului fluturau pe buzele fetelor: Rudolf Valentino, Charles Farrel, Ramón Novarro sau Gary Cooper… şi numai ce treceau colţul, că reluau comentariile: „În casa aceea e totdeauna carnaval… Aveau şi un căţel, Duralla. Va veni îndată şi postul mare, fără îndoială”. Şi mai presus de orice, nu puteau să tolereze norocul căzut pe capul lui Palie, care trebuia să se bucure şi el de atâta viaţă veselă, el, care nu făcea nimic pentru asta. „I-a picat o mare pleaşcă!

Fă-mă Doamne cu noroc şi aruncă-mă în foc”, îşi vărsau ei năduful. Şi în timp ce vizitele clientelor se răreau din ce în ce mai mult, se înmulţeau, cu fiecare zi, cele ale creditorilor care, nereuşind să-l prindă pe Remo în oraş, veneau să-l caute până acasă la Santa Maria, fiind primiţi de mătuşi şi reduşi la tăcere cu aconturi sau promisiuni.

Într-o zi, imediat după dejun, se petrecu scena următoare.

Ca totdeauna, în toate familiile, aceasta este ora la care se încing şi se dezlănţuie polemicile şi disputele, ies la iveală proasta-dispoziţie, ciuda, rivalitatea, geloziile şi în cele din urmă apar pe tapet şi mizeriile domestice. Nimeni nu s-ar gândi să înceapă o asemenea activitate înainte de supă, sau chiar dacă a început, din pură întâmplare, şi într-o doară, va fi de ajuns acea apariţie vaporoasă pentru a o întrerupe, provocând o tăcere de ritual sacru. Dar când trupul este îndestulat, hrănit cu tot ce este mai bun, atunci se pare că spiritul vrea să se elibereze, să se descarce de partea cea mai rea, de balast. Ce plăcere să poţi spune obrăznicii după ce ai mâncat şi băut bine, când eşti ghiftuit, când nu ai nimic mai urgent de făcut! Să reproşezi câteva fleacuri, să dezvălui defecte, pe ale altora, ori să ţi le dezvăluie alţii pe ale tale, vanităţi, slăbiciuni! Să te măsori fără milă, să asupreşti, să domini într-un fel oarecare, să-i faci pe alţii să simtă propria-ţi greutate. Găsindu-se adunaţi laolaltă şi în deplinătatea puterilor, acela e momentul cel mai prielnic.

Giselda plecase. Acum Giselda adulmeca în atmosferă furtunile, cu un miros foarte ascuţit, aşa cum

porcul adulmecă trufele sub pământ. Era fericită să dispară, lăsând câmp liber evenimentelor, să nu prejudicieze sau să deranjeze cu propria-i prezenţă desfăşurarea firească a lucrurilor. Mai bine să-şi lase surorile luptându-se cu nepotul şi chiar şi cu slujnica, limitându-se, eventual, să le aţâţe auzul, de la primul etaj, cu o mică arie sentimentală, patetică, nostalgică şi poate eroică sau comică, după împrejurări, tocmai în momentul în care cei de la parter se aflau într-o dispoziţie foarte puţin propice pentru a gusta muzica. În felul acesta, întâmplările grave din sânul familiei se desfăşurau, ca în melodrame, pe muzică.

Plecase şi Palie deoarece şi el ştia să adulmece momentul oportun pentru a dispărea, alergând în garaj să cureţe şi să pregătească automobilul.

Ori de câte ori avuseseră loc certuri, dispute sau scene agitate, Remo îşi păstrase o înfăţişare senină, surâzătoare, care reflecta, în sufletul lui, o profundă indiferenţă şi lipsă de interes, oricare ar fi fost rezultatul şi cauzele acestora, fără să pledeze vreodată pentru propriile-i acţiuni şi fără să insiste vreodată pentru a dobândi ceea ce-şi propusese dinainte, dimpotrivă, lăsa lucrurile să decurgă de la sine. În ziua aceea faţa lui era tristă, încruntată, dură, exprimând deschis o voinţă. Pentru prima dată, o brazdă verticală se desena între sprâncene, impietând asupra purităţii de adolescent care zăbovea pe faţa bărbatului. îl simţeai, mai înainte de a deschide gura, hotărât să susţină ceea ce voia, cu duritate, cu violenţă, cu cruzime.

Discuţia începu de la o anumită datorie ce trebuia achitată, considerabilă, şi pentru care se făceau presiuni insistente; aceasta se adăuga la multe altele, al căror număr era mereu în creştere, şi nu mai ştiau cum să le facă faţă. Remo se arătă contrariat ca şi cum ar fi simţit deodată pe umeri greutatea unei stări care-i devenise intolerabilă.

— Trebuie să se termine odată cu toată lumea aceasta care vine să ceară.

Hotărâtă să-l înfrunte cu energie, Tereza îl fixă:

— Vin să ceară dreptul lor, începu calmă, ascunzându-şi propriile-i baterii de atac, apoi ridicând puţin tonul: trebuie să se sfârşească cu cheltuielile disproporţionate faţă de posibilităţi, trebuie să se termine cu contractarea datoriilor pe care nu le putem plăti!

Nepotul o studia, măsurându-i rezistenţa în raport cu intenţia.

— Iar cele pe care le-am făcut? lăsă să cadă cu o dezinvoltură jumătate copilăroasă, jumătate maliţioasă.

— Cele pe care le-am făcut, mai devreme sau mai târziu, trebuie plătite, căci altfel au să aibă creditorii grijă de asta.

— Nu.

— Nu, ce?

— Trebuie plătite toate datoriile o dată, nu există alt remediu, silabisi el hotărât: Toate la un loc!

Tereza râse amar.

— Toate la un loc?… Se prefăcea că înţelege cu întârziere. Ah! Toate la un loc, zău aşa! Şi cu ce?

— Trebuie să se sfârşească cu istoria datoriilor. A durat chiar prea mult. Nu mai vreau să aud vorbindu-se de ele.

Tereza îl privea cu o ironie care ascundea mânia.

— Ah! Mda… da… a durat chiar prea mult; da, da, ştiu, ştiu şi eu că a durat prea mult, într-adevăr. îl privea aspră şi ameninţătoare, cu răutate. Toate la un loc… şi cu ce? Nu ştii că nu mai avem niciun ban, că nu mai avem decât datorii şi casele grevate de ipoteci?

— Tocmai pentru asta trebuie să fie plătite toate deodată.

— Cu ce? ţipă ea furioasă.

— Cu o poliţă, răspunse calm nepotul.

— O poliţă?

Se simţea ofensată şi dezorientată de cuvântul acela teribil care de patruzeci de ani nu mai fusese pronunţat sub acoperişul lor, care ocupase un loc atât de nenorocit în prima ei tinereţe şi pe care îl credea înlăturat pentru

totdeauna: poliţă. O poliţă de plătit, însemna jalea din casa aflată sub ameninţarea ei, ochii mamei roşii de plâns. De câte ori, în copilărie, cuvântul acesta trist plutise asupra casei lor. Tatăl, infirm, poliţa de plătit. Mama se îmbrăca, ştergându-şi ochii, se ducea la Florenţa, după ce umblase din poartă în poartă prin ţinut, pe la prieteni şi cunoscuţi, pentru a evita protestarea poliţei, vizita portăreilor, sechestrul. Iar uneori, nereuşind să adune banii la timp, poliţa fusese protestată, sporind mâhnirea şi neputinţa tuturor membrilor familiei, a mamei şi a sărmanelor fiice, în timp ce, de pe fotoliul lui de infirm, tatăl profera injurii şi blesteme. Şi în durerea aceea copilele au găsit totuşi forţa necesară ca să poată trăi. Fantomele din copilărie reapăreau: ipotecile, poliţele, protestarea lor, creditorii, portăreii îşi făceau iar apariţia la uşi, la ferestre, intrau iar în casă şi se materializau din nou printr-o fatalitate inexorabilă.

— În cei patruzeci de ani de când îmi fac meseria, n-am semnat niciodată o poliţă, conchise cu o hotărâre disperată, retrăgându-se îndărătul acestei afirmaţii, ca şi cum s-ar fi aflat pe marginea unei prăpăstii: nu iscălesc poliţe!

— Şi totuşi este singurul mijloc, cea mai bună soluţie care ne rămâne în acest moment dificil, după aceea ne vom simţi uşuraţi şi vom putea respira. Are să se termine povestea cu datoriile… N-o să mai facem datorii. Eu voi avea postul meu, în sfârşit.

Vorbea calm, pentru a face simţită o voinţă de neclintit.

Mai mult decât de apropiatul, ipoteticul post al nepotului care trebuia să apară în fiecare zi dar nu se vedea niciodată şi în care nu avea niciun fel de încredere, atenţia Terezei fu izbită de aceste cuvinte: „N-o să mai facem datorii”… Deci el considera acele datorii ca fiind făcute în comun, punea în spinarea mătuşilor o parte din vină, o parte din responsabilitate, erau răspunzătoare împreună cu el de propria lor ruină, o afirma fără teamă de pedeapsă; şi această promisiune a lui ascundea o acuzaţie

neexprimată, pe care voia s-o insinueze, s-o sugereze, şi pe care apoi avea s-o declare cu voce tare, fără rezervă.

În tulburarea produsă de acea frază revelatoare, Tereza mai găsi forţa să-şi ţină firea.

— Nu, niciodată, absolut, e o chestiune de principiu, mai degrabă mă las să mi se taie gâtul decât să semnez o poliţă.

În timpul acestei scene, Carolina îl fixa pe Remo, simţind că rezistenţa surorii este trecătoare, şi-i cântărea capitularea mai îndepărtată sau mai apropiată. Acum îl fixa cu o privire rugătoare, acum îşi strâmba gura, de parcă voia să arunce o avalanşă de injurii grave asupra lui; sau îl fixa cu o aviditate care dădea de înţeles că e gata să sară la el să-l zgârie şi să-l muşte; apoi se abandona iar atitudinii rugătoare.

Exact în acest moment, Remo scoase din buzunar o bucată de hârtie dreptunghiulară: poliţa ce trebuia semnată. Şi la apariţia acesteia în mâinile tânărului, apăru şi Niobe în uşa sufrageriei, oprindu-se cu mâinile în şolduri, într-o atitudine care vădea că judecă faptul ajuns la punctul său culminant. Nu era uşor de înţeles dacă intervenţia ei înclina în favoarea nepotului, sau venea să întărească vitejeasca rezistenţă a mătuşilor.

Totul începea să ia un ton solemn şi artificios totodată, ca o scenă de teatru, cu toate că rămânea o scenă din viaţa dură şi simplă de care depindea fericirea şi existenţa reală a unei familii.

— Nu dau iscălituri! urlă Tereza, din ce în ce mai puternic, sărind în picioare şi îndepărtând bucata de hârtie care din mâinile lui Remo încerca să treacă într-ale ei: Nu dau iscălituri, repetă ea, izbind cu pumnul în masă şi îndreptându-se şi mai ostentativ, pentru a face să se simtă greutatea acelor cuvinte, precum şi caracterul definitiv al hotărârii luate. Vom plăti ce credem că trebuie plătit, când şi cum vom putea, se înţelege, nu suntem datoare s-o facem, iar pentru viitor vom da un avertisment în ziar. Am cheltuit tot ce aveam, am ipotecat casele şi moşia, nu suntem dispuse să devenim cerşetoare pentru tine, ar fi un

păcat de moarte, nimeni nu ni l-ar ierta.

Şi vru să iasă din cameră.

Carolina, care nu-şi luase ochii de la nepot, se ridică fixându-l mai departe şi – ca şi cum ar fi voit să-i arunce în spinare tot ce avea în suflet *pro* şi *contra* lui – se azvârli asupra lui, agăţându-se de trupul său, strângându-l cu toată puterea şi izbucnind în lacrimi.

Remo nu avu nicio mişcare de repulsie: se lăsă înlănţuit. Nu-l speriau procedeele forte ale femeilor, şi nici măcar cele blajine, simţindu-se în posesia măsurilor exacte necesare celor două căi opuse, leşinul şi lacrimile, la care era impermeabil. Se lăsă înlănţuit, se lăsă strâns. Iar Carolina îl strângea cu o putere pe care o dă numai disperarea. îl zgârie, iar el se lăsă zgâriat, iar când îi trase capul spre ea, căutându-i gura, el i-o abandonă în acelaşi mod în care o făcuse cu zece ani în urmă, în tren, sau în primele zile de la sosirea lui în Santa Maria. Gura bărbatului se abandona şi acum cu aceeaşi indiferenţă a adolescentului, tulburând-o şi răvăşind-o. Şi în loc să-i dea drumul, în acea rătăcire care îi cuprinsese toată fiinţa, îl strângea mai tare.

— Haide! Haide! Haide! striga Tereza cuprinsă de o iritare spontană: Haide! Haide! trăgând-o pe sora ei pentru a o dezlipi de trupul tânărului. Haide! ţipa, striga, croncănea.

Vocea ei îşi pierduse caracterul omenesc, şi nu se mai putea şti cită luciditate exista în ţipetele ei şi cât din resentimentul acela obscur, instinctiv, ignorat s-ar putea spune, care o făcea să bată din picior în tren, când Carolina îl săruta pe Remo, pe atunci un copilandru, în faţa porcarilor din Romagna. „Haide! Haide! Haide!”

Reuşi, în sfârşit, s-o smulgă de lângă el, împingând-o cu violenţă către uşă pentru a ieşi împreună, una pradă tulburării, cealaltă, furiei. Dar Remo le ajunse din urmă. După ce rămăsese pasiv faţă de efuziunea sentimentală, îşi reluă expresia crudă şi strigă:

— Trebuie să iscăliţi!

Aceste cuvinte fură ca o lovitură de bici.

Tereza se întoarse către el holbând ochii pentru a-şi lua avânt şi a-l lovi. Învârtindu-se în jurul lui şi căutând un obiect cu care să poată zvârli în el, simţea un îndemn furios de a-l lovi şi în acelaşi timp de a-l strânge cu disperare ca şi sora ei: disperarea ei era activă, aşa încât tânărul ar fi trebuit să se împartă în două, pentru a face faţă sentimentelor opuse ale celor două femei. Dar, de data asta, Carolina era cea care-o ţinea pe sora ei, bâjbâia căutându-i mâinile, pentru a le împiedica să ajungă până la el. Atunci Remo se întoarse pentru a-i cădea în spinare, reducând-o la neputinţă, arătând că la violenţă răspundea cu violenţă, aşa cum la efuziunile sentimentale răspundea cu o abandonare docilă. Le înşfăcă laolaltă, ţinându-le şi imobilizându-le în braţe, în imposibilitate de a acţiona, într-o strânsoare care lăsa să i se măsoare fără greş puterea bicepşilor, împingându-le afară din sufragerie, în timp ce una voia să se descătuşeze pentru a-l lovi, iar cealaltă voia să o ţină pe cea dintâi să nu-l lovească. Le făcea să se învârtească, în timp ce Niobe, alăturându-se grupului, îl urmărea în această acţiune, ca şi cum ar fi vrut să dea ajutor când deoparte, când de cealaltă, cu mare grijă, ca pentru o mobilă care ameninţă să cadă în timpul unui transport dificil. Nici nu se înţelegea dacă intenţiona să sprijine mişcarea mătuşilor de a se elibera din strânsoarea care le încleşta şi care le făcea să meargă împotriva voinţei lor, sau dacă voia să înlesnească efortul nepotului de a le împinge unde voia el. În modul acesta, le împinse până la spaţiul de sub scară, care servea drept cămară – deschise uşa şi le vârî înăuntru cu forţa.

Când înţeleseră despre ce era vorba, nu mai reacţionară. Fuseseră închise în chichineaţa aceea respingătoare; ajunseseră şi aici. Într-una se prăbuşi elanul de a lovi, iar în cealaltă nevoia de a se abandona. Erau încarcerate şi destinate să moară, poate, ca eroinele din cântece, din poveşti, din melodrame, din tragedii. În faţa acestui fapt nemaipomenit, rămăseseră năucite, complet zdrobite. Se lăsară închise, urmărindu-l cu privirea pe nepot care, după ce aprinse becul şi făcu un pic

de loc pe măsuţa încărcată de vase şi de sticle, puse acolo poliţa cu stiloul alături. Femeile priveau încremenite această manevră, până ce nepotul, fără a deschide gura şi fără a se uita la ele, ieşi, încuie uşa şi vârî cheia în buzunar.

Niobe, care se alăturase acestui tărăboi fără nicio intenţie precisă, nu părăsea uşa îndărătul căreia erau închise stăpânele ei şi de unde, după ce acelea auziseră învârtindu-se cheia în broască, nu răzbătea niciun semn de viaţă.

Ce făceau sub scară?

Slujnica se uita când la uşă, cu o perplexitate copilărească, când la Remo, încercând să zâmbească, pentru a primi vreun răspuns, un surâs liniştitor, pentru a ghici jocul, deoarece nu putea fi decât un joc acela de a le fi închis acolo. Lăsase lucrurile să se desfăşoare, nu opusese nicio rezistenţă, fiind sigură că totul urma să se aranjeze cum era mai bine; nu putea admite să li se clintească un singur fir de păr stăpânelor sale, iar acum, când erau închise în cămară, se simţea năpădită de o nelinişte copilărească. Nu luase parte activă la discuţie, deoarece socotea că dacă datoriile fuseseră făcute, protestele contau prea puţin şi nu remediau nimic, singurul remediu era de a le plăti: să se semneze poliţa. De aceea rămăsese spectatoare. Instinctul ei o îndemna să nu împiedice scena aceea care, date fiind împrejurările, trebuia să se desfăşoare exact în modul acela, şi care nu era chiar atât de tragică pe cât putea părea. Convingerea aceasta era întărită de faptul că Remo, după ce le împinsese şi le închisese pe femei sub scară, cu o expresie dură şi cu o energie neobişnuită în braţele din care nu era uşor să se desprindă sau să reziste cineva, devenise deodată senin, calm şi surâzător. Îşi aprinsese o ţigară şi începuse a se plimba prin bucătărie, oprindu-se cu mâinile în buzunar şi picioarele larg depărtate, legănându-se în uşiţa care dădea spre câmp, scrutând orizontul şi slobozind în aer graţioase spirale albăstrii.

„Spuneam eu”, îşi repeta Niobe sie însăşi, pentru a

învinge neliniştea care simţea că o năpădeşte din ce în ce mai mult, pe măsură ce privea uşa îndărătul căreia erau închise stăpânele: „sunt ea două copile, trebuie să te porţi cu ele aşa, nu-i nimic altceva de făcut”. îl privea pe Remo, încercând să zâmbească fără a reuşi, cerşindu-i un surâs care să-i redea liniştea, asigurând-o că era doar o glumă: „nu sunt femei serioase, ei, Doamne; datoriile sunt datorii, şi când au fost făcute, sau lăsate să se facă, pentru Dumnezeu, trebuie plătite, ce naiba! Trebuiau să se gândească la asta mai dinainte. Sunt chiar ca două copile”.

Iar Remo, învârtindu-se resemnat prin cameră, avea aerul să răspundă: „Ştiu, ştiu, e lucru ridicol, pueril, dezgustător, respingător, cum vreţi să-i ziceţi, dar n-ai încotro, cu anumiţi oameni nu poţi proceda altfel. În lumea asta trebuie să faci câte puţin din toate pentru a merge înainte, pentru a trăi”. Ca şi cum un astfel de tărăboi ar fi fost de competenţa exclusivă a profesiunii sale, pe care încerca s-o justifice cât mai bine cu putinţă, ca şi cum ar fi fost un lucru pe care îl făcea mai mult pentru a servi pe alţii decât pe sine, el neprimind decât modesta compensaţie a unei munci neplăcute.

Niobe îl privea şi, arătând către uşiţă, începu, cu un vădit efort, să-i facă cu ochiul tânărului, pentru a-şi da curaj în acea îndoială plină de tristeţe: „iscălesc, iscălesc, se înţelege, desigur semnează… sunt exact ca două copile, au capricii, trebuie să le înţelegi”. Clipea, făcea cu ochiul, dar nu avea puterea de a zâmbi, nu reuşea; încerca să zâmbească dar nu putea deschide buzele, o dureau prea tare, muşchii îi erau contractaţi. Şi nu se poate spune ce aspect echivoc luase figura ei serioasă făcând cu ochiul: „semnează, semnează; ei, şi după aceea Remo avea să-şi organizeze cheltuielile, urma să pună capăt acelui sistem, avea să muncească într-adevăr, după expansivi ta tea aceea atât de firească a primei tinereţi”. Simţea în adâncul inimii atâta indulgenţă pentru el, pentru dorinţa neînfrânată de a trăi pe care o au cei tineri, pentru exuberanţele lor nestăvilite, pentru greşeli, pentru nebunii; simţea că frumuseţea vieţii consta tocmai în

aceasta şi trebuia să ştii să o culegi la timp: „eşti tânăr doar o dată, tiririm-pam-pam, după aceea nu mai rămâne decât amintirea”. Şi în sinea ei le compătimea imens pe sărmanele sale stăpâne, care nu puteau să-şi amintească de nimic altceva decât de necazuri şi oboseli.

Dar ce făceau cele două surori în cămara aceea unde, cu zece ani în urmă, într-o dimineaţă, stătuseră ascunse o jumătate de oră, spre a-şi surprinde nepotul care, în loc să se servească de scară, cobora pe fereastră? Stăteau şi în ziua aceea tot pitulate îndărătul ferestruicii pentru a-l vedea coborând?

Şi în ziua aceea se scurse o jumătate de oră, iar dinăuntru nu se auzea niciun zgomot.

În sfârşit, se auzi un murmur, un foşnet, câteva cuvinte trunchieate, apoi un plânset. Un plânset ca de copil; Carolina plângea. Un plâns care se istovea treptat şi se stingea într-un murmur imperceptibil. Iar când, în sfârşit, se stinse cu totul şi tăcerea se restabili, se auzi o voce slabă, rugătoare, care părea că iese de sub pământ; „Giselda, Giselda” cu un „e” lung, lung, care nu se mai sfârşea. De la fereastra etajului la care stătea, Giselda începu să cânte:

Parc-auzii o voce stinsă Acolo-n fundul inimii şi inima îmi fu atinsă de *Lindoro, ce mi-o răni Dar Lindoro al meu va fi Căci a-l învinge eu voi şti…*

„Giselda”, repetă vocea, şi mai slabă. Dar Giselda nu putea auzi, pornită cum era să-şi moduleze cântul, ca privighetorile; şi părea într-adevăr o privighetoare, în liniştea aceea câmpenească; nu, nu putea auzi slaba chemare a surorii ei mai mici.

Tutorele va refuza.

Dar mintea mi-o voi ascuţi şi tot va fi pe voia mea şi mulţumită eu voi fi…

„Giselda!” Chemarea se repetă, dar atât de stinsă, încât ar fi trebuit să te întrebi dacă cel ce striga avea intenţia să fie auzit într-adevăr şi mai cu seamă auzit de cine cânta cu o voce atât de plină:

Eu sunt docilă – sunt respectuoasă.

Ascultătoare şi drăgăstoasă.
Mă las purtată
Căci trebuie să fiu îndrumată.
În vocea Carolinei murea speranţa de a fi auzită, ori se strecura teama?
…Dar dacă mă ating în slăbiciunea mea.
Voi fi o viperă – şi-o sută de feste
Mai înainte de a *ceda – le voi juca…*
O altă voce, tot plângăreaţă, dar mai puternică, se făcu auzită: „Niobe!”
Niobe începu să se agite, nu-şi mai încăpea în piele; stăpâna o chema, iar ea trebuia să răspundă. Se uită la Remo cu teamă, nerăbdătoare, dar acesta făcu gestul de a o opri dacă ar fi intenţionat să se mişte, de a-i tăia drumul, zădărnicindu-i orice iniţiativă ar fi voit să ia.
„Niobe”, repetă o voce foarte firavă, cu un „i” aşa de lung şi de subţire, că părea o aşchie de sticlă.
Iar cealaltă voce, mai puternică, cu un ton care era încă rugător, dar care voia să fie imperios, repetă: „Niobe!”
Ce trebuia să facă? Trebuia să răspundă?
— Nu mă pot mişca, răspunse ea cel care, după un cutremur de pământ!, e încă viu sub moloz, sau este imobilizat într-o casă în care tâlharii, mai înainte de a jefui, au legat locatarii şi le-au pus căluşul în gură.
— Nu pot să deschid, n-am cheia.
Urmă o lungă tăcere, în timpul căreia se putea vedea la Remo o anumită nervozitate.
Nici plânsete, nici zgomote, nicio chemare cu voce slabă.
De altfel, în cămară nu lipsea nimic din cele necesare pentru trai: aveau aer şi un fir de lumină, naturală şi artificială, aveau chiar posibilitatea de a se aşeza. Se găsea acolo vin şi pâine, ouă, şuncă, salam şi fructe. Chiar şi în acele împrejurări, nepotul acorda mătuşilor un tratament onorabil.
În felul acesta trecu a doua jumătate de oră, Remo continua să se plimbe în sus şi în jos prin bucătărie,

fumând, una după alta, mai multe ţigări, având atitudinea omului stăpânit şi liniştit, care-şi îndeplineşte datoria.

Deodată sub scară se desluşi un zgomot, o mişcare, apoi două lovituri puternice şi hotărâte, aproape violente, date în uşă. Tânărul adulmecă în aer o clipă, scoase cheia din buzunarul pantalonilor, hotărât şi grăbit, deschise şi după ce aprecie totul cu un ochi expert se dădu respectuos la o parte, pentru a face loc mătuşilor lui să treacă.

Cele două femei, care aşteptau ţepene, în picioare, îndărătul uşii, ieşiră una după alta. Tereza, cu capul în sus, răspunzând cu maximum de dispreţ la maximum de mârşăvie. Era ca o regină căzută în mâinile vulgului, care se pregăteşte s-o judece, rigidă, desprinsă parcă de acest pământ, plină de un nobil orgoliu, de demnitate, ţinând gura strânsă, într-o strâmbătură de dezgust suprem, şi care nu vrea să cedeze nimic din ea însăşi gloatei, deşi se află în mâinile ei. În atitudinea asta înainta, având în mină poliţa semnată, ca o legătură unică – fragilă – care o mai lega de pământ şi pe care abia-abia o ţinea între degete, aşa cum stă pe ramură frunza uscată, ce va cădea la cea mai uşoară adiere. În schimb Carolina, cu capul în jos, ciufulită, cu braţele-i atârnând lamentabil pe lângă trup, ca şi păru-i lung, despletit, cu ochii roşii, care nu mai plângeau, deoarece le secaseră toate lacrimile.

era ca o Magdalenă care îşi va urma Stăpânul pe muntele Calvarului, până în vârf.

Se înţelege că Remo, văzând atâta sfâşiere, ştia că e gata asigurat în ce privea poliţa, care purta cifra intactă, iar în josul paginii această mică inscripţie: „Tereza şi Carolina, surorile Materassi”. Înaintă pentru a o lua din mina mătuşii, dar bucata de hârtie căzu exact ca frunza moartă care se detaşează de ramură, mai înainte de a fi atinsă de acea mină nedemnă. Nici măcar acest contact nu se petrecu între nepot şi mătuşă: el trebuia să se aplece pentru a lua hârtia de jos.

— Iată!... E bine!... Oh, acuma da, aşa e mai bine...

Foarte bine… Perfect!

Şi cu graba celui care trebuia să îndeplinească treburi foarte urgente şi nu are niciun minut de pierdut, puse poliţa în portofel, privi ceasul de mână: „Foarte bine!” Nu se sinchisi câtuşi de puţin de înfăţişarea jalnică a femeilor, atât de neobişnuită – de parcă ar fi fost foarte normală – şi atât de îndepărtată de graba şi de simţul lui practic.

— Foarte bine, iată, e patru fix. Nu-i niciun minut de pierdut, alerg la Florenţa, mai am o jumătate de oră, la cinci am să fiu aici, ca să vă iau, la cinci fix, băgaţi de seamă, repetă el clar, pentru a nu crea vreo neînţelegere, la cinci fix; ştia el că femeile se lasă aşteptate: o să mergem să luăm apetitivul la „Narciso” pe Caseine, apoi vom cina la Fiesole, apoi vom merge la „Follie Estive”, am şi reţinut o lojă.

Părea că cele două femei nici nu auziseră invitaţia, şi acele cuvinte frivole sunau ca o ofensă într-un moment atât de grav; şi una în spatele celeilalte, unite în sentimentul pe care l-am înfăţişat, îşi reluară drumul funebru, îndreptându-se spre scară: se duceau să se închidă în camera lor, ca în momentele supreme ale vieţii, după ce fuseseră eliberate din închisoare.

— La cinci punct, repetă fugind nepotul, vă rog, nu vă lăsaţi aşteptate!

În prag se ivi Palie cu maşina gata pregătită.

De astă dată, totuşi, nici măcar Niobe nu vedea oportunitatea unei astfel de invitaţii şi o îndârjea insistenţa pentru acea întâlnire de la ora cinci: „ce cinci, ce cinci! rumega Niobe în mintea ei răvăşită. Ce «Narciso», ce Caseine şi «Follie Estive»!” Şi nu ştia că sărmanele femei semnaseră o poliţă de o sută de mii de lire.

Nici măcar Giselda, cu toată răutatea ei, nu mai era în stare să adauge, în ceea ce o privea, vreo picătură de venin în inima surorilor ei: tăcea demn, socotind neruşinarea nepotului dincolo de orice limită. Acea invitaţie era mai mult ofensatoare decât inutilă, cinică peste poate. De data aceasta tânărul întrecuse orice

măsură. Sărmanele femei trebuiau să reflecteze mult la situaţia lor, acum că prăpastia le înghiţise, cu lovitura din urmă a poliţei: „Ce Fiesole! Ce Caseine! Ce apetitive şi cină! Ce «Follie Estive»!”

În plus, biata Niobe era contrariată de a nu fi făcut tot posibilul pentru a evita cu orice preţ scena respingătoare a închisorii; prin pasivitatea ei se făcuse complice cu nepotul, şi-i părea rău din toată inima. Vocea stăpânelor închise sub scară îi străpungea inima: „Giselda! Niobe!” Fusese crudă ca şi sora lor, ba chiar mai crudă, deoarece în calitatea ei de slujnică, le trădase, le vânduse. Acum, când tânărul nu mai era acolo, simţea că ar fi fost de datoria ei să se opună cu orice mijloc planului criminal: să lupte, să se bată corp la corp, să strige, să facă să se adune lumea. Acel devotament pe care i-l păstra, cât şi atracţia pe care fiinţa lui o exercita asupra ei, îi apăreau ca o vină, o adevărată vină faţă de stăpânele căzute în puterea desfrânatului şi tiranului. Se lăsase târâtă fără să-şi dea seama, fără a avea timpul de a chibzui, şi-acum era prea târziu; ar fi trebuit să deschidă pliscul, iar dacă nu avusese forţa necesară de a o face în faţa unei nedreptăţi, a unei cauze pe care o socotea nedemnă, ar fi trebuit totuşi să evite semnarea poliţei în modul acela ilegal, dezgustător, violent. Totul îi spunea: „du-te, urcă la stăpânele tale, du-te şi justifică-te, cum nu ţi-ai făcut datoria, cum ai rămas pasivă în momentul în care aveau atâta nevoie de tine, cum n-ai reacţionat la o samavolnicie, la un abuz făcut de desfrânatul acela, pentru scopurile lui murdare. Du-te, fii alături de ele cu tot sufletul, ca în momentele cele mai bune şi cele mai rele…” N-avea curajul necesar. Se simţea vinovată şi josnică. Era prima dată când îi lipsea curajul de a se înfăţişa cu capul sus în faţa lor. Se simţea josnică şi aştepta să fie chemată, ca un câine care nu îndrăzneşte să păşească pragul casei de teama loviturilor, până ce o voce prietenoasă nu-i va adresa o chemare mângâietoare; dar ele nici măcar nu se gândeau la aşa ceva.

Începu să pună ordine în bucătăria încă răvăşită din

cauza prânzului, să spele vasele. Cu discuţiile de la început şi întâmplarea cu cămara, se făcuse ora patru, cărbunii se consumaseră inutil în sobă, apa din cazan încetase de a mai fierbe de o bucată de vreme. Din când în când, ciulea urechea către uşă, sau se ducea în vârful picioarelor până la scară, dar stăpânele nu o chemau. Cine ştie în ce stare erau, sărmanele. Nu dădeau niciun semn de viaţă. În inima ei pătrundea mereu mai adânc un cuţit ascuţit, vocea slabă de sub scară care o făcea să se înfioare: „Giselda! Niobe!” Nimeni nu se mişcase să le vină în ajutor. Fusese la fel de perfidă ca şi sora lor, pe care o detesta cu toate perfidiile ei; ba mai rău decât ea. Lacrimile îi căzură în ligheanul de spălat vase. „Giselda! Niobe!” Se purtase ca femeia aceea infernală, care cânta la fereastră în timp ce ele treceau printr-una din cele mai mari suferinţe din viaţa lor: o oră de agonie închise în colivia aceea, victime ale unui jaf îngrozitor. Giselda nu răspunsese din pricina urii pe care o nutrea faţă de toţi, în timp ce ea se prefăcuse că nu le poate ajuta, ea, ea care şi-ar fi dat şi viaţa pentru stăpânele ei. Se lăsase târâtă de o simpatie excesivă pentru nemernicul care nu se dădea înapoi de la nimic pentru interesele lui. „Giselda! Niobe!” Cine ar fi putut să-i dea puterea de a se urca până la ele? Cum ar fi putut să le privească în ochi? Lacrimi grele continuau să-i alunece pe faţă. Se oprea, începea să-şi şteargă mâinile cu şorţul şi ochii cu mâneca, ciulea urechea, se ducea până la uşă, până la scară, dar nu avea curajul să urce şi se întorcea la lighean, văzându-şi mai departe de vase… De ce nu o chemau? Şi de mai multe ori, în timp ce ştergea câte un castron sau un pahar, se oprea brusc, ţinându-şi respiraţia. Iar părea că a auzit „Niobe!” Da’ de unde! O iluzie. Glasul acela ieşise numai din frământarea ei care creştea mereu. Îşi ascuţea urechea: nu, nimic, era vocea inimii care-i dădea atâtea emoţii.

La etajul întâi, tăcere mormântală.

Giselda era închisă în camera ei pentru a nu lua parte la necazurile familiei, iar surorile în camera lor, de unde nu răzbătea nici cel mai mic semn de viaţă.

Bătuse ceasul cinci. Remo nu se vedea apărând. Se înţelege, după toate probabilităţile, ba chiar cu siguranţă, nu avea să vie. Mai curând se gândise că era inutil, ar fi fost culmea obrăzniciei să vină să le ia. Fusese o demonstraţie de abilitate, o îndrăzneală inutilă poate pentru a-şi ascunde adevăratele sentimente, atât de diferite; desigur, se străduise să minimalizeze importanţa răului, începând el însuşi prin a-l considera destul de neînsemnat, pentru ca şi ceilalţi să-l socotească la fel; era jocul lui obişnuit. Înţelegându-i gravitatea, trata lucrul cu uşurinţă. Mai bine, mai bine aşa. Mai bine să le lase liniştite, sărăcuţele, cu durerea lor, cu obsesia iscăliturii date pe poliţă. În felul acesta dovedea un mai mare respect pentru ele, o mai justă înţelegere după răul săvârşit, şi le dădea o oarecare încredere pentru viitor. Nu de „Follie Estive” avea nevoie, ci îi trebuia judecată, şi încă multă, şi nu numai pe timpul verii, ci şi pentru iarnă şi primăvară, pentru toamnă, pentru toate anotimpurile. Asta avea să fie ultima coţcărie a băietanului, care urma să înceapă a privi în cu totul alt mod viaţa; mai bine, mai bine aşa. Cât despre trecut, totul avea să se aranjeze, trecutul se remediază totdeauna, important e să-şi pună mintea la contribuţie pentru viitor.

După ce sfârşi de spălat şi de şters vasele, după ce puse la loc toate obiectele, mătură în grabă bucătăria şi închise bine ferestrele, din cauza muştelor, păru hotărâtă să urce la stăpânele ei, să vadă dacă nu voiau nimic, dacă aveau nevoie de ceva, dacă se simţeau rău şi ce putea face pentru ele. Era dispusă să primească dojeni şi beşteleli, pe care ştia că le merita, şi să se justifice, aşa cum îi dădea inima ghes, pentru faptul de a nu fi împiedicat ca lucrul să se înfăptuiască după planurile josnice ale vinovatului. Dar la prima treaptă se opri, se întoarse îndărăt: dormeau, desigur, după atâta agitaţie: „După atâtea emoţii au nevoie să doarmă, să le lăsăm în pace, să nu le deranjăm”. În fond, grija aceasta era pentru a se linişti pe sine însăşi, pentru stânjeneala de neînlăturat care ar fi năpădit-o revăzându-le. Se duse la uşă pentru a auzi zgomotul

maşinii: „Nimic, mai bine, mai bine aşa, totul avea să revină la normal de la sine”. Se părea că însăşi înţelepciunea, reîntoarsă în casă după acea ultimă încercare, începuse să acţioneze. „Nici vorbă de distracţii. Nici să nu mai vorbim despre asta. Desigur, şedeau în patul lor, cu ochii închişi, chiar dacă nu puteau dormi, erau ca două copile bolnave în patul acela, şi ţineau ochii închişi pentru a nu vedea, pentru a nu şti, prefăcându-se că dorm pentru a se calma. După aceea aveau să sfârşească prin a aţipi, prin a dormi cu adevărat, încet, încet, pe nesimţite, un somnuleţ reparator, care avea să înceapă vindecarea şi ar fi constituit salvarea lor. La deşteptare, amintirea întâmplării urâte avea să înceapă a li se îndepărta din minte, restul urma să vină de la sine. Din cauza asta n-o chemau, era mai bine să le lase în pace. Iar Remo, mai ales Remo, care începea să dea dovadă de seriozitate, că voia să-şi schimbe calea, promitea, lucrul cel mai consolator, că n-avea să le mai facă alte necazuri. Erau de ajuns cele pe care le făcuse până atunci, începea să înţeleagă el însuşi că se adunaseră prea multe, că venise ceasul să înceteze, începea să-şi dea seama şi poate să se căiască, nu putea fi altfel. Oricât de necugetaţi şi de pezevenghi ar fi, tinerii au totdeauna atâta generozitate în inima lor!” În timp ce se lăsa în voia acestui gând consolator, claxonul automobilului, pe care-l cunoştea dintr-o mie, o făcu să sară ca arsă, apoi zări maşina în mare viteză: „E el! E chiar el! Mare curaj trebuie să aibă ca să se-ntoarcă. Şi ce-o fi având de gând să mai facă? O altă scenă, poate? Nu, nu! Vine să se odihnească şi el, se duce în cameră să se odihnească, să se întindă pe pat, are nevoie să doarmă, se duce să se culce, desigur, se înţelege. Ar avea o mare doză de neobrăzare venind să vadă dacă nu vor să iasă, să meargă la plimbare în condiţiile acelea. Plimbare le trebuia! Asta le lipsea!” Se îndreptă spre uşă gata să-i spună în ce stare se găseau bietele femei, gata să-l facă să înţeleagă cât de nelalocul ei era invitaţia lui, în cazul când ar fi avut îndrăzneala să insiste, fiind pregătită pentru orice de data asta, să lupte cu toate mijloacele pentru

dreptate, să-şi protejeze stăpânele, să nu se mai lase dezarmată sau înşelată a doua oară: „e momentul să înceteze!” Se ridică, destinzându-şi toate cărnurile şi, cu pasul acela neobişnuit, făcându-le pe toate să se bălăbănească. De data aceasta evenimentele nu aveau s-o mai găsească nesigură, pasivă, dezarmată; era suficient s-o priveşti.

— Tuşăte, Tuşă că! chemă Remo din stradă, coborând din automobil sub fereastra mătuşilor şi fără să se întoarcă spre ea: Tuşăte, Tuşă că! Vocea-i avea naturaleţea obişnuită, îndulcită uşor de o modulaţie plăcută.

— Tuşăte, Tuşă că!… repetă el intrând pe uşă, fără să ridice capul, adăugând un uşor ton de grabă.

Întâlnind-o pe Niobe, îi ceru un pahar cu apă rece, fiindcă murea de sete, în timp ce Palie, cu o manevră zgomotoasă, întorcea maşina pentru a merge la Florenţa. Femeia care-i ieşise înainte pentru a-l face să înceteze de a mai striga, pentru a-i spune că nu era cazul să le cheme pe cele două nenorocite, care nu dădeau niciun semn de viaţă şi se găseau în cine ştie ce stare, ca să nu le trezească, ca să le lase să doarmă în pace, liniştite, fiindcă dormeau, foarte probabil, sau dacă nu dormeau se prefăceau că dorm, pentru a nu vedea, pentru a nu şti, pentru a uita ce se întâmplase, pentru că nu voiau să fie deranjate, de oricine ar fi fost, pentru că nu aveau chef să vorbească, nici să vadă pe nimeni, căci de aceea se încinseseră în cameră… în momentul în care el îi comandă paharul cu apă, avu un impuls contrar, instinctiv, datorită condiţiei sale de slujnică: stăpânul murea de sete şi trebuia să-i dea de băut. Perplexă, între cele două impulsuri – cel care o îndemna să-l înfrunte, pentru a-i deschide ochii în privinţa mătuşilor, şi cel care o îndemna să-i dea de băut pe loc, deoarece murea de sete – învinse cel din urmă.

Alergă la bucătărie să ia un pahar: „Dar e culmea îndrăznelii, să le cheme în felul acesta, după cele ce s-au petrecut, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Trebuie o mare neruşinare, trebuie să fii tare neruşinat ca să te porţi astfel”, se gândea ea, în timp ce umplea sticla. „Dar oare

nu sunt toţi bărbaţii la fel?” Continua să gândească: „sau cel puţin nu sunt aşa toţi cei care ne plac mai mult? De cei cumsecade, în fond, nu prea ne sinchisim, ne lasă indiferente, preferăm să ne spargem capul cu dracii ăştia, este distinul nostru, ăştia sunt cei care ne sucesc minţile şi după aceea fac din noi tot ce vor. De data aceasta, totuşi, ai făcut-o lată, ţi-ai greşit socotelile, drăguţule, ai să aştepţi mult şi bine cu maşina ta cu tot”. Îi umplu paharul cu apă în prag şi rămase neclintită, privindu-l, cu sticla pregătită, aşteptând să fi băut, pentru a începe ofensiva.

Remo îl bău cu o poftă care făcea plăcere. Puritatea gestului era egală cu limpezimea lichidului pe care-l lăsa să-i alunece în gât.

— Vrei să bei şi tu Palie, nu ţi-e sete?

Palie, după ce executase manevra amintită, ridicase capota şi inspecta motorul; îşi scoase capul afară, întorcându-l, şi făcu un semn afirmativ, apoi, închizând capota, se apropie, schiţând, de la distanţă, gestul de a lua paharul din mâna slujnicei, care-l umplu din nou. îl bău cu o aviditate egală acelei a prietenului său, dar apa părea că se ascunde, alunecând repede în gâtul său scurt, pentru a nu pune în evidenţă o mişcare grosolană, pe care toată fiinţa lui voia să o ascundă, îngânând cu timiditate un cuvânt, care era mai degrabă o scuză, decât un „mulţumesc”.

Niobe nu ştia de unde să-şi ia avânt, dar voia să dea un atac cu orice preţ; luă hotărârea să înfrunte aşteptarea lui pe cât de nepotrivită, pe atât de inutilă.

— Ştiţi... s-au închis în camera lor, şi nu m-au chemat nici măcar pe mine, vă puteţi închipui... nu răspund, înţelegeţi... în starea aceea... n-au nicio vină... Probabil că au adormit, erau atât de obosite, bietele de ele... doar le-aţi văzut, le-aţi văzut singur în ce stare erau... ce vreţi... sau nu le-aţi văzut?

Remo asculta şi o privea ca şi cum nu ar fi înţeles semnificaţia cuvintelor, ca şi cum ar fi vorbit o limbă necunoscută, sau ar fi bătut câmpii, iar pe de altă parte, fără a se arăta contrariat câtuşi de puţin. Astfel încât

Niobe, pentru a se face înţeleasă, mărea mai mult doza.

— Înţelegeţi, nu pot avea chef să se distreze, să iasă în oraş, să cineze în starea aceea, e lesne de înţeles… Rămâne pentru altă dată, când se vor simţi mai bine, când o să le treacă necazul, pentru astă-seară e mai bine să vă duceţi singur…

Era pentru prima dată că vorbea cu el pe tonul acesta.

Remo se uita la ea, apoi privi în jur, câmpia, orizontul şi aerul înroşit de căldură din acele ultime zile ale unui mai splendid, îmbătător de căldură şi miresme; se uita la ea, fără a-i răspunde nici măcar printr-un semn. Părea că nu da nici cea mai mică importanţă vorbelor ei, totuşi nu repeta chemarea, nici nu părea că vrea să urce la mătuşile lui: continua să stea acolo, pe ultima treaptă de la uşă, cu mâinile în buzunar, cu trupul în echilibru, într-o atitudine de aşteptare, cu picioarele niţel depărtate.

Din camera mută se auzi un prim zgomot, apoi un zgomot mai puternic al uşii care se deschidea, voci, şi un mare foşnet pe scări; Niobe îşi ţinea respiraţia: „Doamne, ce se întâmpla? Iar încep tragediile”. Tremura la ideea de a-şi revedea stăpânele, tremura pentru ele, pentru nepot, pentru ea însăşi, tremura pentru o stare de lucruri imposibilă şi se străduia să nu se mai lase luată pe neaşteptate şi-a doua oară, şi să fie gata de a interveni şi a le apăra. „Venise clipa încheierii socotelilor pentru amândoi, şi pentru nepot, şi pentru ea. După o matură chibzuinţă, cele două surori luaseră o hotărâre precisă, se consultaseră, avuseseră timpul de a-şi face un plan, acum acţionau, interveneau cu energie, fără milă, luau măsurile necesare, coborau ca două furii, coborau înverşunate, izgoneau din casă pe slujnică şi pe tinerel, aveau drepturi depline de a o face… şi pe bună dreptate!” Zgomotul de pe scară era enorm. „Aveau să-i denunţe pe amândoi în faţa justiţiei, şi pe ea drept complice, era vorba de o jefuire în perfectă regulă, cu o adevărată sechestrare de persoane, un lucru nemaipomenit, încălcaseră rigorile legii”. Zgomotele şi vocile acelea pe scări o făceau să-şi întoarcă

privirea, să-i tremure picioarele, chiar când voia să fie tare, chiar când trebuia să fie tare. Iar când surorile au apărut împreună în cameră, puţin a lipsit ca să nu cadă jos. Niciodată nu fuseseră atât de frumoase şi graţioase în ţinută de gală. Tereza, în violet cu podoabe verzi şi pene galbene, iar Carolina, toată în albastru cu pene roz. Niciodată nu fuseseră mai împopoţonate cu atâtea podoabe ieftine, mai sunătoare, mai strălucitoare şi într-atât de pudrate. Totuşi mai dezvăluiau încă sub pudră, una, urmele supărării, iar cealaltă, ale lacrimilor. Cu brăţări şi coliere, cu evantai, lornion şi cu umbreluţă, pentru a asista la apusul soarelui la Caseine sau la Fiesole! Slujnica le privea fără să-şi creadă ochilor…

— Oh! Niobe!

— Unde te-ai ascuns, se poate şti? Şi-i surâseră împreună.

Femeia nu avu suflare pentru a le răspunde. Se străduia să râdă, dar râsul îi dădea o scurtă zvâcnire a pântecului şi a buzelor în acelaşi timp, brusc întreruptă. Nu reuşea să râdă, se potolea deodată pentru a reîncepe brusc. Şi putea foarte bine să înceapă să plângă, făcând aceeaşi mişcare cu buzele şi cu pântecele, fără a reuşi să plângă, aşa cum nu reuşea nici să râdă: în faţa ei era ceva ce paraliza de la început orice act vital. Nu-şi credea ochilor. Acelea erau chiar stăpânele ei?

— Eram în bucătărie… mda, oh!… făceam curăţenie, spălam vasele, îngână zăpăcită. Bravo! bravo!… bine faceţi, foarte bine faceţi să vă distraţi un pic, aţi avut o idee bună… e o seară atât de frumoasă!…

— Remo!

— Remo! ciripeau mătuşile.

— Unde ne duci?

— Unde mergem?

— V-am spus, dragile mele, repeta Remo cu o voce insinuantă, mângâietoare, conducându-le la maşină. La „Năreiso” în Caseine să luăm apetitivul, apoi la cină la Fiesole, iar către ora zece la „Follie Estive”, am reţinut mai dinainte loja, aceea de lângă scenă, care vă place vouă.

— La „Narciso” în Caseine… la cină la Fiesole… şi la „Follie Estive”… repetau mătuşile, urcându-se în automobil, prefăcându-se că află ce ştiau deja.

— Şi ce este la „Follie Estive”?

— Ce este?

— Este o revistă nouă: Femei, tot femei, în cer, pe pământ şi în mare.

— Ha! Ha! Ha!

Se adunase o mulţime de lume în jur pentru a le vedea plecând, femei şi fetişcane, o puzderie de băieţi, grupul obişnuit pe care cei ce plecau îl salutau de fiecare dată cu o demnitate mereu crescândă. Şi cei care, în spate, comentau: „Ca bunicul! Ca tatăl lor! Au înnebunit!” Şi stăteau cu gura căscată să le admire. Iar în momentul acela de aşteptare care precede punerea în mişcare a unei maşini, după ce surorile spuseră: „La revedere, la revedere, Niobe, la revedere copii, la revedere la toată lumea!” de la fereastra camerei lor ţâşni o voce care semăna cu ţipătul unei păsări de pradă: „Pungaşule!”

În această împrejurare, surorile ştiură să-şi păstreze

O ţinută atât de nobilă, încât nu lăsară cu nimic să se întrevadă că auziseră acea voce; iar personajul căruia

I se adresase, învârtind volanul la timp, porni automobilul, ca un fel de răspuns prompt. Numai Palie nu ştiu să-şi înfrâneze un surâs imperceptibil şi un gest copilăresc, ce reamintea de un puşti care, atunci când unul zvârle mânios cu piatra în el, răspunde făcându-i cu tifla, în bătaie de joc, după ce a ştiut s-o evite cu abilitate.

Niobe, cu mâinile în şolduri, rămase neclintită şi perplexă în prag. Solara creatură începea să vadă umbre în jurul ei, să nu mai vadă bine, cu prodigioasă claritate, venită din inimă, cu care văzuse totdeauna. Şi cu toate că nu ştia precis ce erau aceste două lucruri, se întreba: „aceea era viaţa, sau se juca o comedie?” Şi una şi alta, amândouă împreună.

PEGGY

R emo nu scrisese niciodată o scrisoare mai lungă, trimisese numai cărţi poştale cu cuvinte afectuoase,

amabile salutări mătuşilor: „Eu sunt bine, voi ce mai faceţi? Mă gândesc la voi cu multă afecţiune”. Fusese la Bologna, la Milano, iar acum era la Veneţia, unde urma să-şi petreacă vara.

Mătuşile învârteau şi răsuceau cărţile acelea poştale, le studiau cu atenţie în fiecare detaliu, urmăreau un semn, un punct, o pată, timbrul… nu le-ar mai fi lăsat niciodată din mâini. Şi cum pe fiecare era scris în câte un colţ: „salutări, Palie”, acela era singurul punct pe care reuşeau să nu-l vadă. Nu se ştie exact cum procedau; poate că la fel cum se întâmplă pe stradă când cineva nu vrea să salute o anumită persoană, pe care se preface că nu o vede, după ce a văzut-o foarte bine. Totul avea o valoare recunoscută, în afară de iscălitura aceea pe care nu înţelegeau s-o recunoască. O puneau lângă ele pe masă ori la gherghef şi, în timp ce lucrau, admirau ilustrata.

Găsise de lucru, o posibilitate de a se aranja, în sfârşit? Avea speranţe, sărmanul tânăr? Şi ele răspunseseră tot cu cărţi poştale, trimiţându-le pe la diferite hoteluri indicate de el, rugându-l să le scrie mai mult, să le dea mai des semne de viaţă, să le dea mai multe amănunte despre planurile şi speranţele pe care le avea, despre viaţa pe care o ducea. Dar se înţelegea bine că dacă nu scria mult timp, era din pricină că nu avea prea multe lucruri îmbucurătoare de povestit mătuşilor. Mai ales în timpul cât stătuse la Milano, fuseseră nerăbdătoare şi neliniştite. Ştiau că Milano este un oraş de mare trafic, foarte industrial, unde era posibil să-şi găsească un post, un aranjament; iar când auziră că de la Milano plecase la Veneţia, se întrebară ce căuta acolo. Rămaseră perplexe în faţa acestui fapt. Ce angajament ar fi putut găsi într-un oraş în care omul se duce numai să cheltuiască, să trăiască şi să se bucure? Plecase la finele lui mai, la două zile după scena cu „sechestrarea” lor, şi abia la jumătatea lui septembrie primiră o scrisoare. Văzând-o, păliră, şi o deschiseră atât de tulburate, încât erau să rupă plicul, smulgându-şi-l una alteia, simţind nevoia de a-l pipăi, de a-l atinge, mai mult decât din nerăbdarea de a-l citi. Şi Niobe

tremura de nerăbdare aşteptând.

„Scumpele mele mătiuşi.

Iertaţi-mă dacă în tot timpul acesta nu v-am scris mai pe larg, dar nu aveam lucruri prea importante să vă comunic; mă grăbesc numai să vă spun că sunt sănătos şi doresc să ştiu că şi voi sunteţi bine, sănătoase.

Astăzi vă scriu pentru a vă anunţa căsătoria mea. M-am logodit cu o domnişoară americană, pe care am cunoscut-o aici, la Veneţia, şi pe care în câteva zile o voi însoţi la Florenţa pentru a vă face cunoştinţă cu ea.

Vom rămâne la Florenţa câteva zile, timpul necesar pentru celebrarea căsătoriei noastre, şi vom pleca imediat la New York, unde locuieşte logodnica mea şi pentru a face cunoştinţă cu tatăl ei care este un industriaş din oraşul acela. Peggy, care cunoaşte foarte bine Florenţa şi împrejurimile sale pitoreşti, vă trimite împreună cu mine un salut afectuos, la care eu adaug o îmbrăţişare caldă.

Al vostru nepot, R e în o”.

Deziluziile provocate de primele speranţe spulberate, neliniştea primelor aşteptări, când tineretul aventuros şi precoce, rebel la învăţătură, hotărât să fie independent, se lăsa aşteptat ore întregi, zi şi noapte; rătăcirile sentimentale, foarte grave, răscumpărate la un preţ mare şi cu atâta osteneală, datoriile de plătit, mereu în creştere, până la drama cu poliţa semnată în cămară, nimic nu le rănise ca această foarte scurtă scrisoare; s-ar fi spus că înţeleseseră în momentul acela că toate peripeţiile avute cu nepotul lor, luptele şi tragediile, nu fuseseră dureri adevărate, şi că încercau pentru prima dată o durere crudă şi reală. În succesiunea atâtor întâmplări, orice făcuse, şi chiar şi acum, departe fiind, orice ar fi făcut, îl simţiseră că este al lor; cu acele câteva cuvinte reci şi măsurate simţeau că trecuse în mâinile altcuiva. Logodit! Pe Remo care făcea tot felul de năzbâtii, ajungeau totdeauna să-l accepte, să-i îngăduie totul, după ce-şi dăzlănţuiau mânia şi furia, al căror unic rol era acela de a le convinge de necesitatea intervenţiei pentru a-l salva, consolidând, fără ca ele să-şi dea seama, ataşamentul ce-l aveau pentru el.

Pe Remo logodit nu-l puteau accepta, nici înţelege. Ceva se răzvrătea în sângele lor, în străfundul fiinţei lor, unde pătrundea ca o lamă de metal tăios. Logodit! Ar fi preferat totul acestui cuvânt. Citeau şi reciteau scrisoarea: „O domnişoară americană pe care am cunoscut-o la Veneţia şi pe care în câteva zile o voi însoţi la Florenţa pentru a vă face cunoştinţă cu ea”. Se întrerupeau privindu-se pierdute, năucite şi deodată se aprindeau la un gând supărător care le străbătea durerea: nu le interesa câtuşi de puţin s-o cunoască, absolut de loc. N-aveau niciun fel de chef să cunoască domnişoare americane şi nu se sinchiseau de ele. Când Remo adusese, prima oară, la Santa Maria, opt sau zece băieţi la două din noapte, trezise casa, golise cămara, răsturnase salonul şi bucătăria, nu provocase atât tărăboi ca această vizită care avea să se desfăşoare, se înţelege, în modul cel mai liniştit şi cel mai civilizat.

— Sunt frumoase americanele? suspină Carolina cu dezolare.

— Sunt ca toate celelalte femei, răspunse Tereza (zicând „femei” părea să menţioneze o marfă angro, articole comestibile de strictă necesitate). Sunt şi frumoase, şi urâte, iar cele urâte sunt totdeauna mai numeroase decât cele frumoase, poţi să fii sigură, lumea e peste tot la fel. Dacă le-ai fi întrebat cum erau, una câte una, toate celelalte femei de pe pământ, numărul celor frumoase ar fi urmat să fie apreciat numai printr-un sistem de lentile foarte puternice.

— În general sunt dizgraţioase.

Carolina se strădui cât putu, pentru a-şi pune în evidenţă graţiile personale, în contrast cu grosolănia americanelor.

Trecură în revistă clientele americane pe care le avuseseră şi pe americanele care locuiseră în împrejurimi, sau de care auziseră vorbindu-se, dar această trecere în revistă nu le linişti, ba chiar dimpotrivă:

— Sunt femei moderne, conchise Carolina.

— Cum adică?

— Nu sunt ca noi care stăm totdeauna acasă să lucrăm sau să facem treabă, sunt emancipate, fac gimnastică, sport, merg cu motocicleta sau conduc automobilul, fac totul ca bărbaţii; iar când un soţ nu le mai place, îl salută şi-şi iau un altul.

— Ce mai podoabe!

— Noi suntem nişte proaste!

— Cine ştie… niciodată nu se poate spune cine are dreptate pe lumea asta. Iar dacă nu sunt bogate şi vor să mănânce, vor face ca noi. Iar dacă domnişoarele americane nu au slujnică, au să-şi facă singure curăţenia în casă, dacă nu vor să trăiască în murdărie.

Făcu o strâmbătură de copil prost crescut.

„… vom rămâne la Florenţa câteva zile, timpul necesar pentru celebrarea căsătoriei noastre”.

— Vin aici să se căsătorească.

La această idee, Carolina simţea că i se pune un nod în gât şi-i piere răsuflarea.

— Desigur.

„… şi vom pleca îndată la New York”.

New York… pentru cele două sărmane mătuşi numele acestui mare oraş înghiţea creaturile, ca şi moartea. Nu aveau curajul să se întrebe dacă logodnica era bogată. Nu voiau să-şi confirme reciproc gândul care le chinuia. Simţeau că de data aceasta nici măcar neîntrecută Niobe nu ar fi ştiut să găsească remediul: lucrul trebuie să fie adevărat şi de neînlăturat. Erau zăpăcite, de parcă ar fi primit o lovitură în moalele capului.

La masă nici măcar nu reuşiră să ascundă Giseldei vestea pe care buzele lor erau incapabile de a o reţine.

— Ştii, zise Tereza cu un calm care, ascundea suferinţa lăuntrică, Remo s-a logodit, se căsătoreşte.

— Cu cine, cu o târfă?

— Da, ca tine.

Giselda nu mai spuse nimic şi cum sfârşi masa se ridică şi dispăru.

Câteva zile după aceea primiră o carte poştală ilustrată:

„Scumpele mele mătuşi.

În primele zile ale săptămânii viitoare vom fi la Florenţa şi vom veni imediat să vă salutăm; doresc atât de mult să vă revăd. Primiţi totodată salutările lui Peggy şi o îmbrăţişare de la mine.

Remo”.

Într-un colţişor era scris „Palie”.

— Dar ce înseamnă numele ăsta, Peggy... Ce vrea să însemne?

— Ce nume ridicol!

— Dacă îşi închipuie că-i pregătim o primire grozavă, se înşală, sărăcuţa, eu n-am să-i dau nici măcar un pahar cu apă, după mine poate să şi crape.

— Eu am să cobor în papuci.

După trei zile, într-adevăr, Remo apăru singur la Santa Maria, întorcând pe dos tot ţinutul.

— E singur.

— Nu vrea s-o arate.

— Îi e ruşine.

— Cine ştie cum o fi de pocită.

— O fi vreo babă.

— A pus mâna pe vreo mârţoagă bătrână cu parale.

— Dar o să-i toace totul imediat.

— Da o fi adevărat că-i logodit?

— Dumnezeu ştie ce mai născoceşte!

Nu era nici măcar Palie, pe care să-l tragă de limbă. Se înţelege că Remo nu avea timp de pierdut.

— Americană.

— Acum după ce le-a supt până şi măduva oaselor, pleacă, se duce în America să-şi încerce norocul.

— Bietele nefericite!

— Şi-au găsit beleaua cu nepotul ăsta al lor!...

— Prost au mai nimerit-o!

— Le-au adus la sapă de lemn.

— Fiecare şi-o face cu mâna lui.

Văzându-l că apare pe neaşteptate, mătuşile nu putură să-şi stăpânească emoţia: plânseră, îl sărutară fără temeri şi fără tulburare, îl strânseră şi simţindu-i

prospeţimea trupului său, se lipiră de el.

Pentru a da frâu liber emoţiei profunde el se abandonă pe deplin; şi numai când începură să obosească îi dădură drumul ca să-l privească: era tot mai frumos, proaspăt şi elegant, cu pielea arsă de soare.

Începu să vorbească despre căsătoria lui cu multă dezinvoltură. Hârtiile trebuiau să sosească din America şi mai aveau nevoie doar ide câteva zile, cât despre rest, totul era în ordine, iar căsătoria urma să fie celebrată – aşa cum voia mireasa – la Santa Maria, da, acolo la ţară. Născută şi crescută în tumultul marilor oraşe şi adeptă a vieţii agitate, pentru căsătoria ei Peggy visa o oră de misticism şi de poezie. Vedea în Santa Maria un loc retras, un refugiu ascetic, aproape ceresc, care ar fi adus o variaţie plăcută în viaţa ei de femeie modernă, sportivă. Cât despre Remo, pronunţa cuvântul „căsătorie” cu aceeaşi solemnitate şi naturaleţă cu care menţiona un local celebru unde te-ai hotărât să mergi pentru prânz sau pentru cină.

Mătuşile îl studiau încremenite când îl auzeau pronunţând în felul acela un cuvânt grandios şi teribil, învăluit în mister, care rămăsese totdeauna ca un nor încărcat deasupra capetelor lor.

— La Santa Maria? păliră mătuşile.

— Aici?…

— Exact, repetă Remo cu un surâs frumos, iar voi o veţi însoţi pe Peggy la altar.

— Nu.

— Nu.

— Eu nu.

— Nici eu.

— Aşa crezi tu!

— Ei aş! ziseră femeile într-un vârtej.

— Nu putem, nu putem, aşa crezi tu… o americană… şi-apoi, e vorba… îmi închipui… de o domnişoară foarte bogată.

— Da… poate, destul de bogată, nu ştiu, e fiica unică a unui industriaş din New York. Tatăl ei a inventat o oală…

— O oală? săriră în sus amândouă.

Chiar şi Niobe, în pragul uşii, tresări:

— Dar ce, în America nu aveau nici măcar oale?

— O oală mecanică, specială, din metal, care în şapte minute face să fiarbă rasolul şi dă o supă excelentă.

— Nemernicii, mie îmi trebuie două ore.

— Zice că a făcut bani cu ghiotura, cu oala asta.

— Deci e o domnişoară foarte bogată…

— Peggy primeşte regulat cecuri de la tatăl ei. Înainte îi trimitea un cec de o mie de dolari pe lună, dar când a aflat că s-a logodit şi că eram în doi, a început să-i trimită câte două mii, porţie dublă, fără ca Peggy să fi spus nimic, iar pentru căsătorie a anunţat un cec extra.

Într-adevăr, Remo nu ştia nimic altceva despre logodnica lui, nici nu făcuse nimic pentru a şti mai mult. Nu fusese în el nici urmă de cupiditate sordidă, pentru a pune mâna pe o dotă, nici vreun calcul viclean; viitorul nu fusese niciodată pentru el un gând chinuitor, iar trecutul căzuse într-o pivniţă întunecată, al cărei chepeng nu se mai gândise niciodată să-l ridice. Ce conta era prezentul, clipa care fuge, iar el se născuse înzestrat pentru a şti s-o culeagă la vreme, pentru a o trăi cu strălucire; ceea ce abia căzuse în pivniţa neagră a trecutului nici nu mai exista. Peggy primea cecuri şi pentru moment nu voia să ştie altceva, nu-l interesa să ştie altceva, nu avea nevoie să facă tot felul de calcule egoiste, să cerceteze, să pună întrebări dezgustătoare, odioase, să-şi ia măsuri de prevedere pentru viitor, să impună convenţii josnice: la naiba! El se simţea stăpân pe prezent: „Viaţa e uşoară”, era deviza lui, şi era suficient ca s-o facă să devină foarte uşoară, simplă, elementară. Căsătoria lui nu era o căsătorie de interes, nici nu se gândea măcar la interes: cecurile nu se puteau trimite îndărăt, soseau de la sine.

— Şi-i orfană de mamă?

— Nu! Tatăl ei e divorţat de mulţi ani.

— Oh!

Tereza se dădu înapoi la acea veste, ca şi cum şi-ar fi opărit un deget sau un picior, nedorind să-şi exteriorizeze

durerea.

Carolina o privi cu înţeles, pentru a-i reaminti ce-i spusese: „Îţi spuneam eu, ştiam eu, toate americanele fac aşa când sunt sătule de un soţ: la revedere, ţi-l trimit la plimbare şi-şi iau un altul. Noi suntem nişte proaste, lor le place să schimbe”.

Ochii Niobei, care stătea în uşă, străluceau, la fel cu ai pisicilor în întuneric: avea aerul să aprobe întru totul conduita americanelor. Şi ea era pentru schimbare, când lucrurile nu mergeau bine. Pe de altă parte, recolta fiind atât de bogată, de ce să te mulţumeşti cu firimituri?

— Şi e… tânără?

— Douăzeci şi patru de ani, ca mine.

— Şi aşa tânără, călătoreşte singură?

— A început să călătorească de la optsprezece ani. Cunoaşte lumea întreagă. A fost în Italia de trei ori, îi place Italia, tatăl său se declară roman prin spirit şi origine.

— Iar tu… natural… nu reuşea să formuleze această întrebare, te-ai… îndrăgostit… O iubeşti… se înţelege.

— Îndrăgostit! Ha! Ha! Ha! Remo lăsă să-i scape acest hohot dar îşi reveni: Chiar aşa, desigur, desigur că o iubesc, se înţelege.

Nu râsese niciodată atât de tare, atât de copios. În râsul acela se vădea tot sufletul lui. Cuvântul „dragoste” avea pentru el o cu totul altă semnificaţie decât pentru ele, atât de diferită, încât constituia un lucru de râs când vorbeau despre el împreună şi nu se putu abţine de a râde cu toată sinceritatea: „da, desigur… ha! ha!” Nu râsese niciodată aşa de tare şi aşa de copios, niciodată nu râsese mai frumos ca acum. Ochii celor trei femei scânteiau. Se stăpâniră să nu se repeadă la el pentru a-l îmbrăţişa a doua oară. Trupurile lor îşi regăsiseră sufletul, odată cu flacăra care le străbătuse; începură să vorbească cu sinceritate, uşurate, degajate.

— Eu şi cu Peggy suntem doi buni prieteni care se plac şi se înţeleg, iată totul, trăim bine unul cu altul şi putem realiza o viaţă atrăgătoare, plăcută, cel puţin în

prezent, ne plac aceleaşi lucruri, avem aceleaşi atracţii şi aceleaşi antipatii.

— Da, o să venim la căsătorie, da, da.

— Da, da, întărea Carolina.

Şi Niobe din uşă afirma:

— Acum e bine, bravo, foarte bine să vă duceţi. Ei, haide, ce naiba!

— Da, da, repetau ele sprintene, da, să ne spui când, fiindcă nu e timp de pierdut, vom veni, fără îndoială.

— Când are să fie?

Amândurora, acum, le surâdea ideea de a însoţi pe această mireasă la altar.

— Cam în vreo două săptămâni, cred, de îndată ce vom fi gata cu hârtiile.

— Iată, iată, cincisprezece zile… desigur… da…

Tereza îşi făcea calcule, iar Carolina răspundea:

— Cincisprezece zile, ei…

Îşi însoţiră nepotul până la maşină şi rămaseră acolo ca să-l vadă plecând, îndepărtându-se… dispărând. Apoi, intrând înăuntru, nu putură să-şi reţină un râs de fericire.

— Ha! Ha! Ha!

— Ha! Ha! Ha!

— E bogată şi n-o iubeşte!

— Ştiam!

— Ţi-am spus eu?

— O ia din interes.

— Nici nu era greu de înţeles!

— Ai văzut cum râdea?

— Ha! Ha! Ha!

— Ha! Ha! Ha!

— „Suntem doi buni prieteni”… Da…

— Ha! Ha! Ha!

— „Ne plac aceleaşi lucruri…”

— Ce dragoste, ei?

— „Trăim bine unul cu altul…”

— „Cel puţin în prezent”.

— Mda.

— Şi mi-o spune mie?

— Nouă ne-o spune!
— „Avem aceleaşi atracţii…”
— Oala lui taică-su…
— Ha! Ha! Ha! Ce mai dragoste!
— O ia din interes.
— Era şi clar.
— Se înţelege.
— Nu-ţi trebuie mult ca să pricepi.
— E un lucru atât de firesc…
— Cum o fi?
— Cum o fi?

Nu numai mătuşile se întrebau cum o fi arătând domnişoara pe care Remo şi-o alesese de nevastă, sau de care se lăsase ales ca soţ, deoarece chiar şi neîncrezătorii sfârşiseră prin a crede. Se punea problema să se constate cum era această femeie, în jurul căreia pluteau atâtea îndoieli, atâtea rezerve, atâtea fantezii. Şi de cum se răspândi zvonul că Remo avea să sosească cu ea a doua zi după-amiaza, începând încă de la prânz, pe drum se porni o forfotă de nedescris, numeroase siluete începură să apară şi să dispară, să se posteze ca santinele, să facă semne, să dea de veste, să scoată capetele pe la uşi şi pe la ferestre – curiozitatea şi nerăbdarea se citeau pe toate chipurile.

Cum putea să fie logodnica acestui tânăr care, de zece ani, răvăşise tot ţinutul cu aventurile lui şi a cărei apariţie oferea spectacolul cel mai fascinant?

Desigur, nu era greu de înţeles. Nu putea fi o fiinţă oarecare; Remo nu ar fi apărut în compania unei fetiţe timide şi stângace, care să privească-n pământ când se vorbea despre ea sau când i se adresa cuvântul, şi căreia să-i fi tremurat picioarele când s-ar fi dus să facă cunoştinţă cu viitoarele ei mătuşi. Curiozitatea era justificată; în orice caz era ceva de văzut. Surpriza ar fi fost şi mai mare dacă bărbatul care pretinsese atât de mult, care arătase atâta siguranţă şi îngâmfare, atâta trufie, s-ar fi mulţumit cu ceva foarte modest şi comun. Dacă era urâtă? însemna că a făcut ca muscoii care, după

atâta bâzâit, sfârşese prin a se aşeza pe un anumit, lucru, al cărui nume e oprit să-l pronunţi? Dacă era bătrână? Să fi acceptat o femeie grasă, îmbătrânită, pentru parale, vreo stricată, acum că terminase paralele mătuşilor? E adevărat că toţi ştiau cu precizie că mireasa avea douăzeci şi patru de ani, dar putea să fie una din acele bătrâne reîntinerite care continuau să spună că au douăzeci de ani, chiar atunci când au şaizeci. Da dacă era şchioapă, saşie, cocoşată, obeză, surdă, neagră, galbenă? Nu se poate înţelege de ce nimeni nu şi-o închipuia pe femeia aceea ca fiind normală. Numai fetele aşteptau fără să spună nimic: în inima lor exista o credinţă care nu putea să înşele.

— E Greta Garbo! E Greta Garbo! exclamară sufocate, văzând cum sare din automobil o femeie foarte tânără, înaltă, zveltă, cu un costum de lână neagră, scurt, care dezvăluia agilitatea unui trup antrenat de dans, de jocuri tinereşti, de sporturi; avea un fes de fetru de un roşu viu, care punea în evidenţă splendoarea unui păr de aur, bine ondulat, inelat şi foarte îngrijit. O agilitate atât de îndepărtată de contorsiunile sterile şi patetice ale sărmanei Carolina.

Tânăra se opri în mijlocul drumului, pentru a contempla peisajul, surâzând încântată şi satisfăcută. Se învârtea încet, observând în juru-i locurile şi persoanele care, din impertinenţă sau timiditate, o contemplau de la distanţă. Pusese pe şold o mână, ale cărei degete, uşor depărtate de centură, ţineau ţigara.

— E Greta Garbo! E Greta Garbo!

Inima copilelor nu se putea înşela: Rudolf Valentino, Ramón Novaro, Charles Farrel, Gary Cooper, nu se putea însura decât cu Greta Garbo.

Ceilalţi rămăseseră muţi, nereuşind să găsească, pentru moment, punctul slab, fisura prin care să atace acea primă impresie puternică. Şi nereuşind să lovească în calităţile exterioare, exprimau îndoieli despre cele morale:

— O fi o fată cumsecade?

— Hm…

— O fi bogată, într-adevăr?

— N-o fi una din alea?

— Ce provenienţă o fi având averea aceea? (Şi când te gândeşti că ei ar fi acceptat-o de oriunde ar fi provenit!)

— Fumează, nu e soi cinstit, nu-mi place.

Tinerele, în schimb, oricum ar fi fost, ar fi vrut să fie în locul ei fără rezerve. Şi un instinct tainic le mişca braţul, îndemnându-le să imite gestul graţios de a fuma.

Mătuşile nu se aflară în prag şi nici măcar în uşă. Nu vădiră prea multă grabă în a alerga în întâmpinarea viitoarei lor nepoate, şi nu voiră să dea nici cel mai mic caracter solemn vizitei sale. Când tinerii apărură, ridicară capul de pe lucru, îşi scoaseră ochelarii cu mult calm şi o salutară fără nicio umbră de emoţie sau de elan, ca şi când ar fi fost o clientă. Numai lucrul, care nu le mai plăcea şi care de atunci înainte avea să reprezinte dura necesitate a existenţei, le putea da încă atâta forţă, atâta siguranţă, atâta frumuseţe. O simţeau, inconştient, erau ca un rege pe tronul său, şi se agăţau de acesta în ceasurile de restrişte, şi nu exista nici rivalitate, nici ură care să-l poată atinge. Se ridicară împreună cu o mişcare domoală, puţin leneşă, fără a face vreun pas şi abia surâzând, adulmecând aerul ca pentru a asculta un ordin.

— Tuşate, Tuşa că, zise Remo cu o deferenţă curtenitoare, plin de satisfacţie, prezentându-şi logodnica mătuşilor.

Orice fel de primire l-ar fi aflat în aceeaşi dispoziţie, de neschimbat: uşa trântită în nas, o găleată de apă în cap, o ploaie de pietre, ca un bal dat în onoarea lui. Şi cum, prin uşa din fund, în umbră, apăruse cineva, distrăgând pe femei de la un salut prea rece:

— Nini, adăugă el cu o izbucnire de jovialitate, alergând în partea aceea şi strângând-o la piept pe Niobe, care nu voia să mai înainteze: bătrâna mea Nini, repetă el ţinând-o strâns, cu multă afecţiune.

Cu un surâs uşor şi două înclinări din cap, Peggy o salută şi pe slujnică.

— *Oh*, *yes*, *all right*, şi continuă să privească în jur, în atelierul mătuşilor, cum făcuse mai înainte, pe stradă,

sărind din automobil, lăsând să se întrevadă clar că locurile o atrăgeau mai mult decât persoanele. Apoi, năpădită de un elan de duioşie, exclamă: Oh! maimuţe... fermecate!

— Nu, draga mea, nu, o corijă Remo cu drăgălăşenie şi blândeţe, îmblânzite doar, domesticite.

Părea alt om. Devenise atent, gentil, vorbăreţ; şi ca şi cum ar fi înţeles cât de greu era să topească împreună acele forţe eterogene, intervenea mereu, completând lacunele, abătând cotiturile periculoase. Îi explica lui Peggy mecanismul casei, profesiunea mătuşilor, care schimbau anumite ocheade maliţioase, surâsuri veninoase: „acum e rândul tău să fii îmblânzită, şi poate c-o să izbutească”. Nu erau nici mişcate, nici speriate de prezenţa tinerei femei, ci numai prudente; voiau să-şi ascundă sentimentul ostil, ba să se arate chiar uşor ironice, şi mondene cum nu mai fuseseră niciodată printre cămăşile şi pantalonaşii lor. În zece ani învăţaseră multe lucruri. În inima lor stăruia răspunsul lui Remo la întrebarea esenţială: „N-o iubeşte, n-o iubeşte, n-o iubeşte”. Aceste cuvinte băteau în inima lor ca în mecanismul unui ceasornic: „n-o iubeşte, o ia de nevastă din interes”, şi le ascundeau cu gelozie. Nu trebuiau, nici ea, nici el, să ghicească nimic din această forţă interioară care le ilumina sufletele, suferinţa: „n-o iubeşte”. Prezenţa victimei le dădea o plăcere adâncă, aprigă; şi bucuria le era îndoită de faptul că ascundeau această plăcere, că o ţineau numai pentru ele, arborând o indiferenţă totală, ca faţă de cineva cu care nu ai nicio legătură. Avea chef să spună că ele erau papagali sau maimuţe, fără a şti măcar ce spunea, sărmana nebună, dar adevăratul papagal era ea, care nu ştia barem să vorbească, ea era adevărata maimuţă de domesticit sau gata domesticită, probabil. Aceasta le făcea să râdă, să râdă, să râdă, să crape de râs, şi dacă nu râdeau într-adevăr era numai pentru a nu fi surprinse, se fereau cu străşnicie să râdă, pentru a putea râde îndoit în străfundul inimii, pentru a nu o avertiza, pentru a o face să intre bine în joc, în capcana deschisă.

Râdeau pentru ele, numai pentru ele: „Sperăm să-ţi facă cel puţin dublu din ce ne-a făcut nouă!” Asta zicea surâsul lor domol şi indiferent. Şi când te gândeşti că ar fi fost gata să accepte să li se facă şi alte năzbâtii!… „Dacă te-ar bate măr, şi tot nu ţi-ar ajunge…”

Remo arătă logodnicei lui casa: sufrageria, salonul, o conduse în camera lui, unde zăboviră multă vreme şi în tăcere. Numai când se uită pe fereastră, spre câmp, Peggy nu se putu abţine de a exclamă: „oh! încântător” – precum şi la vederea lanţurilor de munţi. El descrise cu o voce caldă îndemânarea mătuşilor, celebre în tot oraşul, obiceiurile simple ale familiei sale de adopţiune, cu o siguranţă bărbătească, fără a simţi nevoia să ascundă ceva, nici să înfrumuseţeze cu artă, ci spunând sincer şi cinstit cum stăteau lucrurile, la care Peggy răspundea mereu „Oh, *yes*, desigur”, privind încremenită, în acea fericită dispoziţie a sa, la idilicul câmpenesc, „în adever, *all right*”.

Mătuşile îi urmăreau cu micile lor surâsuri: „aşa, da, într-adevăr, ce vreţi… înţelegeţi… chiar aşa… şi încă cum…” ceea ce ascundea atât de bine lumina din sufletul lor: „n-o iubeşte, o ia din interes”.

Chiar şi trataţia nu putea să fie mai frugală decât atât. Niobe aduse o tăviţă cu păhărele şi o farfurioară cu câţiva biscuiţi. O trataţie atât de diferită de aceea pe care o oferiseră într-o depărtată după-amiază directoarei Squilloni, când Remo trebuia să-şi ia certificatul pentru cursul elementar.

— Domnişoara o fi obişnuită la ora aceasta să-şi ia ceaiul, dar nouă nu ne place apa aia de baltă, nu ne place, n-o bem niciodată, ne face scârbă.

— Uf! Ce spălătură de pahar!

— Nu suntem obişnuite cu aşa ceva. Avem vinul colinelor noastre, care e atât de bun – chiar şi rivalitatea etnică pica acum în faţa rivalităţii sentimentale – şi-l preferăm ceaiului.

La care, Peggy răspunse împărtăşind gândul lor la perfecţiune:

— Speletură de pahar, *yes*.

Nici ei nu-i plăcea ceaiul şi prefera vinul bun, pe care-l sorbi cu mare satisfacţie.

Cele două surori se priviră încremenite: „trebuie să fie vreo beţivă, poate că de aceea a trecut prin părţile noastre, pentru a bea cât vrea, acolo n-o lasă să bea, e o beţivană, se înţelege, ce păcat că nu i-am pregătit o ceşcuţă de ceai!”

Peggy acceptă cu entuziasm un al doilea pahar, care-i fu oferit fără tragere de inimă şi din pură politeţe, pe care-l bău zicând: „foarte bun, *yes*”.

„Uf!” Carolina nu-şi putu reţine o exclamaţie, în timp ce continua dialogul fără cuvinte, cu sora ei: „ce-ţi spuneam? e o beţivană: bea şi fumează, cât despre rest, poţi să deduci şi singură”.

Într-adevăr, Peggy nu încetase nicio clipă de a fuma. De cum sfârşea o ţigară, îşi aprindea cu ea o alta, scoţând dintr-un buzunăraş al graţiosului ei veşmânt, asemănător cu acela al unui şorţ, o tabacheră mare cât o carte de rugăciuni.

La un moment dat oferi ţigări mătuşilor.

— Ei, aş! sări Tereza, ofensată, ca şi cum nu-i venea să creadă gestului: Ce? Eu să fumez?

Iar Carolina bâlbâia:

— Ei, haide, da ce crezi, noi nu suntem obişnuite cu aşa ceva, nici nu ştim măcar ce înseamnă.

Remo râdea, şi cu el râdea şi Niobe.

— Ş-apoi, ce vrei dumneata, noi suntem sărace, nu ne putem permite anumite luxuri, suntem lucrătoare… după cum se poate vedea.

— *Oh*, *yes*, repeta Peggy, preocupată numai de propria ei senzaţie idilică, care o făcuse să le găsească idilice chiar şi pe cele două femei – care cu multă plăcere i-ar fi înfipt unghiile în piele – fără a înţelege nimic din starea lor reală.

— Suntem sărace, suntem lucrătoare, repetau ele îngihesuind silabele, fluturând frazele, sigure că fac în ciudă domnişoarei, pe când ei tocmai asta îi făcea plăcere,

parcă atâta aştepta.

Cât despre Remo, dacă i-ar fi spus că noaptea umblau cu răngi şi cu şperacle ca hoţii, tot la fel ar fi zâmbit.

Peggy le spuse că şi tatăl ei, în tinereţe, nu fusese decât un lucrător, un simplu lucrător, cumsecade şi inteligent, care prin propria sa muncă şi propriul lui talent făcuse avere.

— Cu oala, zise Tereza, răutăcioasă.

— Oala, *yes*, foarte mare fabrica de oale.

De la cămăşi şi pantalonaşi se dusese să sfârşească printre oale. Trebuie să recunoaştem că Remo cădea întotdeauna bine. Cu toate acestea hotărî să taie scurt vizita aceea.

— Ştii, Peggy, e timpul să plecăm, trebuie să facem o grămadă de lucruri.

Domnişoara voi să vadă biserica în care, după câteva zile, avea să se mărite; iar când fu în faţa bisericii, urmată şi înconjurată la o distanţă respectuoasă de mulţi curioşi, se arătă entuziasmată, mişcată, spunând că voia să facă o nuntă ca acelea care se fac într-un cadru rustic, la Florenţa.

Remo care vorbise mai dinainte cu parohul, răspunse:

— De îndată ce vom avea hârtiile, fără îndoială.

— Neapărat, *yes*.

Lângă automobil, toţi îl trăgeau pe Palie în toate părţile, să-l facă să vorbească. „Palie, Palie…” încercau să afle ce aveau să facă, unde or să plece, unde or să locuiască la Florenţa, şi dacă era adevărat că era aşa de bogată. Cu lovituri de coate, tânărul se debarasa de mania aceea scormonitoare pe care nu putea s-o sufere.

Oprindu-se din când în când, Peggy îşi rotea privirea în jur, încet, cu mâna în şold şi ţigara aprinsă între degete, pentru a respira parfumul idilic care o îmbăta în acel sfârşit de septembrie.

— E Greta Garbo! E Greta Garbo! repetau pe şoptite cei din asistenţă.

— E Greta Garbo!

— Îţi place? se întrebară mătuşile, de îndată ce rămăseseră singure.

— Mie nu, dar ţie?

— Are gura urâtă.

— E urâtă când vorbeşte.

— Dar când râde?

— Ce gură!

— Ar face bine să tacă tot timpul.

Ce-i drept, era singurul lucru care se putea reproşa acelei foarte frumoase creaturi, mişcările prea marcate şi prea puţin armonioase ale gurii, când râdea şi vorbea, fapt care dezvăluia în mod clar mai mult decât o origine plebee, o vulgaritate originară, provocând o distonanţă în admirabilul ansamblu. Iar cele două Materassi, fără şovăială, ştiuseră s-o prindă din zbor.

— Şi apoi ce mod de a vorbi!

— Să-ţi vină rău de la inimă.

— Nevastă şi boi să-ţi iei de pe meleagurile tale! conchise Tereza hotărâtă.

Niobe puse lucrurile la punct.

— Ei, haidem, e o pereche foarte frumoasă, el ţigan şi ea blondă, are un farmec al ei, nu-i o fată urâtă, să fim drepte. Şi părul acela? Ştiam eu că-i plac blondele.

Toată lumea se va gândi că o singură persoană, la Santa Maria, nu voise s-o vadă pe logodnica lui Remo: Giselda. Ei bine, nu, sărăcuţa, închisă în camera ei, fu surprinsă pe neaşteptate, în timp ce de la un colţ al ferestrei scotea nasul cu cea mai mare precauţie pentru a o putea vedea. Dintr-odată, eu binecunoscuta lui abilitate, Remo, ridicând capul la momentul oportun: ţac! o făcuse să dispară.

Cum am mai spus, Peggy dorea o nuntă cât mai florentină cu putinţă, adică, pentru a vorbi în maniera ei, cu toate obiceiurile, ingredientele şi toată lumea din localitate. Şi neputând să-şi facă o idee nici măcar aproximativă despre proporţiile reale şi despre spiritul acesteia, confundă cei doi termeni, înţelegând prin „florentin” o nuntă campestră, motiv pentru care aceasta

reuşi să fie atât de florentină şi atât de campestră, cum pe meleagurile acelea nimeni nu mai văzuse niciodată una asemănătoare.

În ce-l priveşte pe Remo, el nu-i impunea limite, orice adjectiv s-ar fi potrivit foarte bine. E clar că pentru el chestiunea cecurilor era singura asupra căreia nu se putea cădea la învoială; pentru toate celelalte, discuţiile erau superflue.

Întrebând-o pe croitoreasă cât era de lungă trena pe care o purtau de obicei miresele la Florenţa, şi răspunzându-i aceea „un maximum de patru metri”, „opt metri” replică Peggy pe un ton sec. Şi răspunsurile ei erau de asemenea manieră, încât nu mai admiteau replică. Croitoreasa se mărgini să-i atragă atenţia că nu vor fi de ajuns doi copii să o susţină: „patru copii!” i-o reteză ea cu o asemenea vehemenţă, încât se putea presupune că patruzeci sau patru sute nu ar fi provocat nici cea mai mică dificultate.

Biserica fu tapisată cu flori albe, cu jerbe nesfârşite de tuberoze care formau cascade magnifice printre sutele de luminări.

Parfumul era atât de intens, încât îl ameţea pe umilul spectator căzut în extaz.

Între Africo şi Mensola, fuseseră împărţite săculeţe de bomboane din abundenţă, de asemeni cupe foarte graţioase, de sticlă, de porţelan sau de argint. Iar parohului i se încredinţase un anumit plic, pentru ca şi cei mai săraci să poată sărbători cum se cuvine acea zi memorabilă.

Cecul extra, venit din America, trebuia să fie şi el cu totul excepţional.

Remo avea dreptate când spunea că viaţa este uşoară. Foarte uşoară, i s-ar fi putut răspunde pentru că acum banii plouau din cer fără încetare. El nu vorbea niciodată de venituri, de calcule sau de cifre, de interese sordide, brutale şi josnice, în care omul îşi iroseşte cea mai bună parte din el, şi la care sufletul lui indiferent, refractar la calcule şi la cifre s-ar fi rebelat – iar cecurile tot soseau

şi aşa.

Dificultatea cea mai mare a fost aceea de a obţine o muzică bună. O dată excluse orchestrele citadine, moderne şi rafinate, nepotrivite cu genul rustic pe care urmăreau să-l realizeze, a fost greu să adune din ţinuturile învecinate ceva care să fie posibil de ascultat. Settignano, care pe vremuri avusese o orchestră foarte bună, acum se mulţumea cu un fel de fanfară prăpădită, pentru vreo reclamă sau vreo înştiinţare, pe care o pot face câţiva tineri cu tupeu, mergând în sus şi în jos prin piaţă, cu un pas de bersalier. Nu era cazul să recurgă la orgolioasa Fiesole; rivalitatea milenară cu ţinuturile care-o înconjoară, din cauza autonomiei sale, au creat unele susceptibilităţi, care nu se pot atinge niciodată, pe care nu le poate concilia nici măcar America. Erau răzvrătiţi sau turbulenţi şi, la cea mai mică ciocnire, ajungeau până acolo, încât nu mai era nevoie nici măcar de mirul pentru maslu. Numai la Compiobbi fu găsită o adevărată orchestră, care acceptă sarcina, împreună cu fanfara din Settignano, angajată mai dinainte.

Între Africo şi Mensola, în mahalalele cele mai apropiate, se răspândise vestea acestei nunţi ieşite din comun. Remo era cunoscut ca un cal breaz în împrejurimi, mai ales de-a lungul drumului către Settignano. Toţi îl cunoşteau şi-i cunoşteau bine mătuşile, cunoşteau povestea lor în cele mai mici detalii, întâmplările lor, astfel încât populaţia, în dimineaţa aceea, se revărsă în masă la Santa Maria.

Ceremonia religioasă era fixată pentru ora unsprezece, dar mulţimea începu să curgă încă de la orele nouă, oprindu-se în grupuri să vorbească despre faptul acela neobişnuit, căci de când lumea nu se mai pomenise în ţinutul lor un asemenea eveniment; în piaţă şi pe drum, lângă biserica încă închisă, de la a cărei uşă se întindea un covor roşu până la locul unde urma să se oprească automobilele, şi pe care nu îndrăznea nimeni să pună piciorul, de parcă ar fi fost apă sau foc.

La orele zece şi jumătate, într-un autocamion, veni

fanfara de la Settignano, iar la scurtă vreme, într-un camion mai mare, orchestra de la Compiobbi. Parohul deschisese portiţa grădinii prin care intrau şi ieşeau instrumentiştii; în aşteptare, îşi lăsaseră instrumentele deoparte, în timp ce mulţimea devenea tot mai, compactă şi se înghesuia în faţa bisericii. Casa Materassi devenise, datorită curiozităţii, la fel de importantă ca palatul primăriei, vorbeau despre ele şi despre nepotul lor. Două aparate de fotografiat, pe înaltele lor trepieduri, erau gata. Lipseau grămezile de cocarde şi somnambulele – altfel s-ar fi putut spune că în ziua aceea era bâlci la Santa Maria.

În chiar acel moment, un automobil mare, închis, strălucitor şi foarte luxos, cu valetul alături de şofer, îşi executa manevra în drum, risipind în evantai mulţimea adunată acolo: se opri în faţa aceleiaşi porţi albe, mâncate de rugină, rămasă mereu deschisă numai pe jumătate când trebuia să treacă contesele, marchizele şi ducesele, înalţii prelaţi şi metresele, dar care, în ziua aceea, era deschisă larg în ambele părţi, pentru a permite o trecere de două ori extraordinară.

Îndată ce maşina cea mare se opri şi valetul coborî lângă uşa automobilului în poziţie de aşteptare, mulţimea se revărsă ca un roi de albine în jurul ei, pentru a le vedea urcând pe mătuşi, care se duceau la Florenţa, unde avea să se formeze cortegiul.

Era primul număr al zilei şi, ca surpriză, nu cel mai puţin însemnat deoarece, după cinci minute numai, în timpul cărora toţi născoceau tot soiul de năzbâtii despre veşmântul sau pălăria pe care le puteau purta cele două surori, despre forma sau culoarea lor, despre eventualele podoabe… deodată şerpuiră, prin mulţimea care aproape se retrăgea înspăimântată, exclamaţii pe toate tonurile, imposibil sau greu de stăpânit, sau de-a dreptul nelalocul lor: „Ah! oh! uh!” Pe uşă ieşiseră şi înaintau spre pragul porţii, încet, cu solemnitate, două bătrâne în veşmânt de mireasă. Cele două Materassi purtau rochiile rituale de atlaz alb, acoperite în întregime cu un văl, fixat pe cap, şi cu o trenă foarte lungă, pe care Niobe, ţinându-se după ele

ca un câine care vrea să se gudure pe lângă mai multe persoane deodată, nu mai pridídea să le-o aranjeze, alergând de la una la alta, ca să nu se împiedice în mers. Aveau în păr bucheţele de lămâiţă şi tot flori de lămâiţă purtau la brâu, pe piept, şi pe poalele fustei.

— Ah!

— Oh!

— Uh!

Nu era uşor să-ţi înfrânezi sentimentul provocat de o asemenea apariţie. Se apropiară de maşină, arborând un aer de mare gravitate, cu toate că amândurora le tremurau picioarele de mai să cadă. Se urcară în maşină mai mult verzi la faţă decât palide, ca nişte spectre, livide. Se urcară, străduindu-se să răspundă cu surâsuri de o mare nobleţă la rânjetele batjocoritoare ale mulţimii, la râsete şi la exclamaţii, şi cu priviri dispreţuitoare şi mai nobile încă, dar fără eficacitate. O dată urcate în maşină, Carolinei i se împăienjeniră ochii de lacrimi, în timp ce Tereza, tot mai dură la faţă, apăru la ferestruică şi întorcându-se spre mulţimea ce se deda unei veselii deşănţate, schiţă o strâmbătură de sfidare, deşi muşchii feţei, contractaţi până la suferinţă, o împiedicară să ducă la sfârşit gestul urât dar care reuşi totuşi să veştejească tonul zeflemist al mulţimii. În felul acela părea să răspundă necioplţilor aşa cum răspunsese şi surorii ei, pentru a tăia scurt discuţia stârnită cu câteva zile înainte: „noi da, putem purta flori de lămâiţă şi cu capul sus, mireasa în schimb, cine ştie…” Şi pentru a o convinge mai bine, adăugase: „şi sclifositele astea de pe aici, deja însărcinate în ziua nunţii”.

Fapt e că Peggy, în fond, nici măcar nu ştia ce purta ea şi nici ce purtau alţii; iar ceea ce pentru cele două fete bătrâne reprezenta drama unei existenţe întregi, nu era pentru ea, în schimb, decât o trecătoare bagatelă de o oră. Îi ajungea să poarte orice cât mai bine cu putinţă, şi cu o vioiciune capricioasă, iar ceilalţi să facă la fel, nu era o femeie care să impună vreo limită când era vorba de libertate. Nu pretindea decât o nuntă florentină şi campestră. Trebuie să recunoaştem că pentru scopul

acesta lucrurile o porniseră bine.

Cât despre Remo, puteau să-i vină mătuşile îmbrăcate şi în costum de arlechin sau ca Eva, mama noastră a tuturor, care n-a ştiut de croitorese, că el n-ar fi făcut nici cel mai mic comentariu despre îmbrăcămintea lor.

Va fi bine să adăugăm că în mulţime, după primul val de surpriză atât de spontană, se împrăştiase un zvon care reuşi să potolească ilaritatea, şi anume că la nunţile din lumea mare şi doamnele de onoare erau îmbrăcate în alb şi cu văluri pe cap, ca mireasa – şi în sferele cele mai înalte, printre principese şi regine. Un oarecare jura că văzuse asta în *Domenica del Corriere*, motiv pentru care îşi înghiţeau în parte exclamaţiile de bucurie prea puţin respectuoasă, care provocaseră, din partea Terezei, o ripostă cu totul altfel decât princiară şi cu atât mai puţin regală.

După plecarea celor două Materassi, mulţimea se întoarse să-şi ia locul în faţa bisericii, alcătuind două şiruri înţesate de-a lungul covorului roşu, pe care nimeni nu îndrăznea să pună piciorul, aşteptând ora unsprezece, care nu mai venea o dată, deşi era atât de aproape. Iar fotografii se foiau pe lângă aparatele lor acoperite cu o pânză neagră, de prestidigitator. Până când cortegiul fu anunţat de agitaţia celor care se aflau în pragul uşilor sau la ferestre şi pe drum, puţinii ce nu putuseră să-şi lase casa sau prăvălia şi se mulţumeau să-l vadă trecând, ori, răzgândindu-se în ultimul moment, alergau să ajungă la timp. Şi când la cotitură apăru primul automobil, fanfara din Settignano izbucni:

O, bersalier, stai liniştit
Stai în loc cu mâinile, ia seama.
Altfel, poate, se deşteaptă mama.
Hei, şi, dacă se deşteaptă mama.
O să-i facem iar chef de dormit.
Căci aceasta-i ora de iubit…

Maşinile veneau una după alta la distanţă scurtă şi egală, apropiindu-se foarte încet, cu un mers solemn de

paradă.

Creşte-n patru luni luna din cer:

Ah, iubirea de bersalier!…

În prima maşină, de două locuri şi condusă de el, era Remo cu mireasa şi, cocoţat în spatele lor, ca o cucuvea la pândă, credinciosul Palie, cu o frumoasă haină de un albastru aprins şi cu o şepcuţă de culoarea tutunului, trasă până pe ochi, aşa cum se cuvine.

Urmau trei maşini mari, asemănătoare, închise, şi având un valet lângă şofer, în care luaseră loc personajele oficiale din cortegiu. În prima, cei patru copii care aveau să ţină trena, în a doua, mătuşile, singure, şi într-a treia, patru martori aleşi printre prietenii lui Remo. Se mai înşiruiau opt sau zece maşini diferite, şi mari, şi mici, închise sau deschise, în care erau prietenii mirelui, câte patru-cinci în fiecare maşină, toţi cu cilindru şi frac, cum se cuvenea la o asemenea ceremonie. Uşile celor mai faimoase cofetării din centrul Florenţei erau, în dimineaţa aceea, mai puţin asaltate.

Fotografii, apărând şi dispărând sub cârpele negre, îşi executau jocurile lor de prestidigitaţie.

Femei nu erau decât mireasa şi mătuşile; sau, mai exact, trei mirese: una tânără şi două bătrâne, pe care un nou sentiment le însufleţea şi le ajuta să-şi susţină rolul. Purtau în inimă o frază care era suportul şi forţa care le conducea şi le făcea să meargă. Candoarea lor de fecioare ascundea o frază sângeroasă, ca revolverul sau pumnalul: „n-o iubeşte, o ia de nevastă din interes”. Erau gata s-o urmeze şi să-i zâmbească până la capăt, oriunde. Adevărata maimuţă dresată era ea, fără să-şi dea seama. Acest lucru le dădea forţa de a se urca şi a coborî din automobil, de a trece cu capul sus prin mulţimea care, văzându-le, nu putea să se abţină să nu râdă; iar ele păşeau târând solemn câte t. r? i metri de trenă albă şi părând să spună tuturor cu privirile lor răutăcioase: „nu-i adevărat, nu ne credeţi, nu e un lucru serios, nu e o căsătorie adevărată, totul e numai aparenţă, e o căsătorie din interes, n-o iubeşte, ne-a spus-o nouă, a lăsat să se

înţeleagă, e bogată şi pentru asta ne înşală cu ea, nici măcar nu se ştie cine e”.

Peggy, coborând din automobil, aruncă ţigara abia aprinsă şi pe care un ştrengar, vârându-se printre picioarele spectatorilor, nu întârzie s-o culeagă. Gestul făcu să şerpuiască un fior prin mulţime, care vedea pentru prima oară o tânără mireasă înconjurată de văluri albe şi de albe flori, aruncând ţigara în timp ce se apropia de altar.

— Se ştie, sunt mirese moderne, insinuă careva pe şoptite.

Iar fetele aşteptau fascinate:

— E Greta Garbo! E Greta Garbo, care poate fuma unde vrea, şi privind către mire repetau pe şoptite numele tuturor idolilor care le populau visele.

Cei opt metri de trenă reprezentau o problemă destul – de complicată pentru a ieşi din automobil, a se desfăşura, ţinută fiind de patru copii, câte doi de fiecare parte, şi a înainta pe un drum obişnuit. Zvelteţea şi agilitatea purtătoarei ieşiră la lumină prompt, făcând nişte evoluţii atât de rapide, în faţa chipurilor uluite, încât păreau adevărate exhibiţii; fu înconjurată de vreo patruzeci de tineri care, sărind din maşini, se strânseră roată în jurul ei, formând un adevărat caleidoscop cu jobenele lor strălucitoare, mişcându-se cu vioiciune, neputându-şi frâna veselia exuberantă şi vigoarea. Iar când Peggy, în sunete de orgă, ajunse la treapta din faţa altarului, pe care îngenunche, provocând uimirea îngheţată pe care ar fi provocat-o vederea pe cer a unui astru necunoscut, trena ei ajungea aproape la uşa bisericuţei, ba chiar trecea puţin dincolo de prag.

Mulţimea fu lăsată să intre şi năvăli nebuneşte, pentru a pune stăpânire pe un colţişor din care să poată vedea.

Dacă nu era tocmai o nuntă florentină şi campestră, aşa cum doriseră, era desigur o nuntă originală. Deasupra tuturor plutea ceva ce putea fi surprins chiar şi de spiritul critic cel mai grosolan.

Peggy, sub veşmântul acela angelic, îşi păstrase prea bine mlădierea de femeie sportivă şi de dansatoare obişnuită cu dansurile cele mai moderne; reculegerea ei puţin cam excesivă, era străbătută de străfulgerări care îi puneau în lumină superficialitatea, superficialitatea cuiva ce recită un rol cu prea mult zel. Chipul lui Palie era atât de preocupat şi de sever, încât apărea ameninţător, iar pe acela al mătuşilor, contractat, se imprimase un surâs dureros, care le făcea să pară şi mai bătrâne în veşmântul de nuntă. Cât priveşte prezenţa atâtor băieţandri, ale căror trupuri se resimţeau prea mult de activităţile şi obiceiurile lor, acestora nu le era posibil să arboreze seriozitatea şi tăcerea cerute de împrejurări, şi chiar când stăteau nemişcaţi şi tăcuţi, lăsau să se presimtă o izbucnire. Grupul gălăgios era complet, nocturnii devoratori ai frumoaselor omlete aurii, pe care Niobe ştia să le prepare în mod miraculos, păreau să vădească nu numai faptul că nu era un lucru serios, dar nici măcar un lucru adevărat, aş îndrăzni să spun, cu toate că era foarte adevărat. Spiritul florentin şi campestru, organizat de cineva care nu era nici florentin, nici campestru, eşuase în acest final. S-ar fi spus că sub veşmântul de ceremonie, toţi aveau şorturile de gimnastică, chiar şi mireasa, chiar şi mătuşile, şi că dintr-un moment într-altul, aruncându-l rapid, s-ar fi apucat să facă salturi, tumbe, exerciţii de forţă şi agilitate; ceva între operetă şi circ.

Orchestra municipală din Compiobbi intonă marşul triumfal din *Aida*, apoi începu Messa însoţită de misticul cor din *Norma*. Atât o orchestră, cât şi cealaltă îşi îndeplineau misiunea în piaţă, şi nu în legătură cu desfăşurarea ceremoniei religioase, deşi cântaseră şi în timpul acesteia. Fotografii prestidigitatori îşi transportaseră cutiile lor pe laturile altarului. Şi când unul, când celălalt produceau o lumină fulgerătoare: „ţac!” care uluiau şi făceau să tresară lumea, în timp ce îşi executau minunăţiile lor: „ţac! ţac!”

Printre atâtea surprize şi disonanţe, o singură persoană ştiuse să-şi menţină o atitudine ireproşabilă:

Remo. Degajat, corect, elegant în splendidul său frac care-i punea şi mai mult în valoare frumuseţea, nu avea nicio clipă de stângăcie sau nesiguranţă, de ştrengărie sau de vulgaritate; vibrant, atent şi curtenitor, mergea alături de mireasă pentru a o conduce la altar, rămânând lângă ea cu multă demnitate. Iar în momentul suprem al celebrării ceremoniei, fu pătruns de solemnitatea ritului fără a-şi exterioriza emoţia. Spre deosebire de ceilalţi, figura lui era în perfectă armonie cu ora şi cu ambianţa.

Tânărul paroh, oficiind slujba, angajându-l în înlănţuirea aceea sacră şi indisolubilă, îl privea fascinat, simţindu-se atras de fiinţa lui, de ţinuta lui, ba chiar părea atras numai de el, ca şi cum restul îi era străin. Cu toată deosebirea dintre modul lor de viaţă şi felul de gândire, întret cei doi tineri se stabilise un fluid de simpatie neexprimată, sau abia manifestă, timidă, reciprocă, de neînfrânt, şi care se consolida în ora aceea austeră şi blândă. Era emoţionat într-un mod straniu de atitudinea tânărului, mai mult decât de a tuturor celorlalţi, care umpleau biserica strivindu-se pentru a putea vedea.

Imediat în spatele mirilor îngenuncheaţi, în două scaune de aur, se aflau mătuşile, aşezate sau în picioare, după cum o cerea slujba; nici pe feţele lor nu se vedea vreun semn de emoţie, parcă luaseră un drog care le transfigura, un narcotic care continua să acţioneze; în loc să plângă surâdeau, cu un surâs veninos, care le pecetluia chipurile. Se părea că aşteaptă ceva în fiecare clipă, în mijlocul mulţimii, care, fixându-le, părea la rândul său că aşteaptă ceva de la ele. „Nu ne credeţi, e un fel de bufonerie, e o căsătorie fără dragoste. O ia de nevastă din interes. Dragostea… mda… au mâncat-o câinii!”

Puţin înainte de aducerea sfintelor daruri, muzica din piaţă intonă următorul fragment din *Rigoletto*:

În orice zi de sărbătoare.

Venea-n biserică la rugă.

Frumos, *demoniac*, *un tânăr*. Se *arăta privirii mele*…

Pentru mai multă exactitate, vom spune că tânărul frumos şi fatal se oferise privirilor lui Peggy mai multe zile

consecutive, intrând sau ieşind din holul turcesc al hotelului „Danielii”, la Veneţia, dar acesta este un amănunt neglijabil.

Mulţimea era din ce în ce mai neliniştită din cauza strâmtimii bisericuţei, şi cum cea mai mare parte trebuise să rămână afară, dinăuntru se auzea o rumoare asemănătoare cu aceea a fluxului, deoarece la unul din altarele laterale căzură câteva luminări, producându-se o oarecare zăpăceală.

În mijlocul acelei mulţimi neliniştite şi ciudate, cu sufletele suspendate între frumuseţea şi veselia ceremoniei, pe de o parte, şi acel vag iz de scandal pe de altă parte, o singură persoană ştiuse să păstreze o ţinută de demnitate fermă, o singură persoană putuse să se lase în voia celor mai bune sentimente ale sale: Niobe. Intrând prin casa parohului şi ascunsă îndărătul altarului, Niobe plângea în hohote, cu un plâns autentic, aproape bestial. Inima ei avidă de viaţă şi ochii ei avizi de frumuseţe plângeau cei zece ani de fericire – o a dau a tinereţe pe care tânărul ştiuse să i-o dea numai cu prezenţa lui în casă – şi care se sfârşise pentru totdeauna.

Terminându-se ceremonia, la ieşirea din biserică, orchestra din Compiobbi, poate cu gândul la paharele ce aşteptau să fie umplute, cântă toastul din *Traviata*. Iar fotografii prestidigitatori, de la înălţimea trepiedelor lor, făceau din nou să le apară şi să le dispară capetele de sub pânzele negre:

Să bem din cupele vesel purtate.

De frumuseţe înnobilate iar ora fugară, ora ce zboară să se îmbete de voluptate.

Iar fanfara din Settignano, cu toate că avea un repertoriu cam restrâns, îl executa, trebuie să recunoaştem, cu un elan ieşit din comun:

La şapte luni născu un pişicher cu *pălărie de bersalier*.

Trombonul susţinea rolul de bază, în timp ce cortegiul se refăcea iar invitaţii se urcau în maşini.

Ţâncul, la nouă luni, era şofer

C-aşa-i odrasla de bersalier

Dinspre partea ei, Peggy, obişnuită cu irupţiile jazului, găsi acele melodii perfect intonate, iar caracterul idilic campestru cu totul realizat. În orice lucru îi apărea o floare. Simţea că a căzut în patetic, şi era fericită pentru acest lucru, dar şi pentru că se simţea gata de a ieşi din el, printr-un salt, de îndată ce ar fi plictisit-o, şi nu-şi dădea seama că nu era nimic adevărat. Simţea o dorinţă nebună să-i îmbrăţişeze pe toţi şi să le spună tuturor un cuvânt bun, unul din cele pe care logodnicul ei o învăţase să le spună de circumstanţă: „delicios, încântător, rustic, ultrarustic, pădurean, câmpenesc, sălbatic…” şi pe care le pronunţa foarte aproximativ. Avea o dorinţă irezistibilă, să-i îmbrăţişeze pe toţi şi să le dea tuturor sărutări, sau măcar bomboane, chiar şi celor care o priveau scrâşnind din dinţi, chiar şi mătuşilor care ascundeau un pumnal sub candoare, şi venin sub surâsul lor verde: „n-o iubeşte, o ia de interes”. Cuvinte de neînţeles pentru ea şi intraductibile în toate limbile; în definitiv, chiar dacă ar fi reuşit s-o facă să înţeleagă justa lor semnificaţie, ar fi făcut-o să râdă în adâncul fiinţei şale. Ceea ce reprezenta pentru ele drama pe care o trăiau cu toată intensitatea, până la ultima picătură de sânge, ar fi constituit pentru ea un nou motiv de râs.

La cortegiul care se mişca încet în direcţia Florenţei, se adăugară două autocamioane cu orchestra şi cu fanfaraj toţi în picioare, cu instrumentele lor şi cu şepcile de controlor de tramvai trase pe ochi; şi de-a lungul drumului, până la primele case ale oraşului, alternară marşul din *Aida* cu toastul din *Traviata* (trebuie să ne gândim că, în acest timp, paharele se ciocneau cu adevărat):

Bersagliere – înseamnă şi ciclist, motociclist.

Să bem, în dulcea fremătare Care-o produce dragostea.

Privire-atotbiruitoare.

Cum mi-ai străpuns, tu, inima…

Iar fanfara din Settignano:

O, bersalier stai liniştit…

Altfel, poate se deşteaptă mama…

Mereu acelaşi, dar cu o forţă şi un pitoresc mereu sporite.

În apropierea locuinţei, cortegiul tăcu, dar se risipi în rumoarea veseliei tinereşti nestăpânite, făcând lumea să se oprească şi să alerge din toate părţile, trezind cea mai vie curiozitate pe tot parcursul. Cei mai mulţi crezură că era vorba de nunta unei prinţese, în timp ce alţii socotiră că a fost aleasă regina carnavalului, iar alţii, că se turna un film, un film cu Greta Garbo.

— E Greta Garbo! E Greta Qarbo!… ziceau şi la Florenţa cei ce nici nu ştiau măcar despre ce era vorba.

Dineul fu oferit în două săli mari la hotelul în care erau găzduiţi mirii. În prima, se aflau ei cu prietenii lor şi cu membrii familiei, iar în cea de a doua, muzicanţii cu multe alte persoane. Mai mult decât vesel şi cordial, dineul fu foarte zgomotos, gălăgios, dinamic, sportiv. Idilicul rămăsese la ţară şi nimeni nu-şi mai amintea de el. Bucuria tinerilor acelora, reţinută cu mare efort şi nu complet în timpul serviciului religios, avu o rezervă firească la începutul mesei, iar după câteva înghiţituri de şampanie începu să explodeze într-un crescendo de beţie fericită, un strigăt ieşit din atâtea piepturi de douăzeci de ani, care-şi salutau prietenul cu care petrecuseră atâtea zile frumoase.

În capul mesei ovale, unul lângă altul, erau mirii, iar în stânga lui Remo, una lângă alta, mătuşile. Tereza, lângă nepotul ei, îşi juca rolul cu destulă degajare, cu toate că figura ei îndurerată era ca o ceară pe punctul de a se topi. Carolina se strângea lângă ea, înspăimântată, ca şi cum ar fi încercat să se ascundă şi să se refugieze, năpădită de răceala pe care-o reflecta pe faţa ei veşmântul alb şi lucios. Se poate spune că Remo se găsea între trei mirese, dar n-avea aerul că sunt prea multe, şi de un gen discutabil, şi se împărţea în trei în modul cel mai strălucit şi cel mai firesc cu putinţă, încât lăsa să se creadă că ar fi putut face faţă la mult mai multe şi de orice gen.

Cele două laturi ale mesei erau înţesate de tineri, poate vreo patruzei, câte douăzeci de fiecare parte. Unii

care nu aveau nici joben şi nici frac, veniseră direct la dineu. Iar la celălalt cap al mesei, s-ar putea spune că mai la coadă, singur, serios şi recules, Palie, aproape încruntat, pătruns de măreţia ce plutea peste farfuria şi paharul lui, decis să nu lase să-i scape nici varietatea, nici gustul bunătăţilor, şi pentru care cumpătarea era egală cu strădania de a le face să dispară.

În schimb, mătuşile, sufereau străduindu-se să înghită câte ceva în silă; ajungând la gură, mâinile le tremurau vizibil, sau abia ridicau paharul, că îl şi lăsau jos, de parcă s-ar fi temut să nu fie un venin sau un filtru, nevrednicindu-se să guste măcar câteva picături. Feţele le erau de o paloare funebră, ochii ficşi, gurile contractate, incapabile să zâmbească sau să răspundă în vreun fel lui Remo, care ştia, cu multă abilitate, să se împartă între vecinele sale. Forţa care le susţinuse până atunci le părăsise când se aşezaseră la masa aceea. Numai câteva clipe încă şi aveau să se întoarcă la Santa Maria, în veşmintele lor de mireasă. La gândul acesta, ar fi vrut să dispară, ar fi vrut să li se deschidă pământul sub picioare, să le înghită. Numai câteva momente încă şi trebuia să-şi ia rămas bun de la Remo, care pleca cu soţia lui, din Genova. Avea să se îmbarce, să plece în America, poate pentru totdeauna. Mulţumeau Domnului că şedeau jos, simţeau că n-ar mai fi fost în stare să se ţină pe picioare în această ultimă încercare. Iar în suflet nu mai purtau ranchiună nimănui, nu mai distingeau figurile, simţeau că inima le era ca de piatră, iar capul, incapabil să judece. Tereza îl fixa pe Palie, la cealaltă extremitate a mesei, îl vedea departe, departe, înfăşurat în neguri, se agăţa de chipul lui ca naufragiatul de un trunchi pe care l-ar putea găsi, chiar dacă nu e în stare să-l susţină. Nimeni nu vorbise despre el, nu se spusese nimic care să-l privească; se înţelegea că viaţa fără griji se sfârşise şi că trebuia să intre în făgaşul adevăratei lui existenţe. Legătura dintre cei doi tineri era sfârşită, sfârşită şi prietenia lor. Palie urma să-şi caute un post în vreun garaj de automobile, ca lucrător sau ca şofer; trebuia să se plece, sub jugul pe

care-l purtau toţi ceilalţi oameni, acceptând o muncă dură şi obişnuită. Vecinii îl întrebau ce avea să facă, dar el nu răspundea nimic, arătându-se resemnat cu soarta sa. Tereza îl urmărea cum mănâncă, parcă întinerind, reluând contactul cu realitatea de care se simţea străină, absentă. Urmau să se întoarcă la Santa Maria cu el, care timp de zece ani fusese tovarăşul nedespărţit al nepotului lor: asta era tot ce le rămânea din Remo şi din anii aceia. Chiar numai vederea tânărului prea puţin vorbăreţ le-ar fi luminat zilele pe care le vedeau cufundate în beznă; urma să-l vadă mereu, să-l constrângă să vorbească, să-şi reamintească, avea să-i fie dragă şi lui amintirea propriei adolescenţe lipsite de griji şi fericite.

De fapt, între Remo şi Palie nu se schimbase nicio vorbă în privinţa asta, nu se stabilise şi nu se discutase nimic, cei doi prieteni nu-şi împărtăşiseră reciproc propriile proiecte, intenţii şi posibilităţi. Palie nu era omul care să ceară, iar Remo ştia că el ar fi acceptat totul, fără să crâcnească; nu fusese chemat pentru aranjarea hârtiilor de plecare, era deci de la sine înţeles că rămânea la Florenţa, totul îl făcea să presupună acest lucru şi era logic şi firesc să fie atât de preocupat de mâncare, dat fiind că se afla pentru ultima oară la masa excepţională pe care soarta i-o oferise atâta vreme. Băiatul acela era colacul de salvare care mai susţinea capul Terezei, în timp ce Carolina simţea că e gata să cedeze: o toropeală dureroasă îi năpădea mintea, o ameţeală o făcea să vadă totul învăluit în negură, iar zgomotele îi izbeau auzul ca din depărtare.

Nu o mai priveau pe mireasă cu gelozie, cu ură, nu mai erau capabile să-şi bată joc de ea, în virtutea acelei certitudini lăuntrice: arma ucigătoare căzuse de la sine. O vedeau departe, departe, sub un clop & t de sticlă, vedeau totul sub un clopot de sticlă, chiar şi zgomotele erau izolate de un clopot de sticlă, şi numai reflexele îngheţate ale veşmântului lor le făceau să tremure de frig şi de frică; frig şi frică de propria lor fiinţă.

Începură toasturile; se auziră şi din – cele vesele, şi din cele pipărate, care frizau cu uşurinţă licenţiosul, şi

care, pe lângă că exaltau frumuseţea şi graţia miresei – care nu ştia să răspundă decât „*oh*! *yes*, *all right*” fără să poată înţelege ceva – căutau să scoată în relief steaua norocoasă ce părea să însoţească în drumul lui pe tânărul mire, prietenul lor drag. Se întâmplă, în schimb, ca ea să se agaţe de câte unul din acele cuvinte care produceau încurcătura unei explicaţii şi dificultatea de a o face să tacă, întocmai ca pe copii, care, o dată ce prind aceste cuvinte, le repetă insistent şi cu voce tare.

Cele două Materassi fură obligate să ciocnească iarăşi şi iarăşi paharul cu tinerii pe care-i vedeau învârtindu-se în jur ca în căluşei şi, în timp ce aveau senzaţia că trupurile lor erau aruncate de valuri, încercau să se agaţe cât mai mult cu putinţă de chipul lui Palie. Nici el nu râdea şi nu participa la zarva aceea, decât când era obligat.

La un anumit moment, Remo, plecând de la locul lui cu paharul în mână şi ajungând la cealaltă extremitate a mesei, zise: „noroc, Palie!” întinzându-i paharul. Palie şi-l luă pe al lui şi îl ciocni uşor de paharul prietenului, cu capul în jos şi fără să zâmbească; apoi Remo, băgând mâna în buzunar, scoase un fel de carnet albastru pe care-l aruncă pe faţa de masă în dreptul tânărului. Era paşaportul pentru America. Fu un strigăt unanim, sala întreagă izbucni: „Şi Palie, în America!” Dar Palie nu făcu niciun semn, nu lăsă să-i scape nicio tresărire care să-i dezvăluie sentimentul lăuntric. Surpriză, mulţumire sau emoţie, orice-o fi simţit, luă paşaportul de pe faţa de masă şi-l băgă în buzunar, ca şi cum ar fi fost o cutie de chibrituri, după ce a împrumutat-o vecinului pentru a-şi aprinde o ţigară.

— Emposibile fără de Palie! zise Peggy, învingând vacarmul, în timp ce grupul de prieteni dădea buzna peste el, îmbrăţişându-l, ridicându-l în triumf şi purtându-l în jurul sălii:

— În America, şi Palie.

— Dar desigur, repeta Peggy în culmea fericirii, fără de Palie noi nu se poate facem nimic.

Din cealaltă sală, în care tărăboiul creştea odată cu golirea sticlelor, fanfara din Settignano îşi reluă strădania:

O *bersalier*, *stai liniştit*

Astfel, *poate*, *se deşteaptă mama*.

Era vădită osteneala extraordinară a ¡trombonului.

În mare grabă se strânse masa şi se făcu ordine în sală, scoţându-se lucrurile de prisos, cu scaunele puse în cerc lângă pereţi. Remo deschise dansul cu mireasa, care, ca un Minos îmbrăcat în înger, ştiu să învârtească în jurul propriului ei trup, cu o minunată agilitate, cei opt metri de trenă. Începu să danseze foxtrot, tangouri şi rumbe. Şi cum niciodată celor cărora viaţa le este uşoară nu le lipseşte nimic, în adunarea aceea a atâtor bărbaţi printre care se afla o singură femeie capabilă să danseze, apărură, nu se ştie de unde, ca şi cum ar fi ţâşnit din pământ, zece sau douăsprezece fete, care se şi azvârliră în dans. Întocmai ca şi vechii romani care, după cuceririle lor prodigioase, văzându-se numai printre bărbaţi, se priveau melancolici şi deprimaţi, şi alergau imediat să răpească femeile, fără de care nu li se părea că ar fi cucerit ceva. Prietenii lui Remo îşi disputau mireasa, care dansa aşa cum numai americanele de la New York ştiu să danseze.

Cele două Materassi se treziră aşezate într-un colţ, incapabile să-şi dea seama ce se întâmplă. Se înfăşurau mai strâns în vălurile feciorelnice, destul de maltratate în iureşul acela, cerându-le parcă să le protejeze, să le ascundă. Sărmanii lor ochi nu mai vedeau nimic în vârtejul dansului: erau năpădite de un haos de voci şi de gesturi, o adevărată horă ameţitoare, după ce le părăsise şi ultimul punct de sprijin. Palie pleca şi el în America. Acum vedeau umbre, umbre care se agitau, auzeau un zbârnâit confuz în urechi, nici nu mai distingeau persoanele. Acum, ca şi un naufragiat, după un ultim efort, se simţeau scufundându-se, ducându-se la fund. Dacă li s-ar fi spus să se scoale să plece, n-ar fi reuşit. Câte unul dintre tineri se ducea să vorbească, invitându-le să danseze şi să fie vesele; ele nu puteau nici măcar să răspundă, nu înţelegeau ce vor, cuvintele lor, şi zăreau doar, ca prin ceaţă, nişte guri

râzând, iar în minte le apărea viziunea macabră a doua cadavre care dansau îmbrăcate în rochie de mireasă.

Remo, căruia nu-i putea scăpa nimic, nici când trebuia să facă faţă mai multor lucruri în acelaşi timp, înţelese starea lor şi, după ce spuse ceva la urechea lui Peggy care dansa fără răgaz, profitând de zăpăceala ce sporea tot mai mult, se apropie cu sfială de mătuşi, se aplecă la urechea lor pentru a putea fi auzit în atâta vacarm. Apropierea lui, respiraţia lui care le atingea uşor obrajii le reînsufleţi ca prin miracol din dureroasa amorţire care le cotropise:

— S-a făcut ceasul patru, e mai bine ca voi să plecaţi, altfel se face prea tJârziu, vă însoţesc eu, haidem!

Peggy flutură cu mina înspre mătuşi:

— *Good bye, good bye*! fără a înceta să danseze: *Good bye*! *Good bye*!

Dar ele n-o vedeau şi nu-i puteau răspunde.

Cele două umbre albe dispărură prin aerul acela plin de fum şi dens, fără ca cineva să bage de seamă; dispărură de-a lungul zidului, printre tinerii aceia care se veseleau peste măsură şi care, de atâtea ori, noaptea, se aşezaseră la masa lor pentru a devora şunca şi salamul, omletele aurii improvizate de Niobe, salata sclipitoare culeasă udă, pe întuneric, de Palie, din grădina casei: Corrado, Franco, Bruno, Massimo, Renzo, Gastone, Alfredo, Sergio, Jim.

Şi de data aceasta Remo salvase situaţia: nimeni nu le-ar fi dat puterea de a-şi fi luat rămas bun de la el acolo, ar fi căzut jos.

Afară se găsea maşina gata de plecare, cu Palie. Se urcară în ea, ca şi cum ar fi fost gata de fugă, iar Remo porni cu o viteză ce nu prea se potrivea cu veşmintele femeilor dinăuntru, şi care, acum, nu mai vedeau decât umbre şi neguri, umbre negre de trupuri dansând, umbre albe de mirese care se topeau în acele neguri.

Plecarea era fixată pentru ora cinci, acum era trecut de patru, nu era deci niciun minut de pierdut.

Ajunseră în câteva minute, străbătând Florenţa şi calea spre Settignano cu o viteză nebunească.

Remo salvase gâtuaţia şi în zguduiturile acelei curse, iar ele, prăvălindu-se când într-o parte, când într-alta, la cotituri, pradă acelei dureroase amorţeli, se simţeau doborâte. Aveau să-şi ia rămas bun de la el în casa lor, acolo unde nu se temeau de mâhnire şi de suferinţe, ca atunci când se găseau printre atâţia oameni.

— Du-te să-ţi iei rămas bun de la mama ta, z zise Remo lui Palie coborând din maşină: eu mă urc în camera mea să iau ceva ce am uitat; şi bagă de seamă că nu avem mai mult de zece minute.

După ce intră în casă, puse jobenul pe masă şi zbură pe scări, în timp ce mătuşile rămăseseră în picioare în mijlocul camerei, neclintite şi ţepene, cum se vedeau de-afară pe fereastră, în lumina care pălea. Remo se urcase în cameră ca să ia un lucru pe care-l uitase; ce anume? Şi totuşi nu părea să fi uitat ceva. Lucrurile care îi aparţineau fuseseră transportate toate la hotelul său în zilele precedente, iar controlul făcut de Niobe şi de mătuşi prin mobile şi cutii fusese foarte minuţios.

Zăbovi exact zece minute, cum îi spusese lui Palie, care alergase în Institutul de alături pentru a-şi lua rămas bun de la mama lui.

Iată o ocazie de a ne imagina cele zece minute petrecute de tânărul nostru erou în camera aceea, care-l găzduise timp de zece ani cu atâta dragoste. Admiţând că el nu avea nimic de făcut, nimic de luat, este sigur că în acele zece minute a reflectat. Dar nu este totdeauna uşor de spus ce pot gândi oamenii în anumite împrejurări. Vom spune, în schimb, că oamenii de acţiune, născuţi pentru o viaţă tumultuoasă, febrilă, ale căror ore sunt totdeauna pline de evenimente, lasă din când în când în drumul lor câte un luminiş, un mic gol, pentru ca ceilalţi, la momentul potrivit, să-l poată umple. Ei, care ştiu să-şi umple timpul atât de bine singuri, ştiu de asemeni că puţinele momente dăruite altora în acea împrejurare pot valora mult mai mult decât dacă le-ar fi umplut ei înşişi. Ceilalţi, arătându-se bucuroşi de acest dar, vor umple clipa aceea cel puţin pentru zece ani. Motiv pentru care acest lucru produce un

interes fabulos.

Când coborî din nou, în grabă, se apropie de cele două femei care erau încă în aceeaşi atitudine. Le apropie, le strânse pe amândouă cu putere. Ele se lăsară luate, alăturate şi strânse, ca şi cum ar fi fost două păpuşi. Le sărută pe amândouă, pe amândoi obrajii, de două ori.

— La revedere, ne vom revedea în curând, ne vom reîntoarce la Florenţa, lui Peggy îi place atât de mult Italia şi Florenţa, şi apoi… cine ştie…

Era în acel „cine ştie…” întreg spiritul vieţii lui fără program, iar tonul vocii, în acel moment, era de sinceră amabilitate.

— Aşa e viaţa, adăugă el în concluzie şi întorcându-se brusc la gândurile lui proprii: Nu-i aşa, Niobe?

O îmbrăţişă şi pe Niobe şi o sărută. Femeia din prag păru un sac de zdrenţe în braţele lui şi rămase acolo, în umbră, ascunzându-şi faţa în mâini. Remo îşi luă jobenul de pe masă şi fugi la automobil.

— La revedere, doamnelor, zise Palie înclinând capul pe jumătate lângă uşa de la intrare şi atingând cu două degete cozorocul şepcii.

Nici de data aceasta nu auziră şi nu fură în stare. să răspundă.

Ieşind precipitat, aşa precum şi intrase, Remo nu băgă de seamă că zidarii dăduseră jos ziduleţul scund din faţa casei şi refăcuseră fundaţiile, pentru a construi acolo un zid mai mare.

Cei doi se urcară în goană în maşină şi Remo, învârtind volanul şi mergând pentru ultima oară cu o viteză vertiginoasă de-a lungul căii spre Settignano, părea să spună: „Nu se putea face mai bine sau mai mult”. Şi poate că avea dreptate.

Iar cele două femei, după ce fuseseră strânse şi sărutate de el, căzură lângă gherghefuri, pe scaunele lor. Rămaseră acolo, inerte, înţepenite, fără să plângă, privind înainte golul care le nimicea privirile. Din momentul acela n-aveau să mai privească decât înapoi, pentru a putea trăi. Din umbra uşii, cu faţa în mâini, Niobe lăsa să se audă

sughiţurile ei de plâns, rare şi animalice: singurul zgomot.

Apoi se hotărârâră să se ridice şi, cu mişcări automate, să urce încet, încet, să intre în cameră pentru a se dezbrăca, în sfârşit, să se elibereze, să se odihnească după o zi prea plină pentru puterile lor. Târau după ele trena lungă albă, devenită o zdreanţă îndărătul trupurilor, în obscuritatea scării: dispărură ca nişte fantome.

Ajunse în cameră, sprijinindu-se de pat, fiecare în partea ei, simţeau că nu au puterea de a-şi scoate veşmântul acela, îşi simţeau trupul ca de lemn, iar îmbrăcămintea devenită pe ele un fel de crustă albă, un lac; îşi pipăiau uşor veşmântul, îl trăgeau uşor cu vârful degetelor, având siguranţa că nu pot să scape de el; amândouă se simţeau una cu îmbrăcămintea. Şi se aruncară pe pat aşa. Era aproape întuneric. De la fereastră, pe acoperişul bisericii şi pe clopotniţa cea mică, palpitau licăririle iluminaţiei care încununa ziua de sărbătoare.

ÎNGROPATE DE VII

P asta caldi, măcelarul din Ponte a Mensola care pusese prima ipotecă, devenise proprietarul caselor; iar proprietarul moşioarei… închipuiţi-vă cine devenise proprietarul moşioarei: Fellino, da, el în persoană, arendaşul Materasselor.

În partea unde ziduleţul scund cu ghivecele puţin arătoase în faţa casei, înălţase un zid înalt de doi metri şi cincizeci, care, pornind din gard, mergea de-a lungul – ei, închizând-o, formând în faţă un coridor ce lua aerul şi lumina întregului parter care acuma, cu zăbrelele lui ruginite, semăna chiar cu o mănăstire, ca să nu zicem o închisoare.

Se închisese chiar şi uşa bucătăriei care dădea spre câmp.

Tereza şi Carolina nu mai puteau fi văzute decât o jumătate de oră duminica, la slujbă. Alergau înfofolite, ţinând capul în jos sau privind înainte cu ostentaţie, făcându-se că nu văd şi nu cunosc pe nimeni, pentru a nu fi silite să-i salute pe vechii lor chiriaşi, care le priveau de

sus, acum că le vedeau ruinate.

Dar aceia nu renunţau la vreo tuse cu subînţeles, sau la mici râseţe insolente, pentru a se face auziţi, pentru ca să înţeleagă că se ocupau de ele, de interesele lor, de nenorocirile lor, de mizeria lor; iar câte unul, dintr-o veche ranchiună, râdea dinadins sfidându-le, cu un hohot agresiv, indecent, insultător. De atâtea ori râseseră pe socoteala lor, comentând cu voce tare faptele lor şi actuala stare de lucruri, foarte tristă, acum când nimeni nu se mai temea de ele, nemaifiind stăpâne pe nimic, acum când nu mai erau pentru nimeni subiect de invidie şi admiraţie, ci doar milă. Şi mai ales noaptea, sub ferestrele camerei lor, când dormeau, pentru a fi auziţi de ele, sărmanele; şi reuşiseră perfect, făcându-le să se înfioare sub cuverturi, şi după un val de mânie să-şi astupe urechile de ruşine şi să ceară îndurare cerului.

Ba încă şi mai rău: câte un ticălos murdar, rămas necunoscut, avusese neruşinarea să-şi facă nevoile în poarta lor, chiar în mijlocul drumului pe unde trebuia să treacă şi, în semn de mai mare dispreţ, spurcându-i zăbrelele în mod obscen. Sărmana Niobe, într-o dimineaţă trebuise să spele bine pietrele şi gardul cu umilinţă creştină şi cu resemnare, fără a avea puterea de a profera vreo invectivă la adresa cui îşi permitea o asemenea neruşinare, ci numai ridicând ochii pentru a cere Domnului să pună o limită la atâta răutate inutilă. Şi reîntorcându-se apoi în casă, cu capul în jos, umilită şi ofensată, mormăise pentru sine: „o fi, dar după mine e treabă de femeie”. Noi nu vrem să zăbovim în jurul prezicerilor Niobei.

Le batjocoriseră şi le ofensaseră în toate felurile; şi nu atât pentru faptul de a le fi prilejuit bucurii altora, nici pentru ceea ce credeau că le bucuraseră pe ele, ci mai presus de orice pentru că decăzuseră, pentru că erau învinse, pentru a se răzbuna pe timpul când îi priviseră pe toţi de la mare înălţime, victorioase.

Nu exista pretext pentru care să poată fi chemate la poartă, nici strigăt în stare să le facă să apară la fereastra camerei, care rămânea mereu închisă. Numai duminica

dimineaţa puteau fi văzute, grăbind spre slujba de dimineaţă, lucru din pricina căruia aveau de suferit; ar fi voit să nu le mai vadă nimeni pe lume, dar dintr-un principiu moral adânc înrădăcinat nu ar fi reuşit să se sustragă de la acea datorie către spirit, care reprezenta, în durerea aceea nemărginită, singura mângâiere.

Ieşeau mergând iute prin cenuşiul dimineţii de iarnă, strânse una într-alta; rămâneau în genunchi tot timpul slujbei, cu faţa în mâini, sau implorând, cu ochii ficşi la altar; acolo unde cu câteva luni mai înainte, în magnifica îmbrăcăminte de mătase albă, printre văluri şi flori de lămâiţă stătuseră, sfidând lumea, pe două scaune aurite, acoperite cu damasc azuriu.

Astfel chircite, păreau că ispăşesc vina aceea, implorând iertarea ei. În camera de lucru se învârteau fără noimă de la o masă la alta, de la o mobilă la alta, ca pentru a face ordine printre lucruri sau pentru a căuta ceva, cu gândul aiurea. Scoteau din dulapul cel mare şi din scrin bucăţi de pânză pe care le strângeau repede, după ce le desfăcuseră şi le cercetaseră cu o privire rece, şi pe care le puneau la loc cu dezinteres. Panglici, coordonaşe, resturi de dantele din care făceau mici sculuri. Căutau, ştiind că nu era nimic de găsit, având aerul de a scotoci prin sertarele unui membru al familiei defunct, sărac, ale cărui rămăşiţe pământeşti se trec în revistă ca o simplă formalitate, cu respect şi detaşare, şi cu un uşor dispreţ, fără cel mai mic interes, ştiind mai dinainte că nu vor găsi nimic important şi nimic plăcut.

Se înţelege că ceea ce făceau nu era dictat de necesitate, ba chiar se poate spune că nu avea sens.

Uneori se opreau în mijlocul acestor osteneli privind de jur-împrejur, nenorocite, în camera aceea pe care o simţiseră p mă de ele însele până la refuz, devenită acum goală, goală şi inutil de mare. Îşi vârau un deget sau mai multe degete în păr, îşi scărpinau pielea, apoi rămâneau încremenite, cu mâinile inerte în poală.

Niobe apărea în uşă cu braţele spânzurând, braţele acelea oare între o treabă şi alta se propteau în şolduri,

active şi prompte; acum spânzurau şi ele.

Privindu-le astfel, nu mai erau decât trei jumătăţi de lămâie, stoarse şi aruncate la gunoi.

Casele erau vândute, vândută şi moşioara, sfârşite până la ultimul ban rezervele, clientele dispărute până la una.

Giselda făcuse mai multe drumuri la Florenţa cu mici obiecte de aur şi de argint, până şi cu obiecte de uz casnic, pe care obţinuse câteva lire.

Acum nu mai era nimic de vândut, afară de mobile şi de acele ziduri de care se simţeau legate ca stridiile de scoica lor. O dată despărţite de ele, dacă cineva ar fi reuşit să le despartă, ştiau că ar fi urmat cerşetoria cea mai lugubră, dar nici nu se puteau gândi la aşa ceva, simţeau că mai degrabă ar fi căzut moarte pe prag, mai înainte de a-l putea părăsi.

Acum treizeci de ani, la moartea tatălui lor, condiţiile familiei lor nu fuseseră chiar atât de triste; aveau, ce-i drept, multe datorii de plătit, dar casele şi moşioara erau doar ipotecate, iar ele, tinere, pline de ardoare şi de credinţa că le vor răscumpăra, ambiţioase să-şi vadă propria putere debordând, ca o febră; lucrul curgea din toate părţile şi trebuiau să respingă comenzi încontinuu.

Acum, ori încotro s-ar fi întors, nu mai vedeau decât cenuşă, cenuşă… Peste cenuşă, fantome îndepărtate, ce nu puteau fi ajunse: echipaje tropăitoare, automobile strălucitoare care într-un timp veneau la uşa lor atrase ca prin farmec, care le făuriseră prestigiul şi fuseseră mândria lor şi datorită cărora casa aceea săracă de ţară păruse timp de zece ani un sanctuar de muncă şi de virtute, aşa cum îşi reaminteau toţi. Acum alergau, fugeau departe, pe alte căi, iar gândul lor aproape nu reuşea să le distingă, să le urmărească.

Amintirea aceasta le necăjea, le făcea să devină aspre şi rele. Toate femeile acelea luxoase pe care le serviseră cu credinţă şi pasiune timp de patruzeci de ani, le părăsiseră, puţin câte puţin, fiindcă erau bătrâne, fiindcă ochii lor stinşi nu mai erau în stare de minunăţii şi

pentru că în ultimii ani lucrul nu mai fusese gândul lor unic, singura lor raţiune de a trăi, pentru că erau obosite şi absorbite de împrejurările vieţii. Femeile acelea egoiste nu veniseră acolo decât pentru a lua, pentru a se mândri cu minunile lor, pe care le puteau achiziţiona fără sacrificii, fiind bogate, iar acum, că nu mai puteau repeta acele minuni, le lăsau să moară de foame. Aveau izbucniri de indignare şi de ură împotriva lor, iar din când în când ciuleau urechea să asculte, dar în zadar. Fantasme care apăreau şi dispăreau peste cenuşă. Şi pe deasupra, ca bătăile unui clopot funebru, ecoul unei voci ajungea până la ele ca să le oprească respiraţia, să le sfâşie inima: „Tuşăte, Tuşă că!” Dar, puţin câte puţin, suferinţa aceea aprigă se topea în duioşie, umezindu-le genele şi făcându-le să suspine îndelung.

Pe Niobe o văzuseră întorcându-se acasă cu o jumătate de pâine ascunsă în şorţ, un pic de salată, strângând la piept vreun ou, de teamă să nu-l spargă, sau purtând curajos câte o legăturică de lemne, pe care se dusese să le culeagă în pădure de la Vincigliata. În casă nu mai erau cărbuni.

Vechii lor chiriaşi savurau cu o plăcere prost disimulată etapele decăderii lor treptate, aşa cum o vreme le urmăriseră cu invidie în ascensiunea lor.

Sub zidul înălţat în faţa ferestrelor lor, pe panta expusă soarelui de amiază şi apărată contra vântului de la nord, Fellino, după ce doborâse şi teii bătrâni pe care ochii lor îi văzuseră odată cu lumina, cu lovituri de bardă şi de secure ce răsunaseră în inima lor ca şi cum le-ar fi construit din lemnul acela sicriele, pregătea terenul pentru trufandale: păpădie tânără, ridichile şi primii dovlecei, nemaiîncetând niciodată de a-l îngrăşa pentru a-l face mai rodnic. Nefericitele, atât de băţoase şi mofturoase când erau stăpâne, erau silite acum să-şi ţină toate ferestrele închise, pentru a nu simţi duhoarea; dar, ca şi cum ar fi fost o pedeapsă, de la care, printr-un decret suprem, nu trebuia să se sustragă, tot o simţeau, deoarece duhoarea pătrundea prin crăpături.

Dar pentru nimic în lume n-ar fi fost în stare să se revolte împotriva noului proprietar legitim, pe care-l urau cu înverşunare, iar decât să ceară o bucăţică de pâine, lui sau vechilor lor chiriaşi, mai bine ar fi murit de foame.

Cele ce erau îngropate de vii nu aveau dreptul de a face să li se audă glasul.

Într-o dimineaţă, se găseau în starea aceasta de mare mizerie şi de inutilă aşteptare, după multe absenţe sau repetate strădanii ale Niobei şi în casă nu era nimic de mâncare.

Stăpânele priveau la slujnică întrebător, aşa cum copilul bolnav priveşte la mama lui, nereuşind să se convingă că ea, atotputernică pentru el, nu face nimic pentru a-l vindeca: o priveşte fără a i se clinti credinţa, dar întrebând-o de ce nu acţionează.

Slujnica umilită, distrusă, înspăimântată, îşi privea stăpânele cu o blândeţe plină de promisiuni, exact ca o mamă care ştie că ultimul lucru ce-i stă în putere este tocmai să-şi ascundă propria-i neputinţă, pentru a nu-l descuraja mai mult pe copil.

Tereza o fixa pe Niobe pândind un cuvânt pe buzele ei, nereuşind să înţeleagă de ce nu venea de la sine, de ce nu fusese pronunţat până atunci în acea împrejurare. Nu reuşea să înţeleagă fiind încă departe de a bănui generozitatea sufletului ei şi devotamentu-i desăvârşit, şi căuta o explicaţie.

Făcu un efort, cu multă greutate, şi rupse gheaţa.

— Niobe, ascultă Niobe, vino încoace.

Presimţind cam ce avea să iasă din gura stăpânei, slujnica nu părea că s-ar grăbi să se apropie, din pricină că nu ştia ce să răspundă. Iar Terezei îi tremura vocea, dat fiind că trebuia să vorbească deschis despre trista realitate a propriei lor stări.

— Ce vrei, pentru noi acesta este un moment greu, suntem fără lucru, precum vezi, dar lucrul va reveni, sunt sigură de asta, vom merge le Florenţa, ne vom duce să le găsim pe vechile noastre cliente, ne vor recomanda şi altora, vom oferi condiţii foarte avantajoase, ne vom

mulţumi să câştigăm foarte puţin acuma… atât cât trebuie pentru a trăi, dar în momentul de faţă nu ştim cum să facem, iartă-mă dacă îţi cer o favoare, ţi-o cer pentru că sunt sigură de inima ta bună mai înainte de toate, dar mai ales pentru că am certitudinea de a-ţi putea restitui tot ceea >ce-tmi vei da. În momentul acesta eu nu văd altă scăpare decât în tine… ne vezi cum suntem…

Curajoasa femeie, sinceră şi sigură, nu îndrăznea să înfrunte privirea slujnicei: vorbea frângându-şi mâinile şi plecând mereu capul. Slujnica, săraca, lăsa capul din ce în ce mai jos, ca unul care, fiind vinovat, se vede certat pe drept. Şi Carolina, de asemeni, ţinea capul plecat în acea clipă de mare deznădejde morală.

Dincolo de toate peripeţiile şi toate luptele, existase întotdeauna o forţă gigantică ce le susţinuse: gândul la mâinile lor prodigioase, de neînvins, pe care nimeni nu li le putea lua. Acum aveau mai puţin această forţă: mâinile spânzurau pe lângă trupurile fără vlagă, nemaiştiind măcar cum să le ţină. Iată realitatea pe care nu o puteau accepta. Restul era tolerabil.

Lipsindu-i curajul de a face măcar un pas înainte şi lipsindu-i şi suflarea pentru a scoate o singură silabă, ca Iisus în momentul în care s-a lăsat crucificat, fără să ridice capul, bătrâna slujnică deschise braţele acceptând crucea.

Cuprinsă de o străfulgerare, de o scânteie revelatoare, Tereza sări în sus şi ridică fruntea strigând:

— I-ai dat lui banii, nu mai ai nimic… Tăcu, lăsând în suspensie gândul care i se stinse pe buze: Şi eu care mă întrebam de ce nu ne-ai oferit mai dinainte ajutorul tău.

Păru mâhnită de gândul acela, apoi revenindu-şi, reluă încetişor, cu blândeţe, cu un vag surâs în colţul gurii:

— Ai rămas şi tu… fără un ban, sărmană Niobe… iată de ce nu spuneai nimic… Şi eu care nu reuşeam să înţeleg… ce proastă!

Se uita în jur, nenorocită şi buimăcită, îşi trecu de două ori mâna peste frunte ca atunci când, fiind învinsă de oboseală, îşi ridica ochii pentru câteva clipe, ca să-şi poată recăpăta stăpânirea de sine… Apoi se aşează.

Carolina rămăsese cu privirile-n pământ şi cu mâinile în poală, de parcă ar fi fost străină de toată scena, şi fără să fi dat vreun semn că ar fi înţeles ceva.

Dar Niobe se apropie încet-încet, veni între cele două surori, acum că ştiau adevărul, şi pentru a se simţi mai aproape, pentru a vorbi cu mai mult folos, se aşează în mijlocul lor.

— Dumneavoastră ştiţi bine că eu din salariul meu nu cheltuiam aproape nimic. Pe carnetul de economii aveam zece mii de lire, ştiţi că din când în când duceam banii acolo, vă amintiţi? Salariul meu îl puneam tot acolo, se poate spune, afară de câte o mică parte pe care mi-o păstram ca să-mi fac ceva rufărie, ca să-mi cumpăr pantofi sau şorţ şi ca să nu rămân chiar fără niciun gologan în buzunar. Primele cinci mii de lire i le-am dat acum şase ani să-şi cumpere motocicleta.

— Ah!

Cele două surori se treziră împreună din amorţeală.

— Asta-i! Tu-i dăduseşi!

— Înţelegeţi, dumneavoastră nu voiaţi să cedaţi, aţi apucat să ziceţi nu, nu până la capăt… şi atunci eu ce puteam să fac?…

Tereza se uita la Carolina cu o rază de lumină în ochi, iar Carolina o privea pe sora ei înviorată, palpitând.

— Totdeauna am crezut că i le dăduse vreo târfă.

— Tu i le dăduseşi, tu…

— Da, cinci mii de lire.

— Dar motocicleta costa zece mii.

— Restul trebuia să-l plătească în rate, dar pentru aceia nu mi-a mai cerut alţi bani. Iar după doi ani, dacă vă amintiţi, a vândut-o ca să-şi cumpere primul automobil.

— Îţi spuneam eu, băiatul ăla mai degrabă s-ar fi lăsat ucis decât să ia parale de la femei.

Vorbind, le năpădea o nouă vioiciune pe toate trei, îşi apropiau scaunele, se strângeau una într-alta.

— Iar celelalte cinci mii de lire a trebuit să i le dau acum doi ani, când, întorcându-se pe neaşteptate de la Viareggio, mi-a spus că era vorba de o afacere de care

depindea tot viitorul lui, o afacere care avea să-l ajute să se aranjeze cum nu se poate mai bine. Înţelegeţi, nu voiam să am anumite remuşcări… sărmanul tânăr. Pe urmă, eu de mulţi ani nu mai puneam nimic pe carnetul de economii, ce vreţi, cheltuielile erau multe, ar fi trebuit să ai o monetărie în pivniţă şi nu mizeria mea, să te duci să iei banii aşa cum dai cep la vinul din butoi.

— Motocicleta i-o plătiseşi tu.

— Iar mie nu-mi trecea nimic prin cap… Am făcut atâtea presupuneri… Era un lucru care mi-a făcut multă inimă rea, ca să spun adevărul, şi când a venit vorba despre noua maşină, n-am avut puterea să rezist.

Afacerea cu motocicleta era singurul punct obscur din viaţa lor comună cu nepotul, şi acum se limpezea ca prin farmec. Tereza respira eliberată de acea îndoială rămasă nestinsă. Motocicleta pe care frumosul băiat de optsprezece ani o adusese acasă cu atâta dezinvoltură rămăsese ca un nor întunecos la orizont, iar acum respirau sub un cer inundat de soare.

— Ca şi cu automobilul, de care ne temeam să nu i-l dăruiască femeia aceea, contesa rusoaică.

— Ei, bine, răspunse Niobe regăsindu-şi tonul obişnuit. Ei, bine… nu le cunoaşteţi dumneavoastră pe femeile acelea; contesei îi plăcea să ia şi nu să dea, dar tinerelul ştia mai multe decât ea şi bine făcea: şi lui îi plăcea marfa proaspătă şi nu edecul acela, cu toate performanţele sale.

— Muierea aia.

— Nu te puteai înşela în privinţa ei.

— Dar el înţelesese pe loc că era în căutare de naivi, contesa.

— Şi-atunci de ce-o târâia prin faţa porţii timp de ore întregi?

— Ei… o fi avut el un motiv şi pentru asta.

— Înţelegi: să vezi alături de baba aia scandaloasă un tânăr cumsecade, nu este un lucru care să facă plăcere familiei, pentru care motiv m-am hotărât s-o retez scurt şi să cumpăr automobilul.

— Apoi, atâtea mici cheltuieli, înţelegeţi. Cine circulă are nevoie de multe lucruşoare pentru a nu fi pus în umbră de alţii.

Pe măsură ce vorbeau, cele două surori simţeau că-şi revin, iar Niobe îşi relua aerul ei liniştit, surâzător:

— Eir ce vreţi, cearşafurile din casă sunt aşa de aspre, sunt bune pentru noi care ne ducem la culcare cu cămaşa; dacă ar fi dormit şi el cu cămaşa n-aş fi zis nimic, dar gol de tot, în felul acela… nu se putea admite aşa ceva. Îi cumpărasem eu câteva din cele bune, de in uşoare şi răcoroase; mă necăjea prea mult gândul să-l ştiu în cearşafurile acelea grosolane de casă, n-avea de fel nevoie să se scarpine ca de râie, avea o piele ca de fildeş. Şi ce mulţumit a fost când şi-a dat seama de acea schimbare! Fiindcă el nu ar fi suflat niciun cuvânt, ba nici nu s-ar fi gândit, eu am fost cea care a văzut că lucrurile nu puteau merge aşa. Ei haide, să fim drepte, şi nici nu şedea bine…

Cele două ascultau cu sufletul la gură, se uitau la ea ca fermecate. Şi deşi, luându-se cu vorba, sunase de amiază, nici nu băgaseră de seamă. Nu mai auzeau nici clopotele şi nu mai simţeau nici foamea.

— Era atât de bun, şi cum îi plăceau anumite lucruri fine, cum se vedea ca le înţelege, că le gustă, se născuse pentru a fi domn. Uneori îmi trimitea fotografii, chiar şi de la Viareggio mi-a trimis.

— Ah, da? Şi ţie? Şi de ce nu ni le-ai arătat?

— Ştiam că dumneavoastră aveţi atâtea!…

Era un obicei de al lui Remo, când se afla în călătorie, să trimită mătuşilor instantanee şi câteodată îi trimisese şi Niobei sau i le dăruise la întoarcere. Dar în timp ce mătuşile le arătaseră pe ale lor tuturor, până la suprasaturare, Niobe le ascunsese pe ale ei, ea părea că ascunde ceva, şi surâdea maliţios.

— De altfel le am în scrin, pot să mă duc să le iau.

În timp ce surorile rămaseră să se privească surâzătoare şi buimăcite, ea se reîntoarse îndată cu fotografiile, şi le răsfoiră împreună cu o curiozitate din ce în ce mai mare. Iar Carolina, neputându-se abţine, urcă în

camera lor să le aducă şi ea pe ale ei, cel puţin vreo treizeci, cu cele ale Niobei, care nu erau mai mult de zece în total. Le răspândiră pe masă, fiecare fotografie evoca un fapt, un loc, o zi, o clipă. Discuţia se încinse foarte viu, izbucnind în exclamaţii şi râsete ca în vremurile fericite, de parcă dificultatea chinuitoare în care se aflau ar fi fost rezolvată. Faptul că vorbeau despre nepot, studiindu-i chipul pe acele instantanee, le înviora inima, le limpezea mintea, se părea că el era încă acolo, sau că trebuia să sosească dintr-un moment într-altul. Primul lucru care le sări în ochi, după ce le văzură pe toate, fu că, în timp ce în fotografiile mătuşilor Remo era întotdeauna perfect îmbrăcat, în cele ale Niobei era în costum de baie, sau de canotaj, în tricou sau în chiloţi, în grup cu alţi vâslaşi sau cu prieteni şi chiar cu domnişoare, în caiac alături de Palie, sau pe o stâncă. Surorile nu se săturau să le privească, comparându-le cu ale lor, dar fiind atrase de noutăţile pe care nu le bănuiau, minunându-se de frumuseţea şi carura umerilor, de zvelteţea picioarelor, de proporţiile trupului şi ale capului, în care forţa nu covârşea niciodată aleasa eleganţă şi armonia.

— Dar de ce nu ni le-ai arătat până acum?

— Păi…

Niobe ezita şi ascundea ceva, se înţelegea imediat, îşi privea stăpânele gata să izbucnească în râs.

— Eu mai am una, într-adevăr… dacă vreţi s-o vedeţi…

— Unde e?

Se părea că femeia se jena, sau că voia să mai întindă coarda curiozităţii lor. Ţinea o mină sub şorţ.

— Haide, arat-o.

— Arată-ne-o, haide.

— De ce nu vrei să ne-o arăţi?

— De ce nu ne-ai arătat-o?

— Ce rău e în asta?

Ridică mâna de sub şorţ şi puse pe masă o fotografie mai mare decât celelalte.

— Pe asta mi-a trimis-o într-un plic.

În fotografia aceea, mult mai mare decât o carte poştală, Remo era singur şi gol, în chiloţi de baie cam mici şi scurţi, astfel încât întreaga vigoare a trupului i se vădea în toată splendoarea. Fotografia fusese făcută pe malul apei. Tânărul privea spre soare, a cărui vie lumină nu reuşea să-i tulbure seninătatea chipului, ci-i dădea o foarte uşoară încruntare, o uşoară mâhnire, care-i şedea foarte bine. În spate, ca fundal, era marea.

Tereza rămase orbită, de parcă s-ar fi uitat ea însăşi în soare. Iar Carolina, după o privire, care păru că avea s-o înghită, sări în picioare ca pentru a fugi, scoase un strigăt şi căzu înapoi pe scaun.

Trebui să treacă câteva minute ca să-şi revină, mai înainte de a putea înfrunta bucăţica aceea de carton.

— Era exact aşa, nimic de zis, chiar aşa – murmură Niobe, ca în vis, în timp ce stăpânele ei, foarte tulburate, priveau portretul. Se întoarseră către ea. Eu ştiam totuşi că era croit în felul acesta. Ele o fixau şi mai intens, avide. Înţelegeţi, în fiecare dimineaţă trebuia să intru în cameră de trei sau patru ori, când făcea baie şi pentru micul dejun. Şi apoi, ce vreţi, când se dezbrăca, nu aveam timp să ies şi nici măcar să mă întorc într-altă parte, cât ai zice „amin”; şi dacă nu voiai, tot trebuia să-l vezi. Într-un minut, cât ai zice „peşte”, reuşea să rămână aşa cum l-a făcut Dumnezeu; eu nu ştiu cum l-a făcut, dar trebuie să recunoaştem că l-a făcut bine, zău!… trase ea concluzia, arătând spre fotografie.

În timp ce Carolina se simţea mâhnită la acele declaraţii, Tereza avu, în faţa servitoarei, un surâs pornit din inimă, un val de sinceră veselie, cum de multă vreme nu mai simţise.

Din ce în ce mai înmărmurite, cele două surori, tre’ –, cându-le de la una la alta, continuau să privească fotografiile. De la cele ale Niobei treceau la ale lor, pentru a reveni brusc la acelea în care tânărul era înfăţişat în costum de baie sau de vâslaş, până la cea din urmă, în care nuditatea-i apărea cu o claritate fascinantă. Aici se termina disputa, ca s-o ia de la început.

— Şi de ce nu ni le-ai arătat?

— Păi... nici eu nu ştiu ce trebuie să spun... poate pentru că mi-au plăcut prea mult, mărturisesc, şi apoi credeam că dumneavoastră veţi fi scandalizate, cu toate că nu e niciun rău în asta, ce poate fi rău? Dar vă ştiu atât de timide în anumite, privinţe, atât de scrupuloase. Şi apoi, vedeam că acelea pe care vi le trimitea dumneavoastră erau diferite de ale mele...

În momentul acela se auzi zgomot pe scară: cobora Giselda.

Tot răsfoind şi comentând instantaneele, trecuse de amiază, trecuse ora mesei.

E necesar să spunem mai dinainte că Giselda, cu toate că nu-i spuseseră nimic pe faţă, îşi dăduse exact seama de circumstanţele disperate în care se zbăteau surorile, după pierderea întregii lor averi. Masa lor nu se mai alcătuia, de aproape o lună şi ceva, decât din lucruri luate pe datorie sau cu împrumut, adunate sau căpătate de pomană de către Niobe, prin vecinii nu cei mai apropiaţi, deoarece, cum v-am mai spus, stăpânele refuzau orice formă de ajutor care le-ar fi putut veni din partea celor care le fuseseră chiriaşi sau slujbaşi, cărora o dată le făcuseră numai bine şi care acum ar fi fost în măsură să le ajute.

Simţind că drama se precipita, Giselda coborâse cu intenţii nobile şi generoase. Venea să se ofere, să se ofere să-şi ajute surorile sărăcite şi îmbătrânite; şi cu toate că le socotea vinovate de propria lor ruină, simţea că de acum înainte era inutil să urască şi să reproşeze: venise momentul să acţioneze fără discuţie. Era cu cincisprezece ani mai tânără, încă neextenuată de oboseală ca ele, simţea în inima ei cu adevărat nobilă, cătrănită doar de adversităţi, un sentiment al datoriei şi o necesitate de a înapoia cel puţin în parte, intervenind personal şi ocupându-se îndeaproape de ele, binefacerile pe care i le făcuseră atâţia ani, uitând în momentul acela câte amărăciuni şi neplăceri existaseră în decursul vieţii lor în comun. Chipul îi era iluminat de o pace neobişnuită, neted,

aproape blând, gata de a vorbi cu seninătate, de a face proiecte, de a primi şi a da sfaturi, pentru a rezolva

O stare de lucruri intolerabilă. Dar în faţa tabloului ce

I se înfăţişă înaintea ochilor, ajungând în odaie, înţelese din zbor că cele trei femei erau pierdute, într-o stare de beatitudine, în contemplarea fotografiilor care acoperiseră toată masa: i se urcă sângele în cap, un val de mânie şi de dispreţ o năpădi, aruncând-o într-un fel de delir, răsturnându-i brusc acel simţământ lăuntric; era un impuls mai tare decât puterile, decât raţiunea ei: „După tot ce s-a întâmplat, după catastrofa iremediabilă datorită exclusiv slăbiciunii lor de neiertat, care le făcuse să ajungă de la bunăstare la sărăcie absolută, după atâtea zile de lipsă şi, aproape, de înfometare, cu focul stins, cu cămara goală şi fără un gologan în buzunar, cele – trei nenorocite se extaziau încă privind fotografiile şarlatanului aceluia, care cu atâta dezinvoltură le adusese într-o asemenea stare, în jurul mesei aceleia, mai vesele chiar decât ar fi fost în faţa unui prinţ bogat…”

— Ce faceţi aici? zise ea scrâşnind din dinţi, palidă de furie. Cele trei femei ridicară capul cu un gest de atac, simţindu-se atacate de vocea aceea dură şi nemiloasă. Dar ce faceţi, se poate şti?

— Ce se vede.

— Aşteptăm să-ţi dăm ţie raportul.

— Dar nu e ora mesei?

Se uitau una la alta, sub privirea aceea ca o lamă de pumnal. Uitaseră de ceas şi de foame, bătuse amiaza şi nu ştiau ce să răspundă. Fotografiile le transpuseseră în afara realităţii, într-un vis fericit, din care n-ar fi vrut să fie deşteptate. Vocea crudă a surorii lor le readusese la realitatea cea mai tristă. Se priveau, simţindu-se cuprinse şi copleşite de un sentiment de ură faţă de ea, care stătea ţeapănă, într-o postură de judecător.

— Nu ne este foame, zise Tereza cu un ton ironic şi degajat, aproape veselă.

— Nu ne este foame, repetă Carolina cu afectare.

— Dar mie îmi este.

— Pregăteşte ceva!

Giselda nu mai ştia ce să răspundă, cum să înceapă, avea prea multe de spus şi acestea i se îngrămădeau în gâtlej, fiind pe punctul de a exploda înainte de a ieşi.

— Pregăteşte… pregăteşte… sigur, desigur că am să pregătesc, dar pentru mine, numai pentru mine, fiţi sigure de asta, dar nu aici, desigur, nu aici, unde nu mai este nici măcar un codru de pâine pentru a potoli foamea unui câine… Desigur că pregătesc şi încă cum, vă arăt îndată cum pregătesc, fiţi sigure – vorbea cu izbucniri, sacadat şi cu obidă, am să mă duc să fac pe slujnica, aşa cum am făcut şi până acum la aceste frumoase domnişoare – se înclină batjocoritor către ele – la aceste frumoase domnişoare şi la demnul lor nepot

— Făcu o a doua reverenţă scurtă, plină de venin

— Dar cel puţin au să-mi dea de mâncare şi salariul la sfârşitul lunii. În schimb, aici se munceşte pentru ochii frumoşi ai stăpânelor! zâmbi larg şi se înclină adânc. Să faci pe sluga şi să n-ai nimic altceva decât strâmbături şi să crăpi de foame, nu, nu, drăguţelor, nu, găsiţi-vă pe alta care să vă scobească în nas, eu plec, dac-o vrea cerul! De-aş fi făcut-o mai înainte, n-aş fi acum în mijlocul acestei porcării! Pfui! Păru că vrea să se arunce asupra surorilor sale pentru a le muşca, dar gestul se reduse la un strigăt de dezgust, pfui! repetă ea, vărsându-şi veninul asupra lor.

Cele trei femei păreau că vor să se repeadă s-o lovească, dar un tremur convulsiv le ţinea, făcându-le să agite dezordonat braţele:

— Afară!

— Afară!

— Afară!

Nu reuşeau să găsească alt cuvânt, alungând-o cu braţele îssntinse.

— Afară!

— Afară!

În loc să-i mărească furia, furia şi ameninţarea o făceau pe Giselda să ia tonul sarcastic al unei batjocuri

veninoase; şi mai mult decât să se retragă, le arătă că se supune somaţiei lor.

— Sigur că plec, ba încă cum, n-aştept să mi-o spuneţi de mai multe ori, fiţi liniştite, stăpânelor, faceţi bine că mă izgoniţi, fiindcă aci nu mai aveţi nevoie de fată în casă, fiindcă şi fata în casă vrea să bage ceva în stomac când sună amiaza, iar stăpânele sunt nemâncate ele însele, şi încă de multă vreme.

— Afară din casa noastră!

— Afară!

— Şterge-o!

— O să-i pice domniei-tale o pleaşcă…

Nu mai lipsea mult ca să se încaere, când Giselda, pradă mâniei, se repezi în sus pe scări ca un uragan.

Femeile rămaseră tremurând, palpitând, albe de furie, în timp ce deasupra, în camera Giseldei, se auzea un pas precipitat, agitat, alergând de colo până colo, mişcând obiecte, răsturnând scaune, deschizând şi închizând cu mare zgomot sertare.

După ce le trecu furia şi se liniştiră, acum că nu mai aveau în faţa ochilor pe sora veninoasă, cele trei femei se priveau încă, respirând adânc, regăsindu-şi suflul normal, potrivindu-şi părul răvăşit pe ceafă şi la tâmple.

Acum priveau maşinal fotografiile, până ce fotografia lui Remo, gol, pe plaja de la Viareggio, cu soarele în faţă, având marea în spate, izbuti să le fixeze atenţia; ba mai mult, după întreruperea cam violentă, avură puterea de a o privi curajos, fără timiditatea de care vorbea Niobe şi de care, văzând-o, se simţiseră năpădite.

— De ce nu ni le-ai arătat?

Absorbită de scandalul dezlănţuit până la neverosimil, slujnica abia schiţă un zâmbet.

Trecu astfel o jumătate de oră de tăcere tulbure şi apăsătoare, străbătută de momente de aşteptare tristă, cu urechea mereu ciulită, în taină, la zgomotele din camera de la etaj. Acea tăcere care precede un fapt grav şi inevitabil, numai în parte previzibil, până ce se auzi din nou tărăboi mare pe scări. Giselda cobora precipitat cu

mantia şi cu pălăria, având într-o mină o valiză, iar în cealaltă un balot mare, legat c-o frânghie.

Traversă camera, atât de iritată, încât mânia o făcea să tresalte şi să se zguduie, fără a se întoarce către cele trei femei, de parcă nu le-ar fi văzut. Dar ajunsă la uşă, cuprinsă fiind de un nou impuls pe care nu şi-l putu stăpâni, după ce puse valiza jos, ca unul care, uitând ceva, vine înapoi în grabă, se întoarse, făcu trei paşi pentru a se năpusti asupra lor:

— Stricatelor! le strigă; şi vocea îi fu ca un scuipat.

Muntele, în sfârşit, născuse şoarecele. Părerea de rău pe care o avusese în prag şi izbucnirea următoare nu lăsau să se prevadă încununarea acestei modeste invective. Dar cum Niobe, văzând o asemenea izbucnire, se repezise la ea cu pumnii întinşi, pentru a le apăra pe stăpâne: „… neisprăvitelor, maţe fripte!…” le azvârli în nas, întorcându-se de două ori.

Şi apucându-şi valiza, o luă la picior.

Iar celelalte, urmărind-o până în stradă, strigau după ea:

— Afară!

— Şterge-o!

— Cară-te!

— Afară din casa noastră!

— Acum, pe loc, fir-ar să fie! striga Niobe cu ferocitate.

— Şterge-o!

Strigătele, mai întâi dinăuntru, apoi de afară, atrăseseră o mulţime de lume curioasă să afle şi să vadă ce s-a întâmplat în casa aceea, devenită acum o sursă de surprize. Dar Niobe, după ce închise cu mare violenţă poarta în urma celei care plecase, strigă către stăpâne:

— Ţineţi aici, închideţi aici, ţineţi aici, vă rog, punându-le să ţină cu mâinile lor poarta închisă, în timp ce se grăbea sa, alerge în casă să caute cheia.

Cele două surori se agăţaseră de poartă, ţinând-o închisă cu atâta violenţă, încât patru bărbaţi n-ar fi reuşit să le smulgă de-acolo. Nu ştiau bine pentru ce strângeau

barele acelea, încordarea nervoasă ajunsese la paroxism şi-şi revărsau forţa în mod inconştient asupra porţii aceleia, în timp ce Niobe alergase după cheie, şi în timp ce ele făceau tot felul de mutre şi strâmbături către cei care alergaseră ori alergau într-acolo şi care, nefiind în stare să se mişte sau să sufle ceva, stăteau să le privească de la distanţă, înfricoşaţi şi încremeniţi, de parcă ar f-i văzut două fiare sălbatice care încercau să strâmbe barele cuştii ca s-alerge la ei şi să-i sfâşie.

Copiii se strângeau lângă fustele mamelor.

— Aveţi ceva de câştigat?

— Ce vreţi să luaţi?

— Se poate şti ce poftiţi?

— Pungaşilor!

— Nu ne-aţi mai. văzut niciodată? Uitaţi-vă acum!

— Ce-i de văzut aici?

— Vedeţi-vă de treburile voastre!

— Mai bine vedeţi-vă de fiicele voastre!

— Palavragii!

— Flecari!

— Duceţi-vă să vă plimbaţi în faţa pragului vostru, unde e atâta murdărie!

— Mitocani!

— Murdari!

— Scârboşi!

— Nu puteţi spune nimic despre noi, suntem femei cumsecade. Ar trebui să fie multe femei ca noi! Ar trebui ci te două în fiecare casă, da, da… hm!

După ce bombăni, Tereza scuipă către cei care alergaseră la faţa locului şi al căror număr creştea mereu, iar Carolina, întinzând o mină prin gard, le dădea cu tifla, agăţându-se din nou de bare. Lumea continua să se adune, ţinându-se la o distanţă respectabilă, dar curioasă să vadă.

— Ne puteţi privi, da, priviţi-ne bine, pentru că tiparul după care au fost croite femei ca noi a fost rupt, iar femeile din ţinutul acesta sunt o ciurdă de scroafe!

Nimeni nu îndrăznea să sufle, nici să mişte un deget.

— Căpăţâni de măgar!

Într-adevăr, uimirea le lungise într-atât feţele, încât le răpise orice expresie omenească.

Niobe ajunse înapoi alergând, dar în loc de cheie, care probabil că nu mai exista cel puţin de o jumătate de secol, aduse un lanţ cu un lacăt.

Desprinse cu forţa pe cele două stăpâne strâns lipite de poartă, ca doi balauri fioroşi care continuau să scoată flăcări pe nări. Înfăşurând de patru sau de cinci ori lanţul în jurul barelor din mijloc, vârî lacătul şi întoarse cheia, aruncând un ultim cuvânt spectatorilor:

— Spurcăciunilor!

Şi făcând spre ei, în acelaşi timp, un gest cu mâna, cel mai obscen şi plebeu cu putinţă, începu să le-mpingă spre casă pe surori.

Se zăvorâră înăuntru, trântind uşa cu atâta violenţă de ziceai că aveau să se spargă toate geamurile, până la ultimul, şi respirând uşurate începură să se învârtească prin cameră încoace şi încolo, cu paşi mari şi în toate sensurile, de parcă se simţeau pe deplin stăpâne, cum nu se mai simţiseră până în clipa aceea furtunoasă. „Ah! Ah! Acuma da! Ah! Oh!” Se mişcau liber, destinzându-se, în timp ce-şi dilatau plămânii: „Ah! Oh!”

Pierduseră totul, nu aveau nici măcar ce să mănânce, dar se simţeau eliberate de prezenţa inchizitorială a martorului ostil, a judecătorului nemilos, a duşmanului, a străinului. Simţeau, pentru prima oară, că sunt cu adevărat stăpâne în casa lor: „Ah! Oh!”

Ca după un naufragiu, extatice, prostite, cu ochii încă holbaţi de spaimă, sprijinindu-şi capul cu mâna, surorile stăteau acum în jurul mesei pe care erau risipite fotografiile lui Remo, în atâtea ţinute şi în atâtea ipostaze. Cea de pe ţărmul mării, la Viareggio, le domina pe toate. Ochii larg deschişi nu clipeau, ci fixau un punct, fără a distinge nimic, într-un moment de totală abandonare.

Niobe era eroul care nu cunoaşte odihna, fiindcă nu cunoştea oboseala. Intrând din nou în casă, în colţul ei de lângă uşă, îşi privea stăpânele cu o rază de lumină în privire, acea lumină care nu o părăsea nici în momentele

disperate. Le privea cu o încredere născândă, a cărei oglindire creştea în pupilele sale ca lumina soarelui odată cu aurora. O năpădea o dorinţă arzătoare de a vorbi, era vădit că un cuvânt îi ardea buzele şi că nu mai era în stare să-l reţină.

După câteva clipe de tăcere apăsătoare, Carolina, care nu încetase de a privi cu fixitate masa, murmură, ca şi cum s-ar fi sculat dintr-un somn provocat de un narcotic, cu un firicel de voce:

— De ce nu ni le-ai arătat?

— Păi… răspunse Niobe absorbită de propriul ei gând şi gata de a răspunde, păi, nici eu nu ştiu prea bine de ce…

— Asta e cea mai mare dintre toate!

— Chiar aşa!…

— N-avem un portret mare al lui Remo, numai câteva instantanee.

Vorbea extenuată, detaşată, îndepărtată, blândă.

— De altfel, se poate mări vreuna din astea micuţe, adăugă Niobe, pentru a încheia o conversaţie neinteresantă pentru ea.

— Da, adevărat, ai dreptate! continuă Carolina, topindu-se parcă.

Tereza urmărea dialogul şi privea fotografiile cu o egală detaşare, fiind absorbită de gândurile ei proprii, obsedante, chinuitoare, până ce, făcând un efort, o întrerupse:

— Dar cât e ceasul, se poate şti?

— Trei, răspunse Niobe, fără a mai adăuga nimic altceva.

Surorile se priviră ca rătăcite. Un sentiment de teamă le năpădea sufletul, un început de disperare, la ideea că nu mâncaseră şi că în casă nu era nimic de mâncare, cu toate că nu le era foame de loc. Niobe înţelese că venise timpul să intervină, riscând din penumbra uşii cuvântul care-i juca în ochi ca licărirea unei pietre scumpe şi la care aştepta un răspuns încurajator:

— Ascultaţi! spuse, apropiindu-se de Tereza, ascultaţi, trebuie să vă spun un lucru… n-am vrut să vi-l

spun până azi, dar acum nu pot să fac altfel. După aceea dumneavoastră veţi face cum credeţi, desigur, dar sunt sigură că chiar dacă greşesc nu mă veţi certa.

Tereza o urmărea cu un interes crescând, în timp ce Carolina dădea slab din cap la cuvintele femeii căreia nu i se zdruncinase credinţa.

— Rosina lui Bucce 1 îşi mărită fata în aprilie; şi-au făcut trusoul, l-au făcut în casă, l-a lucrat chiar ea, dar se pare că i-ar plăcea să aibă, pentru a-l completa, măcar vreo şase cămăşi de lux, din cele extra, de comandă, şi poate încă vreo câteva lucruşoare, dacă va fi posibil. Fata se mărită cu cineva cu stare, patronul unui cuptor din Florenţa, s-au îndrăgostit unul de altul când se ducea să lucreze la o croitoreasă vecină cu el, intră într-o familie de vază şi vrea să-şi ţină rangul, are dreptate, doreşte să facă impresie bună, are bani puşi deoparte. I-am spus că am să fac eu pe ambasadoarea, dar că de la mine n-am să adaug nimic: „voi afla, dacă este posibil!…” Sunt ţărănci, se ştie, dar cu banii lor plătesc ca şi doamnele. E adevărat că dumneavoastră nu lucraţi pentru ţărănci, i-am spus eu Rosinei, ştie ea!… „Fetiţo, i-am spus eu, nu-ţi pot spune nimic, ştiţi mai bine ca mine cine sunt clientele stăpânelor mele şi ce lucrează dânsele e marfă pentru oameni mari, nu pentru ăi de jos!…” Iar ea mi-a şi dat zilele astea ouă şi pâine şi o sticlă de vin şi o cană de ulei, dar fără vreo obligaţie, se înţelege, decât de a i le da înapoi. De câte ori mă[13] duc pe acolo, mă tot întreabă. „Aşadar, cum rămâne?” Iar eu îi răspund „Copilă, cum rămâne…?” Ceva trebuie să-i răspund. Eu vă spun ca să-mi fac datoria, ştiu că sunt lefegii, iar banii îi pot da chiar dinainte.

La început Tereza încreţi fruntea la acest discurs neaşteptat, iar Carolina se zvârcoli îndată, în felul său, ca pentru a fugi de ceva de care se simţea prinsă în mod supărător; dar după aceste refuzuri atât de naturale şi justificate, cea dintâi ridică fruntea, regăsindu-şi vechea ei mândrie de femeie obişnuită să muncească.

— Du-te, du-te Niobe, du-te la Rosina şi spune-i că-i

13 Scoarţă.

facem cămăşile, că-i facem şi restul şi tot ce-o vrea.

Ca să nu mai aştepte vreo părere de rău sau vreo retractare posibilă, după acceptarea aceea francă, Niobe fugi ca un copil care are, în sfârşit, în mână, obiectul dorit de multă vreme, astfel încât cele două surori, chiar în timp ce spuneau „da”, o auziră scoţând lanţul şi deschizând poarta.

O urmăriră cu ochii pe calea principală şi pe o stradă lăturalnică, până la casa lui Bucce care-şi avea proprietatea aproape de Ponte a Mensola, de-a lungul torentului, şi nu după mult timp o auziră rostind un răspuns agitat, gâfâind de emoţie.

— Iat-o! zise Niobe, prezentând-o pe ţărancă celor două surori, iat-o aici! Şi în timp ce ele începură să discute, să caute şi să răsfoiască modelele, desenele şi tiparele, în bucătărie se şi auzea un zvon de viaţă, acolo unde, puţin câte puţin, se făcuse. În ultima vreme linişte de moarte. Iar când Rosina plecă, după ce stabilise cu cele două Materassi tot ce aveau de făcut, Niobe se prezentă surâzătoare, chemându-le la masă, unde le aştepta o frumoasă omletă cu cârnaţi.

Vestea aceasta se răspândi cu iuţeala lucrurilor nemaiauzite: surorile Materassi coseau cămăşi pentru fiica lui Bucce. În jurul casei începură să furnice femei, femeiuşti şi fete; parlamentări cu vocea scăzută, o rumoare, o flecăreală, despre culori, despre modele, despre broderii, despre pretenţii şi despre felul în care femeile acelea, obişnuite să trateze cu doamnele din lumea mare, o primiseră pe noua clientă. Rosina lui Bucce, Amelia lui Gozzo1, Regina lui Mezzanotte[14][15], Luisina lui Stoppa[16], Maria lui Mela[17], Assuntina lui Frânguello[18], Cesira lui Casanova, Armida lui Gocciolino[19], Margherita

14 Guşa.

153 Miez-de-noapte.

16 Cîlţu.

17* Măru.

18 Piţigoi.

19G Picăţică.

lui Montesole, fetele lui Pantera, Bullegia, Fracassa… o adevărată procesiune care se îndreptă încetul cu încetul de la casa lui Bucce către casa Materassi, mai întâi cu sfială, apoi cu îndrăzneală. Toate mamele care aveau fete de măritat, toate fetele care trebuiau să-şi pregătească trusoul. Tereza şi Carolina fură asaltate. Ai fi zis că toate femeile acelea, ca o armată ascunsă cu abilitate de un general iscusit, nu aşteptau decât un semn pentru a da năvală. Şi să nu credeţi. că se mulţumeau cu lucrături potrivite cu starea lor umilă, niciodată, le voiau cu totul şi cu totul ca ale doamnelor, sau trebuia măcar să li se dea această iluzie. Aceasta era gloria lor, plăcerea lor cea mai mare: punctul de onoare. Cereau ca fiecare obiect să poarte – eticheta: „Surorile Materassi”, ca şi celelalte, şi pretindeau ca facturile să fie emise pe numele lor de la Starea Civilă şi nu cu poreclele care erau pe buzele tuturor: nicio Bucce, Gozzo, Cicche, Filze, Stoppa, Mezzanotte, amiaza[20] sau orele trei, ci: domnişoarei Rosa Cerotti, doamnei Lucreţia Porcinai, doamnei Regina Gambacciani, doamnei Argia Bracaloni… Cu toate socotelile detailat explicate şi urmate de numere pe care le silabiseau cu naivitate, mergând pe drum, iar dacă nu ştiau să citească, urmăreau literele privindu-le şi pierzându-se, lacome, în arabescurile acelea. Iar Tereza, care un timp ştiuse să trateze cu multă artă clientela ilustră, ştia s-o trateze cu tot atâta măiestrie şi pe aceasta, gâdilându-i vanitatea, fără greş; „vă pricepeţi la lucrurile fine mai bine decât doamnele, e mai uşor să păcăleşti pe una din ele, decât pe voi”. Nu era adevărat, dar minciuna făcea atâta bine, şi niciun rău. Trebuia să le spună că numai averea le deosebea de celelalte şi că încolo nu era nicio diferenţă. Iar Tereza ştia să spună toate acestea.

— Ce credeţi, numai aparenţa e de aceste doamne! Spălaţi-le faţa şi luaţi-le lucrurile frumoase pe care le poartă pe ele şi apoi să le vedeţi!

Se mulţumeau cu câştiguri mici, pe măsura noii clientele care le frecventa, precum şi cu posibilităţile

20 Joc de cuvinte : în italiană, mezzogiorno — amiază.

acesteia mult scăzute şi care scădea mereu.

— De acum înainte… atât cât ne trebuie pentru a trăi.

O singură dată, Carolina, într-un moment de descurajare şi de oboseală, aruncând lucrul cât colo, se contorsionă ca într-un vârtej:

— Uf! Eu nu mai pot între toate mitocancele astea!

Dar erau ultimele convulsii ale unor vremuri care apuseseră. Tereza nu răspunse şi, fără să ridice capul, continuă să coasă.

Şi ţărancele făceau daruri bisericii pentru sărbătoarea Madonei, în octombrie, pentru sacristan şi pentru preot: o faţă de masă pentru altar, stiharul, patrafirul şi o mantie pentru preot.

O dată obişnuite cu schimbarea, puseră dragoste în noua lor muncă.

— Sărăcuţele, zicea Tereza, vin aici cu banii în cioc, şi tot ce li se face e foarte bine. De câte ori nu se lăsau aşteptate doamnele, când trebuia să scoată lucrul, după ce ne dădusem sufletul pentru a le mulţumi.

Şi trebuie adăugat că aşa cum reuşiseră să-şi redobândească forţa cosind lenjerie pentru ţărăneile şi muncitoarele dintr-o zonă care devenea în fiecare zi înfricoşător de mare, reuşiseră să-şi restabilească o adevărată superioritate asupra vecinilor. Mai degrabă s-ar fi lăsat omorâte decât să coasă o cămaşă fostelor lor chiriaşe şi nu se ştie ce i-ar fi răspuns soţiei lui Fellino, fostă slujnică a lor, dacă ar fi venit să le facă astfel de propuneri. Ei bine, e de necrezut, dar această parţialitate displăcea profund celor excluşi, care se simţeau astfel desconsideraţi în ochii locuitorilor. Fellino ar fi fost atât de mândru să le înapoieze, prin mijlocirea cămăşilor şi a pantalonaşilor, niscai gologani care, odinioară, ar fi trebuit într-adevăr să meargă în buzunarul lor.

— Ce, banii noştri nu sunt la fel cu ai celorlalţi?

— Ce le-am făcut noi mofturoaselor alea?

— E vina noastră că au sărăcit?

— Trebuiau să fie mai puţin tâmpite!

Simţeau că fierb de mânie că nu pot avea prinse pe

undeva, vreuna din faimoasele etichete: „Surorile Materassi”. Şi în special ei, oare ştiau dintr-o lungă experienţă zilnică ce voia să însemne un astfel de nume ascuns sub veşminte.

— Ce au cu noi zdrenţăroasele alea două, jumulitele alea, proastele alea, băbătiile alea?

Iar cele două surori, pe de altă parte:

— Mai degrabă mă las să-mi scoată ochii, decât să cos o cămaşă uneia din astea.

— Nu i-aş coase ceva nici pentru o mie de lire.

— M-aş duce să întind mâna, să rup iarba cu dinţii, aş muri de foame mai curând decât să împung odată cu acul pentru ele.

Şi de îndată ce vechea lor casetă începu să sune iar, fără prea mult zgomot însă, o şi chemară pe Niobe:

— Iată Niobe, salariul nu putem să ţi-l dăm ca mai înainte, suntem prea sărace, dar când vei avea nevoie de ceva, iată banii aici, nu te sfii, sunt ai noştri, pentru toate trei: asta e caseta comună.

Niobe fugi scandalizată şi întorcându-se din uşă, mai înainte de a o tuli în bucătărie, răspunse:

— Nu vreau nimic, n-am nevoie de nimic, n-ar fi numai ceva urât, dar mi s-ar părea că iau bani din altar.

Şi o primă dorinţă reapăru în momentul recuceririi liniştii şi noii lor bunăstări.

— Nu avem niciun portret mare al lui Remo, repeta Carolina, suspinând la nesfârşit.

— Se poate mări unul din cele mici, nu costă mult, repeta Niobe, alegeţi-l pe cel mai bun, pe cel care vă place mai mult!

Dar trecându-le iarăşi şi iarăşi în revistă, de atâtea ori, păreau incapabile să se decidă la unul. Până ce Niobe tăie scurt discuţia, şi acum, ca şi în alte împrejurări, şi aşa cum răbdătorul măgar îşi oferă spinarea ca să poarte o sarcină, şi-o oferi şi ea pe a ei, pentru a lua greutatea din spatele stăpânelor.

— Asta! spuse cu hotărâre, exprimând dorinţa unanimă, este cea mai frumoasă, cea mai mare, cea unde e

cel mai bine.

Mai întâi, patroanele spuseră că nu, dar era un „nu” tărăgănat, lenevos: obiectară că nu şedea bine ca în casa unor fete să ţină fotografia mărită a unui tânăr în chiloţi de baie şi încă aşa de mici.

— Da’ de ce? Ei aş! repeta Niobe, astea sunt idei învechite! Dumneavoastră nu ştiţi anumite lucruri, tinerii de azi sunt mereu în chiloţi, este în folosul lor, foarte bine că sunt educaţi astfel, cresc sănătoşi, puternici şi cu suflet bun; dacă stau veşnic înfăşuraţi în vată şi legaţi de fustele mamei, cresc slabi, gălbejiţi, răi, vicleni şi plicticoşi, şi nu se ştie niciodată ce clocesc în minte. Apoi mai aduse un argument irezistibil pentru a le convinge: Oare în piaţa Signoriei nu se află David?

— [Ba da, m-am gândit şi eu la asta. Dar vezi tu, Niobe, privind la David… se vede tot… şi habar n-ai. Poate fiind de marmură, face mai puţin efect!

— Şi ăsta nu e de carton?

— Iar David nu este un membru al familiei noastre, şi-apoi privindu-l şi cu alţii împreună, îţi faci curaj.

— Fugiţi de-aici… faceţi-mi plăcerea… conchise Niobe, lăsaţi să vă servesc eu. Ştiţi şi dumneavoastră că este exact ce trebuie.

Carolina adăugă că Niobe avea dreptate şi că mărirea celorlalte fotografii nu putea reuşi, fiind prea mici.

Niobe se duse la Florenţa şi o dădu unui fotograf din piaţa Santa Croce s-o mărească, cam două treimi din mărimea naturală, şi o aşezară pe peretele din mijloc al camerei lor de lucru, sub geam şi într-o ramă frumoasă, astfel că acum, intrând acolo, îl vedeai pe tânăr apărând între cele două surori. Lângă portret, într-o parte şi într-alta, erau două tablouri mai mici, cuprinzând, cu îndemânare aşezate, toate instantaneele lui Remo din mai multe locuri, în tot felul de costume, printre mulţi şi diferiţi prieteni: Franco, Sergio, Massimo, Corrado, Renato, Piero, Bruno, Ettore, Alfredo, Jim… plecaţi departe şi ei, către un orizont pierdut, dar atât de apropiaţi inimii. Şi tot aranjându-le, de vreo trei sau patru ori, ca şi când lucrul se

întâmplase de la sine, suprapunându-le, cu un pic de răutate, făcuseră în aşa. fel încât acolo unde Remo era prins lângă Palie, să-l acopere: „blestematul ăla de Palie!”

Ţărăncile admirau portretul fără rezerve şi voiau să le vadă de aproape şi la lumină pe cele mititele, luând tablourile din perete, cerând explicaţii asupra celor ce voiau să reprezinte, despre locuri şi despre persoane: Viareggio, Montecatini, Veneţia, Roma, Bologna, Milano…

— Ei, drăcie!

— Ce spate!

— Foarte, ba chiar foarte bine, intervenea Niobe la momentul oportun.

— Ce impostor! „Impostor” însemna impunător.

— Ce tânăr distins!

— Ce aer de domn!

— Un domn se vede şi în chiloţi, dragile mele, continuă Niobe.

Tereza şi Carolina se reţineau să n-o sărute, iar recunoştinţa lor se revărsa întreagă asupra pantalonaşilor şi cămăşilor.

Făceau comparaţie cu fiii lor: „soldatul, cercetaşul, premilitarul, fotbalistul, crosistul, boxerul…” Şi ei erau mereu în „pantaloni scurţi: „şi al meu, şi al meu, şi al meu e făcut la fel, are nişte umeri! Dacă Daţi vedea picioarele! Nu reuşeşte să le ţină pe loc. Şi al meu, când se duce să alerge. Şi al meu, când se bate. Pe al meu trebuie să-l culc singur, fiindcă trage şuturi şi noaptea, iar fraţii lui nu vor să doarmă cu el. Al meu a câştigat patru medalii. Să-l vedeţi în uniformă!…”

Surorile surâdeau, îngăduind clientelei lor toate comparaţiile, dar erau isteţe şi, când erau doar între ele, puneau lucrurile la punct.

— Sărăcuţele, sunt fiii lor, au dreptate, nu li se poate spune nu!

— Au îndrăzneala să facă asemenea comparaţii şi acolo unde este îmbrăcat?

— Înţelegi tu, rămân tot copii de oameni neciopliţi, de jos, ce vrei?

Iar dacă fiii lor puteau fi frumoşi şi puternici, asta era ceva excepţional, fără discuţie.

Şi nimeni nu făcea caz de faptul că găseau în camera aceea portretul unui tânăr în chiloţi.

— Aţi văzut? zicea Niobe. Aveam sau n-aveam dreptate? Şi dumneavoastră vă mai temeaţi că n-o să şadă bine. V-am spus eu totdeauna că nu sunteţi la curent cu anumite lucruri.

— Dacă ar mai fi venit încă doamnele, cine ştie, răspundea Tereza, cine ştie dacă l-am fi putut păstra aici. Şi-ar fi încreţit nasul şi ar fi strâmbat puţin din buze, probabil.

— Da, adăugă Niobe, dar după ce-ar fi holbat bine ochii!

— Ha! Ha!

— Ha! Ha!

SUMAR

ALDO PALAZZESCHI – UN PRO5 FIL AL OMULUI ŞI O SCHIŢĂ A OPEREI 13
SANTA MARIA A COVERCIANO
„SURORILE MATERASSL1… 23
„REMO! REMO!” 60
PALLE 117
TEREZA ŞI CAROLINA PRIVESC GISELDA CÂNTA
NIOBE SE DUCE LA CULES DE VII 126
„GISELDA! NIOBE!” 195
PEGGY. 217
ÎNGROPATE DE VII…253

Întreprinderea Poligrafică „Informaţia”.
Goli tipo 17, 50. Comanda 126.